

Pärnumaa aastaraamat 2020–2023

Pärnu 2025

Väljaandja Pärnumaa Omavalitsuste Liit

PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE LIIT
ASSOCIATION OF LOCAL AUTHORITIES OF PÄRNU COUNTY

Head aastaraamatu lugejad

Neid ridu kirjutada on väga tähendusrikas, kuna seekordse aastaraamatu koostamine jäi aega, kui Eestis algas raamatuaasta ehk möödus 500 aastat esimese eesti-keelse raamatu ilmumisest. Pärnumaa aastaraamatu ajalugu on saanud alguse aastal 1994 ning käesolev kogumik on 12-s kogu sarjas.

Kuid hoolimata ilusast ideest ei kujunda Eesti ega maailma arengut mitte kirjandus ja inimlikud väärtused, vaid kriisid, võimuiha ja poliitilised kemplused. Vahetult on möödunud koroonakriis, millele järgnes Ukraina sõda, massiivne põgenikeränne, ülikiire inflatsioon ja majanduse langus pea kogu maailmas. Lisaks eelnevale on USA uus administratsioon asunud lõhkuma ja ümber kujundama vabakaubanduse põhimõtteid, astunud välja Pariisi kliimakokkuleppest ja Maailma Terviseorganisatsioonist. Kõik see kokku on meie ühiskonda tõsiselt proovile pannud ning mõnes osas alles hakkab proovile panema. Kuid kõigest sellest, mis nüüd juhtuma hakkab, kirjutavad juba järgmised aastaraamatud.

Sirvides aastaraamatut näeme, et hoolimata meid räsitud kriisidest ei jäänud elu Pärnumaal seisma. Koolid, lasteaiad, ametiasutused ja ettevõtted tegutsesid edasi. Toimus suur hulk kultuuri- ja spordisündmusi, tunnustati tublimaid kodanikke, renoveeriti mitmed lasteaiad ja koolid ning alustati näiteks uue Pärnu silla rajamisega.

Aastaraamat sisaldab arvukalt andmeid, fakte, pilte ja statistikat Pärnumaa kohta. Interneti ja tehisaru ajastul on säärase andmed võibolla ka nutiseadme kaudu leitavad, kuid kas oskame või üldse märkame kaugemas tulevikus ilma raamatu abita ajalukku vaadata? Selles korporatsioonide ja klikkide juhitud ajastul ei tasu unustada lihtsaid tõdesid. Lood, mis on talletatud raamatusse, on igavesed ja raamat mis on riulis ei vea meid kunagi alt.

Head avastamist ja lugemist!

Lauri Luur
Pärnumaa Omavalitsuste Liidu
üldkogu esimees

Sisukord

Sissejuhatav osa

Saateks	3
Pärnumaa lipp ja vapp	6
Maakonna kaart.....	7
Geograafilised iseärasused	8
Rahvastik	10

Pärnumaa tänab ja tunnustab

Pärnumaa vapimärkide kavalerid	12
Pärnumaa kaunis kodu	20
Pärnumaa auhinnad ja preemiad	26
Pärnumaa tegijad	47

Majandus ja regionaalareng

Pärnumaa elu ja majandus aastatel 2020–2023	64
Regionaaltoetused aastatel 2021–2023	66
Arengustrateegia 2035+	76
Maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetme kasutamine 2020–2023	78
Pärnumaa ettevõtlus numbrites	82
Ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtluskeskkond	83

Mittetulunduslik tegevus

Kohaliku omaalgatuse programm	91
Rohelise Jõemaa Koostöökogu	99
Kodukant Läänemaa	107
Pärnu Lahe Partnerluskogu	110

Haridus	112
---------------	-----

Kultuur	113
---------------	-----

Tervis, siseturvalisus ja sport

Rahvatervis Pärnumaal	124
Turvaline Pärnumaa	138
Kaitseliidu Pärnumaa malev aastatel 2020–2023	140
Pärnumaa sport 2020–2023	146

Kohalikud omavalitsused

Pärnumaa Omavalitsuste Liit	151
Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskus	154

Vallad ja linnad

Häädemeeste	155
Kihnu	167
Lääneranna	172
Põhja-Pärnumaa	182
Pärnu linn	189
Saarde	199
Tori	208

Pärnumaa sümbolid

Pärnu maakonna sümbolite (vapp ja lipp) kasutamist korraldatakse alates 1. jaanuarist 2018 Pärnumaa Omavalitsuste Liidu

Pärnu maakonna lipp

- Pärnu maakonna lipul on valge ja rohelisega põigiti jaotatud väljal aupunktis Pärnu maakonna vapp.
- Lipu laiuse ja pikkuse suhe on 7:11 ühik, lipu normaalsuurus on 105x165 cm.
- Pärnu maakonna lippu võib heisata maakonna omavalitsuse üksuse organi hoonel ja lipuväljakul.
- Maakonna lippu võib heisata maakonna pidupäevadel ja tähtsündmustel, samuti koos Eesti lipuga Eesti lipu seaduses sätestatud lipupäevadel ja teiste riikide lippudega.
- Lipupäevadel, pidupäevadel ja tähtsündmustel on õigus heisata maakonna lipp ka maakonna elanikel.
- Lipu heiskamisel lähtutakse Eesti lipu kasutamise korrast ja heast tavast.
- Lipu värvide koodid on kindlaks määratud järgnevalt:
 - * Roheline: Pantone 355 c või CMYK 91 0 100 0
 - * Must: Pantone Black C või CMYK 63 62 59 94
 - * Kollane: Pantone yellow C või CMYK 1 100 0
 - * Punane: Pantone Red 0032 C või CMYK 0 86 63 0
 - * Hõbe: Pantone 877 C või CMYK 45 34 34 0

kaudu. Pärnu maakonna lipu ja vapi kasutamise õiguse saamiseks tuleb pöörduda Pärnumaa Omavalitsuste Liidu poole.

Pärnu maakonna vapp

- Pärnu maakonna vapil on kuldsel kilbil must püstine karu
- Pärnu maakonna vapi kujutist võib kasutada maakonnas paikneva kohaliku omavalitsusüksuse organi pitsatil ja kasutatakse Pärnumaa Omavalitsuste Liidu pitsatil.
- Pärnu maakonna vapi kujutist kasutatakse Pärnumaa Omavalitsuste Liidu kirjaplangil, üldplangil, visiitkaartidel ning trükistel, meenetel, reklaamidel, embleemidel, kutsetel, kaartidel.
- Pärnu maakonna vapi kujutist võib kasutada muudel juhtudel, kui esindatakse Pärnumaa Omavalitsuste Liitu või Pärnu maakonda.
- Pärnu maakonna vapi kujutis peab mõõtemetrest olenemata vastama etalonkujutisele ning värvikaardile.
- Vapi värvide koodid on kindlaks määratud järgnevalt:
 - * Must: Pantone Black C või CMYK 63 62 59 94
 - * Kuldn: Pantone 872 C või CMYK 0 25 56 51
 - * Punane: Pantone Red 0032 C või CMYK 0 86 63 0
 - * Hõbe: Pantone 877 C või CMYK 45 34 34 0

Geograafilised iseärasused

Sissejuhatuseks, alljärgnevad geograafilised andmed kajastavad Pärnu maakonna seisu peale 2017. aasta sügisel toimunud haldusterritoriaalset reformi. Andmete allikateks on sealhulgas Maa-amet, Keskonnaagentuuri Eesti looduse infosüsteem EELIS, Eesti Geograafia Seltsi 46. aasta-raamat (Jaak Jaaguse artikkel „Pikaajalised muutused Eesti ilmastiku sesoonsuses“), koguteos „Pärnumaa“ 1. köide, „Eesti maastikud“ ja „Eesti rahvusatlas“.

Märkus: väljendi „varasema“ all mõeldakse selles ülevaates Pärnumaa eelmise aastaraamatu (2017–2019) aegset seisu.

Pärnu maakond asub Eesti Vabariigi edelaosas, poolkaares ümber Liivi lahe kirdenurga, kus sügavasse mandrisse lõikub Pärnu laht. Loodes piirneb maakond Suure väina, Väinamere ja Matsalu lahega.

Maismaanaabriteks on loodes Lääne maakond, põhjas Rapla maakond, kirdes Järva maakond, idas Viljandi maakond ja lõunas Läti Vabariik.

Maakonna äärmuspunktid:

põhjas – 58°47' põhjalaiust – Kloostri küla, Lääneranna vald

lõunas – 57°22' põhjalaiust – Ikla küla, Häädemeeste vald

idas – 25°17' idapikkust – Rae küla, Põhja-Pärnumaa vald

läänes – 23°24' idapikkust – Papilaid (Väinameres), Esivere küla, Lääneranna vald.

Eesti keskpunkt (arvestades idapiiri ja territoriaalvett) asub Kõnnu külas Põhja-Pärnumaa vallas – 58°42'37" põhjalaiust ja 24°50'42" idapikkust.

Pärnu kaugus mõnedest suurematest keskustest mööda maanteed (km):

Tallinn	127	Varssavi	869
Tartu	172	Moskva	992
Riia	183	Kiiev	1233
Peterburi	445	Berliin	1381
Vilnius	476	Praha	1547
Minsk	666	Brüssel	2160

Eesti suurima **maakonna pindala** on 5418,84 km² (varasema, st eelmises aastaraamatus märgitud 5418,73 km² asemel), mis moodustab 12,0% Eesti vabariigi territooriumist (45 338 km² varasema 45 227,63 km² asemel). Sealhulgas on riigi maismaa pindala 43 464,19 km² varasema 43 465,37 km² asemel.

Maakonna moodustava **seitsme kohaliku omavalitsuste pindalad** (km²) on suuruse järgi: Lääneranna 1 362,68; Saarde 1 064,80; Põhja-Pärnumaa 1 010,60; Pärnu 857,63; Tori 611,13; Häädemeeste 494,76; Kihnu 17,24.

Pinnamood on tasane, **kõrgeim punkt** asub Saarde vallas Leipste külas: **Rehemaa mägi, 81 m** (täpsemalt 80,9 m) üle merepinna.

Suurim järv on ravimuda poolest tuntud **Ermistu 4,51 km²** (4,56 km²) Pärnu linna Tõstamaa osavalla territooriumil.

Eesti 2318 (varasemalt 2222) **saa-rest ja laiust** on Pärnumaa piirides **422** (varasema 444 asemel), kogupindalaga **22,02 km²** (varasemalt 22,03 km²), millest kaks on asustatud: **Kihnu – 17,08 km²** (varasemalt 17,10 km²) ja **Manõja** (Manija, Manilaid) – **2,04 km²** (varasemalt 2,07 km²).

Maakonna **rannajoone pikkus** on **620,5 km** (varasemalt 635 km), sealhulgas 440 km (varasemalt 448,13 km) mandriosas. Eesti rannajoone pikkuseks on 4021 km (varasemalt 3794 km).

Maakonda läbiv ja Pärnu linnas merre suubuv **Pärnu jõgi** (144 km, sh maakonna piires 84 km) on pikkuse poolest Eestis 2. kohal peale Võhandu jõe (162 km).

Pärnu lahe rannik on **kliima** poolest Eesti **soojemaid piirkondi**. Eestis maksimaalne termilise suve (ööpäeva keskmine õhutemperatuur püsivalt üle +13 °C)

pikkus on Kihnus 105,7 ja Pärnus 104,7 päeva, ainult veidi lühem kestus on Virtsus 102,8 päevaga. Termiline suvi on perioodil 1951-2020 keskmiselt kestnud Pärnus 29. maist 10. septembrini, Kihnus 3. juunist 16. septembrini ja Virtsus 2. juunist 12. septembrini.

Perioodi 1966–1998 mõõtmistulemuste järgi on üks **Eesti kuivemaid paiku** Kihnu saar (549 mm / aastas), võrdluseks Pärnu näitaja 693 mm / aastas. Maakonna kaguosas Saarde vallas Läti piiri ääres asuvas Jäärjas on mõõdetud **Eesti suurim aasta-keskmine sademehulk** 800 mm / aastas.

Rahvastik

Pärnumaa kohalike omavalitsuste rahvaarv haldusüksuste järgi (1994. aasta halduspiirides) rahvaloenduste järgi. Allikas: Statistikaamet.

Vald / linn	1970	1979	1989	2000	2011	2021
Are vald	1438	1475	1415	1348	1177	1200
Audru vald	4163	4282	4486	4894	5100	5480
Halinga vald	2196	2058	2321	2192	1740	1672
Häädemeeste vald	3609	3424	3381	3220	2473	2159
<i>Kaisma vald</i>	659	637	630	580	474	408
Kihnu vald	771	664	544	510	487	551
Koonga vald	1886	1551	1560	1353	1001	943
Paikuse vald	1364	1916	2480	2975	3579	3814
Saarde vald	3270	2625	3014	2360	1553	1381
Sauga vald	1579	1970	2013	2534	4474	4773
Surju vald	1336	1089	991	1066	945	918
Tahkuranna vald	1831	1641	1706	1957	2357	2457
<i>Tali vald</i>	1327	975	935	773	529	427
Tori vald	2688	2504	2617	2605	2249	2138
Tõstamaa vald	2268	1971	1722	1663	1254	1245
Varbla vald	1728	1431	1242	1065	815	726
Vändra vald	3517	2883	2718	2608	2070	1906
<i>Lavassaare vald</i>	626	608	530	554	460	445
Tootsi vald	1381	1418	1324	1059	744	774
<i>Pärnu-Jaagupi alev</i>	1191	1410	1534	1362	1195	1140
Vändra alev	2140	2436	2944	2661	2355	2148
<i>Kilingi-Nõmme linn</i>	2387	2535	2509	2222	1763	1623
Sindi linn	4014	4384	4457	4178	4076	3750
Pärnu linn	46 562	51 254	53 885	45 455	39 728	40 228
Kokku	94 015	97 141	100 958	91 194	82 598	82 306
<i>Lihula linn</i>	1925	2039	1869	1497	1338	1239
<i>Lihula vald</i>	2257	1781	1471	1388	972	899
<i>Hanila vald</i>	2349	2454	2215	1762	1371	1266
Kõik kokku (koos 2017. a liidetud tollaste Hanila ja Lihula valla territooriumidega)	100 546	103 415	106 513	95 841	86 279	85 710

Tabelis on toodud andmed järgmiselt: Nõukogude perioodil 1970. a, 1979. ja 1989. aastal faktilise rahvastiku kohta, mis on toodud (aasta esimese kvartali jooksul) toimunud rahvaloenduste andmete alusel. Uuemad rahva ja eluruumide loendused

taasiseseisvunud Eestis toimusid vastavalt 2000. a 31. märtsil ning 2011. a ja 2021. a 31. detsembril.

Rahvaarv on antud 30 aasta taguste, st 1994. aasta halduspiiride (mil Pärnu maakonnas oli 24 KOVi) järgi, võtmata

arvesse hiljem toimunud erinevaid KOVide ühinemisi, sealhulgas: Pärnu-Jaagupi alev liitus Halinga vallaga 1996. aasta sügisel; Saarde vald, Kilingi-Nõmme linn ja Tali valda ühinesid 2005. aasta sügisel; Lihula linn liitus Lihula vallaga 1999. aasta sügisel; Kaisma vald liitus Vändra vallaga 2009. aasta sügisel; Lavassaare vald liitus Audru vallaga 2013. aasta sügisel.

Faktiline rahvastik, s.o loenduse kriitilisel momendil kohalolev alaline elanikkond ja lisaks loenduse kriitilisel momendil ajutiselt kohalolevad isikud. Faktilise rahvastiku hulka arvati ka isikud, kes alaliselt elunesid antud eluruumis, kuid loenduse kriitilisel momendil polnud kodus, vaid viibisid sama linna, alevi või valla (küla-

nõukogu) territooriumil, aga ka isikud, kes viibisid väljaspool nimetatud territooriumi tööülesannete täitmisel või olid teel sõiduvahendiga.

Alaline rahvastik, s. o isikud, kes alaliselt elunesid antud eluruumis ja isikud, kes olid ajutiselt ära, kui nende äraolek ei ületanud 6 kuud. Alalise rahvastiku hulka arvati ka isikud, kes olid saabunud antud asustatud punkti alaliselt elama, õppima või töötama, kuigi nende kohalolek oli kestnud alla 6 kuu.

Sõjaväes aega teenivad sõdurid loendati nende teenistuskohas, kuid arvestati teenistuse-eelse elukoha järgi. Kinnipidamiskohtades viibivad isikud loendati kinnipidamiskoha asukohas.

Pärnu maakonna rahvaarv kohalike omavalitsuste järgi 1. jaanuari seisuga rahvastikuregistri andmetel. Allikas: Siseministeerium.

Kohalik omavalitsus	2021	2022	2023	2024	2025
Häädemeeste vald	4909	4986	5047	5020	4976
Kihnu vald	704	703	691	686	671
Lääneranna vald	5236	5218	5198	5167	5090
Põhja-Pärnumaa vald	8092	7932	7976	7879	7847
Pärnu linn	51 334	50 934	51 874	51 850	51 777
Saarde vald	4492	4419	4505	4378	4290
Tori vald	11 989	12 203	12 474	12 572	12 583
Kokku	86 756	86 395	87 765	87 552	87 234

Pärnu maakonna rahvaarv soolises lõikes kohalike omavalitsuste järgi seisuga 01.01.2024. Allikas: Statistikaamet.

Kohalik omavalitsus	Kokku	Sealhulgas		% -des		Naisi 1000 mehe kohta
		mehed	naised	mehed	naised	
Häädemeeste vald	4725	2302	2423	48,7	51,3	1053
Kihnu vald	520	257	263	49,4	50,6	1023
Lääneranna vald	5019	2447	2572	48,8	51,2	1051
Põhja-Pärnumaa vald	8027	3834	4193	47,8	52,2	1094
Pärnu linn	52 703	24 252	28 451	46,0	54,0	1173
Saarde vald	4386	2171	2215	49,5	50,5	1020
Tori vald	12 511	6050	6461	48,4	51,6	1068
Pärnu maakond	87 891	41 313	46 578	47,0	53,0	1127
Eesti Vabariik	1 374 687	651 613	723 074	47,4	52,6	1110

Pärnumaa tänab ja tunnustab

Pärnumaa vapimärk

Pärnumaa vapimärk on asutatud Pärnumaale osutatud teenete tunnustamiseks. Pärnumaa vapimärk omistatakse inimesele, kes oma silmapaistva töö ja tegevusega on oluliselt kaasa aidanud Pärnumaa arengule, sealhulgas väljapaistvate saavutuste eest spordis ja kultuuris.

Seoses haldusreformi järgselt maa-avalitsuste tegevuse lõpetamise ja nende ülesannete üleandmisega ning Pärnumaa kohalike omavalitsuste volikogude ja omavalitsuste liidu üldkogu otsuste alusel korraldab alates 1. jaanuarist 2018 Pärnumaa vapimärgi väljaandmist Pärnumaa Omavalitsuste Liit. Oleme uhked, et maakonna kõrgeima teenetemärgi – Pärnumaa vapimärk – väljaandmine jätkub. 2017. aasta vapimärgi kavalerid on kirjas Pärnumaa aastaraamatus 2014–2016.

Pärnumaa vapimärk koosneb hõbedasest reljeefsest tammepärjast, mille alumisel poolel kaardub oksüdeeritud lint reljeefse kirjaga „PÄRNUMAA“. Tammepärja keskel on kullatud hõbedast musta emailiga viimistletud Pärnu maakonna vapp. Vapimärgi kõrgus on 32 millimeetrit ning vapi kõrgus on 20 millimeetrit. Vapimärgi tagakülj on sile ning sellele on graveeritud vapimärgi number.

Pärnumaa vapimärk

2020

ENN KUSLAP vapimärk nr 118

Ettevõtja ja Tori valla volikogu esimees Enn Kuslap on pärit Tartumaalt ja tuli Pärnumaale 1993. aastal maaülikoolis veterinaarteaduskonna lõpetamise järel. Aastatel 1993–1997 töötas ta Suigu kolhoosis

ja sellest välja kasvanud OÜ Suigu pea-veterinaarina, kuni kolhooside kadumiseni. Seejärel sai Ennust ettevõtja, pakkudes loomaarstina teenust talunikele.

Tänaseks on tema juhitud osaühing Karjamõisa kaubandus-tööstuskoja liige, pälvinud korduvalt gaselleetvõtte tiitli, omab mahe tunnustust ja on valitud 2014. aastal Are valla parimaks ettevõtteks ning pakub tööd ligi 20le inimesele.

Ennule on alati korda läinud Eesti ühiskonnas toimuv. Aktiivse kodanikuna on ta juhtinud omaaegset Are valda, osalenud kohaliku lasteaia ja piirkonna koolide hoolekogudes ning tegutseb kodukohas Murru külaseltsis. Enn on läbi vallavanema ja volikogu esimehe ameti osalenud aktiivselt Pärnumaa Omavalitsuste Liidu töös. Lisaks on Enn panustanud kodanikuühiskonna arendamisse, osalenud Rohelise Jõemaa Koostöökogu töös ja Pärnumaa Kodukandi tegemistes.

Enn on abielus ja 4 lapse isa. Koos abikaasa Eveliga on rajatud Murru külla kodu, taastanud väärika taluhäärberi ja ümbritsenud selle kauni iluaiaga.

GUIDO RATNIK vapimärk nr 119

Pärnu haigla kirurgiakliiniku juhataja, kõrva-nina-kurguarst Guido Ratnik on tohtrina tuttav arvukatele patsientidele, pühendanud kogu oma senise elu inimeste aitamisele ja teenimisele ning Lions klubi

Paikuse asutaja ja liikmena ka heategevusele. Selle krooniks on Eesti Lions-liikumise kõrge tunnustusena Rukkilille teise järgu medal eelkõige „Saa nägijaks!“ kampania korraldamise eest.

Rääma päevade ajal peab arstipaar Guido ja Evelin Ratnik Lõvipesa kodukohvikut, mille tulu annetatakse haigete laste raviks. Perepea algatusel korraldavad lõviklubi liikmed aastalõpu dineed, mille käigus kogutud raha on läbi vähiväivafondi „Kingitud elu“ läinud sihtotstarbeliselt vähihaigete laste raviks ja nende perede toetuseks.

Taru Ülikooli arstiteaduskonna lõpetamise järel Pärnu asunud Ratnik töötas aastatel 1994–2003 Pärnu maavalitsuse maakonnaarstina, alustas maakonnas tervishoiureformi, oli uue haigla ehitamise üks eestvedaja ja 2003. aastast juhibki ta meeskonnatööna lõpusirge ületanud asutuses kirurgiakliinikut, olles samal ajal jätkuvalt asjatundlik, hea huumorisoonega, alati abivalmis ja suurepärase kõrva-nina-kurguarst.

HANNES TOOMSAHU vapimärk nr 120

Erukolonel Hannes Toomsalu teened Pärnu maakonna ees seisnevad ennekõike otsustavuses ja tegutsemisjulguses Eesti omariikluse taastamise väga varases faasis. Eesti riigikaitse ajalooliste institutsioonide õigusjärgsuse alusel taastamisel

ja uue sisu loomisel noore riigi relvajõude sisuliselt nullist ülesehitamisel oli Toomsalul kaalukas roll.

Hannes Toomsalu oli üks Kaitseliidu Pärnumaa maleva taasloomise peamistest eestvedajatest.

Aastatel 1991–1992 oli Toomsalu Kaitseliidu Pärnumaa maleva pealik. Tema juhtimisel taasloodi Kaitseliidu Pärnumaa malev sõjaeelsete Pärnu ja Pärnumaa malevate õiglusjärglase ja traditsioonide edasikandjana. Järgnevalt oli Toomsalu Pärnusse loodud Kuperjanovi, hilisema Pärnu pataljoni õppekompanii esimene ülem, kelle juhtimisel võtsid Eesti võimud üle lahkuvate okupatsioonivägede vara Pärnu maakonnas.

Kotkaristi V klassi teenetemärgi pälvinud Toomsalu on teeninud Eesti kaitseväes ja NATO juhtimisstruktuurides.

Tehnikakõrgkooli lõpetanud sõjaväelane töötab täna Tallinnas ettevõtja ja sõiduõpetajana.

Pärnumaa vapimärgi saamist kommenteeris erukolonel nii: „Mul on selle üle hea meel, sest see on aja eest Eesti heaks. Ja see kõik on esimene tunnustus, mis tuleb Kaitseliidu taastamise eest ning tunnustab kõiki neid julgeid mehi ja naisi, kes tollal ühiselt tegutsesid“.

ROLAND LEESMENT vapimärk nr 121

Endla teatri juht Roland Leesment on töötanud teatris üle 30 aasta. Tema karjäär algas asedirektori ametikohast, vahetus haldus- ja tehnikajuhi kohustustega ja 2015. aastast on Roland SA Endla Teatri teatrijuht.

Teatris on temas juba keskkooli ajast, kui ta käis Ingo Normeti juhitud

draamastuudios, millele järgnes Tallinna Pedagoogilise Instituudi näitejuhtimise eriala ja Tartu Ülikooli avatud ülikooli teatrikorraldajate täiendõpe ja kultuurikorralduse magistriõpe.

Endla teater on Pärnumaa kultuuri süda. Rolandi juhtimisel lööb see süda heas ja õiges rütmis. Teatril on professionaalne ning püsiv loomingu- ja loovtehniline meeskond, repertuaar on mitmekesine ja arvestab erinevate teatrikülastajate huvidega. Lisaks professionaalsele teatritööle laiendab Endla teater Rolandi eestvedamisel oluliselt Pärnumaa kultuuripilti muudiski valdkondades, panustades märkimisväärselt Pärnumaa noorte harimisse ja nende loovuse ning oskuste arendamisse. Teatri juures tegutseb noortestudio, õpilastele korraldatakse mälumängusarja Gulliver, toimub noorte kõnevõistlus „Pärnu linna kuldsoo“ ja mitmeid muid töötube. Toimib teatrikino, tegutseb Endla Jazzklubi ja vahelduvad näitused sammassaali galeriis. Lisaks korraldab Endla teatrisõpradele reise erinevatesse Eestimaa teatritesse.

Hinnatud spetsialistina on Roland abistanud Ugala teatrit olles seal ehituse projektijuht ning 2014. aastal ehituse nõustaja ja tellija esindaja.

Suur väljakutse Endla teatri juhtimisel oli 2017. aastal, kui Endla teatri suur saal oli pool aastat lavatehnoloogiliste seadmete uuendamiseks remondis. Roland oskas juhtida keerulist remondiprotsessi ja samal ajal hoida ajutisi mängupaiku kasutades teatri sisulist tegevust heal tasemel. See ja muugi tegevus tugineb teatrijuhi kogemustele, avatud hoiakule ja uuendusmeelsusele.

2021**AADU JUHKENTAL
vapimärk number 122**

Aadu Juhkental on Põhja-Pärnumaa vallas Vändras asuva OÜ Valley omanik.

Valley on Eestis ainulaadne ettevõte, mis 1996. aastast on tootnud vaipu käsitähtingu meetodil.

Ligemale 60 töota-

jaga ettevõtte on piirkonna üks suuremaid tööandjaid. Tooteid müüb firma peamiselt Euroopasse ja Skandinaaviamaadesse nii eramute, hotellide, restoranide kui ka suuremate eriprojektide tarbeks. Vaibad on jõudnud ka Kanadasse ning Jaapanisse. Eritellimusel valminud käsitöövaibad kaunistavad Eesti Vabariigi Presidendi residentsi Kadriorus, Portugali saatkonda Leedus ning erinevaid Kempinski ja Hyatt keti hotelle.

Aadu Juhkental on võtnud südameasjaks annetada igal aastal üks vaip mõnele kirikule. Nii on viimastel aastatel saanud kingituseks vaiba Vändra ja Tori kirik ning ilmselt nii mõnigi väiksem kirik veel, sest tagasihoidliku inimesena ei kipu Aadu oma annetusi afišeerima.

Kohaliku inimesena on ta kaasa löönud kohaliku omavalitsuse töös ning on Vändra-kandi ettevõtjate ümarlaua üks eestvedajaid. Samuti panustab ta nii kultuuri kui spordi heaks ning on oma firmaga tuntud kunsti edendaja ja ajaloopärandi toetaja. Aadu Juhkentali aastakümnete pikkune panus nii firma juhtimisse ja arendamisse kui ka kohaliku elu edendamisse on märkimisväärt, üksi kohalik sündmus ei jäta teda külmaks ja ta tuleb ise alati oma abikätt pakkuma.

Aaduga Juhkentaliga kokku puutunud inimesed on tema kohta öelnud: Aadu

edulugu võiks olla eeskujuks ja julgustuseks nii mõnelegi noorele, kes leiab, et hetkeolukord ei paku rahuldust ja tahaks midagi enamat. Ja, et american dreami (ajalehepoisist miljonäriks) teostumist ei pea minema otsima välismaale – oma edulugu võib üles ehitada ka kodupaigas. Kui on väärt idee, aga finantse soovijal ei ole piisavalt, siis võib juhtuda nii, et Aadu küsib – palju teil raha on? Vastad ausalt ja vaibad maksavad just nii palju kui palju sul raha on. Sellise hinna, ja seda oli kindlasti turuhinnast vähem, maksid Valleys kujundatud ja tellitud Pärnumaa omavalitsuste vappidega ning 2012. aasta haldusjaotusega suured seinavaibad, mis igale selleaegsele omavalitsusele kingitud sai.

RAIDO PAASMA **vapimärk number 123**

Raido Paasma töötab Pärnu haiglas juba 24 aastat ja on 2001. aastast anestezioloogia-, operatiiv- ja intensiivravi teenistuse juhataja.

Raido on hinnatud anestezioloog ja ajakohase anestezioloogia-

ja intensiivravi looja Pärnumaal. Tema algatusel moodustati 2001. aastal Pärnu haiglas teenistus, mis korraldab anestezioloogia- ja intensiivravi, operatsiooniosakonna ja valukabineti tööd ning sterilisatsiooniteenuse osutamist. Ta vastutab Pärnu haigla meditsiinilise valmisoleku tagamise eest töötamiseks hädaolukorra tingimustes ning haigla töö koordineerimise eest kriisisituatsioonis, sealhulgas COVID pandeemia ajal.

Tema kaasabil moodustati 2008. aastal praegu Terviseameti juures tegutsev mürgistusteabekeskus, mis on usaldusväärseim mürgistusteabealane infoallikas tervishoiutöötajatele.

Oma doktorantuuri töö kirjutas Raido metanoolimürgistusest ja selle mõjust.

Doktor Paasma on Eesti Anestezioloogide Seltsi juhatuse liige, esinenud rahvusvahelistel konverentsidel ning on mitmete katastroofimeditsiini, erakorralist meditsiiniabi, valuravi ning mürgistusi käsitlevate õppe- ja juhendmaterjalide autor. Samuti on ta Eesti Päästemeeskonna meditsiiniühenduse juht ning osalenud mitmetel rahvusvahelistel katastroofimeditsiiniõppustel ja missioonidel kriisipiirkondades Indoneesia, Pakistanis ja ekssperdina Haitil.

Kui palusime tänastel Raido kolleegidel teda kirjeldada, siis öeldi nii: „Ta on kange Eesti mees, kes mõtleb globaalselt, tegutseb lokaalselt ja rahvusvaheliselt. Saarlaslikult põikpäine ja nõudlik. Raido on hea spetsialist, teadlane, juht, sõber ja kolleeg. Kuid eelkõige on Raido Paasma väga hea arst, kelle jaoks on kõige olulisemad patientsientide heaolu ja turvalisus.“

AVO RAHU **vapimärk number 124**

Pärnumaa Ühistranspordikeskuse vanemlogistik Avo Rahu korraldab maakonna ühistransporti juba aastast 2000, kui ta asus tööle Pärnu maavalitsuse transpordinõunikuna.

Ta oli üks maakonna ühistranspordiuuringute algataja selleks, et kujundada ümber kogu maakondlik süsteem ja luua Pärnumaa ühistranspordikeskus, kus tema vastutusvaldkond hõlmab nii maakondlikku kui maakondade vahelist avalikku bussiühendust, Pärnumaa väikesaartele laevaliikluse korraldamist, varasemalt ka lennuühendust Kihnuga.

Tänu igapäevasele suhtlusele elanike, kohalike omavalitsuste, maanteeameti,

bussijuhtide ja vedajafirmadega on Avo Rahu saavutanud, et kohalik ühistranspordisüsteem on sõitjakeskne, pidevas arengus ja vastab muutuvatele oludele. Targa, tasakaaluka, koostöömeelse ja ettenägeliku spetsialistina on ta suutnud tagada kogu Pärnumaa ühistranspordi toimimise nii heal kui keerulisel ajal.

Avo Rahu on olnud lisaks maakohtu kaasistuja, maanteeameti liinilubade komisjoni ja maakonna liikluskomisjoni liige. Ta on lisaks aktiivselt panustanud kohalikkusse ellu, olles kuus aastat Tahkuranna vallavolikogu esimees.

Endine kolleeg ja praegune ülemus kirjeldavad Avot nii: „Avot iseloomustab töökus, otsekohesus, järjepidevus. Ta on sirge seljaga elurõõmus Eesti mees, kes ei armasta bürokraate ja bürokraatiat, vaid „päris“ asju. Seepärast teebki ta kõike südamega ja südamest. Eriti meeldib see reisijatele ja mesilastele, ning iseäranis naistele. Kõik, mida Avo teeb, on tehtud veendumuse, pühendumuse ja põhimõtetekindlusega. Kui vaja, siis jõuliselt, kui vaja, siis paindlikult, kui vaja, siis kavalusega. Igatahes on ta eesmärgi saavutamisel alati parimal moel väljas. Töökuse, nooruslikkuse ning oma tervisest hoolimisega on Avo eeskujuks nii nooremale kui vanemale rahvale. Seejuures on ta kolleegidele hea kambajõmm, naiste suhtes alati härrasmees ning oma lähedastele kaitsev pereisa.“

SIIM SUURSILD vapimärk nr 125

Pikaaegne kohaliku omavalitsuse juht, poliitik ja ettevõtja Siim Suursild asus 2002. aasta märtsis tööle avalikku sektorisse, kui sai Audru vallavalitsuse majandusnõunikuks. Hea

aluse selleks andis eelnev töötamine AS Pärnu Meiereis müügidirektorina ja seejärel Sulatatud Juustu Toomise AS juhatamine.

Valla majandusnõunikuna töötades arendas ta valda ligemale kümme aastat, kuni Audru valla volikogu esimeheks valimiseni. Volikogu juhtimise ajal töötas ta ka Pärnumaa Omavalitsuste Liidu juhatuse liikmena, kus tema eestvedamisel valmisid mitmed projektid: ehitati korvpalliväljakuid Pärnumaa omavalitsusesse, koostati Pärnu linna ja lähiümbruse võrgustikke siduv teemaplaneering, Suur-Pärnu turismiotskoha väljaarendamise kava ja Pärnu lennujaama rekonstrueerimise projekt.

2011. aasta oktoobris sai temast Audru vallavanem. Tema algatusel sündisid piirkondadesse multifunktsionaalsed keskused, Audru vallamajast sai teeninduskeskus, kuhu koondusid tervisetöötajad, politsei ja postkontor. Aruväljale ehitati uus hoone lasteaias, raamatukogu ja rahvamaja tarbeks, rekonstrueeriti Audru kool ning rajati Audru parki uus laululava. Siim Suursilla visioonist sündis projekt, mille tulemusel said valla bussipeatused päikesepatareidel valgustid ja see lahendus on tänaseks leidnud suure hulga järgijaid kogu Eestis. Siimul oli ka võtmeroll Audru ühinemisel Lavassaare vallaga 2013. aastal ja ta oli ning on ka täna maakondliku koostöö ning arengu suur toetaja. Vallavanema tööd tegi Suursild 6 aastat, kuni ajani, mil Audru vald liitus Pärnu linnaga ja temast sai abilinnapea.

Tänaseks on temast saanud Häädemeeste valla abivallavanem. Lisaks on Suursild aktiivne liige Pärnu Rotary klubis ja Liivi Lahe Kalanduskogus ning tubli harrastussportlane.

Siimu kauaaegne sõber jutustas temast sellise loo: „USA reisi käigus külastasime erinevaid paiku kuid, kõige rohkem avas ikkagi Siimu kui põlise maamehe identiteeti New York. Ühel hilisel õhtutunnil külastasime

sime Times Square'i. See rahvaste paabel, valgusreklaamide hulk, pilvelõhkjad ja kes teab, mis veel puudutasid Siimu kustumatult jõuliselt. Nimelt peale poolletun-nist istumist tribüünil ja ümbruse jälgimist avaldasin soovi lahkuda. Siim aga istus ja istus ning vastas puhtsüdamlikult – istume veel, ma ei ole kunagi varem midagi sellist näinud. Siim on palju maailmas reisinud ja on väga lahe reisikaaslane, aga see siirus, mida Times Square temast välja paiskas, oli ikka 101% see ehe ja eestimaine“.

Ning kolleeg ütles lühidalt: „Siimuga juhtub tihti usumatult naljakaid ja võima-tuna tunduvaid asju, kuid nagu näete, tuleb ta nendest alati eluga ja rõõmsana välja.“

2022

AIVAR RUUKEL vapimärk nr 126

Aivar Ruukel on kauaaegne Soomaa turismindustri arendav ettevõtja, juba mitukümmend aastat Soomaal rabades ja jõgedel matku korraldanud looduses ja ökoturismi eestvedaja. Tänu temale

on Soomaa piirkond jõudnud mitte ainult Eesti, vaid ka maailma kaardile. Soomaad ja selle „viieaastaaegne“ teatakse igas Eestimaa nurgas.

Aivari eestvedamisel hakati rajama laudteid Soomaa rabadesse ning Soomaa rahvuspark on praeguseks rahvusvaheliselt tunnustatud ja pärilvinud säästva turismi sertifikaadi. Tema korraldatud raba- ja jõe-matkad on alati väga atraktiivsed ning eris-tuvad. Lisaks on Aivar alati valmis nii Soo-maa kui kogu Pärnumaa loodusteemadel sõna võtma ja piirkonda esindama.

Aivar on Soomaa ühepuulootsiku ehk haabja ehitamise ja kasutamise kultuuri hoidja. Tänu temale säilitati vanade haab-jameistrite kogemused ning neid antakse edasi uutele tegijatele. 2021. aasta det-sembris kanti Soomaa ühepuulootsiku ehitamine ja kasutamine UNESCO kiire-loomulist kaitset vajava vaimse kultuuri-pärandi nimistusse. Et haabjat sellesse nimistusse saada, tehti Ruukeli eestveda-misel mitu aastat tööd. Tegemist on suure tunnustusega Eesti kultuuriruumile ning ühtlasi ka kogu Pärnumaale, mis annab võimaluse meie piirkonda rahvusvaheliselt palju paremini tutvustada.

ERVIN LUUR vapimärk nr 127

Ervin Luur on tegut-senud eduka ettevõt-jana aastakümneid, olles tänini mitmete äriettevõtte asutaja ja osanikuna maakonna ettevõtlusmaastikul aktiivne tegutseja.

Ervini elutööks võib aga pidada AS Pärnu KEKi eestvedamisel loodud Ehitajate tee Äriparki, mille tegevust ta nõukogu esimehena ka juhib. Ehitajate Tee Äripark pälvis 2021. aastal maakonna ettevõtlus- ja majanduskeskkonna arengusse panus-tamise eest Pärnumaa Karu austava tiitli.

Lisaks on Ervin osalenud aastaid mentorina Pärnumaa Arenduskeskuse mentor-klubis, kus ta on oma nõu ja jõuga olnud abiks arvukatele alustavatele ettevõtjatele. Pärnu Rotary Klubi liikmena on ta aastate jooksul panustanud arvukate heategevus-like algatuste elluviimisesse Pärnu maa-konnas ning toetanud mitmeid spordi- ja kultuuriüritusi.

KÄDI PÄRNOJA vapimärk nr 128

naisrühma ning alustas viktoriiniklubiga, mis tegutseb tänaseni ehk juba 55 aastat.

Kädi juhendab nelja rahvatantsurühma: naisrühm Vändrikud alates 1964. aastast, segarahvatantsurühma Hõissa 1991. aastast, segarahvatantsurühma Wendre 1997. aastast ning eakate tantsurühma Värten aastatel 1964-1984 ja uuesti 2001. aastast. Kädi on aluse pannud ka Suurejõe segarühmale ning on olnud lastele ja noortele peotantsu õpetaja. Ta on olnud ka maakondlike tantsupidude üks korraldajatest ning tema tantsurühmad on tantsinud pea kõikidel vabariiklikel üldtantsupidudel. Vabariiklikel pidudel on Kädi olnud naisrühmade nelikuht ja Pärnumaa pidudel üldjuhi, pealavastaja ning liigijuhi rollis. Kädi tantsurühmad on esindanud eesti rahvatantse mitmetes välisriikides nagu Soomes, Rootsis, Tšehhis, Türgis jne. Ta on tantsude looja kõikidele oma tantsurühmadele. Tantsu „Vändra metsas“ tantsivad ka paljud teised rahvatantsurühmad.

2011 ilmus Kädi Pärnoja autoritantsude raamat „Vändra metsas Pärnumaal“ 10 autoritantsuga.

Kädi on algatanud 2003. aastal Pärnumaa veteranide tantsurühmadele mõeldud rahvatantsu ürituse „Oma tantsu päev“ ning on selle peo eestvedaja tänaseni.

2023

KALMER METSAORU vapimärk nr 129

Kalmer Metsaoru juhib põllumajanduslikku osaühingut Weiss OÜ, mille maad asuvad mitmes Pärnumaa ja Viljandi-maa piirkonnas ning annab tööd pea 70-le töötajale.

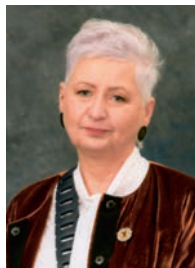
Juhina kannab ta vastutust ettevõtte üldseisundi, arengu ning oma töötajate rahulolu eest. Ta on võtnud oma südameasjaks edendada elu maapiirkonnas ja seda on ta aastakümneid tulemuslikult teinud. Ta on põllumees, kes jonnakalt, raskete aegade kiuste on Pärnumaal oma asja edukalt ajanud. Kalmer Metsaoru on ise öelnud, et töö talle meeldib ja töö tuleb muuta hobiks. Asjale tuleb läheneda nii majanduslikult kui ka inimlikult küljest. Ainult nii saab edasi minna. Ta on toimetanud oma sõnade järgi ja elanud pidevas edasiliikumises ja arengus. Põllumajandusühistu tegevjuhina ei korralda ta tööd kabinetist laua tagant, vaid osaleb ise tööprotsessis – küll siis traktoriroolis künnipõllul või heinakaarutil.

Lisaks ettevõtlusele on Kalmer Metsaoru leidnud aega, et seista alates 1991. aastast oma kodukoha arengu eest läbi erinevate volikogude Tahkurannas ja tänases Häädemeeste vallas. Tema rahulik iseloom, tasakaalukus, oskus suhelda inimestega, avar silmaring, sirgjoonelisus, abivalmidus ning tahe mitte paigal püsida vaid edasi areneda, on temast kujundanud lugupidamist vääriva kodaniku.

MARGO ORUPÖLD

vapimärk nr 130

Margo Orupõld on 14 aastaga nullist üles ehitanud Eesti ühe arenenuma ja tuntuma naiste tugikeskuse, mis tegutseb igapäevaselt Pärnu ja Saaremaal ning grupitööga ka Tallinnas. Lisaks on ta

lähisuhtevägivalla teemadega eksperdik ministeeriumidele ja paljudele Riigikogu liikmetele.

2009. aastal avati Margo Orupõllu algatusel Pärnumaal naiste varjupaik, mis seitse aastat hiljem laiendas tegevust Saaremaale ja Raplamaale ning Tallinna. MTÜ Pärnu Naiste Tugikeskus on rendatud Eesti parimaks ja laiapõhjalisemaks teenuste mahu poolest. Hinnatud eksperdi ja koolitajana on teda tihti kutsutud rääkima koolidesse, konverentsidele ja töökollektiividesse. Ühe esimesena alustati Pärnu tugikeskuses abivajajatele loovteraapiate pakkumist emadele ja lastele, mis samuti tulenes otsest vajadusest ohvreid läbi uuenduslike meetodite aidata. Loovus on see, mis toetab ja aitab naisi ning nende lapsi keerulistes olukordades toime tulema ning annab enesekindlust enda elu üle vastutuse võtmisel.

Oma algatuste, käitumise ja suhtumisega on Margo Orupõld muutnud väga paljude inimeste elu ning andnud neile tagasi lootuse ja tuleviku, enesearvu, võimaluse ja jõu elus edasiminekuks. Lisaks avalikuse ja sihtgrupi arengusse panustamisele kirjutab ta projekte ühenduse liikmete ja meeskonna teadlikkuse tõstmiseks ning ühenduse arendamiseks.

VALTER PARVE

vapimärk nr 131

Valter Parve on Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse osakonna õpetaja, aktiivne kodanik, kes räägib avalikult kaasa kogukondlikes küsimustes ning pakub lahendusi, et muuta elukorraldust paremaks. Ta on

sotsiaalvaldkonna hing ja süda Pärnumaal ning tegutsenud sotsiaalvaldkonnas aastast 1991.

Ta oli esimese Eestis avatud laste varjupaiga „Oliver“ juhataja, hiljem Pärnu Linnavalitsuse sotsiaalameti juhataja ning Pärnu linna sotsiaalsüsteemi väljatöötaja. Sellel perioodil seati sageli Pärnu sotsiaalsüsteemi suureks eeskujuks teiste le omavalitsustele.

Pikki aastaid vedas Valter Parve Pärnus aktsiooni „Austa nõrgemat“, mille käigus premeeriti võõtrajal jalakäijatele teed andvaid autojuhte. Sajandi algul ei olnud see sugugi kuigi tavaline, et auto ülekäiguraja ees peatus.

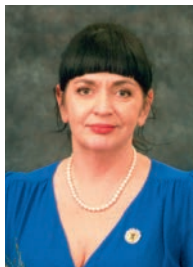
Ta on kirjutanud hulgaliselt arvamusi lugusid erinevates väljaannetes, kus jagab muret ühiskonna elukorralduse, sotsiaalprobleemide ning ennekõike laste ja noorte tuleviku pärast.

Pikka aega on ta olnud ka Pärnu linnavolikogu liige ning nii seeläbi kui ka aktiivse vabatahtlikuna panustanud oma kodulinna ja kodumaakonna arengusse.

Vabal ajal keerutab Valter Parve vinüüplaatide erinevatel sündmustel.

KRISTEL ERNITS vapimärk nr 132

Kristel Ernits on Pärnumaa Omavalitsuste Liidu sekretärina töötanud üle 20 aasta, olles tõeline omavalitsuste koostöövedur, ühismälu kandja ja väärtuslik raudvara. Ta on paljude algatuste initsiaator ja elluviija, olles samas väga töökas, korrektne ja vastutustundlik.

Kristel Ernits on pidanud oma tegevuses väga tähtsaks kogu maakonna identiteeti ja ajaloolist järjepidevust. Pärast Pärnu Maavalitsuse likvideerimist toodi tema initsiatiivil järjepidevuse tagamiseks olulisemad funktsioonid ja traditsioonid üle Pärnumaa Omavalitsuste Liitu. Samas on ta tuntavalt panustanud maakonna tuleviku

kujundamisse. Ta on strateegia „Pärnumaa 2035+“ uuendamise tööühma liige ja vedanud teemajuhina tulemuslikult strateegia kõige olulisemat tuumvaldkonda: „Inimvara ja kogukonna elukorraldus – sidus maakond“. See on kõige tähtsam, samas kõige keerulisem teema. Kristel Ernits on pika aja vältel hoidnud töös kogu liidu tegelikkuse toimimist ja asjaajamist. Ta on läbi aegade ette valmistanud üldkogude istungeid, koostanud protokolle ja memosid. Iga-aastaselt olnud tegev liidu eelarve kujundamisel ja koostamisel ning osalenud paljude liidu komisjonide töös ja ühtlasi nende koosolekute ettevalmistamisel. Samuti on ta olnud eestvedajaks omavalitsuste seminaride, arengupäevade ja õppereiside ettevalmistamisel ning läbiviimisel. Tema kaasabil ja toel on läbi viidud maakonna arengukonverentse ja teemapäevi.

Pärnumaa kaunis kodu

Eesti kodukaunistamise ühenduse poolt viiakse läbi konkurssi „Kaunis kodu“ alates aastast 1998. Samal aastal toimus ka Pärnu maakonnas Pärnu maavalitsuse eestvedamisel esimene maakondlik konkurss. 2019. aastal võitis Pärnumaa Omavalitsuste Liit üle ka kauni kodu konkursi korraldamise. Maakonna tasandil tunnustatakse kauneid kodusid neljas kategoorias: eramud tiheasustuses; kortermajad; maakodud; äri- ja tootmisobjektid ning ühiskondlikus kasutuses objektid. Kaunimate kodude konkursi eesmärgiks Pärnu maakonnas on heakorrasemise tõstmine, kodukaunistamise tava propageerimine, Pärnumaa üldilme parandamine ja maaelu väärtustamine.

2020

- Kaunim maakodu – **Annuse talu**, Pitsalu küla, Põhja-Pärnumaa vald

- Kaunim eramu tiheasustuses – **Jõesuu 13**, Vihtre küla, Põhja-Pärnumaa vald
- Kaunim äriobjekt – **Uueda Puhkekukus**, Nurme küla, Tori vald
- Kaunim kortermaja – **KÜ Sambla 6**, Kilingi-Nõmme, Saarde vald

2021

- Kaunim maakodu – **Jaak ja Virge Valge** kodu, Pulgoja küla, Häädemeeste vald
- Kaunim eramu tiheasustuses – **Tarmo ja Piret Veepalu** kodu, Lihula, Lääneranna vald
- Kaunim äriobjekt – **AS Varbla Puhkeküla**, Rannaküla, Lääneranna vald
- Kaunim kortermaja – **KÜ Kooli 7**, Are alevik, Tori vald
- Eriauhind uue ja vana kokkusobitamise ning kõrghaljastuse väärtustamise eest – **Mare ja Hans Põder** kodu, Hansumäe, Põhja-Pärnumaa vald

2022

- Kaunim maakodu – **Perekond Kalmus** kodu, Pulli küla, Tori vald
- Kaunim eramu tiheasustuses – **Perekond Mägi** kodu, Pärnu-Jaagupi, Põhja-Pärnumaa vald
- Kaunim äriobjekt – **Viisnurga Puhkemajad**, Uulu küla, Häädemeeste vald
- Eriauhind liigirikkuse eest – **Perekond Männik** kodu, Häädemeeste alevik, Häädemeeste vald

2023

- Kaunim maakodu – **Perekond Kask** kodu, Anelema, Põhja-Pärnumaa vald
- Kaunim eramu tiheasustuses – **Perekond Jõffert** kodu, Reiu küla, Häädemeeste vald
- Kaunim eramu tiheasustuses – **Elve Saarmaa** kodu, Vändra alev, Põhja-Pärnumaa vald
- Kaunim äriobjekt – **Lottemaa Teemapark**, Reiu küla, Häädemeeste vald

Kaunis kodu ja C.R.Jakobsoni preemiate vastuvõtt 2021

Kaunis kodu ja C.R.Jakobsoni preemia vastuvõtt 2022

Kaunis kodu ja C.R.Jakobsoni preemiade vastuvõtt 2022

Kaunis kodu ja C.R.Jakobsoni preemiade vastuvõtt 2023

Kaunis kodu ja C.R.Jakobsoni preemiade vastuvõtt 2023 Fotod: on Haide Rannakivi

Pärnumaa auhinnad ja preemiad

CARL ROBERT JAKOBSONI PREEMIAD

Carl Robert Jakobsoni, Eesti rahva ärkamisaja suurkuju, õpetatud põllu- ja kirjamehed, Kurgja sümboltalu rajaja mälestuseks ning tema aadete ja pärandi tähtsustamiseks annab C. R. Jakobsoni Sihtasutus koostöös Pärnumaa Omavalitsuste Liiduga igal aastal välja autasud maakonna tunnustatumale põllumehele ning haridus- ja kultuuritegelasele. Autasusid antakse välja aastast 1989. Kuni aastani 2020 anti autasusid välja C. R. Jakobsoni Sihtasutuse kaudu, edasi võttis järjepidevuse üle Pärnumaa Omavalitsuste Liit. Konkursi eesmärk on väärtustada Pärnu maakonna põllumeeste ning haridus- ja kultuuritegelaste tööd, kes on vähemalt viimased kümme aastat andnud suure panuse oma valdkonna ning üldisemalt kogu Pärnumaa elu edendamisse.

2020

- Populaarseim põllumees – **Jaan Tekko**, OÜ Tori Agro
- Populaarseim kultuuri- ja haridustegelane – **Tiina Saar**, rahvatantsuõpetaja
- „Pärnu Postimehe“ eripreemia – **Liisi Laos**.

2021

- Populaarseim põllumees – **Kalev Kiisk**, OÜ Oore Agro, Tori vald
- Populaarseim kultuuri- ja haridustegelane – **Elmar Trink**, Koidula muuseumi juhataja
- Eripreemia elutöö eest – **Rein Kõgel**, SA C. R. Jakobsoni nõukogu esimees, Kurgja talu taastamise eestvedaja
- „Pärnu Postimehe“ eripreemia – **Niinepuu Lambamaja**, Lääneranna vald

2022

- Populaarseim põllumees – **Eha ja Roland Liesment**, Kollikse aiandustalu
- Populaarseim kultuuri- ja haridustegelane – **Erli Aasamets**, Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi direktor

2023

- Populaarseim põllumees – **Urmet Kalden**, OÜ Akkerlac
- Populaarseim kultuuri- ja haridustegelane – **Silvia Paluoja**, Pärnu Postimehe ajakirjanik

KULTUUR JA SPORT

Alates 2011. aastast annab Pärnumaa Omavalitsuste Liit välja Pärnumaa aasta kultuuriauhindu ja seda kolmes kategoorias: aasta(te) tegutseja, aasta üllataja, aasta toetaja. 2014. aastal täiendati kategooriaid aasta noore tegija tiitliga ning alates aastast 2016 antakse välja rahva-kultuuri tegija preemiat. Aastal 2023 täiendasime kategooriaid aasta teo (aasta tegu) tiitliga. Aastal 2002 asutasime Pärnumaa

Omavalitsuste Liidu **spordistipendiumi** (aastast 2018 nimetusega noore sportlase preemia).

Aasta(te) tegutseja tiitli pälviv inimene või organisatsioon, kes aktiivselt tegutseb kultuurivaldkonnas, kelle tegevus ei paista otseselt silma kultuuritarbijale, kuid kes on kaasa aidanud mitmete kultuurisündmuste kordaminekule.

Aasta üllataja tiitli pälvib inimene või organisatsioon, kes on ilmestanud kultuurivaldkonda millegi uue, huvitava või tavapäratuga ning mis on tekitanud üllatusmomenti või äratanud huvi.

Aasta toetaja tiitli pälvib inimene, ettevõtte või organisatsioon, kes on panustanud toodete või teenustega, rahaliselt või muul moel, kultuurisündmuste, kultuuri-asutuste või kultuuriga tegelevate inimeste heaks.

Rahvakultuuri preemia pälvib inimene või organisatsioon, kes on panustanud rahvakultuuri hoidmise ja arendamise ning on oma tegevusega silma paistnud.

Aasta noore kultuuritegija preemia pälvib noor (vanuses kuni 26 eluaastat

sh), kes on avastanud kultuuritööd, asunud tööle kultuurivaldkonnas, korraldanud või algatanud kultuurisündmuse, või on aktiivse edumeelse kollektiivi juht.

Aasta tegu tiitli pälvib inimese või organisatsiooni ettevõtmine või sündmus, mis on oluliselt kaasa aidanud maakonna või omavalitsuse elanike kultuurilise keskkonna rikastamisele.

Noore sportlase preemia eesmärgiks on tunnustada ja toetada edukate ja lootustandvate noorsportlaste ettevalmistust ja osalemist Eesti ja rahvusvahelistel võistlustel. Sportlane, kes pälvib stipendiumi, peab olema vanuses 16-23 aastat ning kuuluma oma ala Eesti paremikuks ja esindama riiki rahvusvahelistel võistlustel.

Tähesära 2020

Foto: Haide Rannakivi

Tähesära 2022

Fotod: Haide Rannakivi

Tähesära 2023

Fotod: Haide Rannakivi

PÄRNUMAA OMAVALITSUSTE LIIDU PÄRNUMAA AASTA KULTUURIAUHINNAD**2020**

- **Argo Juske**, aasta(te) tegutseja
- **Non Grata Kunstirühmitus**, aasta(te) tegutseja
- **OÜ Keisri Köök (Häädemeeste vesi)**, aasta toetaja
- **Ants Välimäe**, aasta üllataja
- **Kinne-Riin Reest**, aasta noor kultuuritegija
- **Rasmus Maalinn**, aasta noor sportlane

2021

- **Ado Kirsi**, aasta(te) tegutseja
- **Indrek Aija**, aasta(te) tegutseja
- **Andres Tõlp**, aasta üllataja
- **Kendro Härm**, aasta noor kultuuritegija
- **Stefan-Lauri Mölder**, aasta noor sportlane
- Aasta toetaja tiitel jäeti välja andmata.

2022

- **Imbi Tõnisson**, aasta(te) tegutseja
- **Kaie Seger**, aasta(te) tegutseja
- **Vallo Kappak ja OÜ ValiceCar**, aasta toetaja
- **Etendus „Ai, velled...“**, aasta üllataja
- **Joanna Kärt Pärtel**, aasta noor kultuuritegija
- **Viola Hambidge**, aasta noor sportlane

2023

- **Vilja Alamaa**, aasta(te) tegutseja
- **Ivari Roosileht ja Veltsa mõisapargi valgusfestival „Valgus ja muusika“**, aasta üllataja
- **Marko Sassjan ja etendus „Kirjad külast külla“**, aasta üllataja
- **Näitus „Hingepüüdjä“ Tori rahvamaajas**, aasta tegu
- **Eerik Pank**, aasta noor sportlane

Aasta toetaja ning aasta noore kultuuritegija tiitlid jäeti välja andmata.

EESTI KULTUURKAPITALI PÄRNUMAA EKSPERTGRUPI AUHINNAD**2020**

Pärnumaa Kultuuripärl – **Argo Valdmaa**

- Elutööpreemia kultuurivaldkonnas – **Ilmar Tõnisson**
- Aasta kultuuritegija – **Elmar Trink**
- Aasta sporditegija – **Taavi Valter Tave-ter**
- Elutööpreemia spordivaldkonnas – **Eeri Tammik**

2021

- Pärnumaa Kultuuripärl – **Indrek Aija**
- Elutööpreemia kultuurivaldkonnas – **Alli Põrk**
- Elutööpreemia spordivaldkonnas – **Enn Tasalain**
- Kultuurisündmuse aastapreemia –

Pärnu Muuseum, näitus „Peegeldades päikest. 150 aastat kuurordimoodi“

2022

- Pärnumaa Kultuuripärl – **Ingrid Jasmin**
- Elutööpreemia kultuurivaldkonnas – **Heinike Sinijärv**
- Kultuurisündmuse aastapreemia – **Pärnumaa tantsupidu „Ükskord algab aega“**
- Kultuuritegija aastapreemiaga – **Kaija Velmet**
- Elutööpreemia spordivaldkonnas – **Priit Neeme**
- Sporditegija aastapreemia – **Kristin Tat-tar**
- Sporditegija aastapreemia – **Jasmiin Üpraus**

- Spordisündmuse aastapreemia – **Pärnumaa Spordiliit**, „Pärnumaa kogu pere liikumispäev“

2023

- Pärnumaa Kultuuripärl – **Roland Leesment**
- Tunnustuspreemia – **Mariann Pärnoja**, Tori valla tantsupidu „Põrgu Wärk 20023“
- Kultuuritegija aastapreemia – **Ene Michelis**

HARIDUS

Pärnumaa Omavalitsuste Liit tunnustab Pärnumaa parimaid haridustöötajaid. Aasta haridustöötaja tiitli on pälvinud:

2020

- Aasta gümnaasiumiõpetaja **Peedu Sula**, Pärnu Ühisgümnaasium
- Aasta hariduse sõber **Ain Saare**, Pärnu Päikese kooli lapsevanem
- Aasta haridustegu **Saarde ÖÖ-MARU**, Kilingi-Nõmme Gümnaasium
- Aasta huvialaõpetaja **Janne Ristimets**, Janne Ristimetsa Tantsustuudio
- Aasta klassijuhataja **Merike Haas**, Tori Põhikool
- Aasta klassiõpetaja **Eda Aavik**, Lihula Gümnaasium
- Aasta klassiõpetaja **Kaja Nurk**, Audru Kool
- Aasta kutseõpetaja **Mati Koitmäe**, Pärnumaa Kutsehariduskeskus
- Aasta lasteaiaõpetaja **Ingrid Saar**, Pärnu Ülejõe Lasteaed
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Diana Veskimägi**, Pärnu Vanalinna Põhikool
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Elli Altin**, Kilingi-Nõmme Gümnaasium
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Merike Mäemets**, Pärnu-Jaagupi Põhikool
- Aasta tugispetsialist **Pille Õis**, Pärnu Vanalinna Põhikool

- Kultuurisündmuse aastapreemia – **Pärnu Kirjandusfestival**
- Elutööpreemia kultuurivaldkonnas – **Alar Raudoja**
- Elutööpreemia spordivaldkonnas – **Erich Perner**
- Sporditegija aastapreemia – **Kristin Tatlar**
- Spordisündmuse aastapreemia – **Pärnumaa Spordiliit**, „Pärnumaa Võidupüha maraton“

2021

- Aasta gümnaasiumiõpetaja **Viive Korb**, Pärnu Koidula Gümnaasium
- Aasta hariduse sõber **Matthias Eichhorst**, Mativesi OÜ, Pärnu Saksa Tehnoloogiakool
- Aasta hariduse sõber **Jüri Tenson**, Lindi Lasteaed-Algool, OÜ Skeltmer
- Aasta haridustegu „**Kaasava hariduse ideoloogia juurutamine rahvusvahelisel tasandil Pärnu Kuninga Tänav Põhikoolis**“, Pärnu Kuninga Tänav Põhikool
- Aasta huvialaõpetaja **Jana Trink**, Jana Trink Erakool, SA Pärnu Vabahariduskeskus
- Aasta huvialaõpetaja **Kaido Kivi**, Pärnu-Jaagupi Muusikakool
- Aasta klassijuhataja **Elle Redlich**, Pärnu-Jaagupi Põhikool
- Aasta klassiõpetaja **Katrin Kurvits**, Pärnu Kuninga Tänav Põhikool

- Aasta klassiõpetaja **Marika Peksar**, Kõmsi Lasteaed-Algkool
- Aasta klassiõpetaja **Ursula Kumel**, Pärnu-Jaagupi Põhikool
- Aasta kutseõpetaja **Janne Ojala**, Pärnumaa Kutsehariduskeskus
- Aasta lasteaiaõpetaja **Külli Söderholm**, Väandra Lasteaed
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Hele Nööri**, Pärnu-Jaagupi Põhikool
- Aasta tugispetsialist **Ege Juurikas**, Pärnu Kuninga Tänav Põhikool
- Aasta õppeasutuse juht **Aule Kink**, Häädemeeste Keskool
- Aasta noorsootöötaja **Kristel Rohumägi**, Lääneranna Noortekeskuse Lõpe noorteka ja Lõpe Klubi juhataja.

2022

- Aasta gümnaasiumiõpetaja **Kadri Karon**, Kilingi-Nõmme Gümnaasium
- Aasta hariduse sõber **Mart Kukk**, Villa Wesset OÜ
- Aasta haridustegu **Pärnu Ühisgümnaasium** muusikalitrupi suurprojekt „Romeo ja Julia“, Pärnu Ühisgümnaasium
- Aasta huvialaõpetaja **Romet Mihkels**, Pärnu Spordikool
- Aasta huvialaõpetaja **Andrus Ostrov**, Pärnu Kunstide Kool
- Aasta klassijuhataja **Ülle Otskivi**, Pärnu Ühisgümnaasium
- Aasta klassiõpetaja **Vilve Noppel**, Pärnu Vabakool
- Aasta klassiõpetaja **Riina Kirkmann**, Väandra Gümnaasium
- Aasta kutseõpetaja **Lembit Miil**, Pärnumaa Kutsehariduskeskus
- Aasta lasteaiaõpetaja **Ly Akenpärg**, Pärnu Lasteaed Mai
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Saima Tõigast**, Kilingi-Nõmme Gümnaasium
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Hille Uus-tamm**, Pärnu-Jaagupi Põhikool
- Aasta tugispetsialist **Maris Rüütli**, Häädemeeste Keskool, Metsapoole Põhikool, Kabli Lasteaed, Häädemeeste Lasteaed
- Aasta õppeasutuse juht **Egle Rumberg**, Uulu Põhikool
- Aasta noorsootöötaja **Anneli Pikk mets**, Lääneranna Noortekeskuse juhataja

2023

- Aasta gümnaasiumiõpetaja **Merit Eier**, Väandra gümnaasium
- Aasta hariduse sõber **Viivika Vilja**, Pärnumaa Arenduskeskus
- Aasta haridustegu **Kilingi-Nõmme Gümnaasium**, Pärnumaa gümnaasiumite EAP-del põhinevad koostöised valikkursused
- Aasta huvialaõpetaja **Kaidi Kvatš**, Pernova Hariduskeskus
- Aasta klassijuhataja **Reene Tammearu**, Pärnu Kuninga tn põhikool
- Aasta klassijuhataja **Silvi Tolmats**, Audru kool
- Aasta klassiõpetaja **Raili Hiiesalu**, Pärnu Päikese Kool
- Aasta kutseõpetaja **Kaie Pärn**, Pärnumaa Kutsehariduskeskus
- Aasta lasteaiaõpetaja **Marge Lumisalu**, Tammiste Lasteaed-Algkool
- Aasta lasteaiaõpetaja **Elo Soekõrv**, Pärnu-Jaagupi Lasteaed Pesamuna
- Aasta põhikooli aineõpetaja **Mart Kimmel**, Pärnu Rääma Põhikool
- Aasta tugispetsialist **Reet Meetua**, Pärnu Kuninga tn Põhikool
- Aasta tugispetsialist **Andra Mere**, Pärnu Täiskasvanute Gümnaasium
- Aasta õppeasutuse juht **Kairi Kaldoja**, Kilingi-Nõmme Gümnaasium
- Aasta õppeasutuse juht **Pille Usin**, Tori Põhikool

Haridustöötajate tunnustamine 2020

Fotod: Haide Rannakivi

Haridustöötajate tunnustamine 2021

Fotod: Haide Rannakivi

Haridustöötajate tunnustamine 2022

Fotod: Haide Rannakivi

Haridustöötajate tunnustamine 2023

Fotod: Haide Rannakivi

PÄRNUMAA SOTSIAALVALDKONNA TUNNUSTUSED

Alates 2020. aastast kiidab ja tänab Pärnumaa Omavalitsuste Liit sotsiaalvaldkonna tegijaid ning jagab tunnustusi kolmes kategoorias: aasta sotsiaalvaldkonna töötaja; aasta sotsiaalvaldkonna tegu; aasta sotsiaalvaldkonna toetaja. Lisaks tunnustatakse tervisedendajat.

Aasta sotsiaalvaldkonna töötaja – tunnustuse eesmärgiks on väärtustada maakonna sotsiaalvaldkonnas tegutsevate isikut, kes oma tööalase või ühiskondliku tegevusega on panustanud valdkonna arendamisse ja on aasta jooksul silma paistnud erilise tulemuslikkusega.

Aasta sotsiaalvaldkonna toetaja – tunnustuse eesmärgiks on märgata ja tunnustada organisatsiooni või inimest, kes oma materiaalse panusega või vabatahtliku tööga on kaasa aidanud maakonna sotsiaalvaldkonna edendamisele.

Aasta sotsiaalvaldkonna tegu – tunnustuse eesmärgiks on märgata isiku, meeskonna või organisatsiooni ettevõtmist või tegevust, mis on oluliselt kaasa aidanud maakonna või omavalitsuse elanike sotsiaalse elukeskkonna rikastamisele ning täiustamisele.

2020

- Aasta sotsiaalvaldkonna töötaja – **Priit Ruut**
- Aasta sotsiaalvaldkonna toetaja – **Kaj Wahlroos**
- Aasta sotsiaalvaldkonna tegu – **Pärnumaa Ühistranspordikeskus** sotsiaaltransporditeenuse käivitamine

- Aasta tervisedendaja – **Katrin Vaiksalu**
- 2021
- Aasta sotsiaalvaldkonna töötaja – **Gerli Liiva**
- Aasta sotsiaalvaldkonna toetaja – **Kristina Ojamäe-Lankov**
- Aasta sotsiaalvaldkonna tegu – **Tori Vallavalitsus Sindi sotsiaalmaja ehitamine**
- Aasta tervisedendaja – **Pärnu lasteaed Pöialpoiss**

2022

- Aasta sotsiaalvaldkonna töötaja – **Indrek Linnuste**
- Aasta sotsiaalvaldkonna toetaja – **Kalju Põldroos**
- Aasta sotsiaalvaldkonna tegu – **Pärnu Päikese Kool**
- Aasta tervisedendaja – **Karin Kaugeranna**

2023

- Aasta sotsiaalvaldkonna töötaja – **Riina Rullingo**
- Aasta sotsiaalvaldkonna töötaja – **Liina Lelov-Aasma**
- Aasta sotsiaalvaldkonna tegu – **Katrin Tsuiman**, ESTA Lääne piirkonna arendamise eest

Aasta sotsiaalvaldkonna toetaja tiitel jäeti 2023. aastal välja andmata.

Aastast 2023 antakse aasta tervisedendajat välja Pärnumaa tegijate sünnimisel.

Sotsiaalvaldkonna tunnustamine 2020

Fotod: Haide Rannakivi

Sotsiaalvaldkonna tunnustamine 2021

Fotod: Haide Rannakivi

Sotsiaalvaldkonna tunnustamine 2022

Fotod: Haide Rannakivi

Sotsiaalvaldkonna tunnustamine 2022

Fotod: Karmen Kärg

PÄRNUMAA TERVISEDENDAJA

Pärnumaa Omavalitsuste Liidu rahvatervisekomisjon väärtustab kogukonna liikmete ja organisatsioonide tegevust, kes aitavad kaasa tervisedendusele maakonnas. 2023. aastal koostati ja võeti vastu Pärnumaa tervisedenduse valdkonna tunnustamise statuut. Maakonna tervisedendajate tunnustamine toimus 2021.–2022. aastal Pärnumaa sotsiaalvaldkonna tunnustamisüritusel ning tunnustamine toimus enne statuudi kehtestamist ühes, tervisedendaja kategoorias. 2023. aastal toimus tervisedenduse valdkonna tunnustamine Pärnumaa Tegijate tunnustusüritusel ja toimus kahes kategoorias: Aasta Tervisedendaja ja Aasta Tervisetegu.

PÄRNUMAA AASTA ISA

Eesti Reservohvitseride Kogu (EROK) koostöös Pärnumaa Omavalitsuste Liidu (POL) ja Pärnu linnavalitsusega korraldavad alates 2022. aastast Pärnumaa Aasta Isa konkurssi. Pärnumaa reservohvitserid soovivad selle konkursiga juhtida tähelepanu vanemlikele väärtustele ja märgata ning tunnustada igapäevaselt meie kõr-

Pärnumaa aasta Tervisedendajad 2020–2022:

2020 **Katrin Vaiksalu** – Pärnu lasteade Pöialpoiss liikumisõpetaja

2021 **Pärnu Lasteaed Pöialpoiss**

2022 **Karin Kaugeranna** – Pärnu Raja Lasteaed liikumisõpetaja

Pärnumaa 2023 tunnustatud:

Tervisedendaja

Laureaat: **Erik Naissaar**, Striidikool jpm
Nominendid: Kaie Seger ja MTÜ Tammiste Sports Club

Tervisetegu

Laureaat: **ürituste sari Häädemeeste Hää**

Nominendid: Taavi Sumberg raamat „Õnnelik spordilaps“ ja Jõulumäe Tervisespordikeskuse liivahall

val tegutsevaid tublisid isasid, kes leiavad aega panustada nii oma lastesse kui ka kogukonda.

2022 Pärnumaa aasta isa **Rasmus Aaslaid**

2023 Pärnumaa aasta isa on **Kaido Lüll**

PÄRNU LINNA JA MAAKONNA PARIMAD SPORDIS

2020

- aasta naissportlane (N23 ja vanemad) – **Agne Kiviselg**
- aasta meessportlane (M23 ja vanemad) – **Helary Mägisalu**
- aasta juuniorisportlane, neiu (U23) – **Jasmiin Üpraus**
- aasta juuniorisportlane, noormees (U23) – **Rasmus Maalinn**
- aasta noorsportlane, neiu (U20) – **Ann Marii Kivikas**
- aasta noorsportlane, noormees (U20) – **Jörgen-Matthias Talviku**
- aasta veteransportlane/võistkond (N35+) – **Klarika Kuusk**
- aasta veteransportlane/võistkond (M40+) – **Artur Tikkerbär**
- aasta tehnikasportlane – **Egon Kaur**
- aasta ekstreemsportlane – **Erik Naisaar**
- aasta invasportlane (naine) – **Cäroly Paatsi**
- aasta invasportlane (mees) – **Randel Peerna**
- aasta võistkond – **meeste sõudmise paarisaeruline neljapaat**
- aasta pallimänguvõistkond – **Pärnu Sadama korvpallimeeskond**
- aasta noortevõistkond – **HC Pärnu/Paikuse U16 noormeeste käsipalli võistkond**
- aasta treener – **Elise Umb**
- aasta noortetreener – **Romet Mikhels**
- aasta üllataja – **Pärnu JK Vapruse naiskond**
- aasta edendaja – **Pärnu Sõudeklubi**
- aasta sporditegu – **Pärnu Sõudeklubi Spordimaja valmimine**
- aasta rahvaspordipere – **Piret Bart, Eerika Sarapuu, Karl-Eerik Sarapuu, Kaarel Edgar Sarapuu**
- aasta rahvaspordiüritus – **Pärnu Klubi Tervisesport 36. aastajooks**
- aasta spordivabatahtlik – **Margo Peters**

- aasta spordiklubi – **Orienteerumisklubi WEST**

2021

- aasta meessportlane (M23 ja vanemad) – **Kevin Saar**
- aasta naissportlane (N23 ja vanemad) – **Kristin Tattar**
- aasta juuniorisportlane (neiu) – **Jasmiin Üpraus**
- Pärnumaa aasta juuniorisportlane (noormees) – **Rasmus Maalinn**
- Pärnu linna aasta juuniorisportlane (noormees) – **Kaur Erik Kais**
- aasta noorsportlane (neiu) – **Viola Hambridge**
- aasta noorsportlane (noormees) – **Matthias Villota**
- Pärnumaa ja Pärnu linna aasta treener – **Heiko Rannula**
- aasta noortetreener – **Elise Umb**
- aasta tehnikasportlane (naine) – **Jasmiin Üpraus**
- aasta tehnikasportlane (mees) – **Kevin Saar**
- aasta parasportlane – **Karmen Vask**
- Pärnumaa aasta veteransportlane (naine) – **Janne Ojala**
- Pärnumaa ja Pärnu linna aasta veteransportlane (mees) – **Robert Trofimov**
- Pärnumaa aasta sporditegu – **Sadama korvpalliliigi Eesti meistrivõistluste hõbe ja eurosarjas osalemine**
- aasta üllataja – **Pärnu Sadama korvpallimeeskond**
- Pärnumaa aasta spordiedendaja – **Toomas Heinla**
- Pärnu linna aasta spordiedendaja – **Erik Naissaar**
- aasta rahvaspordivõistkond – **FCP Pärnu**
- Pärnumaa aasta rahvaspordiüritus – **Duatlon läbi aasta 2021**

- Pärnu linna aasta rahvaspordiüritus – **Jalgpalliturniir „Ettevõtete Karikas“**
- Pärnumaa ja Pärnu linna aasta spordi vabatahtlik – **Saima Rand**
- aasta võistkond – **Eesti meeste sõudmise paarisaeruline neljapaat**
- aasta pallimänguvõistkond – **Pärnu Sadama korvpallimeeskond**
- aasta noortevõistkond – **Pärnu SK/ Altius U20 teatejooksu võistkond**
- Pärnumaa aasta spordiklubi – **Diskgolfi klubi Hole-in-One**

2022

- aasta naissportlane (N23 ja vanemad) – **Age Kiviselg**
- aasta meessportlane (M23 ja vanemad) – **Helary Mägisalu**
- aasta naissportlane (U23) – **Laura Lizette Sander**
- aasta meessportlane (U23) – **Kevin Saar**
- aasta noorsportlane, neiu (U18) – **Viola Hambidge**
- aasta noorsportlane, noormees (U18) – **Andreas Välja**
- aasta veteransportlane/võistkond (MN35+) – **Ramil Lipp**
- aasta parasportlane – **Karmen Vask**
- aasta võistkond – **Eesti paarisaeruline neljapaat**
- aasta pallimänguvõistkond – **Pärnu Sadama korvpallimeeskond**
- aasta noortevõistkond – **Pärnu JK Vapruse U16 poiste võistkond**
- aasta treener – **Heiko Rannula**
- aasta noortetreener – **Janar Sõber**
- aasta edendaja – **Eiki Eriste**
- aasta sporditegu – **Pärnu Sadama korvpallimeeskonna Eesti meistrivõistluste kuld**
- aasta rahvasportlane – **Toomas Näär**
- aasta rahvaspordiüritus – **12. kolme koolimaja jooks**
- aasta spordivabatahtlik – **Teet Tuulik**
- aasta spordiklubi – **SK Raudmees**

2023

- aasta naissportlane (N23 ja vanemad) – **Kristin Tattar, DG Academy**
- aasta meessportlane (M23 ja vanemad) – **Kevin Saar #311**
- aasta naissportlane (U23) – **Ann Marii Kivikas**
- aasta meessportlane (U23) – **Rasmus Roosleht**
- aasta noorsportlane, neiu (U18) – **Viola Hambidge, Pärnu Spordikool**
- aasta noorsportlane, noormees (U18) – **Andreas Välja, Vändra Suure Karu Pojad**
- aasta veteransportlane (MN35+) – **Janne Ojala**
- aasta parasportlane – **Laura-Liis Juursalu**
- aasta võistkond – **Pärnu JK Vaprus**
- aasta noortevõistkond – **Pärnu Spordikooli U16 tüdrukute võrkpall**
- aasta treener – **Rivo Vesik**
- aasta noortetreener – **Janar Sõber, Lääneranna Spordikool**
- aasta edendaja – **Evelin Vaino, Pärnu Kesklinna Tennisekool**
- aasta sporditegu – **Kettagolfar Kristin Tattari särav hooaeg ja teine järjestikune MM-kuld**
- aasta rahvasportlane – **jooksumees Franko Reinhold**
- aasta rahvaspordiüritus – **40. Tõstamaa jooks, Tõstamaa Spordiklubi**
- aasta spordivabatahtlik – **Jüri Leesmäe**
- aasta spordiklubi – **Maadlusklubi Leo**

KONKURSS „PÄRNUMAA TEGIJAD 2020“

Konkurss „Pärnumaa tegijad“ on kõrgeim maakonnapoolne tunnustus ettevõtjatele ja vabaühendustele. Konkursi käigus selgitatakse välja enim tähelepanu vääri- vad ettevõtted, vabaühendused ja vaba- tahtlikud Pärnumaa jaoks olulisemates valdkondades.

2020. aastal jagasime kiitust ja tunnustust jagmistes kategooriates:

Pärnumaa Karu

Pärnumaa ettevõtluse peaaahind, mille võitja valib žürii maakonnas viimasel ajal märkimisväärsed tulemusi saavutanud ja eriliselt silmapaistnud ettevõtete hulgast.

Võitja: Lottemaa Teemapark OÜ

Pärnumaa kriisimurdja

Tunnustame Pärnumaa ettevõtjaid ja ette- võtlikke isikuid, kel on õnnestunud oma tegevusega seljatada koroonakriisi mõju- sid või kes on haaranud kinni ootamatult tekkinud võimalustest ning seeläbi välju- nud kriisist võitjana.

Võitja: Gabriel Scientific OÜ

Nominendid: OÜ Lihula Südamekodu ja OÜ Pambu.

Aasta turismiarendaja

Tunnustame Pärnumaa ettevõtteid, kes on saavutanud majanduslikku edu origi- naalsete turismitoodete ja -teenuste pak- kumisega ning välja paistnud turismisek- tori arendustegevusega. Kandideerima sobivad kõik Pärnumaal registreeritud juriidilised isikud, kes teenindavad turiste, sh. majutusettevõtteid, aktiivse puhkuse teenuse pakkujad, muuseumid, vaata- misväärsuste ja turismitraksioonide hal- dajad, meelelahutus- või spordiürituste korraldajad

Võitja: Aivar Ruukel, Viis Aastaaega OÜ
Nominendid: Lottemaa teemapark OÜ ja Varbla Puhkeküla AS.

Aasta naisettevõtja

Tunnustame Pärnumaal tegutsevaid nais- ettevõtjaid, kes on juhtinud oma ettevõtet vähemalt 3 aastat ja on oluliselt kasvata- nud müügi- ja kasumit võrreldes eel- nenud majandusaastatega ning oma tege- vusega inspireerinud teisi ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Elve Vahenõmm (Kabli Pagar)

Nominendid: Kati Vaas, (OÜ Vaas&Vaas) ja Kaire Miiter, (OÜ Magrada)

Aasta noor ettevõtja

Tunnustame kuni 35-aastaseid (kaasa arvatud) Pärnumaa ettevõtjaid väljapaistva tegevuse eest ettevõtluse edendamisel maakonnas, loonud töökohti, kaasanud investeeeringuid ning inspireerinud noori ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Siim Joosep ja Risto Vanatoa, Siris OÜ

Nominendid: Martin Madisson (OÜ MKM Autod) ja Silver Uusna (OÜ Parmu Autohooldus).

Pärnumaa silmapaistvaim tegu

Tunnustame vabaühenduste või eraisikute algatust, mis on sellel aastal teistest roh- kem esile tõusnud, sest on kas uuenduslik, vajalik, originaalne ja avaldanud positiivset mõju kogukonna elujõulisusele.

Võitja: noorte- ja innovatsioonikeskuse HUUB avamine

Nominendid: Matsalu Loodusfilme Festivali laienemine, (Mittetulundusühing Matsalu Loodusfilme Festival) ja prügi koristamine mererannas ja jõe kallastel, eestvedaja Raimo Pull.

Pärnumaa Karu: Lottemaa

Aasta toode: MyGames

Pärnumaa aasta vabaühendus: Kihnu-Kultuuriruum SA

Heategevuse järgijate kandjate auhind

Fotod: Urmas Luik

Pärnumaa aasta vabaühendus

Tunnustame MTÜ, sihtasutust või selt-sing, mis tegutseb Pärnumaal ja mis on olnud kogukonnale tugevaks toeks, ellu kutsunud kohalikke kaasavaid üritusi ning kogukonda abistavaid projekte, hoolib oma liikmetest ja kogukonnast, on koostööaldis teiste ühenduste/ettevõtjate/omavalitsus-tega, teistele ühendustele innustajaks ja inspiratsiooniks.

Võitja: SA Kihnu Kultuuriruum

Nominendid: Kihnu Merepääste Selts ja MTÜ Sotsiaalne Kaasatus.

Pärnumaa aasta vabaühenduste tegevuse toetaja

Organisatsioon (ettevõtte, MTÜ, sihtasutus, KOV, eraisik), mis panustab aktiivselt avalikkusele suunatud tegevustesse ja on hea koostööpartner vabaühendustele. Toetus võib olla nii materiaalne, rahaline kui nõu ja jõud. Talle kui toetajale võib alati kindel olla.

Võitja: OÜ Beach Arena

Nominendid: ValiceCar OÜ ja Trimtex Baltic OÜ

Särava Pärnumaa pere auhind

Vabakonna zürii eripreemia pälvis **perekond Aaslaid**, kes aastate jooksul korda saatnud palju tänuväärseid tegusid, mis on olnud kogukonnale toeks, kaasa aidanud kogukonna turvalisusele ja paremale toimimisele.

Heategevuse järjepidevuse kandjate auhind

Vabakonna Zürii eripreemia pälvisid 3 organisatsiooni, kes on aktiivsed kodanikuühiskonna eestvedajad ja toetajad ning kelle tegevuse tulemusena toimuvad Pärnumaal märkimisväärsed arengud ja sündmused.

Zonta Pärnu klubi on tegutsenud 27 aastat ning kuulub rahvusvahelisse organisatsiooni Zonta International. Klubisse

kuuluvad naised erinevatelt elualadelt, kes panustavad heategevusprojektide kauduoma aega ja energiat selleks, et eelkõige parandada naiste ja tüdrukute olukorda, kuid klubi väärtused puudutavad tegelikult kogu ühiskonda.

Pärnu Rotary Klubi – tegutsenud 26 aastat. Pärnu Rotary Klubi ühendab Pärnu ja Pärnumaa ettevõtlikke mehi, kes on pühendunud oma kodukoha edendamisele. Kord aastas antakse välja Pärnu Rotary Klubi loodud Noortfondi stipendiumid, igal aastal algatatakse mõni heategevusprojekt ja toetatakse teisi heategevusprojekte.

Lions Pärnu tsoon – tegutsenud 19 aastat. Lions klubi liikmeid üle maailma ühendab moto „Meie aitame“. Klubi liikmed on toimekad naised ja mehed ning neid ühendab ühine eesmärk – luua lisaväärtust kohalikule kogukonnale ning parendada ja elavdada kohalikku elu. Kõiki kolme organisatsiooni ühendab see, et nad on pea 30 aastat aidanud oma kodukandi inimesi, leides selleks võimalusi ja kogudes vahendeid läbi heategevusmüükide ja oma isikliku panuse.

Pärnumaa aasta vabatahtlik

Aasta vabatahtlik on aktiivne pärnumaalane, kes panustab regulaarselt oma aega ja energiat vabaühenduse tegevustesse, tehes seda vabatahtlikult ja omakasupüüdmatult. Aastal 2020 on ta olnud eriti tubli ning paistnud teiste seast rohkem silma oma pühendumuse ja aktiivsuse osas.

Võitjad: Kõik kolm finalist **Raimo Pull, Arvo Loorits ja Priit Neeme** on supertublid. Seetõttu on võitjaks kõik finalistid.

Raimo Pull märkas kui palju prügi on Pärnu mere- ja jõekallastel ning hakkas seda vabatahtlikult eelmise aasta lõpus koos sõpradega koristama. Koristamise käigus on ette tulnud olukordi, kus Raimo on pidanud hoolitsema nii prügi äraveo kui ka selle kulude katmise eest. Täna on

tema eestvedamisel ära koristatud mere-äär Valgerannast Raekülani, Munalau sadam ja Jaansonini raja ümbrus. Raimo ainuke eesmärk on puhtam keskkond ja soov juhtida linna tähelepanu probleemile.

Arvo Loorits. 2020. aasta septembris valmis Pärnu Rääma sõudekeskuse esimene ehitusjärg, millega paar aastat enne kerkinud elling sai täienduse Põhja- ja Baltimaades unikaalse sisesõudebasseiniga spordihoone näol. Suur osa töödest tehti endiste ja praeguste sõudjate, sponsorite ning sõudeklubi vabatahtlike ja kohaliku kogukonna toel. Neid tegevusi juhendas sõudeklubi kauaaegne vabatahtlik Arvo Loorits, kes panustas eesmärgi saavutamisse sadu töötunde. Arvo panus sõudeklubi arengusse on märkimisväärt, ta on tegutsenud sihikindlalt ja omakasupüüdmatult kõik need aastad.

Priit Neeme on aastast 1973 algatanud ja korraldanud Pärnus spordiüritusi. Näitena võib nimetada Meremiili jooks, Aastajooks, Kahe Staadioni jooks, Jüri Jaansonini Kahe Silla jooks, Rannametsa Luitejooks ja Pärnumaa Võidupüha maraton ja see nimekirj ei ole lõplik. Tema vedada on kogu Aastajooksu sari, mida ta teeb puhtalt enda vabast tahtest ja entusiasmist. Pärnumaa

spordil on tohutult vedanud mehega, kes veel 76 aastaseks lööb kaasa spordi ja liikumisharrastuse organiseerimisel ja läbiviimisel.

Aasta toode

Auhind antakse välja 2019/2020. aastal välja töötatud parima uudistoote või -teenuse eest. Kõikide esitatud toodete ja teenuste hulgast on žürii valinud 10 edasipääsenut ning nominendid ja laureaat selgusid Pärnu Postimehe veebikeskkonnas toimuva rahvahääletuse teel.

Võitja: Automatiseeritud tenniseväljak MyGames, OÜ Spin Invest.

Nominendid: Kännupuur ekskavaatorile (Dipperfox OÜ), Pärnumaa ühiselt korraldatud sotsiaaltransport (Pärnumaa Ühistranspordikeskus MTÜ) ja Kontaktivaba raamatulaenuetus (Pärnu Keskraamatukogu).

Eesti kaubandus-tööstuskoja Pärnu esinduse auhind „**Aasta vastutustundlik ettevõtte**“ – Estonia Spa Hotels AS

Luminori julge ettevõtja auhind „**Aren-guhüpe**“ – Gabriel Scientific OÜ

KONKURSS „PÄRNUMAA TEGIJAD 2021“

2021. aastal jagasime kiitust ja tunnustust järgmistes kategooriates:

Pärnumaa Karu

Pärnumaa ettevõtluse peaaauhind, mille võitja valib žürii maakonnas viimasel ajal märkimisväärt tulemusi saavutanud ja erilist silmapaistnud ettevõtete hulgast.

Võitja: Ehitajate Tee Äripark

Pärnumaa kiire kohaneja 2021

Tunnustame Pärnumaa ettevõtjaid ja ettevõtlikke isikuid, kes on keskkonnamuutustega kiiresti kohanedes uuendanud edukalt oma ärimudelit, võtnud kasutusele uudse tehnoloogia või rakendanud oma tegevuses nutikaid ja loovaid lahendusi.

Võitja: Mai Apteek

Nominendid: Alltours OÜ ja Villa Wesset

Aasta turismiarendaja

Tunnustame Pärnumaa ettevõtteid, kes on saavutanud majanduslikku edu originaalsete turismitoodete ja -teenuste pakumisega ning välja paistnud turismisektori arendustegevusega. Kandideerima sobivad kõik Pärnumaal registreeritud juriidilised isikud, kes teenindavad turiste, sh. majutusettevõtteid, aktiivse puhkuse teenuse pakkujad, muuseumid, vaatamisväärsuste ja turismiattraksioonide haldajad, meelelahutus- või spordiürituste korraldajad.

Võitja: Aloha Tom (Aloha Surfiklubi)

Nominent: Veronika Meibaum (Pärnu Private Tours OÜ)

Aasta naisettevõtja

Tunnustame Pärnumaal tegutsevaid naisettevõtjaid, kes on juhtinud oma ettevõtet vähemalt 3 aastat ja on oluliselt kasvatanud müügi- ja kasumit võrreldes eelnenud majandusaastatega ning oma tegevusega inspireerinud teisi ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Ingelore Okas (CLJ Services OÜ)

Nominendid: Tiina Pukk-Koikson (Oberis OÜ) ja Ly Jaanson (Mai Aptek)

Aasta noor ettevõtja

Tunnustame kuni 35-aastaseid (kaasa arvatud) Pärnumaa ettevõtjaid väljapaistva tegevuse eest ettevõtluse edendamisel maakonnas, loonud töökohti, kaasanud investeeeringuid ning inspireerinud noori ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Edgar Kaasik (EK Trans OÜ)

Nominendid: Tanel Kolla (Jukon OÜ ja Soo Talu OÜ) ja Kairi Tähe (Black Giraffe)

Pärnumaa silmapaistvaim tegu

Tunnustame vabaühenduste või eraisikute algatust, mis on sellel aastal teistest rohkem esile tõusnud, sest on kas uuenduslik, vajalik, originaalne ja avaldanud positiivset mõju kogukonna elujõulisusele.

Võitja: Saarde XX Kaitsepäev

Nominendid: Valgusfestival „ÕÖvalgel“ ja Pärnu Loovlinnak

Pärnumaa silmapaistvaim tegu žürii eripreemia „Ajaloopärandi märkamine“

Sirje Hendrikson lavastas Lilli Suburgi 180. sünniaastapäevaks suurejoonelise etenduse, kuhu oli kaasatud üle 35 tegelase. Etenduse lavastusperiood jäi keerulise aega, mil Eestis kehtisid piirangud, kuid sellele vaatamata suudeti etendus lavakupseks harjutada. Etendust mängiti kahel korral – 30. juulil Lilli Suburgi sünnikohas ja 1. augustil C. R. Jakobsoni Talumuuseumis Kurgjal.

Pärnumaa silmapaistvaim tegu žürii eripreemia „Puhast tõugu kodanikualgatus“

Pärnu Põllu tänava elanikud panid seljad kokku ja muutsid ise oma elukeskkonna ilusamaks ja rõõmsamaks. Seitsme maja elanikud otsustasid, et nende kodutäna soditud seintega alajaam peab saama uue kuue ning tänaseks on hoone seintel maalitud, mis teeb kummarduse kaluritest isadele-vanaisadele. Alajaam asub Vana-Pärnus jalakäijate silla juures.

Pärnumaa aasta vabatahtlik

Aasta vabatahtlik on aktiivne pärnumaalane, kes panustab regulaarselt oma aega ja energiat vabaühenduse tegevustesse, tehes seda vabatahtlikult ja omakasupüüdmata. Aastal 2021 on ta olnud eriti tubli ning paistnud teiste seast rohkem silma oma pühendumuse ja aktiivsuse osas.

Võitjad: Kaire Parts, Ulvi Nõmm, Ramus Aaslaid

Kaire Parts on üks väheseid naisi, kes tegutseb vabatahtlikuna päästealal esirindel Taali Vabatahtlikus päästekomandos. Septembris pälvis ta siseministrilt Päästeteenistuse Medali, mis antakse keerukatel päästetöödel üles näidatud vapruste

eest või teenete eest päästealal. Kohaliku kogukonna aktiivse liikmena aitab Kaire üritusi korraldada ja osale neis usinalt. Kaire südameasjaks on puuetega laste hooldus- ja ravivõimaluste parandamine.

Ulvi Nõmm on olnud aktiivne vabatahtlik MTÜs Vanem Vend Vanem Õde selle asutamisest alates – juba 11 aastat. Tema kanda on olnud partneritega koostöö korraldamine, ürituste ja tegevuste elluviimine ning vabatahtlike otsimine ja juhendamine.

Rasmus Aaslaid on Sindi Tuletõrje Seltsis vabatahtlik päästja juba 2013. aastast alates. Rasmus on hinnatud koostöö-partner kohalikule omavalitsusele, tänu millele toimib valla ja vabatahtliku pääste koostöö õlitatud masinavärgina.

Pärnumaa aasta vabatahtlik žürii eripreemia „Kuldaväärt vabatahtlik“

Elve Siiner otsustas pensionile jäädes kohaliku kogukonna heaks tegutsemisele pühenduda ning tuli seitse aastat tagasi vabatahtlikuks Shalomi Kilingi-Nõmme tööpunkt. Selle aja jooksul on ta aidanud ladustada, sorteerida ja vahendada taaskasutuskaupe kindlasti juba tuhandeid kilosid. Õhtutunnid veedab Elve õmblusmasina taga, kus ta usinasti taaskasutusmaterjalidest uusi vahvaid esemeid valmistab.

Pärnumaa aasta vabaühendus

Tunnustame MTÜ, sihtasutus või selt-sing, mis tegutseb Pärnumaal ja mis on olnud kogukonnale tugevaks toeks, ellu kutsunud kohalikke kaasavaid üritusi ning kogukonda abistavaid projekte, hoolib oma liikmetest ja kogukonnast, on koostööaldis teiste ühenduste/ettevõtjate/omavalitsus-tega, teistele ühendustele innustajaks ja inspireerivaks.

Võitja: MTÜ Kabli Festival

Nominendid: Kõmsi külaselts ja MTÜ International House of Pärnu

Pärnumaa aasta vabaühendus žürii eripreemia „Särtsakad kogukonnavaimu hoidjad“

Vändra Alevi Pensionäride Ühendus tegutseb järjepidevalt 1999. aastast alates. Sestsati on eakatele korraldatud silmaringi avardavaid üritusi ning pakutud tervise ja vaimu turgutamiseks põnevaid tegevusi. MTÜ eestvedajad on alati positiivsed ja ettevõtlikud ning selle liikmed annavad oma panuse ka Vändra alevi hea-korra tagamiseks.

Pärnu Postimees – Aasta toode

Auhind antakse välja 2020/2021. aastal välja töötatud parima uudistoote või -teenuse eest. Kõikide esitatud toodete ja teenuste hulgast on žürii valinud 10 edasipääsenut ning nominendid ja laureaat selgusid Pärnu Postimehe veebikeskkonnas toimuva rahvahääletuse teel.

Võitja: Kosmosepoiste umbrohupesto (Kosmosepoised OÜ)

Nomineeritud: Dreamsville PrimaLoft Bio padi ja tekk (Sleep Solutions OÜ) ja Rabarberi juuksemask riitsinusõliga (Magrada OÜ)

Eesti kaubandus-tööstuskoja Pärnu esin-duse auhind „**Aasta vastutustundlik ettevõte**“

Tunnustuse pälvis Trimtex OÜ

Luminori julge ettevõtja auhind „**Arenguhüpe**“

Tunnustuse pälvis Villa Wesset

Aasta noor ettevõtja: Edgar Kaasik (EK Trans OÜ)

Aasta naisettevõtja: Ingelore Okas (CLJ Services OÜ)

Fotod: Haide Rannakivi

KONKURSS „PÄRNUMAA TEGIJAD 2022“

2022. aastal jagasime kiitust ja tunnustust järgmistes kategooriates:

Pärnumaa Karu

Pärnumaa ettevõtluse peaauphind, mille võitja valib žürii maakonnas viimasel ajal märkimisväärsed tulemusi saavutanud ja eriliselt silmapaistnud ettevõtete hulgast.

Võitja: OSHINO Electronics Estonia OÜ

Aasta rohepööraja

Tunnustame Pärnumaa ettevõtteid, sihtasutusi või MTÜ-sid, kes on viimasel aastatel oma tegevusega aidanud kaasa rohepöörde teadvustamisele ja elluviimisele, lähtudes kestlikkuse põhimõtetest ning rakendades

Võitja: Solar Caravan Park

Nominendid: Klaara-Manni puhkemaja ja Fishing Village

Aasta turismiarendaja

Tunnustame Pärnumaa ettevõtteid, kes on saavutanud majanduslikku edu originaalsete turismitoodete ja -teenuste pakumisega ning välja paistnud turismisektori arendustegevusega. Kandideerima sobivad kõik Pärnumaal registreeritud juriidilised isikud, kes teenindavad turiste, sh. majutusettevõtted, aktiivse puhkuse teenuse pakkujad, muuseumid, vaatamisväärsuste ja turismiatraksioonide haldajad, meelelahutus- või spordiürituste korraldajad.

Võitja: Pärnu Giidide Ühing

Nominent: Tõstamaa Meierei Restoran ja Fishing Village

Aasta naisettevõtja

Tunnustame Pärnumaal tegutsevaid naisettevõtjaid, kes on juhtinud oma ettevõtet vähemalt 3 aastat ja on oluliselt kasvatanud müügi- ja kasumit võrreldes eelnenud majandusaastatega ning oma tege-

vusega inspireerinud teisi ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Laura Päit (VIV Living Tervisemaja ja Jutupliiats)

Nominendid: Jutta Tamm (LSAB Väandra AS) ja Anneli Koppel (Lindi Kohvik)

Aasta noor ettevõtja

Tunnustame kuni 35-aastaseid (kaasa arvatud) Pärnumaa ettevõtjaid väljapaistva tegevuse eest ettevõtluse edendamisel maakonnas, loonud töökohti, kaasanud investeeeringuid ning inspireerinud noori ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Avery Orasmäe (Grundar Saeveski)

Nominendid: Rasmus Paimre (OnWoods OÜ) ja Marko Tõnisson, Tanel Mitt (TMA Ceiling OÜ)

Aasta vabakonna silmapaistvaim tegu

Tunnustame vabaühenduste või eraisikute algatust, mis on sellel aastal teistest rohkem esile tõusnud, sest on kas uuenduslik, vajalik, originaalne ja avaldanud positiivset mõju kogukonna elujõulisusele.

Võitja: Maavillane FolkPunk Tantsulavastus „Mehed, kes sidusid oma pastlapaelad ise“

Nominendid: Puti mänguväljaku rajamine ja Pärandkultuuri festival „Tõstamaa Õhetus“

Pärnumaa aasta vabatahtlik

Aasta vabatahtlik on aktiivne pärnumaalane, kes panustab regulaarselt oma aega ja energiat vabaühenduse tegevustesse, tehes seda vabatahtlikult ja omakasupüüdmatult. Aastal 2021 on ta olnud eriti tubli ning paistnud teiste seast rohkem silma oma pühendumuse ja aktiivsuse osas.

Võitja: Jaanika Lend

Nominendid: Isabell Maripuu ja Ilona Palmsaar

Jaanika Lend on aktiivne, suure empaa-

Pärnumaa Karu: OSHINO Electronics Estonia OÜ

Aasta vabakonna silmapaisvaim tegu: Maavillane FolkPunk Tantsulavastus „Mehed, kes sidusid oma pastlapaelad ise“. Fotod: Jüri Looring

Aasta rohepööraja: Solar Caravan Park

Pärnumaa Ettevõtlusinkubaatori Kasvuspurt 2022: Plantos OÜ. Fotod: Haide Rannakivi

tiavõime ja õiglustundega vabatahtlik, kes on panustanud erinevatesse organisatsioonidesse juba varasest teismeeast. Jaanika on end tõestanud erinevates kriisisituatsioonides, reageerides nii metsaotsingu kutsetele kui ka koroonaga seotud olukordi lahendades – abistades nii vaktsineerimistel kui ka toidu kojukannet organiseerides. Ukraina sõja esimestest päevadest alates kuni tänaseni on Jaanika tegelenud põgenike abistamisega.

Pärnumaa aasta vabaühendus

Tunnustame MTÜ, sihtasutus või selt-sing, mis tegutseb Pärnumaal ja mis on olnud kogukonnale tugevaks toeks, ellu kutsunud kohalikke kaasavaid üritusi ning kogukonda abistavaid projekte, hoolib oma liikmetest ja kogukonnast, on koostööaldis teiste ühenduste/ettevõtjate/omavalitsustega, teistele ühendustele innustajaks ja inspiratsiooniks.

Võitja: Pärnu kristlik kogudus „El Shaddai“ MTÜ

Nominendid: Amanita MTÜ ja Häädemeeste Huviteater MTÜ

Pärnu kristlik kogudus „El Shaddai“ näitas üles ääretult suurt hoolimist, abistades Ukraina sõja tõttu raskustesse sattunud sõjapõgenikke Pärnusse jõudmisel. Kogukonna liikmed panustasid kuni juunini

väga aktiivselt Pärnu sõjapõgenike vastuvõtupunkti mehitamisse vabatahtlikega. Nende eesmärk oli teha nii, et Eestisse saabunud sõjapõgenike esimesed tunnid ja päevad meie riigis oleksid võimalikult turvalised ja emotsionaalselt toetatud.

Pärnu Postimees – Aasta toode

Auhind antakse välja 2021/2022. aastal välja töötatud parima uudistoote või -teenuse eest. Kõikide esitatud toodete ja teenuste hulgas valis žürii nominendid, võitja selgus Pärnu Postimehe veebikeskkonnas toimunud rahvahääletuse teel.

Võitja: Aiamaja Domelore (OnWood OÜ)

Nomineeritud: Your Green Holiday prügipüük (Tõnis ja Pojad OÜ) ja Vulframi erikujundusega dressipluus (Vulframwear OÜ)

Eesti kaubandus-tööstuskoja Pärnu esinduse auhind „**Aasta vastutustundlik ettevõtte**“

Tunnustuse pälvis SW Energia OÜ

LHV Panga eriauhind „**Pärnumaa Ettevõtlusinkubaatori Kasvuspurt 2022**“

Tunnustuse pälvis Plantos OÜ

Coop Panga auhind „**Kohaliku elu edendaja**“

Tunnustuse pälvis Tõstamaa Meierei OÜ

KONKURSS „PÄRNUMAA TEGIJAD 2023“

2023. aastal jagasime kiitust ja tunnustust järgmistes kategooriates:

Pärnumaa Karu

Pärnumaa ettevõtluse peaauhind, mille võitja valib žürii maakonnas viimasel ajal märkimisväärsed tulemusi saavutanud ja eriliselt silmapaistnud ettevõtete hulgast.

Võitja: Reideni Plaat AS

Aasta innovaator

Tunnustame Pärnumaa ettevõtteid, sihtasutusi või MTÜ-sid, kes on viimastel aastatel rakendanud tehnoloogilisi või organisatsioonilisi uuendusi, viinud ellu või toonud turule uudse toote- või teenuselahenduse, mis pakub klientidele või ühiskonnale olulist väärtust ning kes lähtuvad oma tegevustes kestlikkuse põhimõtetest

Võitja: Vecta Design OÜ

Nominendid: OÜ Alise Technic ja Full Cycle Academy

Aasta turismiarendaja

Tunnustame Pärnumaa ettevõtteid, kes on saavutanud majanduslikku edu originaalsete turismitoodete ja -teenuste pakumisega ning välja paistnud turismisektori arendustegevusega. Kandideerima sobivad kõik Pärnumaal registreeritud juriidilised isikud, kes teenindavad turiste, sh. majutusettevõtted, aktiivse puhkuse teenuse pakkujad, muuseumid, vaatamisväärsuste ja turismiatraksioonide haldajad, meelelahutus- või spordiürituste korraldajad.

Võitja: Pärnu Muuseum

Nominent: OÜ Kõpu Talu ja OÜ Kuusikaru

Aasta naisettevõtja

Tunnustame Pärnumaal tegutsevaid naisettevõtjaid, kes on juhtinud oma ettevõtet vähemalt 3 aastat ja on oluliselt kasvatanud müügi- ja kasumit võrreldes eel-

nenud majandusaastatega ning oma tegevusega inspireerinud teisi ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Jaana Kül'm (Dipperfox OÜ)

Nominendid: Kaire Miiter (Magrada OÜ) ja Krista Toomesoo (Hansa Hambakliinik OÜ)

Aasta noor ettevõtja

Tunnustame kuni 35-aastaseid (kaasa arvatud) Pärnumaa ettevõtjaid väljapaistva tegevuse eest ettevõtluse edendamisel maakonnas, loonud töökohti, kaasanud investeringuid ning inspireerinud noori ettevõtlusega tegelema.

Võitja: Marten Palu (Gamecan OÜ)

Nominendid: Mirko Metsaoru (Weiss Aiand OÜ) ja Jürgen Joa (Dolly Reklaam OÜ)

Aasta vabakonna silmapaistvaim tegu

Tunnustame vabahenduste või eraisikute algatust, mis on sellel aastal teistest rohkem esile tõusnud, sest on kas uuenduslik, vajalik, originaalne ja avaldanud positiivset mõju kogukonna elujõulisusele.

Võitja: Lüdigi saali avamine Vändra Gümnaasiumis

Nominendid: Üleriigiline XIII naisrahvatantsurühmade ja IV neiduderühmade võistutantsimine ja Suvealgusfestival „Tere, Pärnu suvil!“

Pärnumaa aasta vabatahtlik sädeinimene

Aasta vabatahtlik sädeinimene on aktiivne Pärnumaalane, kes panustab regulaarselt oma aega ja energiat vabahenduse tegevustesse või kes oma kohapealse tegevusega on kaasa aidanud kogukonnale positiivsele arengule, tehes seda vabatahtlikult ja omakasupüüdmatult. Eelneva või jooksva aasta jooksul on ta olnud eriti tubli ning paistnud teiste seast rohkem

Pärnumaa Karu: Reideni Plaat AS

*Aasta turismiarendaja:
Pärnu Muuseum.
Fotod: Haide Rannakivi*

Aasta vabakonna silmapaistvaim tegu: Lüdigi saali avamine Vändra Gümnaasiumis

*Tegus Pärnumaa noor:
Karl Loonurm.
Fotod: Haide Rannakivi*

silma oma pühendumuse ja aktiivsusega.

Võitja: Hanna Kuldsaar-Sarv

Nominendid: Ave Kartau ja Heli Raude
Pärnumaa aasta vabatahtlikuks sádeini-
meseks valitud **Hanna Kuldsaar-Sarv** on
alates 2020. aastast olnud MTÜ Vanem
Vend Vanem Óde Pärnu vabatahtlik men-
tor ehk „Vanem Óde“. See liikumine on
móeldud lastele, kes vajavad erinevatel
põhjustel head ja usaldusväärset sõpra
ning just selline mentor Hanna ongi.

Pärnumaa aasta vabaühendus

Tunnustame MTÜ, sihtasutus või selt-
sing, mis tegutseb Pärnumaal ja mis on
olnud kogukonnale tugevaks toeks, ellu
kutsunud kohalikke kaasavaid üritusi ning
kogukonda abistavaid projekte, hoolib oma
liikmetest ja kogukonnast, on koostööaldis
teiste ühenduste/ettevõtjate/omavalitsus-
tega, teistele ühendustele innustajaks ja
inspiratsiooniks.

Võitja: Ristiküla külaselts

Nominendid: Vana-Pärnu kogukond MTÜ
ja Virtsu Arenguselts MTÜ

Tegus Pärnumaa noor

Võitja: Karl Loonurm

Nominendid: Erik Naissaar ja Kaur
Kasemaa

Pärnumaa tegusaks nooreks valitud **Karl
Loonurm** on nägemispuue, kuid ta ei
ole sellel enda elu segada lasknud. Pärast
põhikooli lõpetamist tekkis Karliil nägemis-
kahjustus, mis pani kõik ta tulevikuunistu-
sed ootele, kuid pea norgu laskmise ase-
mel on Karl kõigile tõestanud, mida saab

ära teha. Tema jaoks on oluline tuua maale
rohkem elu ja et noored saaksid maal ette-
võtlikult ja aktiivselt tegutseda. Karli vii-
mase aja kõige suuremaks ettevõtmiseks
võib pidada Võiste suvefestivali, mida ta
korraldas koos oma ema ja hea sõbra
Robiniga, kuid see festival on kõigest üks
paljudest Karli ettevõtmistest.

Pärnu Postimees – Aasta toode

Auhind antakse välja 2022/2023. aastal
välja töötatud parima uudistoote või -tee-
nuse eest. Kõikide esitatud toodete ja tee-
nuste hulgast valis žürii nominendid, võitja
selgus Pärnu Postimehe veebikeskkonnas
toimunud rahvahääletuse teel.

Võitja: Sunlight Energy innovaatiline päi-
kesepaneelidega katus (Sunlight Energy
OÜ)

Nomineeritud: LÕTK kombinesoon hool-
dusasutuste klientidele (LÕTK OÜ), Merli
Varner Komplekt „Minu tunded“, Elina
Järve tegelusraamatute sarjast, Elina Järv
ja Pirja Kullama, Kalet nahast käepide-
mete kollektsioon, Kalet OÜ, Kaja Rehe

Eesti kaubandus-tööstuskoja Pärnu esin-
duse auhind „**Aasta vastutustundlik
ettevõte**“

Tunnustuse pälvis Pärnu Sadam AS

LHV Panga eriauhind „**Pärnumaa Ette-
võtlusinkubaatori Kasvuspurt 2022**“,

Võitja: PellWell (Kruusmági Grupp OÜ),
Kadri Kruusmági

Nominendid: Innermore ja Madam Klit

Majandus ja regionaalareng

Pärnumaa elu ja majandus aastatel 2020–2023

Kõnealust ajaperioodi võib nimetada laialt ulatuslike hübriidkriiside ajastuks. Perioodi mahuvad nii globaalne covid-19 pandeemia ja Venemaa kallaletung Ukrainale, kui nendest mõlema sündmusega kaasnenud, praktiliselt kõiki elualasid mõjutanud kriisid ja kohanemisprotsessid. Lisaks eksisteerisid taustal strateegilise kaugperspektiivi mured, nagu kliimamuutuste ohjamise ja nendega kohanemise küsimused ning globaalne elurikkuse kahanemine.

Covidi pandeemia, mis jõudis Eestisse ja Pärnumaale 2020. aasta märtsis, mõjutas kogu Eesti majandust pärssivalt. Liikumis- ja kontaktipiirangud mõjutasid mõistagi kogu Eesti majandust, katkesid paljud sissetootatud tarneahelad ja seni hästi toiminud ärimudelid osutusid praktiliselt üleöö mittetoimivateks.

Covid lõi valusalt turismi pihta

Pärnumaal sai enim kahjustada meil traditsiooniliselt suur ja tugev külalislahkusektor – turism, majutus, toidlustus ja paljud nendega seotud tegevusalad nagu meelelahutus, toidutootmine jpt. Meie ettevõtted pidid kiiresti kohanema radikaalselt muutunud toimekeskkonnaga ja paljudel juhtudel oldi selles ka edukad.

Sundsulgemised ja piirangud 2020. ja 2021. aastatel sundisid toidlustusasutusi järgima rangelt valitsuse kehtestatud reegleid, nagu piiratud lahtiolekuajad, külastajate arvu ja alkoholimüügi piirangud. Samas paljud restoranid kohanesisid kiiresti ja arendasid välja toidu kaasamüügi ja koju toomise teenused. See aitas mõnel ettevõttel püsima jääda, kuid osad väiksemad kohvikud ja pubid ei suutnud end uute

tingimustega kohandada ja pidid ukсед sulgema. Meelelahutussektor – klubid ja baarid, kontserdipaigad, ürituskorraldajad ja artistid, kannatasid kõige rohkem, sest nende tegevus oli pika aja jooksul kas täielikult keelatud või rangelt piiratud.

Paljud turismi- ja teenindussektori töötajad, nagu hotelli- ja restoranitöötajad, kaotasid töö või saadeti sundpuhkusele. Töötuse määr Pärnumaal kasvas 2020. aasta kevadel ja suvel, kuna teenindus- ja meelelahutussektoris vähenes tööjõuvajadus. 2021. aasta suvel toimus tänu siseturismi hoogsale kasvule osaline taastumine, kuid ebakindlus takistas uusi investeeringuid ja töötajate värbamist.

Paljud töötud inimesed leidsid tööd e-kaubanduse, logistika ja ehituse sektorites, mis pandeemia ajal kasvasid. Hilisemad uuringud on esile toonud, et pandeemia kiirendas vajadust uute digioskuste ja kaugtöö oskuste järele.

Ettevõtted ja asutused, kus töö iseloom seda võimaldas, läksidki kiirelt üle täielikule kodukontoris töötamise režiimile. Selle positiivse kaasmõjuna võib täheldada oluliselt kasvanud pädevuste kasvu digivõimaluste kasutamise osas, näiteks veebipõhiste koostöövormide rakendamisel, mille mõju jäi kestma ka pärast pandeemia lõppu.

Ka hariduses kohaneti digitaalse, veebipõhise õppekorraldusega kiiresti. Koolides tekitas vahetu sotsiaalse kontakti peaaegu täielik puudumine õpetajate ja õpilaste vahel kindlasti ka probleeme ja rahulolematust.

Kuigi turism on Pärnumaa majandusest kahtlemata oluline ja kõige nähtavam osa, moodustavad suurima mahu tööhõivest ja

teenitavast rahast maakonna majanduses siiski tööstus, ehitus, kaubandus ja teised majandussektorid.

Erinevalt turismist ja teenindusest jäi ehitussektor suhteliselt stabiilseks. Kinnisvaraturul toimusid 2021. aastal hinnatõusud, sest madalad intressimäärad ja pandeemiast tingitud eluasemevajaduste muutused suurendasid nõudlust. Nõudlust kinnisvara järele tõstis ka pandeemiaga seotud tarbimispiirangute tõttu (reisimine, meelelahutus jne.) leibkondadele rohkema kasutamata raha kätte jäämine, mida meelsasti investeeriti kinnisvarasse.

Pärnumaa töötlevale tööstusele tõi pandeemia kaasa mitmeid väljakutseid, alates tootmismahutude langusest ja tööhõive vähenemisest kuni tarneahelate häirete ja vajaduseni kiirendada digitaliseerimist. Ettevõtete võime kohaneda, investeerida uutesse tehnoloogiatesse ja rakendada paindlikke töökorralduslikke lahendusi oli kriitilise tähtsusega nende ellujäämisel ja konkurentsivõime säilitamisel.

Riik pakkus ettevõtetele ka mitmeid toetusmeetmeid, mis toetasid kas töökohtade säilitamist või ärimudelite muutmist.

Kuigi Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) kuulutas COVID-19 pandeemia ülemaailmselt lõppenuks alles 5. mail 2023. aastal, leevendati Eestis järk-järgult piiranguid juba varem. Majandusnäitajate taastumine pandeemia eelsele tasemele võtab siiski veel aastaid aega. Seda eriti turismisektoris, kus näib, et käesolevad kriisid on põhjalikult muutnud inimeste tarbimiskäitumist. See nõuab omakorda sektori ettevõtetelt innovatiivset lähene-mist oma teenustele, investeringuid ja koostööd.

Sõda Ukrainas mõjutas kõiki

Venemaa kallaletung Ukrainale tõi kõige vahetuma ja nähtavama mõju, sõjapõgenike saabumise Eestisse. Kuna põgenikud kasutasid Eestit ka lõuna-põhja suuna-

lise transiiditeena, oli Pärnumaal esmane põgenikevool väga mahukas ja nähtav. Arenguseire Keskuse andmetel oli 2022. aasta juuni keskpaigaks Eestisse jõudnud ligikaudu 43 000 põgenikku. Samas paljud algselt meile Pärnumaale saabunud põgenikud liikusid siit kiiresti edasi teistesse Eesti piirkondadesse ja ka teistesse riikidesse. Siseministeeriumi andmetel oli 31. augusti 2022 seisuga näiteks Pärnu linnas ajutise kaitse elamisloaga 816 Ukraina sõjapõgenikku.

Pärnus avati 2022. aasta märtsis Ukraina sõjapõgenike vastuvõtukeskus endises politseimajas aadressil Pikk 18. Keskus alustas täismahus tööd 21. märtsil 2022, pakkudes saabujatele esmaseid teenuseid, sealhulgas COVID-19 testimist, isikukoodide väljastamist ja ajutise kaitse taotlemist.

Keskuse eesmärk oli võimaldada sõjapõgenikele kõigi vajalike toimingute tege-mist ühes kohas, et vältida nende liigset liikumist erinevate asutuste vahel. Pärast esmast registreerimist suunati põgenikud edasi kohalike omavalitsuste juurde, kes aitasid leida lasteaiakohti, koolikohti, meditsiinilist abi ja töövõimalusi. Keskuses töötasid nii ametnikud kui ka vabatahtli-kud, sealhulgas Eestis elavad ukrainlased, kes pakkusid saabujatele vajalikku tuge ja infot.

Lisaks osutas sotsiaalkindlustusamet keskuses psühhosotsiaalset kriisiabi ja psühholoogilist esmaabi.

Keskuse rajamine Pärnusse oli osa riigi laiemast strateegiast suunata sõjapõgenikke majutuskohadesse üle Eesti, et vähendada koormust suuremates linnades ning tagada põgenikele vajalik tugi ja teenused.

Sõja puhkemine tõi kaasa energia-hindade järsu tõusu, mis mõjutas otseselt nii ettevõtteid kui ka tarbijaid. Euroopa Kaubandus- ja Tööstuskodade Liidu (Eurochambres) uuringu kohaselt oli

energiahindade tõus üks peamisi murekohti sõja lühiajalise majandusliku mõjuna, mõjutades eriti energiamahukaid ettevõtteid. See hinnatõus avaldas mõju ka Pärnumaa ettevõtetele, eriti neile, kelle tegevus on energiakulukas.

Lisaks energiahindadele tõusid ka toormehinnad, põhjustades raskusi tooraine hankimisel ja suurendades logistikakulusid. See mõjutas Pärnumaa tootmis- ja töötleva tööstuse ettevõtteid, kes pidid kohanema uute tarnetingimustega ning otsima alternatiivseid tarneaahelaid.

Energiahindade ja toormekulude kasv süvendas inflatsiooni, mis omakorda vähendas tarbijate ostujõudu. See mõjutas Pärnumaa jaekaubandust ning teenindussektorit, kus tarbijate kulutused vähenesid. Rahandusministeeriumi analüüsi kohaselt mõjutas sõda Eesti majandust ka üldise kindlustunde vähenemise kaudu, kuigi mõju jäi piiratuks.

Kokkuvõtteks

Pärnumaa majanduselu aastatel 2020–2023 iseloomustab pideva nutika kohanemise hädavajadus, millega tuli silmitsi

seista nii avalikul sektoril kui ettevõtetel. Seni toimepidevad tööriistid- ja viisid, tarneaahelad ja turud olid kiirete ja tihti juhitamatute muutuste keerises.

Tagantjärele hinnates tuleb öelda, et meie inimesed said vaatamata esialgsele suurele segadusele kriisides väga hästi hakkama. Kiirelt kohaneti muutunud oludega, loodi uusi tööviise, sõlmiti uusi partnerlusi ja tehti tõhusat koostööd seal, kus varem ei tajutud selleks vajadustki.

Tulenevalt varasemate majanduse kiirete kasvuspurdi perioodide kogemustest olid tööandjad õppinud kõrgelt hindama oma kvalifitseeritud tööjõu ja meeskondade väärtust ning pingutasid väga oma tööjõu hoidmise nimel, minnes laiema ulatuslike personali koondamiste teed vaid väljapääsmaatutes olukordades.

Võib öelda, et hübriidkriiside ajastu pole veel lõppenud ja paljud kiirete muutustega kohanemise väljakutsed seisavad nii Eestil kui Pärnumaal veel ees. Senine kogemus on näidanud, et meie inimeste motivatsioon, nutikus ja töökus annavad lootust, et saame tulevikuski oma eluga Pärnumaal toime.

Regionaaltoetused aastatel 2021–2023

Aasta 2021

2021. aastal eraldati regionaaltoetuseks Eestis kokku 97,5 miljonit eurot. Riigieelarvelistest programmidest eraldati toetust ligi 81 miljonit eurot. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide toetusi eraldati 16,6 miljonit eurot.

2021. aastal otsustati rahastada 44 projekti kokku 15,7 miljoni euroga. Lisaks sellele rahastati 6 Euroopa Territoriaalse programmi koostööprojekti, milles osalesid Eesti partnerid. Eesti partneritele eral-

dati programmide seirekomiteede otsustega toetusteks 860 453 eurot.

Riigieelarvelised toetused

Riigieelarvest rahastati 2021. aastal mitmesuguseid regionaalarengu toetusprogramme, millest osa olid suunatud eripäraste piirkondade toetamisele ning osa kõigile Eesti piirkondadele. 2021. aastal lisandus ka omavalitsustele lisaelarvega eraldatud investeringutoetus kogusummas 30 miljonit eurot. Riigieelarveliste

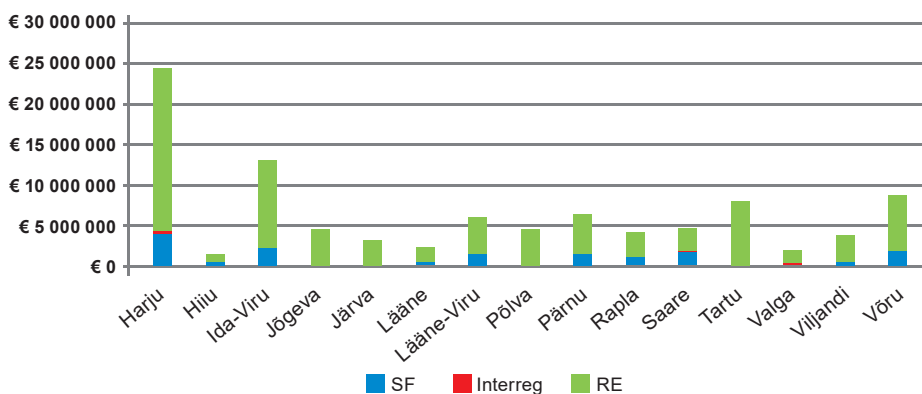
toetusprogrammide kogumaht 2021. aastal oli ligi 81 miljonit eurot. Sellest rahastati 739 uut projekti ning eraldati vahendid 66 omavalitsusele hajajaasustuse prog-

rammi rakendamiseks ja 15 maakondlikule arendusorganisatsioonile maakonna arendustegevusteks.

Graafikud

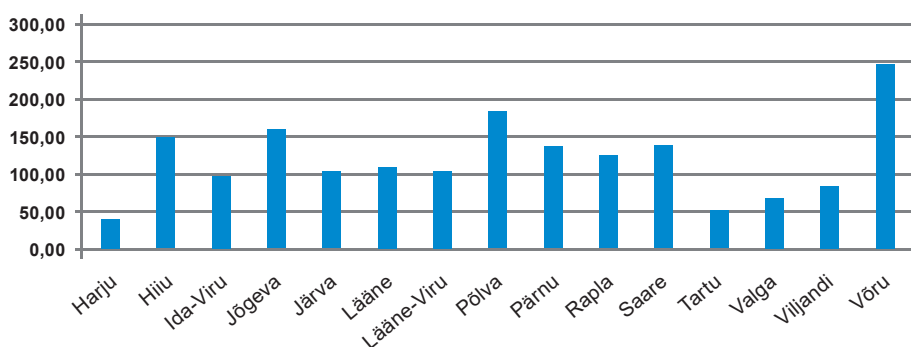
Toetuse absoluutmahtu arvestades said enim toetust Harjumaa ja Ida-Virumaa.

Toetuse suurus maakonna kohta

Toetus ühe elaniku kohta oli kõige suurem Võrumaal ja Põlvamaal, kõige väiksem Harjumaal.

Toetus ühe elaniku kohta/EUR

Aasta 2022

2022. aastal eraldati regionaaltoetuseks kokku ligi 77 miljonit eurot. Riigieelarvelistest programmidest eraldati toetust ligi 42 miljonit eurot. Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide toetusi eraldati ligi 35 miljonit eurot.

2022. aastal otsustati rahastada 38 projekti kokku 14,7 miljoni euroga. Lisaks sellele rahastati 94 Euroopa territoriaalse programmi koostööprojekti, milles osalesid Eesti partnerid. Eesti partneritele eraldati programmide seirekomiteede otsustega toetusteks 20,3 miljonit eurot.

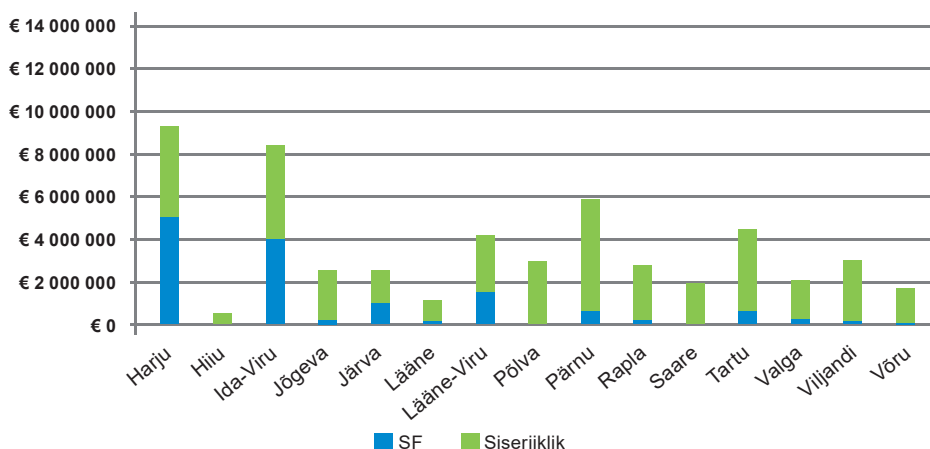
Riigieelarvelised toetused

Riigieelarvest rahastati 2022. aastal erinevaid regionaalarengu toetusprogramme, millest osa on suunatud eripäraste piirkondade toetamisele ning teine osa kõigile Eesti piirkondadele. Riigieelarveliste toetusprogrammide kogumaht 2022. aastal oli 42 miljonit eurot. Sellest rahastati 724 uut projekti ning eraldati vahendid 66 omavalitsusele hajaaasustuse programmi rakendamiseks ja 15 maakondlikule arendusorganisatsioonile maakonna arendustegevusteks.

Graafikud

Toetuse absoluutmahtu arvestades said enim toetust Harjumaa ja Ida-Virumaa.

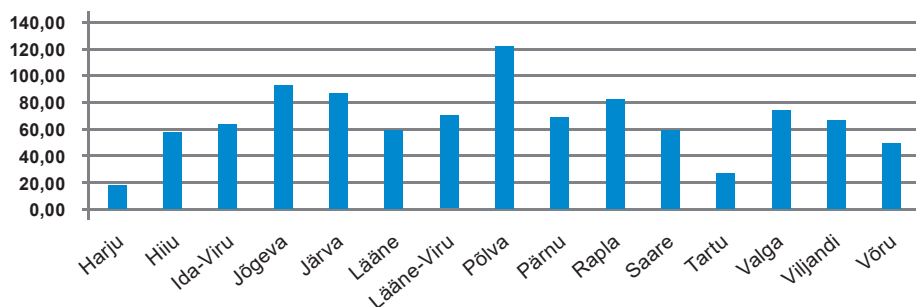
Toetuse suurus maakonna kohta

Toetus ühe elaniku kohta oli kõige suurem Põlvamaal (123 eurot elaniku kohta), kõige väiksem Harjumaal ja Tartumaal.

Toetus ühe elaniku kohta/EUR

Aasta 2023

2023. aastal eraldati regionaaltoetuseks kokku ligi 52 miljonit eurot. Sellest 35,2 miljonit rahastati Euroopa Liidu toetus-testja 16,8 miljonit riiklike programmide kaudu.

2023. aastal avanes taotlemiseks mitu uut meedet, milles toetusotsusteni jõutakse 2024. ja 2025. aastal.

2023. aastal jõuti toetusotsusteni meetmes „Kohalik ja regionaalne arendusvõimekus“, milles kohalikel omavalitsustel on võimalik taotleda toetust uuringuteks ja analüüsideks. Toetusotsused tehti ka meetmes „Kohalike omavalitsuste võimestamine roheliste investeeringute tege-mise“, see aitab omavalitsustel tuuleenergeetika planeeringuid kiiremini menetleda.

Nendes kahes meetmes rahastati 2023. aastal kokku 41 projekti toetuste koguma-huga 1,6 miljonit eurot.

Eurotoetuste Interregi programmid

2023. aastal osalesid Eesti partnerid eri-nevates Euroopa territoriaalse koostöö

(Interreg) programmides, sh Eesti-Läti programm, Interreg Euroopa programm, Läänemere piirkonna programm, Kesk-Läänemere programm ja URBACT IV.

Interregi programmid võimaldavad teha piiriülest, riikidevahelist ja piirkondadeva-helist koostööd. Eesti partneritele eraldati 2023. aastal Interregi programmide seire-komiteede otsustega toetusteks kokku 33,6 miljonit eurot.

Riiklikud programmid

Riiklikest toetusprogrammidest eraldati 2023. aastal toetusteks kokku 16,8 miljonit eurot.

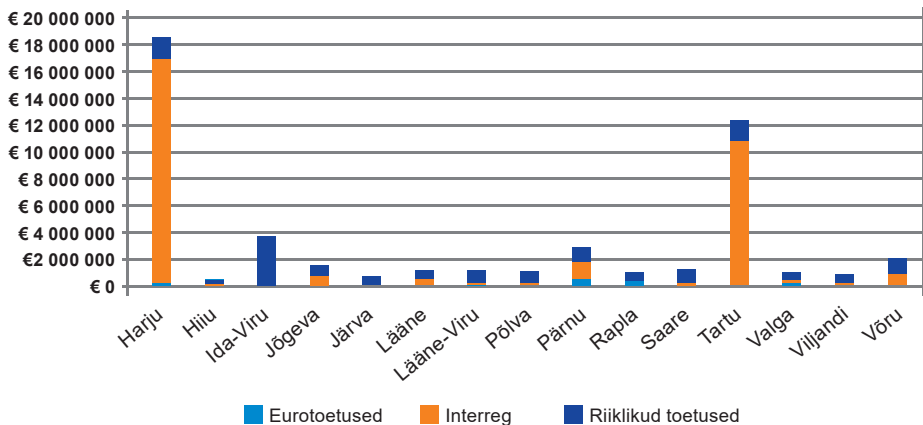
Piirkondade arengut toetatakse Ida-Virumaa, Kagu-Eesti, Väikesaarte, Peipsi-veere ja Setomaa programmide raames. Maakondlike arengustrateegiatega elluviimise toetusmeede võimaldab teha maa-konna jaoks olulisi suuremaid investeeringuid. Jätkusid taotlejate seas populaarsed kohaliku omaalgatuse programm ja haja-asustuse programm.

Graafikud

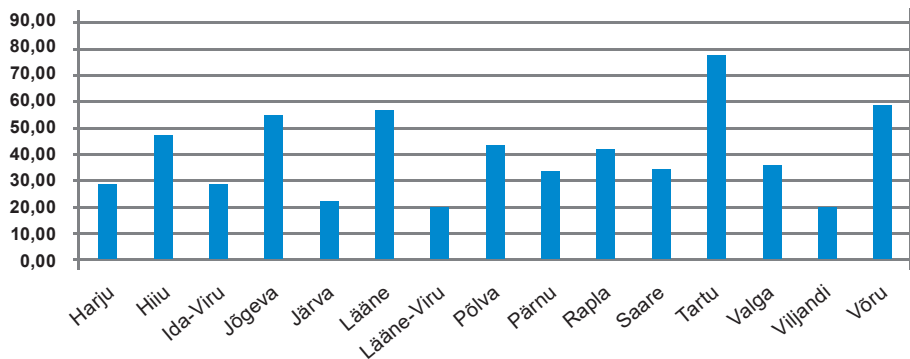
Toetuse absoluutmahtu arvestades said enim toetust Harjumaa ja Tartumaa ning seda tänu edukale osalemisele Interregi programmides. Riiklikest toetusprogrammidest sai enim toetusi Ida-Viru maakond.

Toetuse suurus maakonna kohta

Toetus ühe elaniku kohta oli kõige suurem Tartumaal (77,64 eurot elaniku kohta).

Toetus ühe elaniku kohta/EUR

2021. aastal toetust saanud projektid:

Toetuse saaja	Projekti nimi	Projekti eelarve kokku	Projekti eelarve toetuse osa
Euroopa Sotsiaalfond			
<i>12.1.4 Kohalik ja regionaalne arendusvõimekus – Maakonna arengustrateegiate uuendamiseks vajalikud uuringud ja analüüsid</i>			
Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskus	Uuring „KOBARa glokaalse ettevõtlusregistri kontseptsiooni loomiseks vajalike algtingimuste hindamine“	35 880,00	30 498,00
KOHALIK JA REGIONAALNE ARENDUSVÕIMEKUS: Maakonna arengustrateegia ja selle tegevuskava uuendamiseks vajalikud uuringud ja analüüsid			
Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskus	Uuring „Rail Balticu mõju Pärnumaa sotsiaal-majanduslikule arengule ja rahvastiku trendidele aastani 2050“	24 420,00	20 757,00
Euroopa Regionaalarengu Fond			
<i>Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise toetus – turismivaldkond</i>			
Sihtasutus Jõulumäe Tervise- ja spordikeskus	Liivaväljakuga spordimaja rajamine Jõulumäele	1 900 000,00	1 500 000,00
CO2 kauplemise tulu			
<i>Kohaliku omavalitsuse hoonete energiatõhusaks muutmine (II voor)</i>			
Tori Vallavalitsus	Tori valla Sauga teenuskeskuse energiatõhususe tõstmine	778 000,00	474 580,00
Põhja-Pärnumaa Vallavalitsus	Tootsi Põhikooli renoveerimine	947 000,00	576 000,00
<i>Kohaliku omavalitsuse üksuste liginullenergiahoonete ehitamine</i>			
Häädemeeste Vallavalitsus	Kabli Lasteaia hoone ehitamine	765 000,00	474 300,00
Hasartmängumaksu laekumisest eraldatud toetused			
<i>Maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeede hasartmängumaksust</i>			
Pärnumaa Jahimeeste Liit	Laskekoolituskeskuse rajamine	1 282 750,00	341 140,00
Regionaaltoetused			
<i>Maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeede</i>			
Lääneranna Vallavalitsus	Lihula mõisa baltisaksa kultuuriloo ekspositsiooni ettevalmistamine	215 676,00	161 757,00
<i>Väikesaarte programm</i>			
Telia Eesti AS	Kihnu mobiilsideteenuste toite-kindluse tagamine reservtoite generaatoriga	16 645,00	13 708,00
Kihnu Vallavalitsus	Kihnu kooli digitaristu, köögi-seadmete ja kooli mööbli soetamine	30 654,79	26 056,57
Kihnu Vallavalitsus	Eakate kodulahenduse projekt	26 606,33	22 615,38
MTÜ Manõja Pääste-komando	ATV Manija Päästekomandole	18 840,00	16 014,00

<i>Hajaasustuse programm</i>			
Häädemeeste vald			74 373,00
Kihnu vald			43 241,00
Lääneranna vald			49 582,00
Põhja-Pärnumaa vald			49 582,00
Pärnu linn			106 475,00
Saarde vald			49 355,00
Tori vald			50 540,00
<i>KOVdele lisaeelarvega eraldatud investeeringutoetus</i>			
Häädemeeste vald	Häädemeeste valla teede mustkatted		145 000,00
Kihnu vald	Vana töökoja elektripaigaldise ehitus		11 928,00
Kihnu vald	Elektripaigaldise ehitamine – tänava-valgustuse II etapi rajamine		52 072,00
Lääneranna vald	Vatla kergliiklustee ehituse I etapp. Aluskihtide ehitus koos täiendava lõigu projekteerimistööga		122 000,00
Lääneranna vald	Lääneranna valla kruuskattega teede remont 2021 aastal, osa nr 2		30 000,00
Põhja-Pärnumaa vald	Vändra Gümnaasiumi hoonete ümberehitustööd		207 000,00
Pärnu linn	Pärnu Päikese Kooli õppehoone ehitamine		249 557,27
Pärnu linn	Pärnu Rääma Põhikooli õppehoonete rekonstrueerimine		799 442,73
Saarde vald	Surju hooldekodu „Videvik“ laiendus		77 000,00
Saarde vald	Saarde vallavalitsuse hoone elektri-süsteemi rekonstrueerimine		30 000,00
Saarde vald	Saarde vallavalitsuse hoone sise-ruumide remonttööd		30 000,00
Tori vald	Sauga PK ventilatsiooni rajamine		176 160,00
Tori vald	Tori valla haridusasutustele filter-süsteemiga õhupuhasüsteemide soetamine koos paigaldusega		76 840,00
Tori vald	Tori valla teede ja tänavate tolmu-vabade katete ehitus		30 000,00
<i>Tegevustoetus</i>			
Pärnumaa Omavalitsuste Liit	Toetus maakondlikuks arendus-tegevuseks, rahvatervise, turvalisuse nõukogu, kultuuri ül täitmiseks	175 666,00	175 666,00

2022. aastal toetust saanud projektid:

Toetuse saaja	Projekti nimi	Projekti/ Interreg partneri eelarve kokku	Projekti/ Interreg partneri eelarve toetuse osa
Euroopa Regionaalarengu Fond			
<i>9.1.1, 9.1.2 - Linnapiirkondade jätkusuutlik areng</i>			
Tori Vallavalitsus	Kilksama kergliiklustee	652 483,08	262 275,00
Taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF)			
RRF 5.1.55 ATV1 Kohaliku omavalitsuse investeeringud jalgratta- või jalgteedesse			
Tori Vallavalitsus	Allika ja Nigula JJT	743 747,46	475 998,38
Regionaaltoetused			
<i>Kohaliku omavalitsuse hoonete energiatõhusaks muutmine</i>			
Häädemeeste Vallavalitsus	Tahkuranna Lasteaed Algkooli lasteaia hoone energiatõhususe parandamine	755 633,08	435 240,00
Pärnu Linnavalitsus	Pärnu Liiva 8d munitsipaalalamu energiatõhususe parandamine	1 080 000,00	723 600,00
Pärnu Linnavalitsus	Pärnu Ülejõe lasteaia Noorte väljaku hoone energiatõhususe parandamine	755 100,00	505 917,00
Saarde Vallavalitsus	Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi rekonstrueerimine	1 866 100,00	904 500,00
Tori Vallavalitsus	Sindi Gümnaasiumi C-korpuse energiatõhususe tõstmine	1 095 000,00	556 991,46
Tori Vallavalitsus	Sindi Seltsimaja energiatõhususe tõstmine	1 734 000,00	806 223,30
<i>Maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeede</i>			
Pärnumaa Omavalitsuste Liit	Pärnumaa kodutute loomade varjupaiga ehitamine	1 013 795,40	594 212,00
<i>Väikesaarte programm</i>			
aktsiaselts Saarte Liinid	Kihnu sadama süsteemide varutoite rajamine	40 000,00	34 000,00
Pärnu Linnavalitsus	Manija mobiilne generaator	8 706,79	7 400,77
<i>Hajaasustuse programm</i>			
Häädemeeste vald			46 618,00
Kihnu vald			38 525,00
Lääneranna vald			46 618,00
Põhja-Pärnumaa vald			41 956,00
Pärnu linn			93 236,00
Saarde vald			46 618,00
Tori vald			90 573,00
<i>Tegevustoetus</i>			
Pärnumaa Omavalitsuste Liit	Toetus maakondlikuks arendus-tegevuseks, rahvatervise, turvalisuse nõukogu, kultuuri ül täitmiseks		175 299,00

2023. aastal toetust saanud projektid:

Toetuse saaja	Projekti nimi	Projekti/ Interreg partneri eelarve kokku	Projekti/ Interreg partneri eelarve toetuse osa
Euroopa Regionaalarengu Fond			
<i>5.2.1 ATV Kohalik ja regionaalne arendusvõimekus 2022–2024</i>			
Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskus	Pärnumaa innovatsioonikeskuse KOBAR tegevussuundade edasi- arendamine	29 302	20 511
Taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF)			
<i>RRF 8.1.22 Kohalike omavalitsuste võimestamine roheinvesteeringute tegemisel</i>			
Lääneranna Vallavalitsus	Lääneranna tuuleparkide eriplaneering	199 052	199 052
Põhja-Pärnumaa Vallavalitsus	Põhja-Pärnumaa vallas taastuv- energia planeeringute võimestamine	88 475	88 475
Pärnu Linnavalitsus	Pärnu linna taastuvenergeetika spetsialist	103 401	103 401
Saarde Vallavalitsus	Saarde valla üldplaneeringu tuule- energeetika osa täiendava uuringu läbiviimine	8 000	8 000
Tori Vallavalitsus	Taastuvenergeetikale ülemineku kiirendamine Tori vallas	84 288	84 288
Euroopa Regionaalarengu Fond			
<i>Eesti-Läti programm I taotlusvoor</i>			
MTÜ Pärnumaa Ühistranspordikeskus	ROCC	126 515	101 212
Pärnumaa Lõõtspilli- haigete Selts	Laululaud	39 160	31 328
OÜ Weiss Aiand	Digital Greenhouse	273 210	218 568
Dipperfox OÜ	Twinnovation	30 000	24 000
Häädemeeste Vallavalitsus	Accessible Hiking Trails	41 455	33 164
Pärnu Lahe Rotary Klubi	Accessible Hiking Trails	31 000	24 800
Pärnu Linnavalitsus	Garden Pearls II	39 975	31 980
Sihtasutus Tõstamaa Mõis	Garden Pearls II	23 275	18 620
Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž	Garden Pearls II	124 925	99 940
Eesti Muuseumraudtee MTÜ	Green Railway II	24 425	19 540
URBACT IV I võrgustikud			
Pärnu linn	EcoCore – Green transition in small cities along transport corridors	74 950	52 465

Tori vald	Ecconnecting – Developing proximity strategies for rural-urban functional areas by creating strong social links and the involvement of citizens.	81 669	57 168
Kesk-Läänemere programm II taotlusvoor			
Eesti Loodusturismi Ühing	Exporting Baltic Nature Tourism to UK	129 250	103 400
Pärnu Linnavalitsus	Cycle4Climate: Co-creating Sustainable Cycling Solutions for Reducing CO2 Emissions in the Central Baltic Region	314 876	251 901
AS Kihnu Veeteed	Reducing CO2 emissions in island ferry traffic	82 202	65 762
MTÜ Soomaa Turism	Enhanced Employment Opportunities in Rural Areas	104 697	83 757
Regionaaltoetused			
Maakondlike arengustrateegiate elluviimise toetusmeede			
Lääneranna Vallavalitsus	Lihula mõisa viinaaidas käsitöökoja ja muinsuskaitse teabekeskuse avamine	339 792	254 843
Mittetulundusühing Pärnumaa Ühistranspordikeskus	Uute bussijaamade rajamine Vändrasse ja Tõstamaale osana Pärnumaa bussiterminalide võrgustikust	320 000	240 000
Väikesaarte programm			
Aktsiaselts Saarte Liinid	Hõljukikail Manilaiule	34 467	27 262
Pärnu Linnavalitsus	Manija saarekeskus kui evakuatsioonikoht	25 090	21 327
Hajaasustuse programm			
Häädemeeste vald			53 790
Kihnu vald			33 697
Lääneranna vald			44 978
Põhja-Pärnumaa vald			40 480
Pärnu linn			90 102
Saarde vald			44 978
Tori vald			71 974
Tegevustoetus			
Pärnumaa Omavalitsuste Liit	Toetus maakondlikuks arendus-tegevuseks, rahvatervise, turvalisuse nõukogu, kultuuri ül täitmiseks		174 487

Arengustrateegia Pärnumaa 2035+

1. jaanuaril 2019 kehtima hakanud Pärnu maakonna arengustrateegia „**Pärnumaa 2035+**“ püstitab Pärnumaa visiooniks olla Euroopa ühes dunaamilisemas piirkonnas – Läänemere ruumis – paiknev tuntud ja hinnatud regioon, mille edu põhineb haritud, ettevõtlikel, tervist ja elukvaliteeti väärtustavatel elanikel. Pärnu maakond on kõrge elukvaliteediga parim paik eneseteostuseks – elamiseks, õppimiseks, töötamiseks, laste kasvatamiseks ja puhkamiseks. Tähtsustatakse maakonna- ja regioonikeskust Pärnut – rahvusvaheliselt tuntud aastaringselt atraktiivset Eesti visiitkaarti ja suvepealinna – omanäolist, miljööväärtuslikku ja logistiliselt hästi kättesaadavat ning sidusat ülejäänud maakonna, Eesti ja Euroopaga. Kõige selle saavutamiseks on arengustrateegias seatud nelja tuumvaldkonna põhiselt eesmärgid, mis omakorda on tegevuskavas täidetud ülesannete ja tegevustega. Kõik see saab toimuda vaid koostöös ja ühise jõupingutusega, sestap on strateegia ise Pärnumaa omavalitsuste ja paljude partnerite ühine nägemus maakonna tuleviku osas.

2021. aastal koostati seirearuanne, milles hinnati arengustrateegiaga seatud eesmärkide täitmist 2020. aastal. Aruanne toob välja, et vaatamata COVID-19 tõttu oodatust keerukamaks osutunud aastale liigub Pärnumaa eesmärkide täitmise suunas. Näiteks maakonna rahvaarv on stabiliseerumas, võimaldatakse kvaliteetset haridust (eriti PISA testi silmas pidades) koos paindlike ning mitmekülgsete õpivõimalustega ja sündmusterikast kultuurielu. Maakonnas on tugev ja hoitud identiteet ja kultuuripärand. Kriisi tingimustes on suudetud hoida ekspordipotentsiaali järjepidevust tagavaid töökohti. Kõige rängemalt kannatas 2020. a kriisist tulenevate piirangute tõttu turismi- ja puhkemajanduse sektor. Väljaarendamisel on

kvalitatiivselt uut tüüpi tehniline taristu (Rail Baltic, Via Baltica, Pärnu lennujaam, 330 kV kõrgepingeühendused, tuulepargid ja päikesejaamad jne), mis annab maakonnale kohati uue näo ning toetab maakonna arengut ja konkurentsivõimet. Valmistutakse möödapääsmatuks rohepöördeks koos kliimakava koostamise ja roheleppe sõlmimisega. Välja on töötatud ja realiseerimisel triple helixi innovatsioonimudelil lähtuv koostööprojekt KOBAR, mis saab tulevikus koos uueneva ülikooliga ja innovatsioonikolmnurgaga (Huub-Forwardspace-KOBAR) kogu regiooni majandusarengu mootoriks. Suur plaan on kujundada Pärnusse aastaks 2025 Multiversitas Pernaviensis.

Pärnumaa rahvaarv kahanes 2020. aastal rahvastikuregistri andmetel 309 inimese võrra. Välja arvatud Harju- ja Tartumaa, kahanes rahvaarv kõigis mandri-Eesti maakondades. Koos samuti Via Baltica arenguvööndis asuva Raplamaaga oli Pärnumaal elanikkonna kahanemise tempo väiksemaid Eestis: vastavalt -0,36% ja -0,35% rahvastikust. Maakonna seitsmest kohalikust omavalitsusest kasvas elanike arv Tori ja Kihnu vallas. Valglinnas-tumise jätkumist kinnitab ka fakt, et Pärnu linna kõigis kolmes osavallas elanike arv kasvas, kahanes aga kesklinnas. Maakonna rahvastiku loomulik iive oli negatiivne (sarnaselt ülejäänud 12 maakonnaga (st v.a Harjumaa ja Tartumaa)). Erinevalt mõnest varasemast aastast ei korvanud 2020. aastal positiivne rändesaldo negatiivset iivet.

Tulenevalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest uuendatakse maakonna arengustrateegiat iga nälja aasta tagant. Seega alustati aastal 2022 kehtiva maakonna arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ värskendamist. Värskendamine

algas tegelikult juba 2021. aasta detsembril lõpus, kui Pärnumaa Arenduskeskus, Pärnumaa Omavalitsuste Liit ning Europe Direct Pärnumaa infopunkt korraldasid suure pööripäeva pöördekonverentsi „Pärnumaa 100 000 – kas pöörame või laseme minna?“, mille läbivaks teemaks kujunes Pärnumaa rahvastiku kahenemise pööramine tõusuks. Ikka ja jälle jõuti välja liikuvustaristu olulisuseni rahvastikuprotsesside suunamisel ning olulise mõttena jäi kõlama vajadus varasemast enam vajadust juhtida Rail Balticuga seotud arenguid Pärnumaal.

Jaanuaris 2022 moodustati töörühmad, kes hakkasid vedama arengustrateegia uuendamist, mis nagu varasemgi, ehitati ülesse neljale põhilisele tuumvaldkonnale – inimvara, teadmuspõhine majandus, maakonna turism ja turundus ning tehniline taristu ja liikuvus. Kuivõrd varasemast enam sai tähelepanu meie maakonnas elavad inimesed ning nende heaoluga seonduv, siis olid ka vastavad tuumvaldkonnad – eelkõige inimvara, liikuvus ja energeetika – rohkem pildil.

Tegevuste ja eesmärkide paremaks sihtimiseks telliti strateegia koostamise aluseks OÜ Geomedialt uuring „Kuidas mõjutab Rail Baltica valmimine Pärnumaa sotsiaalmajanduslikku arengut ja rahvastikutrende aastani 2050? Arengut mõjutavate uuenduste ja trendide analüüs, olulisimad väljakutsed ja sisendstrateegiasse“. Samuti korraldati märtsil lõpus Pärnu Lennuvälja tulevikufoorum „Pärnu lennuvälja koht Eesti ja Pärnumaa transpordivõrgustikus ning väljavaated“ ning aprillil lõpus Pärnumaa ja Raplamaa ühisfoorum „Tuleviku Via Baltica – kas särav vaateaken või... Kiire vaade kiirele teele“.

Varasemast jõulisemalt tulid esile ka kliimamuutuste ning taastuvenergeetikaga seotud teemad. Seda eelkõige seoses 2022. aastal Pärnu linnas ning teistes Pärnumaa omavalitsustes ühiselt koos-

tatud kliimakavadele. Samuti olid selleks ajaks hoo sisse saanud mitmed taastuvenergeetika arendused, mis pikemat aega varjusurmas olid olnud.

2022. aasta esimeses pooles viidi läbi olemasoleva strateegia seire ja trendide statistiline analüüs ning Pärnumaa Omavalitsuste Liidu iga-aastasel kevadseminaril selgitati välja Pärnumaa kohalike omavalitsuste lähiaastate tähtsamad arendusprioriteedid.

Kogu kogutud materjali põhjal uuendati olemasolevat maakonna arengustrateegiat, täpsustades tuumvaldkondade tegevussuungi ja eesmärgi. Pärnumaa arengu strateegia visioon sõnastati selgeks ja lühidaks – Pärnumaa – ühiselt uue energiaga! Pärnumaad nähakse vabatahtliku koostöö kooslusena, kus avalik-, era- ja vabasektor loovad koos väärtusi ja edendavad elu. Pärnumaa arengu võtmetegur on siin tegutsejate ühisosa ja koostöö. Ühise kasu saamine läbi asjalike ja sõbralike suhete ning tõhusate ja tulevikku vaatavate ühistevõrgude on maakonna tasakaalustatud arengu peamine sisu. Nii mõtestataksegi tulevikus Pärnu maakonda ennekõike kui ühisele identiteedile rajanevat laiapindset koostööplatvormi. Uut luues peame silmas siin varem loodu väärtust. Minevikust õppides ja tulevikku kujundades edendatakse Pärnumaa elu. Üheskoos pannakse maakonna inimeste hüvanguks tööle uued taastuvenergia allikad, uued kiired ühendused maal, merel, õhus ja küberruumis. Arvestatakse ja kasutatakse loodushüvesid, sh energiaallikaid kestlikult. Energia on jõu võime teha tööd. Uus energia toob Pärnumaale nii uue tehnoloogia, uued ühendused kui innovatsiooni, uued kompetentsid ja uued inimesed. Eesmärgiks on ühendada oma inimeste jõud, loomingulisus ja tarkus, et panna siin rajatavad uued võimalused parimal moel meie inimeste jaoks tööle.

Septembris 2022 saadeti uuendatud

arengukava projekt tagasiside saamiseks Pärnumaa omavalitsustele, riigiasutustele ja teistele partneritele ning dokument avalikustati sotsiaalmeedias ja veebilehtedel. Saadud tagasiside põhjal täpsustati ja täiendati strateegiat ning saadeti see koos tegevuskavaga aastateks 2022–2027 POL-i üldkogusse kust see suunati Pärnumaa omavalitsustele heakskiidu saamiseks.

Uuendatud strateegia hakkas peale kõigi Pärnumaa omavalitsuste heakskiidu saamist kehtima 2023. aasta alguses. Kokkulepe arengustrateegia elluviimiseks sõlmiti omavalitsuste ja partnerite vahel 20. märtsil 2023.

Aastal 2023 ei viidud läbi arengu strateegia seiret 2022. aasta osas, kuivõrd strateegia uuendamise käigus tehti põhjalik seire ning vajalikud muutused kajastusid juba uuendatud strateegias.

Järgmine seire juba uuendatud stra-

teegiale viidi läbi 2024. aastal vaatega 2023. aastale. Seire käigus kaasati tuumvaldkonna juhtide poolt kõik Pärnumaa omavalitsuses ning vajalikud partnerid riigi- ja erasekorist. Samuti uuendati koos seireprotsessiga strateegia tegevuskava. Seire näitas, et valitud tegevussuunad ja eesmärgid on endiselt aktuaalsed ning, et arengu strateegia on ajakohane. Tegevuskavas leidsid peamiselt täpsustamist tulevalt julgeolekuolukorrast elanikkonna ja omavalitsuste kriisivalmidus ning aastal 2023 koostatud Pärnumaa tervise- ja heaoluprofiili ning terviseedenduse strateegia 2035+ tulevalt koolinoorte vaimse tervise ja heaoluga seotud tegevused ja eesmärgid. Strateegia seire 2023. aasta osas ning tegevuskava uuendamine kiideti Pärnumaa Omavalitsuste Liidu üldkogul heaks 2024. aasta novembris ning jaanuaris 2025 olid selle heaks kiitnud ka kõik Pärnumaa omavalitsused.

Maakondade arengu strateegiate elluviimise toetusmeetme kasutamine 2020–2023

Alates 2019. aastast regionaaltoetusena jagatava maakondade arengu strateegiate elluviimise toetusmeetme eesmärk on toimepiirkondade arengueelduste parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike teenuste kättesaadavus. Maakondade arengu strateegiate elluviimise toetusmeetmed rakendatakse kõigis Eesti maakondades. Taotluse võib esitada kohaliku omavalitsuse üksus, mittetulundusühing, sihtasutus, äriühing, riigiasutus või avalik-õiguslik ülikool, kes on taotlejaks märgitud taotlemisõigusega projektide nimekirjas. Taotlemise eelduseks on toetatava tegevuse kajastatud ja olulisus maakondlikus arengu strateegias ja selle tegevuskavas.

Pärnu maakonnas on otsustatud toetust kasutada eelkõige suuremate ühisprojektide elluviimiseks kõigi omavalitsuste osavõtul või heakskiidul lähtudes maakonna arengu strateegias „Pärnumaa 2035+“ ja selle tegevuskavas seatud eesmärkidest. Maakonna omavalitsused, MTÜ-d või sihtasutused esitavad oma projektid Pärnumaa Omavalitsuste Liidu üldkogule, mis omakorda valib igal aastal esitatud projektide hulgast välja need, mis seatud eesmärgi eraldatud vahendite suurust arvesse võttes kõige paremini täidavad.

Aastatel 2020–2023 eraldati Pärnu maakonnale arengu strateegia tegevuste elluviimiseks rahalisi vahendeid kokku ca 2,19 miljonit eurot, millele kandideeris läbi

4 aasta 23 projekti. Ellu on viidud rahastatud projektidest kuus, üks projekt on elluviimisel. Projektide valik oli mitmekesine, ulatudes sporditaristu rajamisest muuseumi ekspositsioonideni.

2020. aastal eraldati Pärnumaa maakondliku arengustrateegia tegevuste elluviimiseks toetussumma 541 140 eurot. Esitati kuus projekti, millest Pärnumaa Omavalitsuste Liidu üldkogu maikuu istungil otsustati põhiprojektidena taotlusvooru esitada Jõulumäe Tervisespordikeskuse projekt „Jõulumäe Tervisespordikeskuse välisordiväljakute rajamine“ ning Pärnumaa Jahimeeste Liidu projekt „Laskekoollituskeskuse rajamine“. Reservprojektidena kinnitati Tori Vallavalitsuse „Sindi kärestiku veespordi ja veeturismi keskuse väljaarendamine“ ning Lääneranna Vallavalitsuse projekt „Lihula mõisa baltisaksa kultuuriloo ekspositsiooni ettevalmistamine“.

Jõulumäe välispordiväljakute renoveerimisprojekti raames rajati neli savi-liivkattega tenniseväljakut senise ühe asfaltkattega väljaku asemele ning senise amortiseerunud puitkattega korvpalliväljaku asemele kolm 3x3 tänavakorvpalliväljakut ja üks korvpalliväljak. Kõik väljakud on täismöötmes ning Sport Court Power-Game Plus plastikkattega. Lisaks rajati multisportala, mida saab kasutada saab kasutada üldfüüsilise treeningu läbiviimisel (osavuse-, jõu-, koordineerimise-, venitusharjutused jne) ning võrkpalli jms mängimiseks. Ehitustööd algasid 16. oktoobril 2020 ning kestsid 2021. aasta juunikuuni. Väljakud on aktiivses kasutuses ning kasutajate poolt hulgaliselt kiidusõnu teeninud. Projekti abikõlblikuks kogusummaks kujunes 293 000 eurot, millest toetust 200 000 eurot. Toetusmääraks 68,26%.

Pärnumaa Jahimeeste Liidu projekt „Laskekoollituskeskuse rajamine“ eesmärgiks on laskekoollituskeskuse rajamine Pärnumaa jahimeestele ja laskespordihuvilistele, eelduste loomine

maailma tipptasemel võistluste korraldamiseks jahilaskmises ja erinevate jahindusalaste, loodushariduslike ja ulukiliha väärimist käsitlevate koolituste läbiviimiseks. Projekti kogumaksumuseks kujunes 1 661 900 eurot, abikõlbliku kuluga 694 306,05 eurot, millest toetust 341 140 eurot. Toetusmääraks 49,13%.

Aastal 2021 eraldati Pärnu maakonnale toetust maakonna arengustrateegia tegevuste elluviimiseks 558 142 eurot. Pärnumaa Omavalitsuste Liidu üldkogule esitati arutamiseks neli projekti. Kuivõrd kaks esitatud projektidest olid eelneva aasta reservnimekirja määratud projektid, mis rahastust ei saanud, otsustati üldkogu otsusega põhiprojektideks nimetada just need, varasemalt ootele jäänud projektid. Pärnu Linnavalitsuse esitatud projektid „Kiviaja küla teemapark“ ning „Pärnu rannapromenaadi rekonstrueerimine“ jäid reservprojektideks.

Tori Vallavalitsuse projekt **„Sindi kärestiku veespordi ja veeturismi keskuse väljaarendamine“** eesmärgiks on Sindi kärestikule Baltikumis ainulaadse rahvusvahelistele standarditele vastava aastaringse veeturismi ja veespordikeskuse väljaarendamine. Arvestades kogu projekti suurust ja maksumust kavandati selle elluviimine mitmes etapis. Esialgu taotletigi rahastust I etapile, mille käigus ehitati välja jõepealne ja kaldaäärne võistlustaristu ning pealtvaatajate alad koos jõeäärse promenaadiga. Projekti II etapp, mille käigus on kavandatud välja ehitada läbi arhitektuurikonkursi projekteeritud keskusehoone ellingu, riietus- ja treenerite ruumidega ja muu tarvilikuga, jäi ootele. I etapi ehitustööd viidi läbi 2023. aasta suvel-sügisel ning rajatud taristu on kasutust leidnud nii laste kui täiskasvanute treeninguteks kui rahvusvahelisteks võistlusteks erinevatel kärestikuaerutamise distsipliinidel. Projekti abikõlblikuks kogusummaks kujunes 702 760,80 eurot,

millest toetust 396 385 eurot. Toetusmääraks 56,4%.

Lääneranna Vallavalitsuse projekti „**Lihula mõisa baltisaksa kultuuriloo ekspositsiooni ettevalmistamine**“ eesmärgiks on arendada turismisihtkohti ning uuendada Läänemaa muuseumi, kus tulevase Baltisaksa Kultuuriajaloo Muuseumi koosseisus on võimalik säilitada ja tutvustada Euroopas ainulaadset mõisakultuuri ja baltisaksa kultuuripärandit. Renoveeritud sisuga Lihula mõisahoones 2022–2023 järkjärgult avatud näitus peaks andma ülevaate Balti aadli kujunemisest ja piirkonna arengust ristsõdjate, kaupmeeste ja vaimulike Eesti alale saabumisest 13. sajandi algul kuni baltisakslaste lahkumiseni läinud sajandi pöördelisel ajal. Projekti abikõlblikuks kogusummaks kujunes 215 676 eurot, millest toetust 161 757 eurot. Toetusmääraks 75%.

2022. aasta toetussummaks kujunes 594 222 eurot. Kokku esitati toetuse saamiseks viis projekti. Vastavalt varasemale Pärnumaa omavalitsuste kokkuleppele otsustati põhiprojektiks esitada maakonnalese mõjuga Pärnumaa kodutute loomade varjupaiga rajamise projekt. Lisaks nimetatule esitasid taotluse meetmest rahastuse saamiseks ka Pärnu Linnavalitsus projektidega „Pärnu Rannapromenaadi rekonstrueerimise II etapp“ ja „Kiviaja küla teemapark“, Lääneranna Vallavalitsuses projektiga „Lihula mõisa baltisaksa kultuuriloo ekspositsiooni ettevalmistamine: ruumid 40 ja 41“ ning Tori Vallavalitsus projektiga „Sindi Muusikakooli uue hoone ehitus Sindi Seltsimaja juurdeehitusena“. Viimaste hulgast kinnitati üldkogu otsusega reservprojektideks Lääneranna valla projekt ning Pärnu Linnavalitsuse projekt „Pärnu Rannapromenaadi rekonstrueerimise II etapp“.

Pärnumaa Omavalitsuste Liidu poolt esitatud projekti „**Pärnumaa kodutute loomade varjupaiga ehitamine**“ ees-

märk on tagada kaasaegsed hoiustamistingimused loomadele ja head tööttingimused loomade varjupaiga töötajatele. Seni on prague operaator Varjupaikade MTÜ pakkunud loomade varjupaiga teenust amortiseerunud soojakutes ja aedikutes, mistõttu pakutava teenuse kvaliteet on madal. Uus kodutute loomade varjupaiga hoone ehitati Pärnumaa kuue omavalitsuse ühisprojektina, milles osalevad Pärnu linn, Häädemeeste vald, Lääneranna vald, Põhja-Pärnumaa vald, Saarde vald ja Tori vald. Loomade varjupaik rajati hoones- tusõiguse alusel olemasoleva loomade varjupaiga asukohta Raba tn 32 kinnistule Pärnu kesklinnas. Pärnu Linnavalitsuse poolt Pärnumaa Omavalitsuste Liidu kasuks seatud 30 aastase hoonestusõiguse eesmärgiks on kinnistule loomade varjupaiga hoone ehitamine ning seejärel loomade püüdmine, omanike kindlakstegemise ja varjupaiga teenuse osutamine. Hoonele pandi nurgakivi 2023. aasta aprillis ning hoone sai valmis sama aasta novembris. Pärnumaa Omavalitsuste Liit pälvis algatuse eest Varjupaikade MTÜ traditsioonilise Elmo preemia. Projekti kogumaksumuseks kujunes 1 180 980 eurot, abikõlbliku kuluga 1 013 795,40 eurot, millest toetust 594 212 eurot. Toetusmääraks 58,61%.

Meetme rahaline maht Pärnumaale 2023. aastal oli 494 843 eurot. Kokku esitati meetmest rahastuse saamiseks kaheksa projekti kogusummaks 1 971 851,46 eurot, mis ületas maakonnale ettenähtud summa neljakordselt. Kohalikest omavalitsustest esitasid taotlused Tori Vallavalitsus projektiga „Sindi kärestikukeskuse väljaarendamise II etapp (keskuse hoone I etapp)“, Pärnu Linnavalitsus projektiga „Pärnu Munamäe pargi arendamine“, Lääneranna Vallavalitsus projektiga „Lihula mõisa viinaaidas käsitöökoja ja muinsuskaitse teabekeskuse avamine“ ning Kihnu Vallavalitsus projektiga „Kihnu sotsiaalkeskus“.

Lisaks esitasid taotlusvooru oma projektid MTÜ Pärnumaa Ühistranspordikeskus „Uute bussijaamade rajamine Vändrasse ja Tõstamaale osana Pärnumaa bussiterminalide võrgustikust“, SA Pärnu Muuseum „Kaasaegne Pärnumaa ajaloo teemakeskus Pärnu Muuseumis“, Tartu Ülikool „Rohepoliitika maakondlik mudel“ ning SA Jõulumäe Tervisespordikeskus „Jõulumäe liikumisradade renoveerimine“. Üldkogu hääletuse tulemusena kinnitati põhiprojektiks Tori Vallavalitsuse projekt Sindi kärestikukeskuse edasiarendamiseks ning reservprojektideks Lääneranna valla projekt Lihula mõisa viinaaidast käsitöökoja ja muinsuskaitse teabekeskuse ehitamiseks ja Pärnumaa Ühistranspordikeskuse projekt Vändra ja Tõstamaa bussijaamade rajamiseks. Paraku oli Tori Vallavalitsus sunnitud taotluse esitamisest loobuma kuna täiendava kaasrahastuse allikas projektile ei realiseerunud ning võimaluse said kaks reservprojektiks kinnitada projektid.

Lääneranna Vallavalitsuse projekti **„Lihula mõisa viinaaidas käsitöökoja ja muinsuskaitse teabekeskuse avamine“** eesmärgiks on viinaaida restaureerimine selle säilitamiseks esialgsel kujul ning luua hoonele lisaväärtus, mis aitaks hoonet töös hoida. Selleks loovad vallavalitsus ning Lihula Muuseum hoonesse restaureerimiskeskuse, kus saaksid tööpaiga eelkõige kohalik meistrid, kuid kus saaks läbi viia ka restaureerimise õpitubasid külaliskehadele. Lisaks saavad keskkusest abi kohalike hoonete omanikud, kuidas oma hooned korrastada ja hooldada. Projekti elluviimist toetati lisaks maakonna arengustrateegia elluviimise teotuse meetmest ka Euroopa majanduspiirkonna

(EMP) ja Norra finantsmehhanismidest rahastatavast koostööprogrammist „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“. Ehitustööd algasid oktoobris 2023 ning jaanuaris 2025 otsitakse hoonele rentnikku, kes alustaks hoones tegevust 30. aprillil 2025. Projekti kogumaksumuseks kujunes veidi üle miljoni euro, abikõlbliku kuluga 339 791,68 eurot, millest toetust 254 843 eurot. Toetusmääraks 75%.

MTÜ Pärnumaa Ühistranspordikeskuse projekti **„Uute bussijaamade rajamine Vändrasse ja Tõstamaale osana Pärnumaa bussiterminalide võrgustikust“** eesmärgiks on amortiseerunud bussiterminalide uuendamine kaasaegseteks ootuumideks Vändras ja Tõstamaa. Varasemalt on Pärnumaa bussiterminalide võrgustikus juba uuendatud Pärnu keskterminal, ühtse tüüpprojekti alusel keskterminali „väikesed vennad“ Toris, Tootsis, Koongas, Ares ja Kilingi-Nõmmes ning eriprojekti alusel Lihula bussijaam. Tõstamaa bussijaam on kavandatud rajada kasutades keskterminali kujundust järgivat tüüplahendust. Vändra bussijaama rajamisel on probleemiks kujunenud kohaliku kogukonna seisukoht bussijaama funktsionaalsuses ja väljanägemises. Rahvahääletuse tulemusel otsustati siiski vana hoone rekonstrueerimise asemel vastavalt esialgsele plaanile ehitada uus vajadustele vastav hoone. Jaanuariks 2025 on esimesed kaks katset leida bussijaamadele ehitaja luhtunud pakkumuste liiga kõrge hinna tõttu ning minnakse muudetud kujul hankega kolmandale katsele. Projekti abikõlblikuks kogusummaks kujunes 320 000 eurot, millest toetust 240 000 eurot. Toetusmääraks 75%.

Pärnumaa ettevõtlus numbrites

Pärnumaa ettevõtlusmaastik oli 2020. aastaks kujunenud kirevaks ning kuigi maakond on laiemalt tuntud peamiselt hinnatud turismi sihtkohana, on just töötleva tööstuse osakaal maakonna tööhõives ja müügitulus määrava tähtsusega. All olev graafik illustreerib müügitulu jaotust protsentides tegevusalade vahel. Pilt illustreerib ka Covid-19 pandeemia mõju, kus majutuse-toitlustuse sektori osakaal on madalam kui tavapärane varasem proportsioon.

Jaotus sektorite vahel

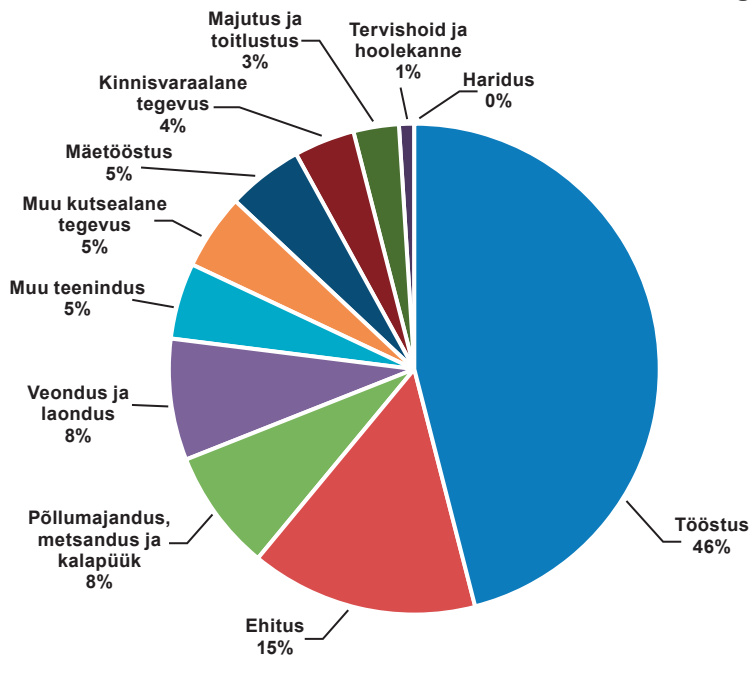
2021. aastal andis Pärnu maakonna SKP-st (1293 MEUR) suurima osa – 59% – tertiariaarsektor, 35% tuli sekundaarsektorist ja

6% primaarsektorist. Maakonnas tegutsivate majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv oli 2021. aastal 8223 ettevõtet, neist ligi veerandik tegutses FIE-na.

Ettevõtete müügitulu

Äriregistri andmetel oli Pärnu maakonna ettevõtete müügitulu 2021. aastal kokku 2465 MEUR ja ärikasum ca 345 MEUR. Maakonna ettevõtete eksporditulu oli 840 MEUR, mis moodustab müügitulust 34%. Pärnu maakonnas loodud lisandväärtuse maht oli 2021. aasta seisuga 535 MEUR, mis tasemel 4% Eesti keskmisest annab maakondade seas Harjumaa ja Tartumaa järel kolmanda kohta.

Müügitulu 2021

Maakonna olulisemad tegevusalad müügitulu suuruse järgi on äriühingute 2021. aasta majandusaasta aruannete andmete alusel:

- Töötlev tööstus (müügitulu 841 MEUR, eksport 580 MEUR, kasum 101 MEUR, ettevõtete arv 553, töötajate arv 6572). Valdonna suurimad ettevõtted Pärnu maakonnas on: AS Wendre (10120596), Scanfil OÜ (10179589), Ruukki Products AS (10082335), Ecobirch AS (10899065).
- Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont (müügitulu 636 MEUR, eksport 136 MEUR, kasum 45 MEUR, ettevõtete arv 1248, töötajate

arv 2616). Valdonna suurimad ettevõtted Pärnu maakonnas on: Tori Timber OÜ (11407041), Catwees OÜ (10645726), Horeca Service OÜ (10872994), Kilingi-Nõmme Majandusühistu (10070869).

- Põllumajandus, metsamajandus ja kala-püük (müügitulu 146 MEUR, eksport 5 MEUR, kasum 42 MEUR, ettevõtete arv 738, töötajate arv 1309). Valdonna suurimad ettevõtted Pärnu maakonnas on: OÜ Lõpe Agro (10765873), OÜ Selja (10206553), OÜ Surju PM (10208799), OÜ Karo Mets (11422840), OÜ Metsa-grupp (10044866).

Ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtluskeskkond

2020–2023 on olnud Pärnumaa ettevõtluses väga tormiline, sest kohanema on pidanud mitmete erinevate kriisidega – COVID pandeemia, energiahindade kiire tõus, sõda Ukrainas, suur inflatsioon ning suur palgasurve.

2020. aastal toimus ülemaailmne pandeemia, mis mõjutas suurelt kogu turismisektorit maailmas. Samas ei jätnud see tegevusi turismiarenduses ja turunduses täiesti seisma. Fookus pandi erinevate digikanalite kaasajastamisele ning kui inimestel lubati jälle rohkem liikuda, muutus väga oluliseks siseturg. Samas muutis see oluliselt kogu tarbijakäitumist, sest inimesed broneerisid toad viimasel hetkel ning lühikeseks ajaks. Väliturismi ajutise kadumisega muutusid ka keskmiste ööbimiste arvud. Sellel ajal alustati ka erinevate roheteevadega – liituti Green Destination võrgustikuga ning hakata laiemalt tutvustama Green Key märgist.

2021. aastal koliti kogu turismiturundus Pärnumaa Arenduskeskusest Pärnu Linnavalitsusse ning 2020. aasta lõpuga suleti

ka Uus 4 tänaval asunud Pärnu Turismiinfo. 2021. aastal oli pandeemia osaliselt taandunud, kuid kehtisid ikkagi erinevad piirangud. Eriti kehtisid need ürituste korraldamisel. Kontrollida tuli vaksineerimist ja maskikandmiskohustust. Pärnust sai alguse ka „meil on turvaline“ märgis, mis lõpuks levis kogu Eesti turismisektorile.

Järgnevad aastad olid turismis juba paremad, kuid koroonaeelset ööbimiste arvu ei suudetud ikkagi taastada. Oluline on ka see, et Pärnu ei võõrustanud enam niipalju bussituriste kui enne koroonat, kes veetsid sihtkohas mitmeid öid. 2022. aastal muudeti piirkonna turismijuhtimist ja loodi eraldi Destination Pärnu MTÜ, mis koondas endas turismiettevõtjaid. Nende vastutada jäi turismiturundus ning Pärnu Linnavalitsuse vastutada jäi üldine arendus. Vabaühendusega liitusid kümned kohalikud ettevõtjad.

2021. aastal sai Pärnu endale juurde ka uue UNECO tunnustuse – Soomaa Haabja kultuur kanti UNESCO kultuuripärandi nimekirja. 2022. aastal valmis Pärnu ranna

uuendus, lisandusid mitmed uued toidukohad. 2023. aastal valmis ka lisaarendus, kui Pärnu ranna paremas küljes valmis DÜÜN, mis koondas endas erinevad rannasportivõimalused ning toidukohad.

2021. aastal alustati Pärnumaal uuesti elu- ja töökoha turundusega. Tegemist on Eesti mõistes ainulaadse tööga, sest ühelgi teisel maakonnal ei ole selleks eraldi turundusjuhti. Kui 2021. aasta keskendus suuresti erinevate tegevuste planeerimisele ja elluviimisele, siis 2023. aastaks saavutati paljude tegevustega püsivus. Näiteks korraldatakse koostöös kohalike omavalitsuste ja ettevõtjatega erinevaid kampaaniaid, korraldatakse erinevaid digiturunduskoolitusi, toodetakse pidevalt sisu parnumaa.ee lehele. Olulisel kohal on videod ning nende levitamine. Lisaks loodi ka suur ligi 1600 fotoga Pärnumaa pildipank.

Omavahelise koostöö osas mängib olulist rolli ka 2021. aastal loodud Pärnumaa Ettevõtete Koda, mis aastate jooksul on korraldanud mitmeid üritusi, millest suurim on juhtimise kvaliteedi tõstmisele keskendunud Brackmanni Pärand. Kojaga on liitunud üle 50 Pärnumaa ettevõtte.

Teise olulise koostööformaadina võib välja tuua Pärnu HR Foorumi aktiivse tegutsemise. Tegemist on Pärnumaa personalijuhte ühendava vabatahtliku organisatsiooniga. Eesmärk on hoogustada omavahelist koostööd ja jagada parimaid praktikaid. Omavahelisel läbikäimisel oli oluline roll näiteks pandeemia ajal, kui ettevõtjatele kehtisid erinevad piirangud ja pidevalt pidi otsima lahendusi paljudele probleemidele. Sealt edasi on jätkunud kooskäimine ning viimaseks suureks asjaks võib pidada 2023. aastal koostöös Pärnumaa Arenduskeskuse ja

Tartu Ülikooliga alustatud juhtide arengu-programmi, mis andis Pärnus tegutseva-tele juhtidele võimaluse osaleda sisukas täiendõppe programmis.

2021. aastal kolis uutesse ja suurema-tesse ruumidesse Pärnu ainukene koos-töötamiskeskus Forwardspace. Pärnu Keskuse neljandal korrusel asuvad ruu-mid pakuvad töövõimalusi kümnetele ettevõtetele ning lisaks sellele korraldati nende ruumides mitmeid erinevaid üritusi.

Tihedamad kooskäimised algasid ka kohalike omavalitsuste ja ettevõtjate vahel. Korraldati mitmeid ettevõtluspäevi, kus ettevõtjatele jagati informatsiooni erine-vate võimaluste kohta ning samas andis see võimaluse ka ettevõtjatele jagada enda muresid ja küsida olulisi küsimusi. Päevad toimusid ja toimuvad edasi kõiki-des Pärnumaa omavalitsustes.

Pärnumaal arendavate tööstuspiirkon-dade vastu on olnud mõõdukas huvi ning selle aja jooksul on koondunud ja ehitatud uusi hooneid nii Loode-Pärnu kui Sauga tööstusparki. Omavalitsused otsivad erine-vaid toetusprogramme, et arendada juurde uusi tööstuspiirkondi, sest investeringute osas on huvi Pärnumaa vastu üha kasvav. Oluliseks võib pidada ka endise Pärnu KEK-i tööstusala, mida arendavad era-investorid ning kuhu koondub üha rohkem ettevõtlust. Seal tegutseb umbkaudu 100 ettevõtet, kes annavad tööd rohkem kui 1000 inimesele. Maakondlikult võib oluli-seks pidada ka 2021. aastal Virtsu vana kalatehase ära ostmist ettevõtte K.MET poolt, kes hakkas sinna arendama uut ettevõtlus- ja elupiirkonda, mille nimeks Werderholmi kvartal.

Pärnumaa Arenduskeskus on aastatel 2020–2023 täitnud maakonna arengus olulist rolli, pakkudes mitmekülgseid ette-võtluse tugiteenuseid ja arendustegevusi, mis on toetanud piirkonna tasakaalustatud arengut, ettevõtjate konkurentsivõime tõst-

mist ning sotsiaalse sidususe tugevdamist. Keskuse põhieesmärgid hõlmasid Pärnu-maa ettevõtluskeskkonna arendamist, noorte ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe edendamist, rahvusvahelise koostöö ja kodanikuühiskonna toetust ning tasakaa-lustatud ja kestlikku arengut kogu maa-konnas. Nende eesmärkide täitmiseks viis Pärnumaa Arenduskeskus ellu mitmeid tegevusi, mis olid suunatud nii alustavatele kui ka tegutsevatele ettevõtjatele.

Üks keskuse peamisi tegevusvaldkondi oli ettevõtjate nõustamine ja koolitamine. Igal aastal korraldati ulatuslik nõusta-mis- ja koolitusprogramm, mille eesmärk oli pakkuda praktilisi teadmisi ettevõtte loomise ja arendamise kohta. COVID-19 pandeemia ajal 2020. aastal oli Pärnumaa Arenduskeskus ettevõtjatele toeks, pak-kudes veebiseminare ja kriisimeetmete alast nõustamist. Samuti korraldati digi-koolitusi, mis aitasid ettevõtjatel kohaneda muutuva ärikeskkonnaga ja arendada oma digitaalseid oskusi. Keskus jagas kiiresti infot toetusvõimaluste kohta, aidates ette-võtetel pandeemia majanduslikke mõjusid leevendada. Lisaks toimusid mentorklubid, ettevõtluse baaskoolitused ja müügikooli-tused. 2021. aastal keskenduti lisaks digi-turunduse ja ekspordi alastele koolitustele, kus osalejad õppisid Google'i ja LinkedIn'i tööriistade kasutamist klientide ja töötajate leidmiseks. Aastatel 2022–2023 laiendati fookust disainivaldkonna, tootefotograafia, brändingu ja digitaalse turunduse teema-dele, pakkudes ettevõtjatele praktilist tuge nende ettevõtlusoskuste arendamiseks.

Disainimõtlemise ja disainiettevtõtluse arendamine oli keskuse prioriteet aastatel 2022–2023. Selle raames loodi disaini-KOBAR, mis ühendab Pärnumaa disaini-ettevõtteid ja arendab disainikeskseid koostöövõrgustikke. Ettevõtjatele korral-dati inspiratsioonireise rahvusvahelistele disainimesistele ja -festivalidele, seal-hulgas Amsterdamis, Kopenhaagenis ja

Prahasse. Need õppereisid võimaldasid ettevõtjatel ammutada inspiratsiooni, tutvuda disainitööstuse viimaste suundumustega ning luua rahvusvahelisi kontakte. Disainimõtlemise edendamise kulminatsiooniks sai 2023. aastal Pärnu Disainipäev, mis tõi kokku disainerid, ettevõtjad ja kogukonna. See sündmus pälvis Pärnu aasta teo auhinnakonkursil kolmanda koha, rõhutades disaini olulisust Pärnumaa majanduse ja kultuurielu rikastamisel.

Lisaks keskenduti tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamisele, sealhulgas projekti „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ raames. Selle projekti raames korraldati õppereise ja kontaktivõimalusi, mis toetasid ettevõtjate laienemist välisturgudele ning neis tegevustes osalemine aitas ettevõtjatel mõista, kuidas disain mõjutab ärimudeleid ning pakkus praktilisi ideid tootearenduse ja turupositsiooni parandamiseks. Ettevõtjad said parema ülevaate välisturgude nõudmistest ja võimalustest, mis aitas neil oma tooteid ja teenuseid tõhusamalt positioneerida. Keskuse tegevuste oluliseks osaks olid ka messikülastused, mis pakkusid ettevõtjatele võimalust tutvuda rahvusvaheliste turgudega ning leida uusi ideid ja võimalusi oma toodete ja teenuste arendamiseks.

Naisettevõtluse toetamine oli samuti üks olulisi suundi. Pärnumaa naisettevõtjate võrgustik kasvas üle 900 liikme suuruseks ning pakkus naistele tuge ettevõtluses osalemiseks ja nende ettevõtete konkurentsivõime suurendamiseks. Korraldati mitmeid koolitusi, sealhulgas tootefoto- ja brändikoolitusi, ning õppe-reise rahvusvahelistele sisustusmessidele Helsingis ja Stockholmis. Võrgustik pakus naisettevõtjatele toetavat keskkonda, kus nad said jagada kogemusi, luua uusi kontakte ja arendada oma ettevõtteid. See tegevus aitas tõsta naiste majanduslikku ja sotsiaalset mõju piirkonnas.

Keskus korraldas igal aastal tunnustusüritust „Pärnumaa Tegijad“, mis tõi esile piirkonna parimad ettevõtjad ja vabaühendused. 2023. aastal lisandusid konkursile sellised uued kategooriad nagu „Aasta tervisedendaja“ ja „Aasta tegus noor“, mis laiendasid ürituse mõju ka sotsiaal- ja tervisevaldkonda. Tunnustusüritus andis ettevõtjatele võimaluse suurendada oma nähtavust ja prestiiži, inspireerides samal ajal ka teisi ettevõtjaid püüdlema paremate tulemuste poole.

Rahvusvaheliste projektide kaudu avanesid Pärnumaa ettevõtjatele uued võimalused osaleda teadus- ja arendustegevustes. Pärnumaa Arenduskeskus osaleb alates 2023. aastast Horizon Europe projektis Regions4Climate, mis keskendub kliimamuutustega kohanemisele ja säästva arengu eesmärkide saavutamisele, samas kui osalemine Interreg BSR projektis Bio-Boosters aitab rahvusvahelise koostöö ja avatud innovatsiooni ning koosloome abil leida ringbiomajanduslahendusi Pärnumaa ettevõtetele ning tutvustada nende kliimaneutraalseid lahendusi Läänemere piirkonnas. Need mitmeaastased rahvusvahelised projektid pakuvad ettevõtjatele ligipääsu uutele teadmistele, tehnoloogiatele ja rahvusvahelistele kontaktidele, toetades säästvate ja innovaatiliste lahenduste kasutuselevõttu.

2023. aastal edukalt esitatud ja positiivse rahastusotsuse saanud Pärnumaa regionaalse innovatsioonisüsteemi pikaajaline arendusprojekt Innovatsiooni-keskus KOBAR keskendub teadussuundadele ja piirkonna konkurentsivõime suurendamisele. KOBAR toimib platvormina, kus ettevõtjad saavad teha koostööd teadlaste, avaliku sektori ja kodanikuühiskonnaga. See mudel võimaldab ettevõtjatel arendada uusi tooteid ja teenuseid, toetades samal ajal loovust ja innovatsiooni kogu piirkonnas.

2022. aastal algatatud Rohekobar, mille

kandvaks ideeks on rohepöörde võimaluste avardamine ettevõtjatele, on olnud Pärnumaa Arenduskeskuse üks innovaatilisemaid ja mõjuvamaid projekte. Keskendudes ettevõtjate kaasamisele rohepöördesse ja kestliku majandusarengu edendamisele, pakkus Rohekobar ettevõtjatele praktilist tuge ja teadmisi, kuidas kohandada oma äritegevust vastavalt keskkonnasäästlikkuse põhimõtetele ning kasutada ära uusi rohetehnoloogia võimalusi. Rohekobar korraldas regulaarselt ROHEkolmapäevi, kus käsitleti kogukonnaenergeetikat, ringmajandust ja rohetehnoloogiaid. Need üritused pakkusid ettevõtjatele võimalust õppida praktilisi lahendusi energiaefektiivsuse suurendamiseks ja jäätmetekke vähendamiseks. Rohekobara tegevustesse kaasati süsteemselt kohalikke ettevõtjaid, kelle poolt jagatud kogemuslood näitasid, kuidas nad on rakendanud Zero Waste põhimõtteid, inspireerides teisi sarnaseid samme astuma. Lisaks aitas Rohekobar tõsta teadlikkust ja innustada ettevõtjaid tegema koostööd kohalike kogukondade ja omavalitsustega, et edendada kestlikku arengut. 2022.–2023. aastal said ettevõtjad Rohekobarast praktilist tuge rohepöörde kavandamisel ning roheinnovatsiooni- ja koostööplatvormid aitasid Pärnumaa ettevõtetel suurendada oma konkurentsivõimet, vähendada keskkonnamõjusid ja tugevdada sidemeid rahvusvaheliste võrgustikega. Rohekobara tegevused lõid aluse ka 2024. aastal toimunud esimese Pärnumaa Rohefoorumi sünniks.

Pärnumaa Ettevõtlusinkubaator on olnud algusaastatest peale üks olulisemaid algatusi, mille kaudu toetatakse iduettevõtteid ning alustavaid ja kasvavaid ettevõtteid maakonnas. Alates 2020. aastast pakub inkubaator osalejatele kasvuprogrammi koos professionaalset juhendamist ja mentorlusega, mis aitab kujundada tugevaid ärimudeleid ning viia

oma tooted ja teenused turule. Ettevõtjatele korraldatati praktilisi koolitusi müügi, turunduse ja teenusedisaini teemadel, mis annab neile väärtuslikke oskusi oma äritegevuse laiendamiseks. Inkubatsiooniprogrammi raames toimusid regulaarsed kohtumised mentoritega, kus kaardistati ettevõtete vajadused ja seati konkreetseid eesmärgid. Lisaks pakuti inkubantidele võimalust osaleda rahvusvahelistel õppereisidel ja ärifestivalidel, sealhulgas Startup Day'l, kus nad said luua kontakte ja saada inspiratsiooni. Inkubaatori tegevuste tulemusena on mitmed ettevõtted viinud ellu innovaatilisi lahendusi ja tõestanud, kuidas inkubaatori tugi aitab kaasa piirkonna ettevõtluskeskkonna uuendamisele ja tugevdab ettevõtjate konkurentsivõimet nii kohalikul kui rahvusvahelisel tasandil. Perioodil 2020–2023 toimus neli inkubatsioonivooru, mille läbis 31 ettevõtet, kes moodustavad 50 liikmelise inku-kogukonna.

Alates 2021. aastast käivad regulaarsel koos ka Pärnu ja Pärnumaa ettevõtluskeskkonna arendamisega seotud erinevate esindus- ja tugiorganisatsioonide ning haridusasutuste esindajad, kes kohtuvad kord kuus veebis, et vahetada omavahel infot, vältida tegevuste dubleerimist ning leida võimalikke koostöökohti.

Kokkuvõttes on Pärnumaa Arenduskeskus olnud aastatel 2020–2023 võtmetegija piirkonna ettevõtluskeskkonna arendamisel. Keskuse tegevused on andnud ettevõtjatele praktilist tuge, arendanud nende oskusi ja laiendanud nende võimalusi nii kodu- kui ka välisurgudel. Arenduskeskus on aidanud ettevõtjatel mõista innovatsiooni ja koostöö tähtsust, tõstes seeläbi Pärnumaa konkurentsivõimet ja jätkusuutlikkust. Tänu keskuse mitmekesisele tegevusele on Pärnumaa ettevõtlus tugevam, loovam ja paremini valmistunud tuleviku väljakutsetega toimetulekuks.

Ülevaade noorte ettevõtlikkuse arendamisele suunatud tegevustest

Noorte ettevõtlikkuse ja ettevõtlus-õppe edendamine Pärnumaal 2020–2023

Pärnumaa Arenduskeskuse eestvedamisel ja koostöös koolide, Junior Achievement Eesti ning kohalike ettevõtjatega on aastatel 2020–2023 toimunud arvukalt tegevusi, mis on aidanud noortel arendada ettevõtlusoskusi ja omandada praktilisi kogemusi.

Õpilasettevõtlus ja ettevõtlusõpe

Mini- ja õpilasfirmade toetamiseks korraldati koolitusprogramme, mille käigus noored õppisid ideede arendamist, ärimudelite loomist, turundust, müügioskusi ja avalikku esinemist. Õpetajatele ja õpilastele loodi mentorvõrgustik, mis võimaldas kaasata ettevõtjaid nii koolitundidesse kui ka õppekäikudele.

Maakondlikud võistlused „Pärnumaa parim minifirma“ ja „Pärnumaa parim õpilasfirma“ ning mini- ja õpilasfirmade laadad andsid noortele võimaluse esitleda oma tooteid ja teenuseid, kogeda müügi-tegevust ning saada tunnustust. Laatade korraldamisse olid kaasatud ka noored ise, mis arendas nende juhtimisoskusi ja meeskonnatöö kogemust.

Inspiratsiooni- ja tehnoloogiapäevad

Ettevõtlusnädala raames toimusid inspiratsioonipäevad, kus käsitleti noorte jaoks olulisi teemasid, nagu enesekindlus, vaimne tervis ja enesekehtestamine. Samuti toimusid tehnoloogiapäevad, kus noored said praktilise kogemuse tehnoloogiavaldkonnas, osaledes töötubades ja külastades ettevõtteid.

Konkursid ja koostöö

Pärnumaal korraldati loovust arendavaid konkursse, nagu „Make It New“, mis kes-

kendus ringmajandusele ning „ÄriSäde“, mis toetas noorte äriideede arendamist. Lisaks pakkusid mentorprogrammid õpetajatele tuge õpilasfirmade juhendamisel, aidates kaasa ettevõtlusõppe kvaliteedi tõstmisele.

- **Taaskasutuse teemaline konkurs „Make It New“** julgustas leidma uusi viise ettevõtete tootmisjääkide taaskasutamiseks ringmajanduse põhimõtete järgi.
- **Koolinoorte äriideede konkursi „ÄriSäde“** raames said Pärnumaa noored tutvuda ettevõtluse põhitõdedega ning arendada oma äriideid ettevõtlust tutvustava koolitusprogrammi kaudu. Noortele pakkusid sel teekonnal tuge ettevõtjatest mentorid.
- **Maakondlikud kabeturniirid** said alguse Ettevõtliku Kooli ja Pärnu Rääma Põhikooli eestvedamisel ning pakkusid Pärnumaa koolide õpilastele, õpetajatele ja töötajatele võimalust mängida kabet distantsõppe ajal.

Haridusprogrammi Ettevõtlik Kool raames toimusid mitmed koolitused, seminarid ja õppereisid, mis pakkusid tuge haridustöötajatele noorte ettevõtlikkuse arendamisel. Programmi raames korraldati ka üle-eestilisi edulugude konkursse ja strateegiaseminare, kus osalesid Pärnumaa koolid.

Õpetajate rahatarkuse mentorklubi käivitamise eesmärgiks oli õpetajate ja koolijuhtide rahatarkusealaste teadmiste värskendamine ja edasiarendamine. Klubis osalesid õpetajad ja lasteaiaõpetajad üle terve Pärnumaa. Mentoriteks olid Eesti äriinglite võrgustiku EstBAN liikmed ja finantssektori töötajad.

Koostöö ettevõtetega

Koolid ja ettevõtted tegid tihedat koostööd, pakjudes noortele võimalust kohtuda

ettevõtjatega, külastada ettevõtteid ja saada parem arusaam töömaailmast. See on aidanud noortel arendada nii ettevõtlusoskusi kui ka tugevat sidet kodukohaga.

Pärnumaa noorte ettevõtlikkuse edendamine on olnud tulemuslik tänu laiahaardelisele koostööle haridusasutuste, ettevõtete ja kogukondade vahel. Loodud võimalused aitavad noortel arendada oskusi ja enesekindlust, et edukalt toime tulla nii Pärnumaal kui ka laias maailmas.

Mentorprogrammid alustavate õpilasfirmade juhendajatele pakkusid tuge õpetajatele ja aitasid arendada mini- ja õpi-

lasfirmade tegevust. Programmi raames toimusid koolitused ja õppereisid, mis aitasid õpetajatel saada uusi teadmisi ja kogemusi.

Kokkuvõttes on Pärnumaal aastatel 2020–2023 toimunud palju tegevusi, mis on aidanud arendada noorte ettevõtlikkust ja ettevõtlusoskusi. Koostöö kohalike omavalitsuste, koolide ja ettevõtetega on olnud võtmetähtsusega nende saavutuste elluviimisel. Noored on saanud väärtuslikke kogemusi ja oskusi, mis aitavad neil tulevikus edukalt toime tulla.

Mittetulunduslik tegevus

Kohaliku omaalgatuse programm

Äriregistri andmetel registreeriti vahemikus 2020–2023 kokku 253 uut mittetulundusühingut. Kokku oli 2023. aasta lõpu seisuga registreeritud 1242 MTÜ-d, kuid tänaseks päevaks (november 2024) on 63 nendest likvideerimisel. Eelmise perioodiga (2017–2019) võrreldes on MTÜde arv vähenenud, sest 2023. aasta veebruaris jõustunud äriregistri seadus kehtestas rangemad nõuded majandusaasta aruannete esitamisele. Kui MTÜ ei esita aruannet seaduses ettenähtud tähtaja jooksul, võib registripidaja lõpuks algatada MTÜ registrist kustutamise.

Siseministeeriumi eestvedamisel viidi igas maakonnas läbi kogukondade kaardistamine, kasutades kohalike omavalitsuste kodulehtedelt leitud avalikku teavet. 2023. aastal tegutses Häädemeeste vallas 11 külaseltsi ja viis külamaja. Kihnus sel perioodil külaseltse ei olnud, kuid kodanikuaktiivsust hoidis elavana Kihnu Kultuuriruum SA. Tori vallas tegutses 2023. aasta seisuga 10 külaseltsi, üks seltsing ja üks külamaja. Lääneranna vallas pärinevad andmed aastast 2020, mil seal tegutses 13 külaseltsi ja kaheksa külamaja. Põhja-Pärnumaal oli aktiivseid 16 külaseltsi ja kaks külamaja. Pärnu linnas tegutses 18 külaseltsi ning kaheksa külamaja. Saarde vallas oli 2023. aastal 13 külaseltsi ja kolm külamaja.

Tegusaid ja silmapaistvaid vabaühendusi, nende tegusid ja inimesi on märgatud ja tunnustatud maakonnaülesel tunnustussündmused „Pärnumaa tegijad“. 2020. aastal sai aasta vabaühenduse tiitli **SA Kihnu Kultuuriruum**, kelle eesmärk on Kihnu vaimse ja materiaalse kultuuri pärandi säilitamine, taastamine ja arenda-

mine võimalikult autentsel kujul. Oluliseim on Kihnu kultuuris osalejate ringi laiendamine, eriti noorte sidumine esivanemate keele ja kultuuripärandiga Kihnu ja Manija saarel. SA Kihnu Kultuuriruum korraldab pärimuslaagreid nii lastele, noortele kui täiskasvanutele. Korraldab juba aastaid juuli kuus saare üht suurimat festivali Kihnu Mere Päevad ja oktoobris Kihnu Viilufestivali. SA Kihnu Kultuuriruumi eestvedamisel on saare ühe peamise turismi-atraktsioonina avatud Kihnu tuletorn. Käesoleval suvehooajal toimusid kultuuriruumile kuuluvas Metsamaa pärimustalus igal laupäeval Kihnu pillilaste kontserdid, tutvustamaks saare külastajatele Kihnu pärimuskultuuri.

2021. aastal valiti aasta vabaühenduseks **MTÜ Kabli Festival**, kes on pikaajalise tegutsemise jooksul korraldanud palju erineva sisuga kogukonda kaasavaid üritusi. 2020. aastal loodud Häädemeeste Hää kaubamärgi egidii all on nad osavalt pannud omavahel koostööd tegema kohalikud ettevõtjad, kultuurikorraldajad ja külaseltsid ning kõik selle nimel, et oma kodukohta laiemalt tutvustada, turundada kultuuri- ja vabaajategevusi ning panna rohkem rõhku asukohaturundusele. Terve suve kestev Häädemeeste Hää uus sündmuste sari toetab kohalikke kultuuritraditsioone ja ajalugu, väärtustab pärandit ning loodusväärtusi. Häädemeeste Hää kaubamärk sai endale ka kogukonna ühtsust sümboliseeriva logo, mis on nii kohalike kui suvitajate poolt juba praegu väga hästi vastu võetud. Paljud väikeettevõtjad on tänu sellele leidnud juurde kliente ning kohalik omavalitsus tähelepanu ja tunnustust.

2022. aastal tunnustati aasta vabaühendusena **Pärnu kristlikku kogudust „El Shaddai“ MTÜ**. Nende kogukonna liikmed panustasid väga aktiivselt Pärnu sõjapõgenike vastuvõtupunkti mehitanisse vabatahtlikega. Nende eesmärk oli teha nii, et Eestisse saabunud sõjapõgenike esimesed tunnid ja päevad meie riigis oleksid võimalikult turvalised ja emotsionaalselt toetatud. El Shaddai vabatahtlikud töötasid sõjapõgenikega öösel ja päeval, tihti oma pere ja töö arvelt, näidates üles soojust ja pühendumist. Selle kõrval on neil jätkunud valmisolekut olla toeks ka vastuvõtupunkti saabunud saatjata alaealistega kontakti loomisel – vahetu kontakt oma koduriigist pärit inimesega, oma emakeeles rääkides, on pakkunud võõrasse riiki täiesti üksinda sattunud laste jaoks tohutut kindlustunnet ja abi. Lisaks on paljud kogukonna liikmed toeks ja abiks nendele ukrainlastele, kes on Pärnusse elama jäänud.

2023. aasta vabaühenduseks valitud **Ristiküla külaselts**, mis loodi juba 2005. aastal, tegeleb aktiivselt piirkonna ja külaelu edendamisega Saarde vallas. Nende ettevõtmisel on uuele külaplatsile kerkinud kultuuriait ja teised hooned, millele panevad öla alla vabatahtlikud Kalda, Köveri ja Ristikülast. Ehitusmaterjalid aida taastamiseks on saadud läbi erinevate projektide ning suure panuse on andnud ka kohalikud elanikud palgimaterjali ja rasketehnika näol. Taastustöid on tehtud üheskoos talgute korras 2023. aasta kevadest. Juba

ehitusfaasis toimus seal põnevaid üritusi ja korraldati suur pärimuspäev. Ristiküla külaseltsi tubli algatus on ka Saarde valla vabaühenduste infokirja tegemine ja jagamine, samuti osalevad külaseltsi esindajad aktiivselt kohaliku valla elu edendamises, tehes koostööd teiste valla kogukondade, vallavalitsuse ja nende allasutustega. Külaseltsi esindaja on valitud ka Saarde valla volikokku.

Kohaliku omaalgatuse programmi kaudu toetatakse kogukonna liikmete aktiivset osalemist kohalikus arengus ja ühiskonnas kaasaraakimisel, kogukonnapärandi säilitamist tulevaste põlvete jaoks ning kogukonnale oluliste kogukonna-teenuste arendamist.

Rahastatakse projekte, millega panustatakse kogukonnaliikmete teadmiste ja oskuste kasvu, kogukonna identiteedi tugevnemisse, tõhusama koostöö tekkesse ja kogukonnaliikmete ühistegevust soodustavate avalikus kasutuses olevate objektide rajamisse ja arendamisse ning kogukonnaliikmetele vajalike teenuste pakkumisse. Toetuse taotlejaks saavad olla avalikes huvides tegutsevad mittetulundusühingud ja sihtasutused, mille asutajaks ega liikmeks ei ole kohaliku omavalitsuse üksus ega riik.

Maakondliku arendusorganisatsiooni (Pärnumaa Omavalitsuste Liit) ülesanne on korraldada programmi rakendamine maakonnas, sealhulgas toetuste taotluste menetlemine väljamaksete tegemine ja järelvalve teostamine toetuse saaja üle.

Kohaliku omaalgatuse programmist toetuse saajad

2020 kevadvoorust toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Lavassaare Külaselts	Lavassaare muuseum-külamaja läänepoolse välise otsaseina remont	2 349,00
2	Rääma Noorte Ühing Noorus MTÜ	Klaverikeeled helisema	4 000,00
3	Spordiklubi Pärnu Kahe Silla Klubi	Kogukonna perepäev	2 500,00
4	Lõpe Noored	Täisväärtusliku treeningvõimaluse loomine Lõpe klubisse	4 000,00
5	Lövi külaselts	Lõviküla jalgpalliväljaku piirdeaia rajamine	3 999,66
6	Vändra Noored	Aknad ette	4 000,00
7	Pärnu-Jaagupi Tuletõrjeselts	Vabatahtliku päästeteenuse arendamine turvalisema elukeskkonna loomiseks	4 000,00
8	Viira Arendusselts	Hääled kõlama	859,54
9	Oidrema külaselts	Oidrema küla spordiväljaku rajamine	4 000,00
10	Vahenurme Selts Vaheka	Uus kogukonnateenus	3 255,00
11	Lähkma-Saunametsa külaselts	Külamaja valgustuse ja kokkupandava mööbli soetamine, akustika parendamine	3 634,70
12	Lemmetša Külaselts	Autonoomne tulekustutussüsteem	3 392,08
13	MTÜ Valik	Valgusetendus „Raamatukogu“	2 468,16
14	Sütevaka Gümnaasiumi Toetajate Ühendus	Valgusskulptuur „Panso“	2 500,00
15	EELK Saarde Katariina kogudus	„Annad sõrme, võtab käe!“	3 405,20
16	Kirbla külaselts	Rahvamajja valgustite ostmine	1 397,70
17	Varbla Purjelauapunkt	Merepääste kogukonnateenus ohutamaks	3 758,40

2020 sügisvoorust toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Jänistvere külad MTÜ	Irta külakeskuse ehitus – noorte- ja loodustoa loomiseks	4 000,00
2	Lavassaare Külaselts	Lavassaare muuseum-külamaja põhjapoolse välise seina remont	3 600,00
3	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Lähkma 3. rahvamuusikapäev, pillijämm ja õpitoad	2 302,66
4	MTÜ Maarja-Magdaleena Gild	MTÜ Maarja-Magdaleena Gild – „Trepp toob kogukonna kokku“	2 959,20

5	Pärnu Mündikoda MTÜ	Pärnu Jõuluküla 2020 lavalahenduse teostus kultuuriprogrammi läbiviimise turvalisuse ja kvaliteedi tagamiseks	2 000,00
6	Pärnumaa Rahvakultuuri Keskseks	Pärnumaa tantsupeo 2021 „Ükskord algab aega...” korraldamine	2 500,00
7	Ristiküla külaselts	Las kallab!	1 821,00
8	Selts Raeküla	Kogukonnakeskuse fassaadi remonditööd vabatahtlikest kogukonnaliikmetest kaasabil	4 000,00
9	Sindi Tuletõrje Selts	STS-i täisväärtuslik õppeklass tõstab kogukonna teadlikkust	2 280,50
10	Terve Are MTÜ	Are jõusaali laiendamine	3 970,00

2021 kevadvoorst toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Saarde Katariina Kogudus	Andke, ja Teile antakse!	3 635,00
2	Kabli Külaselts	Ajalooline õpperada Puidust purjelaevade ehitus	2 029,50
3	Kõmsi Külaselts	Turvaline ja mugav sissepääs kogukonna keskusesse	2 280,17
4	Lemmetsa külaselts	Pööning soojaks jätkuprojekt – II etapp	3 660,30
5	Lindi Külaselts	Lindi spordielu elavdamine discgolfipargi ehitamise abil	4 000,00
6	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Lähkma külamaja ümbruse haljastuse, parkla ja tarbeaia rajamine	4 000,00
7	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Muusika ühendab – pillimängu õpitoad Lähkma külamajas	2 497,28
8	Mittetulundusühing Kabli Festival	Kogukonna kuvandi arendamine	2 378,70
9	MTÜ Koonga Kogukond	Koonga kogukonnaköögi rajamine	2 430,00
10	Mittetulundusühing Oidrema Külaselts	Oidrema küla elukeskkonna parendamine	3 603,96
11	MTÜ Libatse külaselts	Välitreeningute võimaluste loomine noortele	3 243,06
12	MTÜ Tõhela Külaselts	Tõhela külaplatsile kaasaegse ja turvalise laste mängukompleksi rajamine	4 000,00
13	Pärnu-Jaagupi Tuletõrjeselts	Kriisideks valmis ja abiks kogukonnale	3 502,80
14	Selts Raeküla	IV tänavafestival AUGUSTI jäljed Raekülas – tagasi juurte juurde	2 076,27
15	Sütevaka Gümnaasiumi Toetajate Ühendus	Valgusetendus „Õhtu ilu“	2 500,00
16	Tuudi Külaselts	160 aastat koolihariduse algusest Tuudil	1 000,00
17	Vahenurme selts Vaheka	Kogukonna teenuse täiendamine	1 416,60
18	Vatla Külaselts	Vatla Külaseltsi väliüritused ilmastikukindlaks	1 746,36

2021 sügisvoorust toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Saarde Katariina Kogudus	Kõik lapsed õue, lapse õue! Sedamaid!	2 583,00
2	Jõõpre külaselts	Jõõpre külaseltsi vana koolihoone köögi sisustuse soetamine	3 267,09
3	Kõmsi Külaselts	Vee ja kanalistasiooni ühendus kogukonna keskusesse	2 062,40
4	Lindi Külaselts	Lindi vana koolimaja küttesüsteemi täiendamine	4 000,00
5	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Mängime koos	1 975,50
6	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Esitlustehnika soetamine Lähkma külamajja	1 361,51
7	Metsküla Kultuuriühing	Sportlike mängulaudade soetamine Metsküla rahvamajja	1 557,00
8	Mittetulundusühing Lihula Meistriaed	Galerii tegevuse arendamine Lihulas	2 030,40
9	Mittetulundusühing Lõvi külaselts	Lõviküla mänguväljaku rajamine	4 000,00
10	Mittetulundusühing Paadrema Külaselts	Mälestuspingid kodukandipäevade algatajatele	2 223,00
11	Mittetulundusühing Vändra Noored	„Kogukonna tegevus- ja õpitoa remont“ ja panipaiga tekitamine vahendite hoidmiseks	4 000,00
12	MTÜ Puti Tulevik	„Eametsa küla mänguväljak“	4 000,00
13	MTÜ Terve Are	Teemaloengud ja töötoad Ares	2 250,00
14	Sindi Tuletõrje Selts	Sindi Tuletõrje Seltsi maja aastaringne kasutusvalmidus	4 000,00
15	Tuudi Külaselts	Digivahenditega varustatud Tuudi kogukond	1 200,00
16	Uduvere Selts	2022 laste suvi Uduveres	1 827,37
17	Vana-Pärnu kogukond MTÜ	Valgustatud rannavolle plats Vana-Pärnusse	3 904,74
18	Viira Arendusselts	Ühistegevuse mitmekesistamine kogukonnas	3 596,40

2022 kevadvoorust toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Saarde Katariina Kogudus	Pesupäev	3 950,00
2	Halinga Rahvaspordi Selts	Pärnu-Jaagupi XVIII Poolmaratoni teatejooks	1 851,20
3	Lindi Külaselts	Kogukonnakeldri rajamine Lindi vana koolimaja ruumidesse	3 544,57
4	Metsküla Kultuuriühing	Mänguväljaku rajamine Metsküla külaplatsile	4 000,00
5	Mittetulundusühing Kadjaste	Ventilatsioon ja ökonoomsemad valgustid	2 178,93

6	mittetulundusühing Maarja-Magdaleena Gild	Maarja-Magdaleena Gildi avalike ruumide akende renoveerimine	4 000,00
7	Mittetulundusühing Meelalahutuskubi Kuu	Elujõulisem kogukond läbi rahvakultuurialaste tegevuste ja koostöö	2 500,00
8	mittetulundusühing Soometsa Külaselts	Korras külamaja	3 218,40
9	MTÜ Vatlal Kooli Vilistlane	Vatlal Kool 100	2 500,00
10	Rääma Noorte Ühing Noorus MTÜ	Lavakonstruktiooni soetamine Nooruse Maja Suveaeda	4 000,00
11	Tammiste-Veskimetsa Külaselts	Veskimetsa kodukohviku töötoad	720,00
12	Tuudi Külaselts	Ühistegevuse arendamine Tuudil	997,20
13	Tuudi Külaselts	Tuudi kõlakoja tantsuplatsi renoveerimine	3 599,10
14	Vahenurme selts Vaheka	Vaheka seltsimajaarendus ja arendus	3 999,60
15	Vana-Pärnu kogukond MTÜ	Seeniorite treeningvahendid Vana-Pärnusse	4 000,00
16	Viira Arendusselts	Kaasaegne loov käsitöö	1 341,00
17	Virtsu Vilistlased MTÜ	Virtsu avalik mänguväljak	3 600,00

2022 sügisvoorust toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Aruvälja Suurküla Selts	Aruvälja Külakeskuse välijõusaal	3 510,00
2	Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Saarde Katariina Kogudus	Rege rauta suvel!	3 999,00
3	Kõmsi Külaselts	Seinad sirgu	3 797,10
4	Koonga Vabatahtlike Päästeselts	Vahendite soetamine Koonga päästeseltsile	2 571,52
5	Lavassaare Külaselts	Lavassaare Külaseltsi külamaja uus trepp	2 700,00
6	Mittetulundusühing Häädemeeste Hääd Kultuur	Häädemeeste valla tervisedendus programm	2 500,00
7	Mittetulundusühing Lihula Meistriaed	Galerii tegevuse täiustamine	619,14
8	Mittetulundusühing Lõvi külaselts	Murutraktori soetamine Lõvikülale	2 800,00
9	Mittetulundusühing Pärnu Mündikoda	Pärnu Jõuluturg 2022	2 500,00
10	Rääma Noorte Ühing Noorus MTÜ	Ratastoolis, ilma kõrvalise abita, peauksest sisse	4 000,00
11	Ristiküla Külaselts	Vana ait uuele elule – vundamendi finantseeri- mine	3 959,00
12	Sihtasutus Kihnu Kultuuriruum	Kihnu Kogupere Pidul – 29. juuli 2023	2 467,50
13	Surju Kultuuriselts MTÜ	Eesti naistetantsu festivali ja võistutantsimise korraldamine	2 475,00
14	Tuudi Külaselts	Murutraktori soetamine Tuudi külaseltsile	4 000,00

15	Vahenurme selts Vaheka	Vaheka selts 20. külapäev	1 170,00
16	Vana-Pärnu kogukond MTÜ	Betonist lauatenнисe laud, rattahoidjad ja 2 discgolfi korvi Vana-Pärnusse	3 637,08
17	Viira Arendusselts	Kaltsuvaibast seelikutribuni	3 120,30

2023 kevadvoorst toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Halinga Rahvaspordi Selts	Liikumisaasta Pärnu-Jaagupis „Püsime terved ja aktiivsed!“	2 101,00
2	KABLI KÜLASELTS	Madalseiklusraja paigaldamine Kablisse I etapp	3 700,00
3	Kirbla Külaselts	Kirbla küla – 505	1 688,13
4	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Pärimuskoolitused Lähkma külamajas	2 472,75
5	Lemmetsa külaselts	Külamaja garderoob	2 646,00
6	Metsaääre Küla Selts	Metsaääre külaplatsi mänguväljaku uuendamine	3 960,00
7	Mittetulundusühing Helila	Raideri soetamine MTÜ Helilale	3 779,10
8	Mittetulundusühing Kadjaste	Pesemisvõimalus jõusaali kasutajatele	2 836,08
9	Mittetulundusühing Pärnu Mündikoda	Pärnu Jõuluküla 2023	2 500,00
10	MTÜ Paadrema Rahvamaja	Paadrema Rahvamaja vee ja kanalisatsiooni rajamine!	3 319,81
11	MTÜ Terve Are	Are jõusaali ligipääsusüsteemi paigaldamine	1 699,20
12	Pärnu-Jaagupi Tuletõrjeselts	Mootorpumbaga FOX rahvusvahelistele tuletõrjespordi võistlustele	4 000,00
13	Rääma Noorte Ühing Noorus MTÜ	Tualettruumi laiendus	4 000,00
14	Ristiküla Külaselts	Ristiküla latrin	3 960,00
15	Saarde Saunaklubi	Linnasauna jätkusuutlikuse ja erivajadustega inimestele teenuse kättesaadavuse loomine	3 960,00
16	Selts Raeküla	Mobiilne välilava ja kauplemiskioskid Raeküla linnaosa vabaõhusündmusteks	4 000,00
17	Tammiste-Veskimetsa Külaselts	Tammiste-Veskimetsa kodukohviku töötoad	810,00
18	Uduvere Selts	Uduvere terve ja tegus kogukond	2 000,00
19	Vana-Pärnu kogukond MTÜ	Välijõusaali uuendamine Vana-Pärnus Kesk 22a platsil	3 999,60
20	Virtsu Arenguselts	Pimendavad rulood Virtsu seltsimaja-muuseumi-hoonele	702,00

2023 sügisvoorust toetust saanud projektid

	Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
1	Kabli Külaselts	Madalseiklusraja paigaldamine Kablisse II etapp	4 000,00
2	Kõmsi Külaselts	Kõmsi Kogukonnakeskuse põrand tolmuvabaks	3 655,00
3	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Pärimuskoolitused Lähkma külamajas 2	2 470,50
4	Lähkma-Saunametsa Külaselts	Madalseikluspargi rajamine Lähkma külasel I etapp	4 000,00
5	Lavassaare Külaselts	Lauatennise välilaud Lavassaare kogukonnale	2 871,00
6	Mittetulundusühing Lõvi külaselts	Inventari hoiuruumi rajamine Lõvikülla	3 922,20
7	Mittetulundusühing Maitsete Koda	Kala meie toidulaua	2 493,00
8	Mittetulundusühing Meie Värati	Värati kogukonnakeskuse kanalisatsiooni korrastamiseks septiku soetamine ja paigaldus	4 000,00
9	Mittetulundusühing Seliste Selts	Vesi külamajja, käte- ja nõudepesu nurk	1 089,90
10	Mittetulundusühing Soometsa Külaselts	Õpime ajalugu mängides	1 989,00
11	Mittetulundusühing Soometsa Külaselts	Soometsa külamajas tööd jätkuvad	3 330,00
12	MTÜ Tõhela Külaselts	Meie armas retrobuss viib sõitma	3 510,00
13	MTÜ Veltsa Park	Veltsa pargi triiphoone kogukonnakeskusena taastamise I etapp	3 798,00
14	Rääma Noorte Ühing Noorus MTÜ	Igale külalisele istekoht	4 000,00
15	Ristiküla Külaselts	Ristiküla mänguväljak	3 942,33
16	Sindi Tuletõrje Selts	Vahendid teavitusürituste ja koolituste läbiviimiseks	992,89
17	Surju-Ilvese küla Selts	Skateparki uuendamine	4 000,00
18	Vahenurme selts Vaheka	Vaheka seltsimaja parendus	3 726,00
19	Vana-Pärnu kogukond MTÜ	Avalik WC koos kuuri ja katusealusega Kesk 22a parki	3 997,82

Koostas:

Karoliine Aus

SA Pärnumaa Arenduskeskus, vabäihenduste konsultant

Rohelise Jõemaa Koostöökogu

Rohelise Jõemaa Koostöökogu on hea mainega toimiv ja õppiv LEADER tegevusrühm, mis tegutseb koguni kolmes maakonnas missiooniga arendada jätkusuutlikult avaliku-, era- ja kolmanda sektori koostöös siinset maaelu vastavalt ühiselt koostatud strateegiates kokkulepitule. Asume suurte metsade ja rabade piirkonnas ning meie südameks on Soomaa rahvuspark. Siinne paikkond on ehe, iidse ja rikkaliku kultuuri- ning looduspärandiga, aga ka aktiivsete, avatud ja hoolivate kogukondadega.

Leader tegevusrühm Rohelise Jõemaa Koostöökogu (RJK) tegutseb alates 2006. aastast. Tegevuspiirkonnaks on Põhja-Pärnumaa vald, Saarde vald (endise Surju valla territoorium), Pärnu linn (Paikuse osavald), Tori vald (endise Tori ja Are valla ning Sindi linna territoorium), Kehtna vald (Järvakandi osavald) ning Põhja-Sakala vald (endise Suure-Jaani ja Kõpu valla territoorium). Toetust saavad taotleda tegevusrühma piirkonnas tegutsevad ettevõtted, organisatsioonid ja kohalikud omavalitsused.

Toimetame eesmärgiga kasutada võimalikult hästi Euroopa Liidu toetusi maaelu arendamiseks ja nüüd ka Euroopa sotsiaalfond+ vahendeid sotsiaalseks innovatsiooniks kogukondades ning sotsiaalse võrdsuse suurendamiseks piirkondlikus koostöös. Püüame sulatada kokku piirkonna inimeste ja organisatsioonide vajadused, erinevad huvid ja arengusuunad. Toetame ning aitame ellu viia projekte, mis aitavad kaasa piirkonna arengule ning täidavad meie strateegilisi eesmärgi:

- 1) Rohelise Jõemaa kestlik majandamine ja ettevõtlus;
- 2) Rohelise Jõemaa kogukondade ja elukeskkonna areng;
- 3) Rohelise Jõemaa võrgustumine ja koostöö.

Meie ühingu liikmete arv on järjepidevalt kasvanud ja nüüdseks oleme suurima liikmeskonnaga tegevusrühm Eestis. Seisuga 31.12.2023 on ühingul liikmeid 106, nendest 6 kohalikku omavalitsust, 59 ettevõtet (sh FIE-d) ja 41 mittetulundusühingut.

Perioodil 2014–2020+ oli tegevuspiirkonnal koos lisandunud COVID kriisi mõju leevendamise vahenditega kasutada 6 091 171 eurot, millest 80% oli määratud meetmete rakendamiseks ja 20% ühingu administreerimiskuludeks. Tegevuse aluseks oli Rohelise Jõemaa piirkonna strateegia aastateks 2015–2023. Nüüdseks oleme koostanud ja vastu võtnud uue rahastusperioodi vahendite kasutamiseks Rohelise Jõemaa piirkonna ühisstrateegia aastateks 2023–2029. RJK uue strateegia koostamise avalikustamisena toimusid ideed ja töötalgud Tipu Looduskoolis. Osalesid Balti Uuringute Instituudi ning Varjupaiga-, rände- ja integratsioonifondi projekti „Eesti tööturuvõimaluste tutvustamine kolmandatest riikidest pärit kraadiõppuritele“ kaasatud välisüliõpilased. Noored kohtusid meie piirkonna ettevõtjatega ja nende värsked ideed, avatud lahendused ning hindamatu kogemus teistest riikidest andis väga väärtusliku sisendi uueks perioodiks. Meie uues strateegias on arukas küla ise toimetulev ning tulevikule mõtlev ehk noori võimestav küla.

Taotlusvoorude ja lõpetatud projektide info on kättesaadav ühingu kodulehel www.joemaa.ee. 2020–2023+ toimunud taotlusvoorudes toetati kokku 78 projekti summas üle 1,6 miljoni euro (vt tabel 1). Lähtuvalt strateegilistest valikutest keskendume ettevõtlustegevustele, piirkonna eripära võimendamisele, kogukondade arendamisele ja aktiveerimisele, sotsiaalse kaasatuse suurendamisele ja inimväärikust tagava elukeskkonna loomisele ning võrgustumise ja koostöö-

Tabel 1. Rohelise Jõemaa Koostöökoogu projektitoetused 2020–2023+

Toetatud projektide arv	Toetuse summa	Projektide seisund
Meede 1: Nutikad asjad, ettevõtluse mitmekesistamine, konkurentsivõime tõstmine tootmises ja teeninduses		
24	475 172	lõpetatud
COVID-19 meede: COVID-19 põhjustatud kriisi mõjude leevendamine		
12	215 330	lõpetatud
1	19 027	pooleli
Meede 3.2: Piirkonna eripära, piirkonna eripärale tuginevad investeeringud		
1	60 000	lõpetatud
Meede 4.1: Kogukonna meede, jätkusuutlik kogukond		
8	67 094	lõpetatud
Meede 4: Kogukonna meede, jätkusuutlik kogukond, kogukonna teenused ja taristu		
25	497 625	lõpetatud
Meede 5: Jõemaa meede, koostöö arendamine		
2	61 392	lõpetatud
5	280 553	pooleli

RJK projektitoetused kokku: rahastatud 78 projekti toetussummas 1 676 193 eurot

tegevuste kaudu siseriiklike ja rahvusvaheliste kogemuste kasutamisele.

Aastatel 2020–2023 algatasime tegevusrühmana ise 6 uut koostöö- ja ühisprojekti ning alustasime partnerina 3 uue koostööprojekti elluviimist Leader-toetusest. Esmakordselt taotlesime toetust Interreg piiriülesest Eesti-Läti programmist ning oleme alustanud projekti „Riverways II“ elluviimist 13 partneriga Lätist ja 8 partneriga Eestist, sh 15 KOV-i, Kurzeme, Riia ja Vidzeme arenduskeskused, SA Tartumaa Turism ning TÜ Pärnu Kolledž eksperdina innovaatiliste ja ligipääsetavust parandavate lahenduste osas. Eelpool nimetatud koostöö- ja ühisprojektides on

meil kokku 48 erinevat partnerit (vt tabel 2). Lisaks viisime ellu varasemalt algatatud koostöö- ja ühisprojekte meie piirkonnas.

RJK tegevuspiirkonnast lähtuvalt on turism väga oluline valdkond, mille arendamine on meie strateegiline valik. Viimasel rahastusperioodil oleme valdkonna edendamisse panustanud üle 1,4 miljoni euro. RJK strateegias on kokku lepitud visioon aastaks 2029 järgmine: Roheline Jõemaa ja selle südames paiknev Soomaa on EUROPARC sertifikaati omav rahvusvaheliselt tunnustatud loodusturismi piirkond. Siin pakutakse mitmekesiseid, unikaalseid, looduskeskkonda väärtustavaid külastusteenuseid ning kohalikke tooteid. Kogukonna, rahvuspargi ning turismivaldkonna tugipunktina toimib hästi välja arendatud külastuskeskuste ja infopunktide võrgustik. Soomaa on atraktiivne ja tunnustatud kultuuri- ning loodusturismi sihtkoht Euroopas ning nii soomaalased kui ka meie külalised on Soomaa kirglikud saadikud.

Rahvusvahelise koostööprojekti „Säästva turismi printsiipide rakendamine rahvusparkide/kaitsealadega piirkonnas“ raames toimunud arendusseminarid, suveülikoolid ja õppereisid andsid meie tegevusrühmale idee hakata Soomaa rahvuspargile taotlema EUROPARC sertifikaati. Pikk taotlusprotsess lõppes edukalt ja alates detsembrist 2021 omistati Soomaa rahvuspargile EUROPARC sertifikaat. Euroopa kaitsealade liidult kvaliteedimärgi pälvinud sihtkohad moodustavad üle-euroopalise kogukonna, kuhu kuulumine aitab hoida turismi head kvaliteeti ning loob ühise võrgustiku vastutustundlike sihtkohtade, nende külastajate ja oma kaitsealast hoolivate elanike vahel. Kestliku loodusturismi rahvusvahelise kvaliteedimärgi on tänaseks pälvinud ka meie piirkonna ettevõtted Matka-Rebane OÜ, Kuusikaru OÜ, Tipu Looduskool MTÜ, Levikivi, Põnka Puhketalu, Soomaa Puhkeküla OÜ ja Viis

Tabel 2. Rohelise Jõemaa Koostöökogu poolt algatatud ning tegevusrühma poolt elluviidavad ühis- ja koostööprojektid 2020–2023+

Projekti nimi	Toetuse summa	Projekti eesmärk	Projekti liik	Projekti partnerid lisaks RJK-le	Projekti seisund
COVID-19 meede: COVID-19 põhjustatud kriisi mõjude leevendamine					
Soomaa turismi- piirkonna ühis- turundus 2024. ja 2025. aastal	19 027	Turismiettevõtete ja -teenuste ühisturun- duse abil suurendada Soomaa kui mitme- kõlge sihtkoha tuntust ja külastajate teadlikkust sihtkoha võimalustest.	ühis- projekt	MTÜ Soomaa Turism	pooleli
Meede 3.2: Piirkonna eripära, piirkonna eripärale tuginevad investeeringud					
Koostöö aren- damine ja ühtse külastustaristu rajamine Soomaa piirkonnas	60 000	Piirkonnaülese koos- töö arendamine läbi kolme sektori partner- luse ja ühistegevuse, soodustades Soomaa piirkonna jätkusuut- likku ja säästvat aren- gut ühtse turismisiht- kohana.	ühis- projekt	Tori Vallavalitsus, Põhja-Sakala Valla- valitsus, Saarde Vallavalitsus, Põhja- Pärnumaa Vallavalit- sus ja Pärnu Linna- valitsus	lõpeta- tud
Meede 3.2: Piirkonna eripära, piirkonna eripärale tuginevad investeeringud					
Koostöö aren- damine ja ühtse külastustaristu rajamine Soomaa piirkonnas	60 000	Piirkonnaülese koos- töö arendamine läbi kolme sektori partner- luse ja ühistegevuse, soodustades Soomaa piirkonna jätkusuut- likku ja säästvat aren- gut ühtse turismisiht- kohana.	ühis- projekt	Tori Vallavalitsus, Põhja-Sakala Valla- valitsus, Saarde Vallavalitsus, Põhja- Pärnumaa Vallavalit- sus ja Pärnu Linna- valitsus	lõpeta- tud
Meede 5: Jõemaa meede, koostöö arendamine					
Arukate külade arenguprogramm	9 444	Arukate külade koos- töövõrgustiku loomine ja arendamine.	koostöö- projekt	Tartumaa Arendus- selts, Valgamaa Partnerluskogu, Lääne-Harju Koos- töökogu, Jõgeva- maa Koostöökoda, Võrumaa Partner- luskogu, Pärnu Lahe Partnerluskogu, Järva Arengu Partnerid, MTÜ PAIK, Ida-Harju Koostöökoda, Mulgi- maa Arenduskoda, Kirderanniku Koostöö- kogu, Piiriveere Liider	lõpeta- tud

Kestliku maa-ettevõtluse mitmekesistamine rahvusparkidega piirkondades	51 948	Loodushoidliku maa-ettevõtluse mitmekülgsne arendamine rahvusparki turismi-piirkonnas.	koostöö-projekt	Arenduskoda ja Kodukant Läänemaa	lõpetatud
Pärand ja traditsioonid – võti piirkondade väärtustamiseks	65 274	Piirkonna rikkaliku kultuuri-, ajaloo- ja looduspärandi ning traditsioonide väärtustamine.	koostöö-projekt	Pärnu Lahe Partnerluskogu	pooleli
RJK kogukondade võrgustikutegevused 2024/2025	24 847	Rohelise Jõemaa Koostöökogu piirkonna kogukondade võimestamine, RJK külaülikooli ellukutsumine, kogukondade koostöö toetamine ning võrgustike arendamine.	ühis-projekt	MTÜ Lahmuse, Päraküla ja Põhjaka külaselts ning MTÜ Sürgavere Küla Selts	pooleli
Noortega & noortele!	80 000	Piirkonna noorte omavahelise koostöö võimestamine ning aktiivsete liikumisharastuste propageerimine.	ühis-projekt	Põhja-Pärnumaa Vallavalitsus, Põhja-Sakala Vallavalitsus, Saarde Vallavalitsus, Pärnu Linnavalitsus, Kehtna Vallavalitsus ja Tori Vallavalitsus	pooleli
Piirkondade kogemusvahetus ja tegevusrühmade koostöö arendamine	67 950	Eesti LEADER tegevusrühmade vahelise ja RJK piirkonnasisese koostöö arendamine, sh UNESCO ja EUROPARC võrgustiku arendamise tegevused.	koostöö-projekt	Lääne-Harju Koostöökogu, Põhja-Harju Koostöökogu, Nelja Valla Kogu, Rapla-maa Partnerluskogu, Kodukant Läänemaa, Ida-Harju Koostöökoda	pooleli
Koostöö rikastab	42 482	Loodud koostöövõrgustiku arendamine, kogemuste vahetamine ning liikumist ja liikuvust parendavate vahendite soetamine.	koostöö-projekt	Mulgimaa Arenduskoda	pooleli
ERDF rahastus INTERREG VI-A piiriüleles Eesti-Läti programmis					
„Riverways II – Facilitating access to water-tourism activities“	73 200	Pärnu jõe Kurgja-Paikuse lõigul teravikliku arendus- ja turismikorralduse pilootprojektina tähistada ühtse visuaaliga veeturismitaristu, luua parem ligipääsjoele ja turismiinfole, sh puuetega inimestele jt erivajadustega inimestele.	EST-LAT koostöö-projekt	Kurzeme Arenduskeskus, Riia Arenduskeskus, Vidzeme Arenduskeskus, Dienvidkurzeme OV, Tartu Ülikool, Tartumaa Turism, Liepāja LV, Kuldīga OV, Jūrmala OV, Ķekava MV, Ādaži MV, Valmiera OV, Madona OV, Valka VV, Limbaži OV, Otepää VV, Luunja VV, Antsla VV, Setomaa VV, Võru LV	pooleli

Aastaaega OÜ. Oleme ühiselt kokku lepitud säästva arengu strateegiat sihikindlalt ellu viinud ning taotleme EUOPARC sertifikaati Soomaale ka aastateks 2025–2029.

Et soodustada Soomaa piirkonna jätkusuutlikku ja säästvat arengut ühtse turismi-sihtkohana, olla piirkonnana konkurentsivõimelisemad, pakkuda mitmekülgseid külastuselamusi ning väärtustada kohalikel ressurssidel põhinevaid tooteid ja teenuseid, viisime koos omavalitsustega ellu mahuka ühisprojekti „Koostöö arendamine ja ühtse külastustaristu rajamine Soomaa piirkonnas“. Täna on 2020. a alguse saanud ühisprojekt jõudnud silmaga nähtavate tulemusteni ning valitud eduloona näitusele „Märka LEADERit“. Soomaa turismipiirkonna ühtne visuaalne identiteet on loodud tööühma ühise pingutuse ja Priit Isoki kauni kujunduslahenduse nähtav uuel rajatud külastustaristul. Suure-Jaanis ja Toris on tähistatud Soomaa väravad ning külastajaid suunavad ühtse visuaaliga 33 suurt O-tähe kujuga piirkonna kaarti, rahvuspargi piiritähised, ettevõtjate suunaviidid ja ülejutuse vee-tasemeid ilmestav tähis. Piirkondliku koostööna toimus projekti raames aga veel nii veematkajuhtide kui ka sündmuste korraldajate koolitus, õppereis Gauja rahvusparki, mitmete ürituste elluviimine. Soomaa koos ümbritseva mõjualaga on meie piirkonna sihtkoht number üks ka rahvuspargina atraktiivne nii süvaloodushuvilisele kui lihtsalt loodusenautijale.

Rohelise Jõemaa Koostöökoguga peab väga oluliseks piirkonna looduse, ajaloo- ja kultuuripärandi väärtustamist ning hoidmist. Koostööprojekti „Pärand ja traditsioonid – võti piirkondade väärtustamiseks“ eesmärgiks oli Rohelise Jõemaa/Soomaa piirkonna pärandi ja traditsioonide väärtustamine ühiste turundus- ja teavitus-tegevuste ning loodud koostöövõrgustiku arendamise kaudu. Jätkatakse piirkonna eripäral põhinevate toodete ja teenuste

turundamist, kohaliku toidu ja toidukultuuri väärtustamist, senisest enam pannakse rõhku rikkaliku kultuuripärandi teadvustamisele, omakultuuri tutvustamisele ja arendamisele. Meie piirkonnas on uhke maamärgina Eesti vanim, juba 1856. aastal tegevust alustanud hobusekasvandus Toris, kus tegeletakse tänaseni eesti ja tori tõugu hobuste kasvatamise ja aretamisega. Saame uhked olla ka tänaseni karjakasvatuse ja põllupidamisega tegeleva Carl Robert Jakobsoni talumuuseumi üle Kurgjal. SA Maaelumuuseumid on erinevate RJK rahastusega projektide abil renoveerinud Kurgja-Linnutaja talus C. R. Jakobsoni projektide järgi ehitatud elamu-peahoone ja elamu-sauna. Tipu Looduskooli ajalooline koolimajahoone sai samuti projektiraha toel uue katuse. Oleme teetanud väga erinevate piirkondlike sündmuste korraldamist, olgu selleks siis talupäevad Kurgjal, Lehola-Lembitu spordimängud, Suure-Jaani Muusikafestival, suvefestival „Tori ööd ja päevad“, paikkondlikud laulu- ja tantsupeod, festival „Sindi Rock“ või Lähkma rahvamuusikapäevad. Väärtustame seda, mis on just meie piirkonnale omane ning kanname hoolt, et meie rikkalik pärand ja traditsioonid pärijaile jääks.

Ühepuulootsiku ehitamine ja kasutamine Soomaal kanti 2021. a lõpul UNESCO kiireloomulist kaitset vajava vaimse kultuuripärandi nimistusse. Mõtte, et Soomaa haabjas tuleks viia UNESCO nimekirja, andis meie haabjameestele Ljoba Jenče, Sloveenia lauljatar, jutustaja ja vaimse kultuuripärandi entusiast. Aivar Ruukeli eestvedamisel tegutseva haabjakogukonna ning lootsikumeistrite aktiivsus ja UNESCO pärandinimekirja kuulumine on ka Soomaa kogukonna oma kultuurile teise pilguga vaatama pannud. Unistuseks on Torisse oma haabjakeskuse rajamine. RJK korraldataval haabjamatkal „Kevadest suvesse“ tuuakse suvepealinna

valitsussau mööda jõge Türielt Pärnusse. Kõikidel soovijatel on võimalus kaasa lüüa ning UNESCO kultuuripärandi nimekirja kantud Soomaa haabjakultuuri ehedat ja kordumatut väärtust tundma õppida. Haabjaloost oleme innustust saanud ka kahe algava koostööprojekti jaoks – Interregi rahastusega „Riverways II“ ja meie pikaaegse partneriga Lauku partnerība „Lielupe“ planeeritav väiksemate jõgede veeteede projekt.

Erinevatest ajakihtidest pärinev arhitektuuripärand on Rohelise Jõemaa Koostöökogu piirkonna tõeliseks rikkuseks. Paikkonnas leidub mitmeid erinevaid kihelkonnakirikuid, mille kogudused panustavad kirikuhoonete kui ajaloo- ja kultuuriväärtuste säilitamisse. RJK on viimasel rahastusperioodil toetanud pühakodade ja neis säilitatavate kultuuriväärtuste püsimiseks koguni 20 erinevat projekti kogusummas 500 tuhat eurot. Meie piirkonna äärmiselt rikkalik ja mitmepalgeline sakraalpärand on jääva väärtusega ning oleme rõõmsad, et oleme saanud selle kestmisele kaasa aidata. Päris paljud meie piirkonna aarded on saanud korda ja särama.

Seisame hea ka selle eest, et Soomaa S(K)öök on väärilt esindatud erinevatel messidel ning üritustel, Touresti toiduhallis ja kohalikel sündmustel. Viimasel rahastusperioodil on saanud RJK projektituge nii piirkonna tublid joogi- kui toidutootjad ja -töötlejad: Jaanihanse Siidrivabrik, Tori Siidritalu, Karjamõisa lihatööstus, mee-

tootja OÜ Meekas, mahla- ja jäätisetootja OÜ Mahlametsa, Vanaõue, Võlli-Kingu talu ja Suure-Jaani Talupood. Jätkame loodud võrgustikuga kogemustevahetuseks Eesti erinevate toidupiirkondade külastamist, viimati tutvusime Põhja-Eesti kohaliku toidu ehk paepealsete maitsetega. Pärnumaa toidumeene konkursi abil on soov leida piirkonnale iseloomulikke tooteid, mida oleks külastajatel tore kingitusena kaasa võtta. Nii saame väärtustada kohalikku toidupärandit, laiendada kohalike maitsete levikut ning innustada ettevõtjaid panustama tootearendusse.

Meie ise, Rohelise Jõemaa Koostöökogu organisatsioonina, aga ka kogu piirkonnana oleme aastate jooksul tublisti arenenud, muutunud ja kasvanud. Oleme üheskoos kasvatanud meie väärtusi ja sulandanud kokku eripalgelise ning ainulaadse piirkonna inimeste ja organisatsioonide vajadused, erinevad huvid ja arengusuunad. Meil on imelised inimesed, tublid ettevõtjad, toimekad omavalitsused ja väga palju suurepäraseid partnereid, kes annavad meile õppimisvõimalusi, lisavad hoogu, värve ja väge, et edasi liikuda. Koostöö selle sõna kõige paremas tähenduses on olnud kuldvõtmeke, mis on avanud meile üha uusi ja uusi uksi.

Koostas:
Aino Viinapuu
Rohelise Jõemaa Koostöökogu
juhatuse liige

Tegevmeeskond
Märka LEADERit
2.0 konkursi
tunnustustega
Jänedal 11.08.2020.
Foto: Silja Juursalu

Arukate
külagugukondade
õppereis Lähkma-
Saunametsa
külamajas
19.08.2021.
Foto: RJK

Ühisprojekt „Jalgpall ühendab“ jalgpallilaager Saaremaal 28.07.2022.
Foto: Maarika Hiimäe

Ühisstrateegia ettevalmistamine avalüritus Tipi Looduskoolis 04.05.2023. Foto: RJK

Kodukant Läänemaa

MTÜ Kodukant Läänemaa (KKLM) on Läänemaa maaelu arendajana tegutsenud alates 1997. aastast. 2006. aastal sai ühingu LEADER kohalik tegevusrühm, mis andis ühingu juurde laiema haarde ja paremad võimalused oma eesmärkide elluviimiseks.

Pärast 2017. aasta haldusreformi muutus Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonna kirjeldus. Kuigi ühing jäi tegutsema endistes geograafilistes mõõtmetes, muutus selle Kui varasemalt oli ühingu tegevuspiirkonnaks kogu Lääne maakond hõlmates endas Kullamaa, Ridala, Martna, Noarootsi, Nõva, Lääne-Nigula, Vormsi, Lihula ja Hanila valdasid, siis nüüd tegutseb Kodukant Läänemaa kahes maakonnas – Lääne- ja Pärnumaal. Täna kuuluvad ühingu tegevuspiirkonda Haapsalu maaeline piirkond, Lääne-Nigula vald, Vormsi vald ja Läänemaa valla Lihula ja Hanila piirkonnad.

Ühingu tegevused on suunatud küla- ja kogukonnaelu edendamisele, pakkudes tuge kohaliku kogukonna arenguks.

KKLM on pühendunud avaliku-, era- ja mittetulundussektori koostöö arendamisele, et toetada kogukondade terviklikku arengut. Ühing keskendub maamajanduse ja ettevõtluse edendamisele, panustades uute töökohtade loomisesse ja olemasole-

vate säilitamisse. Oluline osa tegevustest on suunatud teenuste kättesaadavuse parandamisele, sealhulgas kogukonnateenuste arendamise kaudu.

KKLM toetab kohalike elanike ja kogukondade, sh noorte, võimestamist ning edendab vabatahtlikku tegevust. Ühingu eesmärgiks on sotsiaalse kaasatuse suurendamine ja piirkonna eripära ning looduse ja kultuuripärandi väärtustamine, seda nii esile tõstes kui ka säilitades. Lisaks propageerib KKLM maaelu, tutvustab piirkonda laiemale avalikkusele ning aitab kaasa positiivse maine kujundamisele.

Keskkonna- ja kliimasõbralike lahenduste väljatöötamine ning kohaliku ressursi kestliku kasutamise edendamine on ühingu tegevuses samuti keskne. Innovaatiliste lahenduste arendamine, sealhulgas arukate külade kontseptsiooni edendamine, aitab kaasa piirkonna konkurentsivõime tõstmisele.

Rahvusvaheliste ja siseriiklike koostöövõrgustike arendamine ning koostöö soodustamine on ühingu prioriteet, aidates luua sidusamat ja koostööpõhisemat tulevikku kogukondadele.

Aastatel 2020–2023 rakendas Kodukant Läänemaa oma Strateegiaat aastateks 2014–2020+, mille üheks strateegiliseks suunaks oli Elukeskkonna arendamine

Aastatel 2020–2023 vabaühenduste elluviidud LEADER elukeskkonna arendamise projektid Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonnas (Lihula ja Hanila):

Taotleja	Projekti nimi	Toetuse summa
Terra Maritima MTÜ	Matsalu piirkonna virtuaaltuur	8 910,00
Hanila Laulu- ja Mänguselts MTÜ	Muusikariista ja helitehnika soetamine rahvusliku pärandi edendamiseks	4 500,00
Matsalu Loodusfilmide Festival MTÜ	Matsalu loodusfilmide festivali brändi uuendamine	8 842,24
Kirbla Külaselts	Kirbla rahvamaja käsitöötoa ehitus	13 775,02
Metsküla Kultuuriühing MTÜ	Metsküla rahvamaja rekonstrueerimine, kaevu ja septiku rajamine	11 435,04

eesmärkidega omanäolise ja jätkusuutliku piirkonna loomine. Strateegiliste eesmärkide elluviimiseks rakendas Kodukant Läänemaa LEADER meedet jagades toetusi KOVidele ja vabaühendustele piirkonna eripära hoidmise ja arendamise tegevusteks, ning piirkondade arenguks vajalike teenuste kättesaadavuse parandamiseks.

Täiendavalt toetuste jagamisele algatas ja vedas Kodukant Läänemaa vabaühendustele ja küla kogukondadele suunatud koostööprojekte „EstPol: jätkusuutlikud kogukonnad“ ja „Arukad külad, nutikad kogukonnad“, mille raames on toimunud arenguseminarid, koolitused, konverent-

sid, õppereisid, motivatsioonipäevakud, ideekiirendid ja palju muud, mille käigus on sadadel osalejatel võimalus lihvida oma oskusi, täiendada teadmisi, osaleda kogemusvahetuses ja luua uusi väärtuslikke kontakte.

Lisaks nimetatud projektidele on vabaühendused saanud kaasa lüüa ka „Kohaliku toidu“ koostööprojektides, viies ühes kogukonnaga läbi toidukoolitusi ning teisi piirkonna toidukultuuri tutvustavaid üritusi.

Koostas:

Maarja Pikkmeets

Kodukant Läänemaa meetmespetsialist

Koostööprojekt „Estpol: jätkusuutlikud kogukonnad“. Kogukondade konverents november 2022 Roosta Puhkekülas

Koostööprojekt „Arukad külad, nutikad kogukonnad“ motivatsioonipäevak vabaühendustele „Vabaühendused loodusturismi vedajatenä“ september 2023, Hekso Treehouse Matsalu rahvusparkis

Koostööprojekt „Arukad külad, nutikad kogukonnad“ motivatsioonipäevak vabaühendustele „Vabaühendused loodusturismi vedajatenä“ september 2023, Silma õpikojas

Pärnu Lahe Partnerluskogu

Leader tegevusrühm MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu (PLPK) asutati 2003. aastal. 2023. aasta lõpuks oli PLPK-l 91 liiget, sellest 6 omavalitsust: Pärnu linn (Audru osavald, Tõstamaa osavald), Lääneranna vald (endised Koonga ja Varbla vald), Häädemeeste vald, Kihnu vald, Tori vald ja Saarde vald (endine Saarde vald), 35 mittetulundussektori esindajat ja 50 ettevõtjat.

PLPK juhatus on 9-liikmeline ja 2023. aasta lõpu seisuga olid juhatuse liikmed: Ingvar Saare (juhatuse esimees), Ene Täht, Aivar Merila, Riho Erismaa, Raili Hein, Tiiu Sommer, Marika Kose, Peeter Viik ja Evelin Seppor.

PLPK büroo töötajad: tegevjuht Alo Tomson, meetmespetsialist ja kodulehaldur Eveli Ilvest, raamatupidaja ja meetmespetsialist Margit Merila, meetmespetsialist ja juhiabi Koidu Kuura.

2021. aastal eraldas Maaeluministeerium Pärnu Lahe Partnerluskogu piirkonnale üleminekuperioodiks (aastateks 2021–2022) vahendeid 1 573 869 eurot, sh taasterahastu (PLPK meede 1A) vahendeid 224 409 eurot ning uue perioodi strateegia ettevalmistamiseks 87 500 eurot. 2021–2023 aastal oli Pärnu Lahe Partnerluskogul kahe rahastamisperioodi

2014–2020 ja 2023–2027 vaheline üleminekuperiood. Selle ajal valmistuti muuhulgas järgmiseks rahastamisperioodiks, st töötati välja tegevuspiirkonna strateegia ja lepiti kokku reeglid, mille alusel uuel rahastamisperioodil piirkonna maaelu arendamiseks toetusi suunatakse.

Rahastusperioodil 2020–2023 kinnitas Pärnu Lahe Partnerluskogu projektitaotlusvoorudes kõigis meetmetes kokku 97 projektitaotlust.

Riigisisese koostööprojekti Arukate külade arenguprogramm partnerid: Tartumaa Arendusselts, Valgamaa Partnerluskogu, Lääne-Harju Koostöökogu, Jõgevamaa Koostöökoda, Võrumaa Partnerluskogu, Pärnu Lahe Partnerluskogu, Järva Arengu Partnerid, MTÜ PAIK, Ida-Harju Koostöökoda, kaasatud täiendavad koostööpartnerid Eestis: Eesti LEADER Liit, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, maaeluvõrgustik, Külaliikumine Kodukant, Eesti Linnade ja Valdade Liit. Kaasatud välispartnerid: Smart Rural 21 üleeuroopaline võrgustik, Euroopa maaeluvõrgustik.

Koostas:

Alo Tomson

Pärnu Lahe Partnerluskogu tegevjuht

2020.–2023. aastal esitatud ja kinnitatud projektitaotlused

PLPK Meetmed	Esitatud projekti- taotlusi	Esitatud projekti- taotluste toetuse summa	Kinni- tatud projekti- taotlused	Kinnitatud projekti- taotluste toetuse summa
Meede 1 Ettevõtluse arendamine ja mitmekesistamine	83	218 6972	28	74 4712
Meede 2 Aktiivne kogukond	40	591 905	18	265 776
Meede 3 Romantilise Rannatee ühistegevus ja turundus	28	203 286	27	198 907
Meede 4 Regionaalse ja piiriülese koostöö edendamine	3	57 532	3	57 532
Meede 1A – Covid-19 Taasterahastu vahendite toel ettevõtluse arendamine ja mitmekesistamine	39	443 162	21	220 955
Kokku:		3 482 857	97	1 487 881

PLPK ühis- ja koostööprojektid

PLPK projektid meede 3 Romantilise Rannatee ühistegevus ja turundus	Toetuse summa
Romantilise Rannatee nähtavuse suurendamine koostöös MTÜga Terra Maritima	18 540
Romantilise Rannatee nähtavuse uuendamine (turismikaartidega infotahvliid ja suunavad infotahvliid)	19 349
ROMANTILISE RANNATEE TURUNDUS 2021–2022 koostöös MTÜga Kabli Festival	30 249
Romantilise Rannatee välikampaania koostöös MTÜga Terra Maritima	18 176
Nähtav Rannatee koostöös MTÜga Terra Maritima	13 047
Kohanev Rannatee koostöös MTÜga Terra Maritima	17 023
Kokku 6 projekti	116 384

PLPK projekt meede 4 Regionaalse ja piiriülese koostöö edendamine	Toetuse summa
Inspireerime väiketarbijaid rakendama sobivaid taastuenergia lahendusi koostöös Jõgevamaa Koostöökoja ja MTÜga Virumaa Koostöökogu	16 533
Arukate külade arenguprogramm koostöös 8 Eesti tegevusrühmaga	22 999
Pärand ja traditsioonid – võti piirkondade väärtustamiseks koostöös MTÜga Rohelise Jõemaa Koostöökogu	18 000
Kokku 3 projekti	57 532

Haridus

Pärnumaa haridus aastatel 2020–2022

Aastatel 2020–2021 tõi Covid-19 haridusvaldkonda kooliskäimise ja huvitegevuse piirangud ning digivahendite kasutamine sai suurema hoo kui kunagi varem. Uus olukord nõudis kiiret kohanemist õpetajatelt, koolijuhtidelt, koolipidajatelt ja lapsevanematelt ning iga päev oli täis ootamatusi.

Maakonna haridusvõrk püsis üldiselt stabiilsena. Erinevused õpilaste arvus linna ja maapiirkondade vahel olid selgelt eristatavad. Pärnus oli õpilaste arv üldiselt kõrge ja klassid täidetud ning esile kerkisid pigem ruumiprobleemid. Maapiirkondade haridusvõrgus ilmnesid muutused kohalikul tasandil, kus ühes valla osas oli kõrgem õpilaste arv kui teises. Maakonna äärealadel vähenes õpilaste arv, mis tõi omakorda kaasa raskused väiksemate koolide jätkusuutlikkuse tagamisel, kuna nende pidamine muutus väheneva õpilaskonna tõttu keeruliseks väljakutseks. Samas algatati ka uusi projekte, näiteks alustas Tammiste Lasteaed-alkkool oma tegevust, pakkudes uut võimalust Tammiste piirkonna algklasside õpilastele. Kutsehariduses püsis õppijate arv stabiilsena, kuid noorte motiveerimine valima erialasid, mis vastasid tööturu vajadustele, osutus keerukaks.

Pandeemiaaastad mõjutasid tugevalt õpilaste õpitulemusi. Põhikooli taseme-tööd, lõpueksamid ja gümnaasiumi riigieksamid näitasid üldiselt tulemuste langust. Siiski ei toonud need mõjud olulisel määral kaasa haridussüsteemist väljalangemist või edasiste õpingute katkestamist. Väljakutseks kujunes ka noorte vaimse tervise probleemide süvenemine. Kriisiaastad tõid siiski esile vajaduse jätkusuutliku ja paindliku haridussüsteemi järele, mis suudaks kohaneda ootamatute muudatustega. Hariduslike erivajadustega laste arv oli tõusutrendis ka 2020–2022 aastatel. Lasteaedades ja üldhariduskoolides suurenes tuge vajavate õpilaste hulk pidevalt. 2021. aastal vajasis Pärnumaa üldhariduskoolides üld-, tõhustatud või erituge kokku ligi iga neljas õpilane. Pärnumaa hariduselus tehti keerulistest aegadest hoolimata tublit tööd, et tagada Pärnumaa õpilastele kvaliteetne haridus ning kindlustada maakonna haridussüsteemi jätkusuutlik areng.

Ülevaade on koostatud tuginedes HTMI aruandele: https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-09/tulemusaruande_lisa_-_valdkondade_analuus.pdf

Kultuur

Pärnumaa kultuurielu on mitmekülgne ja baseerub tugevatele traditsioonidele ning pärimusele, harrastuskollektiivid annavad baasi professionaalse kultuuri tekkeks ja arenemiseks ning laulu- ja tantsupeo protsessi ning maakondlike pidude jätkusuutlikkus on tagatud. Pärnumaa inimene on teadlik kultuuritarbija ja see võimaldab maakonda tuua erinevatele sihtrühmadele huvipakkuvaid sündmusi. Uued kavad põimituna legendidega annavad indu senistele tegijatele ja tekitavad noore järelkasvu seas huvi. Filmifestivalid ja dokumentaal-, loodus- ja antropoloogiafilmide koorekiht kinoekraanidel või väljendusrikkad etendused lavalaudadel on osaks meie kultuurielus. Pärnumaal on 11 000 aastat ajalugu ja Pärnu on Eesti Vabariigi sünnilinn. Pärnumaal on hästi välja kujunenud rahva- ja kultuuri- ja külamajade ning raamatukogude võrk, tegutsevad mitmed professionaalse kultuuriteo asutused (teater, kontserdimaja, muuseum, galerii, jt ning Pärnumaa kultuurikorraldust iseloomustab aktiivne koostöö erinevate sektorite – riikliku, kohaliku omavalitsuse ja kolmanda sektori vahel.

Suur on huvi rahvakultuuri ja sellega tegelemise vastu, mida tõestab laulu- ja tantsupeo protsessis osalevate noorte ja täiskasvanute kollektiivide arv ning kõrge kunstiline tase. Oma koha Pärnumaa rahvakultuurimaastikul on leidnud mitmed rahvusvahelised ning paljud pikaajaliste traditsioonidega maakondlikud rahvakultuuri-sündmused (maakonna laulu- ja tantsupeod, erinevad žanripäevad, küla- ja kihelkonnapäevad, külapillimeeste kokkutulekud jt). Professionaalse kultuurivaldkonna erinevate sünduste ja festivalide toimumise paigaks on peamiselt maakonnakeskus Pärnu.

Turiste ja külastajaid meelitab maakonna rikkalik pärand.

On metsikut loodust, pikk rannik ja merepiir, laiud ja saared, jõed, rabad ja sood ning metsad. Soomaa ja Matsalu rahvusparkid. Ajaloolised ja tegutsevad kalurikülad, mitmed kaasaegsed väikesesadamad. Kurgja Talumuuseum oma ajalooliste hoonetega ning Tori Hobusekasvandus. Lottemaa teemapark. Rahvusvaheline ringrada Porche Ring ning mitmed motorajad. Ajalooliste ja miljööväärtuslike paikadena võib leida märke muinas- (Kurese muinasküla Mädara ja Vatla maalinna) kui ka keskajast (Lihula ja Virtsu linnus). Lisaks kaasaegsele keskuslinnale Pärnu, leidub meil „pisut ajast maha jäänud“ Tootsi alevik koos kunagise turvavabriku hoonetega, järjest arenev Sindi linn koos kunagiste uhkete Sindi kalevivabriku tööstushoonetega ja rahvusvaheliselt tuntud kärestikuga ning eriilmelised uuest ja vanast läbipõimunud Virtsu ja Tihemetsa alevikud. Samuti leiab meilt mitmeid osaliselt taastatud mõisasid koos väärtusliku ümbrusega; Lihula mõisakompleks, Varbla mõis, Oidremaa mõis, Vatla mõis, Voltveti mõisakompleks ja Tõstamaa mõis. Ei ole meil puudust ka veinimõisatest (Allikukivi, Valgeranna ja Pootsi) ning siidritaludest (Jaanihanso ja Tori).

Kirikute mitmekesisus ulatub keskaegsetest kirikutest (eriti maakonna loodeosas) ja 18. sajandi barokk-kirikutest ning 19. sajandil ehitatud apostliku õigeusu kirikutest kaasaegsete usuhooneteni.

Etnograafiliselt ainulaadsel Kihnu saarel on säilinud muistne elustiil, rahvarõivad ja pärimused. Kihnu kultuuriruum on kantud UNESCO vaimse pärandi esindusnimekirja. Kihnu folkloori, käsitöö ja kombestiku kaitseks on loodud sihtasutused

Pärnumaa kultuurielu on mitmekülgne ja baseerub tugevatele traditsioonidele ning pärimusele, harrastuskollektiivid annavad baasi professionaalse kultuuri tekkeks ja arenemiseks ning laulu- ja tantsupeo protsessi ning maakondlike pidude jätkusuutlikkus on tagatud. Pärnumaa inimene on teadlik kultuuritarbija ja see võimaldab maakonda tuua erinevatele sihtrühmadele huvipakkuvaid sündmusi. Uued kavad põimituna legendidega annavad indu senistele tegijatele ja tekitavad noore järelkasvu seas huvi. Filmifestivalid ja dokumentaal-, loodus- ja antropoloogiafilmide koorekiht kinoekraanidel või väljendusrikkad etendused lavalaudadel on osaks meie kultuurielus. Pärnumaal on 11 000 aastat ajalugu ja Pärnu on Eesti Vabariigi sünnilinn. Pärnumaal on hästi välja kujunenud rahva- ja kultuuri- ja külamajade ning raamatukogude võrk, tegutsevad mitmed professionaalse kultuuriteo asutused (teater, kontserdimaja, muuseum, galerii, jt ning Pärnumaa kultuurikorraldust iseloomustab aktiivne koostöö erinevate sektorite – riikliku, kohaliku omavalitsuse ja kolmanda sektori vahel.

Suur on huvi rahvakultuuri ja sellega tegelemise vastu, mida tõestab laulu- ja tantsupeo protsessis osalevate noorte ja täiskasvanute kollektiivide arv ning kõrge kunstiline tase. Oma koha Pärnumaa rahvakultuurimaastikul on leidnud mitmed rahvusvahelised ning paljud pikaajaliste traditsioonidega maakondlikud rahvakultuursündmused (maakonna laulu- ja tantsupeod, erinevad žanripäevad, küla- ja kihelkonnapäevad, külapillimeeste kokkutulekud jt). Professionaalse kultuurivaldkonna erinevate sünduste ja festivalide toimumise paigaks on peamiselt maakonnakeskus Pärnu.

Turiste ja külastajaid meelitab maakonna rikkalik pärand.

On metsikut loodust, pikk rannik ja merepiir, laiud ja saared, jõed, rabad ja

sood ning metsad. Soomaa ja Matsalu rahvuspargid. Ajaloolised ja tegutsevad kalurikülad, mitmed kaasaegsed väikesesadamad. Kurgja Talumuuseum oma ajalooliste hoonetega ning Tori Hobusekasvandus. Lottemaa teemapark. Rahvusvaheline ringrada Porche Ring ning mitmed motorajad. Ajalooliste ja miljööväärtuslike paikadena võib leida märke muinas- (Kurese muinasküla Mädara ja Vatla maalinn) kui ka keskajast (Lihula ja Virtsu linnus). Lisaks kaasaegsele keskuslinnale Pärnu, leidub meil „pisut ajast maha jäänud“ Tootsi alevik koos kunagise turvavabriku hoonetega, järjest arenev Sindi linn koos kunagiste uhkete Sindi kalevivabriku tööstushoonetega ja rahvusvaheliselt tuntud kärestikuga ning erilmelised uuest ja vanast läbipõimunud Virtsu ja Tihemetsa alevikud. Samuti leiab meilt mitmeid osaliselt taastatud mõisasid koos väärtusliku ümbrusega; Lihula mõisakompleks, Varbla mõis, Oidremaa mõis, Vatla mõis, Voltveti mõisakompleks ja Tõstamaa mõis. Ei ole meil puudust ka veinimõisatest (Allikukivi, Valgeranna ja Pootsi) ning siidritaludest (Jaanihanso ja Tori).

Kirikute mitmekesisus ulatub keskaegsetest kirikutest (eriti maakonna loodeosas) ja 18. sajandi barokk-kirikutest ning 19. sajandil ehitatud apostliku õigeusu kirikutest kaasaegsete usuhooneteni.

Etnograafiliselt ainulaadsel Kihnu saarel on säilinud muistne elustiil, rahvarõivad ja pärimused. Kihnu kultuuriruum on kantud UNESCO vaimse pärandi esindusnimekirja. Kihnu folkloori, käsitöö ja kombestiku kaitseks on loodud sihtasutused Kihnu Kultuuriruum ja Kihnu Kultuuri Instituut.

2021. aastal lisandus UNESCO vaimse pärandi maailmanimekirja haabja ehitamise traditsioon Soomaal.

Lisaks etendustele, kontserditele, laataadele jne, on pärnumaalane ka suur filmide austaja ja kinos käija. Suurim ja

kaasaegseim Apollo kino asub Pärnus, kuid kaasaegse digikino (DCP) tehnikaga on varustatud ka Lihula ja Vändra kultuurimajad ning Kilingi-Nõmme klubi. Kinovõrgu kaudu näitavad aga filme ka teised kultuuri- ja rahvamajad.

2022. aasta detsembri asutati Pärnumaa Omavalitsuste Liidu poolt Pärnumaa Filmifond.

Pärnumaa filmifond toetab professionaalsete audiovisuaalsete teoste tootmist Pärnumaal. Fondi eesmärgiks on edendada Pärnu maakonnas professionaalset audiovisuaalsete teoste tootmist, luua alus professionaalsele filmitegevusele Pärnumaal läbi projektide toetamise, tuua Pärnu maakonda investeringuid, pakkuda tööd ja tegevust maakonna erinevatele teenusepakkujatele ning reklaamida maakonda Eestis ja välismaal.

Pärnumaa kultuurielu on rikas ning pakub rõõmu nii kõrgkultuuri, massikultuuri ja rahvakultuuri otsijale ja nautlejale.

Paraku 2020. aastal COVID viiruse piirangute tõttu said nn „punase tule“ ehk jäid ära mitmed kavandatud ja korraldamise mõttes lõppfaasis olevad sündmused, nt Kooliteatrite Festival, Oma Tantsu Päev, Laste võimlemisgala, jne.

Pärnumaa laulupeost

120. aastat tagasi 10.–11. juunil aastal 1900 toimus Karja tn. ääres Pärnu Põllumeeste Seltsi aias Pärnumaa esimene laulupidu. Laulupeol osales 24 meeskoori, 3 segakoori, 2 naiskoori ja 16 pasunakoori 897 osavõtjaga, korraldajaks oli Pärnu karskusselts Valgus. Peo patrooniks oli Pärnu linnapea Oscar Brackmann, laulukoorige üldjuht Aleksander Läte ja pasunakooride üldjuht David Otto Virkhaus. 11. juunil 115 aastat tagasi oli ajalooline päev, mil esimest korda sammusid Pärnu linna ja maakonna lauljad ühises peres.

120 aastat hiljem pidi 30. mail toimuma

Pärnumaa laulupidu „Laula, kuni elad“. Kõik ettevalmistused olid tehtud, repertuaar paigas, lava plaanid ja tehniline tagala kindlustatud, koorid ja teised esi-nejad valmis laulma ja esinema..., kuid COVID viiruse tõttu jäi pidu toimumata.

2021. aastal olukord pisut taastus ning suurematest rahvakultuuri sündmustest toimusid 04. Pärnumaa Harrastusteatri Päev ja 20. november IX Oma Tantsu Päev Vändras.

2022

- 29. mai 2022 Pärnumaa tantsupidu „Ükskord algab aega...“
- 29. ja 30. juuli 2022 Kablis maavillane folkpunktantulavastus „Mehed, kes sidusid oma pastlapaelad ise“
- Pikavere (Soontaga) vanas vallamajas juunis toimunud spetsiaalselt selle koha loo jutustamiseks toimus etendus „Ai, velled...“. Etenduse temaatika käsitles ajajärku aastatest 1940–1950. Tegevus toimus legendaarse metsavenna Hirmus Antsu ehk Ants Kaljuranna kodupaigas Pikavere külas, Lääneranna vallas Pärnumaal ning toetus suures osas realselt etenduspaigas aset leidnud sündmustele.
- 30. aprill 2022 Mait Agu 70. juubeli pühendatud teemaõhtu

2023

- 27. mai Pärnumaa mudilaste laulu- ja tantsupidu „Edev ja võluv aastaring“ Pärnu vallikäärus
- 28. ja 29. juuli tantsuetendus tali külas „Kirjad külast külla“.

2023. aasta oli ka XII noorte laulu- ja tantsupeo aasta ning väga palju tegevusi panustasid meie tegevused eelproovidesse, laulude ja tantsude õpimisse ning peonädala korraldamisse, et väärikalt Pärnumaad Tallinnas peol „Püha on maa“ esindada.

XIII noorte laulu- ja tantsupidu

„Püha on maa“

30. juuni – 2. juuli 2023

Pärnumaalt kokku osales XIII noorte laulu- ja tantsupeol 111 kollektiivi, millest tantsupeolisi 47, laulupeolisi 53 ja rahvamuusikuid 11 kollektiivi. Osalejate arv oli 2179 (osalejate arvule lisandusid juhendajad ja saatjad).

Pärnumaa kuraator Kristel Ernits

Pärnu linna kuraator Jekaterina Eensalu

Koolimajade meeskonnad

Tantsijate, võimlejate ja rahvamuusikute majad:

Tallinna 21. kool

Liili Lemmegas, Ave Lemmegas, Maie Kalbus

Karmen Koppel, meditsiin
turvafirma Forus

Gustav Adolfi Gümnaasium

Kristel Ernits, Gerda Mölder, Käthriin Aasa, Kristjan Pahk, Jüri Laos, Henry Olde

Kätlin Lillemaa, meditsiin
Silvia Soide, maakonna fotograaf

Lauljate ja orkestrite majad:

Tallinna Linnamäe Vene Lütseum

Kaja Rebane, Eilike Maarand, Ene Täht Regyta Eriste, meditsiin
Turvafirma Forus

Tallinna Tehnikagümnaasium

Marje Vaan, Anne Kaare, Kadri Vaan, Toomas Aaviste
Viktoria Objärtel, meditsiin
Turvafirma Forus

Tallinna Mustamäe

Humanitaargümnaasium

Hede Martšenkova, Ivika Kelder, Mariika

Klausson, Karol Pärn, Lauri Lemmik
Malle Fosti, meditsiin

Pärnu maakonna rongkäik oli taas uhkelt ning silmapaistvalt kujundatud ning kandis peole ja ajale suunatud sõnumit.

Pärnumaa rongkäigu üldkujunduse aluseks on peo nimi „Püha on maa“.

Rongkäigu kujundajad ja idee autorid:

Piret Bergmann ja Triin Tammann

Rongkäigu korraldaja Uudo Laane

Kujundus koosnes kahest teineteist täiendavast alateemast:

1) Meie kodumaa pühad puud

Lähtudes peo pealkirjast on peamiste kujunduselementidena kasutatud Eesti metsades kasvavaid puid, juhtides tähelepanu meie juurtele ja keskkonnale üldiselt. Meie esivanemad on ajast aega pidanud lugu looduse väest ning enne kristliku traditsiooni tekkimist oli kiriku asemel igas külas oma püha hiiepuu. Usuti, et hiiepuud võivad rääkida ja head nõu andnende juures käidi jõudu ammutamas ja oma muredest rääkimas. Hiied pakkusid ka kaitset kõige kurja eest. Traditsiooniliselt seoti palve või soovi kinnistamiseks puu külge pael või lõngajupp – eelistatult punast värvi. Punast värvi lõngajupp, mis oli seotud randme ümber, andis kaitset kurja silma eest.

Pärnumaa rongkäigu läbib värvilistel aiakärudel 14 puuistikut 7 erinevast sordist.

Pärnumaa rongkäigu puudeks on: mänd – Häädemeeste vald; kadakas – Kihnu vald; tamm – Lääneranna vald; kastan – Põhja-Pärnumaa vald; saar – Saarde vald; pihlakas – Tori vald; pärn – Pärnu linn.

Puuistikud, mis läbivad laulu ja tantsupeo rongkäigu, istutatakse hiljem Pärnumaa omavalitsuste keskustesse käidava-

tesse ja nähtavatesse kohtadesse koos infosildiga.

Iga laulu- ja tantsupeol osalenud noor saab puu kasvamist ja arenemist enda kasvu ja arenguga ajas võrrelda ja ehk kunagi puu all istudes pidu sooja süda-mega meenutada.

2) Taaskasutus

Kogu kujundus on teostatud taaskasutatavatest materjalidest, vältides seega asjatut raiskamist materjalide näol, mida on väga keeruline utiliseerida ning mis looduses ei lagune. Kõik kasutatavad kujunduselementid (k.a sildid) on taaskasutus või taaskasutatav (nt siltide tagakülgedel võib näha jälgi eelmisest kasutusest, aiakärud on laenatud Pärnumaa lahketelt inimestel ja peale pidu lähevad tagasi aedadesse oma tavalist tööd tegema), mis haakub ka tänapäeva noorte murega planeedi Maa tuleviku pärast.

Rongkäigu maakonna pea

Suur silt „Pärnumaa“, Eesti lipp ja maakonna lipp. Maakonna silti ja lippe kannavad Kilingi-Nõmme 7.–9. klassi ja pere-rühma tantsijad.

Rongkäigu peas liigub seitse Pärnumaa inimestelt peo puhuks laenatud ja värskenduskuuri läbi teinud värvilist aiakäru puus-tikutega. Seitse puud viitavad Pärnumaa seitsmele omavalitsusele: Lääneranna, Häädemeeste, Põhja-Pärnumaa, Tori, Saarde, Kihnu ja Pärnu. Puid „liigutavad“ rongkäigus Väandra Gümnaasiumi noorte segarühma tantsijad.

Lisaks on kesksel kohal taaskasutata-vatest materjalidest valmistatud suur pärnapuu kuju, mille külge on seotud hiie-puule andideks viidud värvilised linnid. Pärn on siinkohal viide Pärnumaale. Suurt pärnapuud liigutavad rongkäigus rahva-tantsuansambel Kajakas noorte sega-rühma tantsijad.

Rongkäigu maakonna peas on ka eraldi just selle peo ajaks kokkumängima pan-dud punt Pärnumaa tublidest pillimeestest, kes alati selles koosseisus koos ei mängi.

Omavalitsuste pead

Omavalitsuse silt, Eesti lipp ja omavalit-suse lipp. Omavalitsuste sildid on teosta-tud tikandina.

Iga omavalitsuse ees liigub juba rong-käigu peast tuttav tuunitud aiakäru, mida kroonib puustistik. Igal omavalitsusel on oma puu (sama, mis rongkäigu peas). Iga puuga liikuva aiakäru juures on rahvariivastes aednik, kes puu eest hoolitseb.

Kõigil rongkäigus osalejatel on käes erinevate pikkustega pajuoksad värviliste lindikestega, millega saavad lehvitada. Peale pidu seovad osalejad kodukohas linnid oma lemmikpuu külge. Kuna kasu-tame looduslikke materjale, siis ei juhtu ka midagi, kui oksake maha kukub ja sinna jääbki.

Pärnu linna all osalejatel on käes taas-kasutatud materjalidest tehtud pärnaõied.

Rongkäigu peas on muusikuteks pasu-nakoor „Õnn tuli õuele“.

Peol osalenud kollektiivid

Häädemeeste vald

- Uulu Põhikooli lastekoor, Annely Kuningas
- Uulu Põhikooli mudilaskoor, Annely Kuningas
- Häädemeeste näppepillide ansambel, Olavi Kõrre

Kihnu vald

- Kihnu Kooli mudilaskoor, Egert Pull
- Kihnu valla akordionistide orkester, Hilma Kerbak, Egert Pull
- Kihnu viuldajad, Maria Michelson

Lääneranna vald

- Kõmsi Algkooli mudilaskoor, Pille Saat-mäe

- Lihula Kultuurimaja tütarlastekoor Reede, Iren Sieberk
- Lääneranna valla ühendatud orkestrid, Mati Põdra, Jaak Karlis
- Lihula Gümnaasiumi 2. klassi tantsurühm, Pilvi Kase
- Lihula Gümnaasiumi 4. klassi tantsurühm, Pilvi Kase
- Lihula Gümnaasiumi 5.–6. klassi tantsurühm, Pilvi Kase
- Metsküla algkooli pererühm Metsküla Mürakarud, Astrid Nikkel

Põhja-Pärnumaa vald

- Noorteühingu Eesti 4H lastekoor, Kalli Rõõmusaare, Ellen Kupar
- Pärnu-Jaagupi Põhikooli ühehäälnelise mudilaskoor, Elena Mägi, Triin Mägi
- Pärnu-Jaagupi Põhikooli mudilaskoor, Elena Mägi, Triin Mägi
- Väandra Gümnaasiumi poistekoor, Kalli Rõõmusaare
- Pärnu-Jaagupi Põhikooli 2.–3. klassi segarühm Kirilind 4, Tiina Saar
- Pärnu-Jaagupi Põhikooli 3.–4. klassi segarühm Kirilind 5, Tiina Saar
- Pärnu-Jaagupi Põhikooli 7.–9. klassi segarühm Kirilind 3, Tiina Saar
- Väandra Gümnaasiumi 3.–4. klassi segarühm, Ave Naano
- Väandra Gümnaasiumi 5.–8. klassi võimlemisrühm, Ave Naano
- Väandra Gümnaasiumi noorte segarühm, Ave Naano
- Pärnu-Jaagupi Muusikakooli pärimusmuusikaansambel Maruu, Reine Niin
- Väandra Muusikakooli pillikoor, Kaja Saar

Saarde vald

- Saarde valla lastekoor, Piia Salomon, Tiia Hermann
- Saarde valla mudilaskoor, Tiia Hermann, Piia Salomon
- Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi 5.–6. klassi tantsurühm, Eve Sinijärv

- Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi 7.–9. klassi segarahvatantsurühm, Eve Sinijärv
- Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi pererühm, Eve Sinijärv
- Lähkma küla pillimehed, Ave Kartau, Aare Meibaum

Tori vald

- Are Kooli mudilaskoor, Marje Tilk
- Sindi Gümnaasiumi mudilaskoor, Marje Tilk
- Tori Põhikooli lastekoor, Anne Rätsep, Tõiv Tiits
- Are Kooli väikesed võimlejad, Jane Lumijõe, Ülle Krusemann
- Tori Rahvamaja neiduderühm Tansindi, Malle Ormilaan

Pärnu linn

- Puhkpilliorkester Saxon, Kaido Kivi, Sigrid Hint
- Pärnu Koidula Gümnaasiumi segakoor, Kadri Põder
- Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli 3.–4. klassi segarühm, Joanna Kärt Pärtel
- Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli 5.–6. klassi segarühm, Joanna Kärt Pärtel
- Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli lastekoor, Reet Jürima
- Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli mudilaskoor, Reet Jürima
- Pärnu Kuninga Tänav Põhikooli poistekoor, Reet Jürima
- Pärnu Kunstide Kooli akordionistide ansambel, Andrus Ostrov
- Pärnu Kunstide Kooli lõõtspilliansambel, Margus Luur
- Pärnu Kunstide Kooli rahvamuusikaansambel Cantelo, Andrus Ostrov, Raili Käär, Pirit Rea
- Pärnu Kunstide Kooli viuliansambel, Pirit Rea
- Pärnu Kunstide Kooli mudilaskoor, Margrit Kits, Aet Vill
- Pärnu Kunstide Kooli neidudekoor Piri-piiga, Margrit Kits, Aet Vill

- Pärnu Kunstide Kooli poistekoor, Marika Pärk, Evelin Mei
- Pärnu Mai Kooli 2.b klassi segarühm Lustilised, Ruth Vaiksaar
- Pärnu Mai Kooli 3. klassi segarühm Klaabu, Maire Sarapuu
- Pärnu Mai Kooli 4. klassi segarühm, Maire Sarapuu
- Pärnu Mai Kooli 4.bc klassi segarühm, Reet Juurikas
- Pärnu Mai Kooli 5. klassi segarühm, Reet Juurikas
- Pärnu Mai kooli lastekoor, Margrit Kits
- Pärnu Mai kooli mudilaskoor, Anu Kiisk
- Pärnu Muusikakooli keelpilliorkester, Heli Sommer, Anu Mänd
- Pärnu Muusikakooli puhkpilliorkester, Rein Vendla, Sigrid Hint
- Pärnu Noorte puhkpilliorkester, Raimond Vendla, Rein Vendla
- Pärnu Raeküla Kooli 3.–4. klassi segarühm, Tiiu Haljaste
- Pärnu Raeküla Kooli 5.–6. klassi segarühm, Tiiu Haljaste
- Pärnu Raeküla Kooli mudilaskoor, Sirle Sikk
- Pärnu Raeküla Kooli poistekoor, Sirle Sikk
- Pärnu Rääma Põhikooli 3. klassi segarühm, Ulla Helin-Mengel
- Pärnu Rääma Põhikooli poistekoor Valter, Tõiv Tiits
- Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumi 5.–6. klassi segarühm, Ingrid Jasmin
- Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumi noorte segarühm, Ingrid Jasmin
- Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumi lastekoor, Aire Luhaoja
- Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumi neidudekoor, Aire Luhaoja
- Pärnu Sütevaka Humanitaargümnaasiumi noortekoor, Aire Luhaoja
- Pärnu Tammsaare Kooli 4. klassi segarühm Tantsindi, Jelena Vaganova, Malle Ormilaan, Annika Kersalu
- Pärnu Vabahariduskeskuse lastekoor Supremo, Jana Trink, Tõiv Tiits
- Pärnu Vabahariduskeskuse mudilaskoor Primo, Jana Trink, Tõiv Tiits
- Pärnu Vabakooli 3.–4. klassi segarühm Ristikhein 2, Pille Avamets
- Pärnu Vabakooli 7.–9. klassi segarühm Ristikhein, Pille Avamets
- Pärnu Waldorfkooli mudilaskoor, Kristiina Vesmes-Laloux, Katrin Alliku
- Pärnu Waldorfkooli pärimusring, Sirlu Arumäe, Liina Mõis
- Pärnu Vanalinna Põhikooli 2.–3. klassi segarühm, Ülle Pääslane, Tiia Aur
- Pärnu Vanalinna Põhikooli 3.–4. klassi segarühm, Ülle Pääslane
- Pärnu Vanalinna Põhikooli lastekoor, Katri Järg, Anne Uusna
- Pärnu Vanalinna Põhikooli mudilaskoor, Katri Järg, Anne Uusna
- Pärnu Võimlemisklubi Rüht lasterühm Flamingod, Kai Esna, Anu Nõmm
- Pärnu Võimlemisklubi Rüht lasterühm Liblikad, Mare Arva
- Pärnu Võimlemisklubi Rüht neidude rühm Briiz, Kai Esna
- Pärnu Ühisgümnaasiumi C-segarühm, Tiiu Haljaste
- Pärnu Ühisgümnaasiumi segakoor, Kadri Keskküla
- Segakoor Püüa Päeva, Kadri Keskküla, Evelin Mei
- Pärnu Ülejõe Põhikooli rahvatantsurühm Tantsupastlad, Krista Tammik
- Pärnu Ülejõe Põhikooli lastekoor, Aet Vill
- Pärnu Ülejõe Põhikooli mudilaskoor, Marleen Nõmm
- Pärnu Ülejõe Põhikooli poistekoor, Reine Niin, Marleen Nõmm
- Pärnu Ülejõe Põhikooli puhkpilliorkester, Rein Vendla
- Rahvatantsuansambli Kajakas 2.–3. klassi segarühm, Ulla Helin-Mengel
- Rahvatantsuansambli Kajakas 5. klassi segarühm, Ingrid Jasmin, Joanna Kärt Pärtel

- Rahvatantsuansambli Kajakas 6. klassi segarühm, Ingrid Jasmin, Joanna Kärt Pärtel
- Rahvatantsuansambli Kajakas 7.–9. klassi segarühm, Maris Kull, Joanna Kärt Pärtel
- Rahvatantsuansambli Kajakas noorte segarühm, Ulla Helin-Mengel, Ingrid Jasmin
- Audru Kooli 2.–3. klassi segarühm, Clelia Madi
- Audru Kooli 5.–6. klassi segarühm, Clelia Madi
- Audru Kooli pererühm, Clelia Madi
- Audru Kooli mudilaskoor, Annely Kuningas, Iren Värva
- Audru Kooli poistekoor, Tiia Tamm
- Audru Kooli lastekoor Pääsuke, Tiia Tamm, Annely Kuningas, Iren Värva
- Jõõpre Kooli pererühm Jõepere, Anu Kurm
- Jõõpre Kooli lastekoor, Grünet Trumsi
- Paikuse Kooli 2. klassi segarühm, Rita Veeremets
- Paikuse Kooli mudilaskoor, Merlin Madison
- Paikuse Kooli poistekoor, Maire Krinal
- Paikuse Kooli lastekoor, Maire Krinal
- Tõstamaa Keskkooli mudilaskoor, Ivi Kask

XIII noorte laulu- ja tantsupidu „Püha on maa“

Fotod: Silvia Soide

Tantsujuhid 2023. a laulu- ja tantsupeo tänuüritusel

Rahvamuusikute juhid 2023. a laulu- ja tantsupeo tänuüritusel

Koorijuhid 2023. a laulu- ja tantsupeo tänuüritusel

Koolimajade meeskonnad 2023. a laulu- ja tantsupeo tänuüritusel

Fotod: Alar Raudoja

Tervis, siseturvalisus ja sport

Rahvatervis Pärnumaal

Viimaste aastate ülemaailmsed kriisid on avaldanud sügavat mõju ka Pärnumaa rahvatervisele kui siseturvalisusele. COVID-19 pandeemia, majanduslik ebastabiilsus, sõda Ukrainas ning keskkonna- ja kliimamuutused on kujundanud meie ühiskonna igapäevaelu, tuues kaasa uusi väljakutseid ja samas ka võimalusi. Sõjategevus Ukrainas on andnud tõuke nii riiklikult kui kohaliku omavalitsuse tasandil uuendama kriisi- ja tegevusplaane, suurendama kriisivalmidust, tugevdama ennetustööd ning arendama ühtset lähenemist rahvatervise ja siseturvalisuse tagamisel. Läbi koostöö, innovatsiooni ja ennetusmeetmete rakendamise on Pärnumaa püüdnud kohaneda muutuvate oludega, et tagada elanikele turvaline ja tervislik elukeskkond.

Pärnumaa Arengustrateegia 2035+ fookuses on inimene. Strateegia tegevuskava on kavandatud inimkesksena, et tuua kasu kõigile Pärnumaa elanikele. Pärnu maakonna ambitsioon on olla konkurentsivõimeline ja edukas maakond tagades pärnumaalastele kvaliteetne elu-, töö- ja puhkekeskkond ning kus inimesed tunnetavad elukvaliteedi pidevat paranemist, mille peamisteks näitajateks on vaimsest ja füüsiliselt terved inimesed.

Haldusreformi järgselt moodustati 2018. aastal Pärnumaa Omavalitsuste Liidu üldkogu otsusega turvalisuse nõukogu ja selle alakomisjonid liikluskomisjon ja rahvatervisekomisjon, mis on tänaseni järjepidevalt tegutsenud. Pärnumaa Arenduskeskuses ametis oleva rahvatervise ja turvalisuse spetsialisti töö eesmärk on tervise ja turvalisuse valdkondade erinevate koostöövõrgustike moodustamine ja koordineerimine kolme sektori vahel,

et Pärnumaal oleks hea ja turvaline elada, kus elanikud on õnnelikud ning kus tervist toetavad valikud on lihtsalt kättesaadavad kõikidele sihtgruppidele oma elukaare jooksul.

Aastatel 2020–2023 toimus maakondlik tervisedendus Pärnumaa tervise- ja heaolu profiili tegevuskava alusel, mille üldeesmärgiks oli maakonna elanike tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu.

Tervise- ja heaoluprofiili prioriteetsed suunad olid:

- vaimse tervise väärtustamine ja ennetustöö;
- tervena elatud eluaastate kasv – liikumisharrastuse vajalikkuse teadvustamine ja hoiakute kujundamine;
- kohalik tervislik toit ja lühike tarneaeg väiketootjatelt tarbijateni;
- tervisedendus ettevõtetes – Tervist Edendavate Töökohtade (TET) võrgustiku laiendamine.

Maakondliku tervisedenduse üks peamisi ülesandeid on motiveerida ja toetada tervisedenduse arengut kohalikes omavalitsustes ning peamisi väljundeid on rahvatervist edendada läbi erinevate võrgustike. Kui 2020. aasta väljakutse Pärnumaa tervisedenduses oli käivitada omavalitsuste tervisenõukogud, siis aastaks 2023 olid erineva nimetusega tervise ja heaolu meeskonnad loodud maakonna seitsmest omavalitsusest viiel. Lisaks loodi maakonnas erivajadustega inimeste liikumisaktiivsusega tegelevate asutuste võrgustik, sporditöötajate ja KOV vastavat ametnike koostöövõrgustik, vaimse tervise

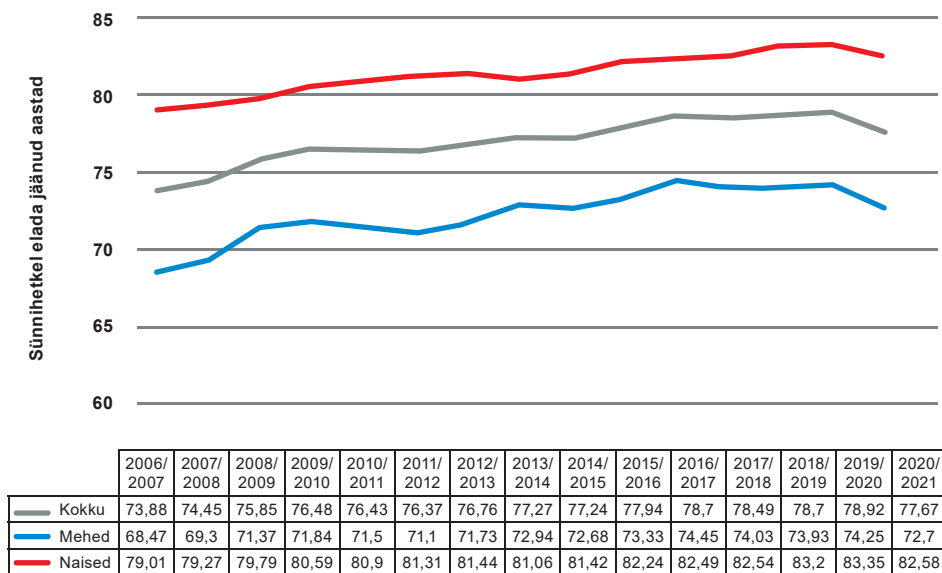
võrgustik, tervist edendavate noortekeskuste ning tervist edendavate lasteaedade ja tervist edendavate koolide võrgustikud.

Tervisedenduse põhieesmäärke on inimeste tervisliku seisundi parendamine paikkonnas koos elanike laiaulatusliku kaasamisega. Inimene on riigi suurim ressurss. Eesti on vananeva rahvastiku ja väheneva rahvaarvuga riik, kus viimasel aastakümnel on oluliselt pikenenud inimeste eluiga. Muutused „ühiskonna vananemise“ suunas toimuvad ka Pärnumaal. Seetõttu on maakonna tervisedenduse eesmärk läbi elanike hoiakute ja harjumuste muutmise tervena elatud eluaastate pikenemine. Oodatava eluea pikkuses

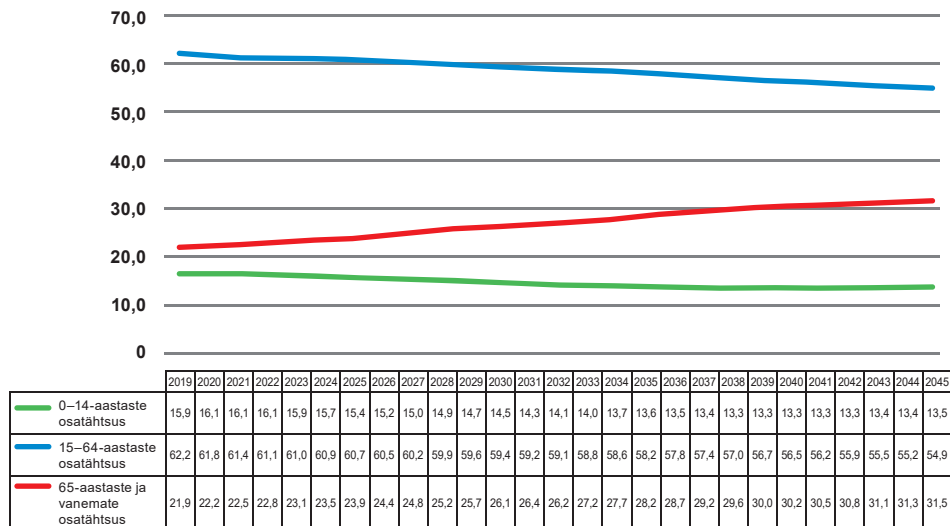
ilmneb nii Eesti kui ka Pärnumaal kõrge sooline erinevus: 72,70 aastat meestel vs 82,58 aastat naistel (2020/2021. aastal).

Üle 65-aastaste osatähtsus nii Eesti kui Pärnu maakonna rahvastikus on oluliselt kasvanud, mida on toetanud nii viimaste aastakümnete madal sündimus kui ka keskmise eluea tõus. Aastal 2022 oli Pärnu maakonnas 65+ vanuste osakaal 22,6% ja Eestis 20,4%.

Maakonna rahvastiku vananemist kajastab allpool mainitud **rahvastikuprognoosi** pilt vanusrühmade lõikes. Positiivne rändesaldo võib teatud osas "mahendada" joonisel kajastatud trende.

Joonis1. Oodatav eluiga sünnimomendil soolises lõikes Pärnu maakonnas ajavahemikus 2006/2007–2020/2021. Allikas: Statistikaamet

Joonis 2. Pärnumaa rahvastiku vanuseline jaotus vanusegruppide lõikes, 2019–2045: rahvastikuproгноos. Allikas: Statistikaamet, 2019

Pärnumaalaste tervis

TAI Pärnu maakonna tervise ja heaolu ülevaate järgi elab üle 37% täiskasvanud (16+) elanikkonnast tervisest tingitud piirangutega. Aastal 2021 oli Pärnu maakonnas enimlevinud surmade (1335 juhtumit)

põhjusteks: vereringeelundite haigused, pahaloomulised kasvaja-d, hingamis-elundite haigused, seede-elundite haigused ning õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad.

Tabel 1. Levinuimad surmade põhjused (TOP 5) Pärnu maakonnas seireperioodil 2017–2021. Allikas: Tervise Arengu Instituut

Surma põhjus / Aasta	2017		2018		2019		2020		2021	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Kokku	1033	90	1111	90	1113	89	1164	89	1335	87
Vereringeelundite haigused	546	53	544	49	563	51	578	50	595	45
Pahaloomulised kasvaja-d	250	24	300	27	293	26	290	25	278	21
Hingamis-elundite haigused	47	5	51	5	37	3	34	3	150	11
Seede-elundite haigused	36	3	42	4	48	4	58	5	70	5
Õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad	48	5	56	5	52	5	68	6	63	5

Vigastused

Aastal 2021 oli Eestis vigastatuid kokku 157 356 ja Pärnumaal 9306 välispõhjustest (st mitte haigustest) tingitud vigastust, sh 8929 õnnetust. Vigastusjuhtude ravikulu Pärnumaal oli 3,4 miljonit eurot. Surmaga lõppenud vigastusjuhtumeid oli 63, millest 28% põhjustas kukkumine, 21% tahtlik enesevigastus, 19% mürgistus ja 5% sõidukiõnnetus, muud põhjused moodustasid 27%.

Pärnumaa on vigastussurmade ja ravitud vigastusjuhtude vaates stabiilselt Eesti keskmine. Teiste piirkondadega võrreldes jõudsid ravile sagedamini sõidukiõnnetustes viga saanud liiklejad.¹

Eluviisist tingitud haigused

Aastal 2021 suri alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse Eestis kokku 695 inimest, sh maksa alkoholtõppe 394 ning juhuslikku mürgistusse alkoholiga ja selle toime 118 inimest. Perioodil 2018–2022 on Pärnumaal alkoholi kuritarvitamise tagajärjel elu kaotanud 238 inimest, nendest 80% on mehed.

Haigused ja terviseprobleemid vähendavad elanike keskmist eluiga ja tervena elatud aastaid, mis mõjutavad otseselt riigi ja paikkonna võimekust. 2021. aastal kaotati Pärnumaa kõigi elanike peale kokku 26 898 eluaastat (2017. aastal 26 672 eluaastat). Kõige enam mõjutavad tervisekaotust (suremus- ja haiguskaotuste summa) nii Pärnumaal kui ka Eestis vereringeelundite haiguste, kasvajate, lihaskonna ja sidekoehaiguste, õnnetusjuhtumite ja traumade ning psüühika- ja käitumishäirete tõttu.

Kasvavaks probleemiks on nii globaalselt kui ka Pärnumaal rahvastiku ülekaalus ja rasvumine – WHO kinnitas aastaid tagasi, et probleemi ulatus on saavutanud

epideemia mõõtmed. Juba 2010. aasta Pärnumaa maakonna terviseülevaate väljakutsete nimekirjas on märgitud pärnumaalaste seas kõrgemat ülekaaluliste ja rasvunute osakaalu võrreldes Eesti keskmisega (Pärnumaa 55,2%, Eesti keskmine 49,1%). 2020. aasta TAI Täiskasvanute tervisekäitumise uuringu (TKU) tulemused näitasid Pärnumaa ülekaaluliste osakaaluks 57,6% ja Eesti keskmiseks 51,9%, eriti suur vahe Eesti keskmisega ilmneb aga rasvunute osakaalus (Pärnumaa 24,3% vs Eesti keskmine 19,7%).

Maailma Terviseorganisatsiooni (ingl. k. World Health Organization, edaspidi lühend: WHO) andmetel põhjustab tubaka tarbimise tõttu igal aastal maailmas üle 8 mln inimese (k.a passiivsed suitsetajad) surma. Alkoholi liigtarbimine põhjustab aga maailmas ligi 3 mln inimese surma. Taustainfona, liigse soola tarbimise, st tasakaalustamata toit on põhjuseks ligi 4,1 mln, õhusaaste ligi 7 mln ja vähene keheline liikumine ligi 1,6 mln surmajuhtumi puhul.

TKU2020 andmed näitavad, et Pärnumaal suitsetavad täiskasvanud (16–64a) oluliselt rohkem kui mujal Eestis (v.a vanusegrupp 55–64a). Suitsetavad olenevata, kas ollakse tööga hõivatud või mitte. Kodus suitsetatakse vähem, tööl rohkem kui Eestis keskmiselt.

Sõeluuringud

Sõeluuring on terviseuuring, mis on mõeldud eelkõige tervetele, ilma kaebuste ja sümptomiteta kindlas vanusegrupis naistele ja meestele rinna-, emakakaela- või jämesoolevähi varaseks avastamiseks.

Tervisekassa andmetel on Pärnumaal kõige madalama sõeluuringutel osalemisega vallad maakonna äärevallid ida poolt Saarde ja lääne poolt Lääneranna.

¹ Ravitud või surmaga lõppenud vigastusjuhtude ülevaade – Pärnumaa 2023. Tervise Arengu Instituut, 2023.

Põhjuseks tõenäoliselt eelkõige maakonna keskusest kaugus ning väga kõrge hajasustus. Samas jääb maakonna keskuses Pärnus osalemine kõikides sõeluuringutes maakonna keskmisse, kuigi kõik teenusepakkujad on lühikese distantsi ulatuses.

Sõeluuringutel osalemine peaks saama sotsiaalseks normiks ja tervisekäitumise loomulikus osaks ja sõeluuringutel peaks osalema vähemalt 70% kutsututest, et väheneks vähki haigestumise ja suremuse risk. Pärnumaal on läbi aastate olnud võrreldes Eesti keskmisega kõrgem emakaela- ja jämesoolevähi sõeluuringutel osalemine. 2022. aastal olid osalemismäärad kõrgemad nii emakaela-, jämesoolevähi- kui ka rinnavähi sõeluuringu osalemismäär Pärnu maakonnas:

- 1) emakaelavähi sõeluuring 59% (Eesti keskmine 55%)
- 2) rinnavähi sõeluuring 64% (Eesti keskmine 63%)
- 3) jämesoolevähi sõeluuring 62% (Eesti keskmine 54%).

Puudega inimeste osatähtsus

2022. a alguse seisuga oli Pärnumaal 8225 puudega inimest, mis on 9,6% elanikkonnast. Seireperioodil (01.01.2018 vs 01.01.2022) on Pärnumaal puudega inimeste osatähtsus vähenenud -0,7 ja Eestis -1,5 protsendipunkti võrra. Kui 2018. aastal oli Pärnumaal puudega inimeste osakaal Eesti keskmisest 0,3 protsendipunkti võrra väiksem, siis nüüd on see +0,5 protsendipunkti võrra suurem. Vaatamata seireperioodil (01.01.2018 vs 01.01.2022) rahvastiku suurenemisele Pärnumaal vähenes puudega inimeste arv 624 inimese võrra.

Puudega laste osakaal kõigist lastest Eestis on 3,8% (seisuga 01.01.2022 Sta-

tistikaameti andmetel), mis on veidi vähem kui Pärnumaal (3,9%).

01.12.2023. aasta seisuga on vanuselise jaotuse järgi Pärnumaa puuetega inimeste seas 55% eakaid, 38% tööealisi (16–64a) ja 7% lapsi (Eestis vastavalt 56% eakaid, 37% tööealisi ja 7% lapsi). Eakatel on levinuim liikumis- või liitpuue (mitme puude kombinatsioon), tööelistel on kõige sagedasem puue psüühikahäire (v.a vaimupuue) või liikumispuue ja lastel on kõige levinum liitpuue või psüühikahäire (v.a vaimupuue). Psüühikahäirete sagenemine on kõikides vanusegruppides tõusutrendis.²

Vaimne tervis

WHO vaimse tervise definitsioon: heaolu-seisund, kus inimene realiseerib oma võimeid, tuleb toime igapäevaste pingetega, suudab töötada tootlikult ja tulemusrikkalt ja on võimeline andma oma panuse ühiskonna heaks.

2020.–2023. a perioodi eripära – kriiside rohkus ehk kobarkriis (sh COVID-19 pandeemia, riiklik eriolukord, majanduskriis ja Ukraina sõda) võib avaldada pikaajalist mõju Eesti, sh Pärnu maakonna elanike vaimsele tervisele kui ka tervisekäitumisele.^{3,4,5} Siinkohal lühiväljavõte:

- 1) Noorukid, eriti alaealised tüdrukud, on silmatorkav riskirühm erinevate vaimse tervise häirete suhtes.
- 2) Noorte täiskasvanute seas on võrreldes pandeemiaeelse ajaga suurenenud depressiooni ja ärevushäirete levimus.
- 3) Madal haridustase ja väike sissetulek on vaimse tervise riskitegurid.
- 4) Töötutel on suurem depressiooni- ja ärevuserisk ning väiksem vaimse tervise seotud heaolu.
- 5) Naistel on depressiooni- ja ärevus-

² Sotsiaalkindlustusamet, 2023.

³ Eesti rahvastiku vaimse tervise uuring. Lõpparuanne. TAI / Tartu Ülikool, 2022.

⁴ Pärn, U. Huvi- ja üldhariduskoolide koostöö roll vaimse tervise hoidmisel Pärnu linna 14-19-aastaste noorte näitel. Lõputöö. TÜ Pärnu kolledž, 2022.

⁵ Pärnumaa õpilaste vaimse tervise uuring. Koostajad: Öun, K., Einberg, H. POL / TÜPK, 2022.

⁶ Martinson, H. Üliõpilaste vaimne tervis koroona kriisis Tartu Ülikooli Pärnu kolledži üliõpilaste näitel. Lõputöö. TÜPK, 2022.

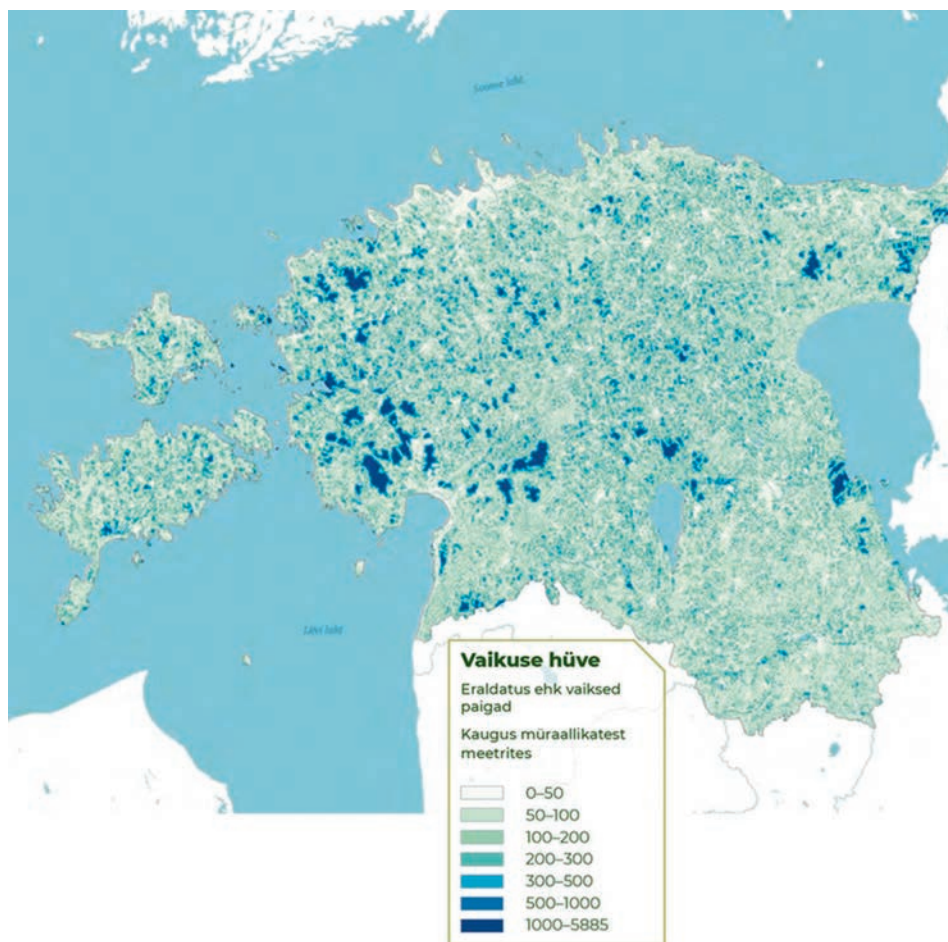

häirete risk suurem kõigis leibkonna tüüpides, v.a keskealised ja vanemad üksikud inimesed, kus meeste depressioonirisk on suurem.

- 6) Lastega täiskasvanutel on üldiselt vähem vaimse tervise probleeme (depressiooni, ärevust, vaimset kurnatust) kui üksi elavatel täiskasvanutel.
- 7) Teatud vaimse tervise probleemid (nt

depressioon, suitsidaalsus, vaimne kurnatus, unehäired, somaatilised kaebused, mäluprobleemid) esinevad vanemaelistel sagedamini kui keskealistel, kuid koroonakriisi selget mõju vanemaaliste vaimsele tervisele tulemustest ei ilmnenud.

Tervisekassa andmetel hinnati vaimse tervise teenuse kasutamist ka alaealiste

Joonis 132. „Eneselaadimise“ kohad ehk vaikuse maastikud Eestis. Allikas: Sisask, M. (toim) 2023. Eesti inimarengu aruanne 2023. Vaimne tervis ja heaolu. Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu. <http://2023.inimareng.ee/>

vanuserühmas. Maakondlikus vaates ulatus psühhiaatri vastuvõtul käinud 15–17-aastaste noorukite osakaal üle 20% Jõgeva, Järva ja Pärnu maakonnas.

Vaimse tervise probleemide üheks reljeefseimaks ja ühiskonnas rohkem vastukaja leidnud kajastuseks on kahtlemata enesetappudega seotud trendid.

Vaimse tervise probleemidega elanikkond on märkimisväärne kulu tervishoiusüsteemile. Riigi majandusele tekivad kahte tüüpi kulud – otsene kulu tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemile ning kaudsed kulud läbi haigestunud inimeste vähenenud töövoime tõttu saamata jäänud maksumulud.

2023. aasta Eesti inimarengu aruandes tõdetakse, et „kuigi tervikuna ei ole regionaalsed erinevused vaimse tervise näitajates (demograafilisi, sotsiaal-majanduslikke ja tervisekäitumise indikaatoreid arvestades) väga suured, on stressi esinemise tõenäosus Jõgeva- ja Pärnumaal statistiliselt olulisel määral ($p < 0,05$) suurem ning Ida-Virumaal vastavalt madalam kui Harjumaal...“

Samas selgub samast aruandest, et vaimse heaolu pakkumisel on oluline roll looduslikku vaikust ja rahu pakkuvatel paikadel. Aastal 2020 koostatud kaardi järgi on maakonniti Pärnumaal, Läänemaal ja Ida-Virumaal enim eraldatud, st inimtekkelisest taristust eraldatud paiku. Kohtadest paistab mandri-Eestis silma Nätsi-Võlla raba ligi 3,5 km kauguse eraldatusega.

Elanike rahulolu

Uus üleriigiline elanike rahulolu uuring 2022 viidi läbi perioodil 2022. a oktoober – 2023. a jaanuar, eesmärgiga hinnata ja analüüsida elanike rahuolu kohalike omavalitsuste teenuste ning elukeskkonnaarenemisejamuudatustegaajas. Uuringu läbiviimisel kasutati võrreldes eelmise korraga (2020. a) uuendatud meetodikat.

Tulemuste koondindeksi poolest on Pärnumaa paremuselt 5. kohal Eesti maakondade seas. Valdkodadesse süvenedes on **kriitilisemad näitajad** (st näitaja on väiksem või võrdne maakondliku keskmise näitajaga): **Valitsemine (50,6)** – KOV juhtimine on 3a jooksul paranenud (47,9); KOV üldine areng on 3a jooksul paranenud (48,5); elanike kaasamine ruumilisse kavandamisse (48,8); üldine arengusuund (49,3); elanike kaasamine KOV arengu kavandamisse ja korraldusse (49,6) / **Avalikud teenused (71,4)** – jäätmete liigiti kogumise võimaldamine (66,1); ühistransporditeenus (66,2); keskkoolide või gümnaasiumide kaugus ja perearsti kaugus (mõlemad 67,3); kultuursed vaba aja veetmise võimalused (68,0) / **Rohekeskkond (76,4)** – müratase (70,2); rohealad (75,4) / **Ehitatud keskkond (64,6)** – manguväljakud (55,7); sportimisvõimalused sisetungimustes (59,9); hoonete seisukord ja korrashoid (62,7); hoonete ja rajatiste arhitektuur (63,7); ligipääsetavus avalikele hoonetele (64,3) / **Teed ja tänavad (60,6)** – teede hooldamine talvel (49,3); liikluse olukord jalgratturi seisukohast (54,7); liikumisvõimalused erivajadusega elanikele (56,2); jalgrattateed (56,6); liikluse olukord jalakäija seisukohast (59,5) / **Eluase (76,1)** – eluasemega seotud kulutused (60,4); eluaseme seisund (korrasolek) (66,9); eluaseme internetiühendus (72,6) / **Muu (55,9)** – tunnen, et saan oma kodukoha elukeskkonna arengut mõjutada (33,8); võtan kogukonnaelust aktiivselt osa (34,2) / **Turvalisus (67,1)** – liikluskäitumine on ohutu (ei kihutata, roolis ei tegeleta kõrvaliste asjadega jm) (57,2); minu teekonna ohutuks läbimiseks on piisavalt kõnni- ja/või rattateid (59,8); tänavavalgustus on piisav (63,3); minu eluaseme lähiümbruses ei tarbita sageli avalikus kohas alkoholi ega liigu ringi joores isikud (64,8).

Tabel 2. Elanike rahulolu valdkondade lõikes kogu Eestis ja Pärnu maakonnas. Allikas: Elanike rahulolu uuring 2022 – Rahandus-ministeerium: minuomavalitsus.ee

Valdkond	Pärnu maakond			Eesti		
	Valdkonna tulemus		Valdkonna-sisene varieeruvus	Valdkonna tulemus		Valdkonna-sisene varieeruvus
	Koond-arv	Pingerida maakonnas		Koond-arv	Pingerida riigis	
Elukeskkond	74,2	3.	74,2	73,5	3.	79,1
KOV teenused	60,0	9.	60,0	60,7	9.	60,4
Valitsemine	50,6	11.	47,9 – 55,0	52,6	11.	47,7 – 54,4
Avalikud teenused	71,4	5.	66,1 – 79,3	70,6	5.	63,3 – 79,0
Rohekeskkond	76,4	1.	70,2 – 81,1	74,1	2.	68,3 – 78,5
Ehitatud keskkond	64,6	7.	55,7 – 71,9	66,9	7.	62,5 – 73,3
Teed ja tänavad	60,6	8.	49,3 – 70,1	61,5	8.	52,5 – 68,3
Eluase	76,1	2.	60,4 – 85,0	75,8	1.	57,0 – 84,8
Soovitusindeks	71,9	4.	71,9	71,3	4.	71,3
Muu	55,9	10.	33,8 – 77,6	55,5	10.	31,9 – 76,5
Turvalisus	67,1	6.	57,2 – 80,4	67,6	6.	58,8 – 78,9
Kokku	65,8			66,2		

Märkus: Tulemuste esitamisel on hinnangud teisendatud skaalale 0-100. Vasakul pool on Pärnumaa, paremal aga üleriigilised koondnäitajad

Laste ja noorte tervis

Eelmise Pärnumaa aastaraamatu 2017–2019 koostamise ajaks oli aastatuhande algusest laste ja noorte arv Pärnumaal vähenenud ligi 1,4 korda, mis oli kiirem kui kogu maakonna elanike arvu langus. 2019. aastast on aga näha laste ja noorte arvu kasvu: kui 2018. aasta seisuga elas Pärnumaal 16 606 noort vanuses 0–19-aastat, siis 2023. a seisuga on samas vanuses lapsi ja noori 18752, osatähtsus rahvastikust 14,4% (2019. a 17940, 2020. a 18121, 2021. a 18122 ja 2022. a 18062 noort). Allikas: Statistikaamet.

Pärnu maakonnas oli 2022/23 õppeaastal 45 kooli, kus käis 10389 õpilast (2018/19a oli koolide arv sama, kuid õpilasi oli siis 9732) ja 39 lasteaeda, kus käis 4475 last (2018/19a oli lasteaedu 48, kus käis 4202 last).⁷ Osa Pärnu maakonna

haridusasutustest on liitunud erinevate tervist toetavate arendustega:

- Võrgustikku Tervist Edendav Lasteaed (TEL) kuulub 25 (63%) lasteaeda.
- Võrgustikku Tervist Edendav Kool (TEK) kuulub 17 (38%) kooli.
- Programmiga „Kiusamisest vabaks“ on ühinenud peaaegu kõik lasteaiad ja 7 kooli (16%).
- Kiusamisvastase programmiga (KiVa) on ühinenud 6 (13%) kooli;
- MTÜ Noorteühing Tugiõpilaste Oma Ring Eestis (TORE) programmiga on ühinenud 3 (7%) kooli;
- Liikuma Kutsuva Kooli metoodikaga on ühinenud 20 (44%) kooli;
- Käitumisoskuste mängu ehk VEPA metoodikaga on ühinenud 6 (13%) kooli.

⁷ Haridussilm.ee

Võrreldes Eesti keskmisega on Pärnumaa laste ja noorte enesehinnang kõrgem kui Eesti keskmine, väga heaks või heaks hindavad oma tervist 84,2% (Eesti keskmine 82,3%). Oma tervist väga heaks hindavad ainult 35% Eesti noortest. Võrreldes aastaga 2018 on langenud nii subjektiivne enesehinnang kui eluga rahulolu laste ja noorte seas ja seda nii Pärnumaal kui Eestis keskmiselt. Pärnumaa 11–15-aastastest lastest on 82,2% hinnanud eluga rahulolu kuue või enama palliga (max 10 palli), 2017/2018 oli sama näitaja 85,6%.

Pärnumaa 11–15-aastaste laste hulgas:

- on 75,8% lastest, kellel on vähemalt üks tervisekaebus peaaegu iga nädal või sagedamini;
- on 29,6% lastest kogenud viimasel 12 kuul depressiivseid episoodi;
- on 18,1% lastest mõelnud viimase 12 kuu jooksul enesetapule;
- on 17,2% viimasel 12 kuul end alati või enamasti üksikuna tundnud, kõige üksikumana tunnevad end 15-aastased tüdrukud (43,6%).

Kehaline aktiivsus

Vaatamata sellele, et kehalise liikumise teema on olnud Eestis viimastel aastatel aktuaalne, liigub iga päev vastavalt soovitudele vaid 16% 11–15-aastastest, 19% poistest ja 13% tüdrukutest. Pärnumaa 11–15-aastastest lastest on 41,7% vähemalt üks tund viiel või rohkemal päeval nädalas mõõdukalt kehaliselt aktiivsed. Piisavalt liiguvad vaid 15,3% Pärnumaa noortest (igal nädalapäeval vähemalt tund aega mõõdukalt aktiivsed). 70% Pärnumaa noortest on vähemalt 2 korda nädalas vabal ajal intensiivselt kehaliselt aktiivsed. Pärnumaa 11–15 aastastest 61,0% käivad trennis (spordi-, tantsu-vm aktiivse tegevusega huvialaringis).

Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise andmetel on nii igapäevane kehaline aktiivsus kui ka trennides käimine mõjutatud pere majanduslikust olukorrast. 73% lastest ja noortest, kes hindavad pere majanduslikku seisuga heaks, käivad trennis ning ainult 47%, kes hindavad pere majanduslikku toimetulekut halvaks.⁸

Kehaline aktiivsus on oluline nii füüsilise, vaimse kui ka emotsionaalse tervise toetamisel. Laste ja noorte kehalisel aktiivsusel on mitmeid positiivseid mõjusid, sealhulgas füüsilise võimekuse suurendamine, südame-veresoonkonna haiguste riski vähendamine, luude tugevdamine ning ülekaalulisuse ja rasvumise tekke riski vähenemine. Samuti paranevad keskendumisvõime, õpitulemused, meeleolu, stressitaluvus ja une kvaliteet, tõuseb energiatase ning aitab ennetada ja leevendada ärevust ja depressiooni.

Toitumine

Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringu raportist selgub, et üha enam tarbivad õpilased selliseid toite ja jooke, mida ei peaks üldse tarbima (energiajoogid) või mille tarbimine võiks olla minimaalne (kiirtoit, maiustused, karastusjoogid jms).

Viiel koolipäeval söövad hommikusööki 52,7% Pärnumaa 11–15-aastastest lastest, mis on madalam võrreldes 2017/2018 aastaga, mil hommikusöögi sööjaid oli 60%.

Pärnumaa 11–15-aastastest õpilastest söövad puuvilju vähemalt korra iga päev 32,6% ja köögivilju 27,8% 11–15-aastastest õpilastest.

39% Pärnumaa 11–15-aastastest õpilastest on tarbinud maiustusi ja/või magusaid jooke viiel korral nädalas või sagedamini.

Puu- ja köögiviljad on nii laste kui täiskasvanute menüüs olulisel kohal, kuna

⁸ Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2021/2022 õppeaasta raport. Tervise Arengu Instituut, 2023.

sealt saadakse organismi normaalseks toimimiseks vitamiine, mineraal- ja kiudaineid. Lastel ja noortel, kes söövad soovituslikust vähem kõrgi- ja puuvilju on 1,3–1,5 korda suurem risk kogeda depressiivsust.⁹

Ülekaalulisus

Ülekaalulisus Pärnumaal on probleemiks nii täiskasvanute kui laste seas. Kui 2018. aastal Tervise Arengu Instituudi poolt avaldatud laste rasvumise seireuuringust selgus, et iga neljas 1. klassi laps Eestis on ülekaaluline või rasvunud, siis sama uuringu 2021.–2022. õppeaasta raporti kohaselt on keskmiselt iga kolmas laps ja noor Eestis ülekaaluline. Liigse kehakaaluga Pärnumaa laste osakaal on Eesti keskmisest kõrgem, seda nii 1. klassis, 4. klassis kui ka 7. klassis.

Üleliigne kehakaal on seotud erinevate tervisemõjuritega, kuid olulisel määral tervisekäitumise ja eluviisi näitajatega. Ülekaaluliste ja rasvunud laste ja noorte seas on enam neid, kes veedavad aega ekraanide taga üle kolme tunni päevas, ei söö hommikusööki, ei ole kehaliselt aktiivsed ning magavad koolipäevadel liiga vähe.

Perekond

TAI poolt läbiviidud Eesti laste ja noorte tervisekäitumise uuringust selgus, kellega lapsed jagavad oma muret ja mil määral laste arvates vanemad on teadlikud oma laste tegemistest, muredest ja rõõmudest, sõpradest ning tegevusest internetis. Pärnu maakonna 11–15-aastased lapsed:

- peavad probleemseks oma vanemate alkoholi tarvitamist 18,6% juhtudest;
- väidavad 32,6% juhtudest, et nende vanemad on neile alkoholi pakkunud;
- isaga muredest rääkimise kerguse osakaal väheneb oluliselt vanuse kas-

vades 15-aastaste tüdrukute hulgas 47,0%, 13-aastastel 69,0% ja 11-aastastel 82,0%;

- emaga muredest rääkimise kerguse osakaal väheneb vanuse kasvades nii poiste kui tüdrukute seas: 15-aastaste tüdrukute hulgas 72,9% vs 11-aastaste tüdrukute hulgas 90,7%, 15-aastaste poiste hulgas 78,4% vs 11-aastaste poiste hulgas 94,4%;
- 68,1% elab elab mõlema bioloogilise vanemaga koos;
- Statistikaameti andmetel (RV35U) lahutati 2022. aastal Pärnumaal 142 abielu, kus olid ühised alaealised lapsed. • peab isaga muredest rääkimist kergeks või väga kergeks 74,0% (poisid 80,9% ja tüdrukud 67,2%); • peab emaga muredest rääkimist kergeks või väga kergeks 85,4% (poisid 87,9% ja tüdrukud 83,1%);
- peab perekonnapoolset toetust kõrgeks 75,5% (poisid • einestab iga päev koos oma perega 36,1%; (poisid 43,5% ja tüdrukud 29%);
- peab 74,3% (Eesti keskmine 78,5%) oma perekonna majanduslikku kindlustatust heaks või väga heaks. Hinnang pere majanduslikule olukorrale langeb vanuse kasvades nii poistel kui tüdrukutel. Perel ja lapsevanemate eeskujul on oluline roll ka liikumis- ja toitumisharjumuste kujundamisel ja ülekaalulisuse ennetamisel.

Sotsiaalsus, suhted

Sotsiaalsus ja suhted algavad kodunt ja perega suhtlemisest. HBSC uuring näitab, et lastele ja noortele, kel on turvalised ja toetavad suhted peres, meeldib koolis käia. Samuti meeldib rohkem koolis õpilastele, kes on vabal ajal aktiivsemad ega tarvita sõltuvusaineid. Kui koolikiusamine

⁹ Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2021/2022 õppeaasta raport. Tervise Arengu Instituut, 2023.

näitab langustrendi võrreldes eelmiste uuringutega, siis küberkiusamise ohvriks langeb üha rohkem õpilasi. Pärnu maakonna 11–15-aastastest lastest:

- tajub kõrget sõprade toetust 59,0%. Poisid (48,8%) tajuvad tüdrukutega (68,7%) võrreldes sõprade toetust vähem. Nooremad õpilased (11-aastased) tajuvad sõprade toetust rohkem kui vanemad (2017/2018 uuringu järgi oli trend vastupidine nii poiste kui tüdrukute seas);
- on viimasel 12 kuul vähemalt ühel korral vigastatud olnud 58,3 %. Vanuserühmades 11-aastased, 13-aastased ja 15-aastased eristub 11-aastaste poiste näitaja (70,6%), mis on oluliselt kõrgem piirkonna keskmisest;
- 60,2% ei ole viimasel 12 kuul kaklustes osalenud.

Pärnu maakonnas:

- on koolis hea või väga hea edasijõudmisega vastanute jaotus 58,4%;
- on kõrge sõpradepoolse toetusega vastanute jaotus 59,0%;
- viimasel paaril pole kaasõpilaste kiusamist tundnud 68,2%;
- viimasel paaril kuul teisi mitte kiusanud õpilaste jaotus 77,1%;
- viimasel paaril kuul teiste küberkiusamises mitte osalenud vastanute jaotus 87,7% (2017/2018 oli protsent 91,7%).

Ekraani- ja uneaeg

Uneaeg on oluline tervise ja on oluline tervise ja heaolu faktor, eriti arenevale organismile. Piisav uneaeg tagab parema enesetunde ja parema elukvaliteedi. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuringus tuuakse välja, et õpilased, kes viibivad kauem ekraanide ees magavad tõenäoliselt alla soovitusliku uneaja, neil on madalam tervisehinnang ja halvem õppeedukus ning nad on altimad riskikäitumisele.

Pärnumaa 11–15-aastastest lastest on:

- 60,8% kaks või rohkem tundi päevas

arvutis, mängukonsoolil või nutiseadmes mänginud;

- 55,8% kaks või rohkem tundi päevas sotsiaalvõrgustikke kasutanud;
- 47,7% kaks või rohkem tundi päevas televiisorit, DVD-sid või videoid vaadanud;
- 28,6% koolipäeval soovitatavast uneajast vähem maganud;
- 71,4% koolipäeval vähemalt soovitatava uneaja maganud.

Analüüsi Pärnu linna ja maakonna haridusasutuste menüüsid

Pärnumaa Omavalitsute Liidu rahvatervise komisjoni tegevuskava raames jätkus SA Pärnumaa Arenduskeskuse eestvedamisel Pärnu linna ja maakonna haridusasutuste menüüde analüüs, millega tehti algust 2019. aasta kevadel. Probleemiks on rahva tervise halvenemine vaatamata meditsiini arengule. TAI 2018. aastal avaldatud Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) laste rasvumise seire uuringust selgus, et iga neljas 1. klassi laps Eestis on ülekaalus või rasvunud.

Kooli- ja lasteaia toidu analüüsimisel mindi süsteemselt edasi:

2019 Pärnu linna lasteaedade menüüde analüüs

2020 Pärnu maakonna lasteaedade menüüde analüüs

Pärnu linna koolide menüüde analüüs

2021 Pärnu maakonna koolide menüüde analüüs

2023 Pärnu linna koolisööklate külastus (Pärnu Ülejõe Põhikool, Pärnu Vabakool, Pärnu Kuninga Tänav Põhikool)

2023 Pärnu linna koolisööklate külastus (Pärnu Mai kool, Pärnu Vanalinna Põhikool)

Vahepealsed piiranguaastad võtsid tegevustel hoo maha, kuid 2023. aastal alustas töögrupp taas koolisööklate külas-

tust ja toidu maitsemist, misjärel valmisid ka raportid. Analüüsimise aluseks olid kahe nädala menüüd, kuna toiduenergia arvestusel vaadatakse kümne päeva keskmist.

Raportid on koondatud Pärnumaa Maitse-veebilehele menüünupus koolidele/lasteaedadele.

Töögrupp kuulub erinevatel aastatel:

Merle Einola – Pärnumaa Arenduskeskus, rahvatervise ja turvalisuse spetsialist

Karmen Vesselov – Pärnumaa Arenduskeskus, rahvatervise ja turvalisuse spetsialist

Katrin Tamm – Terviseameti vaneminspektor

Eiri Silivälja – Paikuse Lasteaed, majandusjuhataja-osaliselt tervisejuht

Ingrid Ploom – Pärnumaa Kutsehariiduskeskus, teenindusõppe kutseõpetaja

Sirje Mölder – Pärnu maakonna Tervist Edendavate Lasteaedade (TEL) koordinaator

Reelika Lume – Pärnumaa Tervist Edendavate Koolide (TEK) koordinaator

Jana Ruubel – Pärnu Linnavalitsus, haridusosakonna juhataja

Marija Andrekson – Pärnu Linnavalitsus, rahvatervise spetsialist

Angelika Kurm – Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, praktikant.

Pärnu maakonna lasteaedade menüüde analüüsimisel selgus positiivsena, et kõikides lasteaedades valmib toit kohapeal köögis, mis aitab tagada pakutava toidu värskuse ja toitainete säilitamist. Kööki jõuab ka palju kohalikku toorainet, mis ümberkaudsetes taludes ja personali aiamaadel kasvatatakse. See kõik on suur eelis linna lasteaedade ees. Menüüd sisaldasid huvitavaid toite nagu kõrvitsapannkook, värskekapsa õuna sea-lihahautis, kruubisalat, peedi-kartulipuder, peedi-kikerhernesalat, tatraperle kookos-helvestega, porgandikotletid jpm.

2020. aastal toimus Pärnu linna kuue-teistkümnest üldhariduskoolist kuues

koolis õpilaste toitlustamine sisseostetud teenusena. Koolides, kus toimub õpilaste toitlustamine teenusena, olid menüüd mitmekesisemad. Baltic Restaurants Estonia AS suutis pakkuda menüüs mitut valikut põhitoitu ja samuti mitut valikut salatit. Paraku oli ka teenusepakkujaid, kelle menüüga väga rahul ei saanud olla, menüüvalikus esines saiakesi, küpsiseid ja šokolaadi.

Pärnu linna munitsipaalüldhariduskoolides on alates 01.01.2020 koolilõuna maksumuseks 1,46 eurot õpilase kohta, millest riigipoolne toetus on 1 euro ja linna toetus 0,46 senti.

Koolide menüüdesse jõuab kohalikku toorainet hooajaliselt, eelkõige oma maja kokade ja personali kaasabil, kes suvel kasvatatud saaki kooli toovad. Kooli tuuakse ka õunu, jõhvikaid, pohli ja astelpajumarju. Tõstamaa keskkoolil on oma kooliaed, kus kasvatatakse maitserohelist ja köögivilju, mida jätkub peaaegu terveks esimeseks veerandiks. Samuti on kooliaias olemas must-ja punane sõstar, vaarikas ja maasikas, mida sügavkülmutatakse ja kasutatakse laste toiduks ja maitsevee maitsestamiseks.

Maakonnas on koolitoidu maksumus ja selle üle arvestuse pidamine omavalitsuste lõikes erinev. Riigipoolne toetus koolilõunale õpilase kohta on 1 euro. Kõikides valdades läheb riigipoolne toetus puhtalt toiduainete peale ehk koolilaps saab täies ulatuses toiduna selle ühe euro kätte. Valla poolt makstakse kinni kulud, mis lähevad koolisööklate ülalpidamiseks: majanduskulud, elektri- ja veekulu, töötajate töötasu, vajadusel inventari soetamine jne.

Nii linna kui maakonna koolide menüüdes hakkas silma kalatoitude puudujääk, ehkki tervisekaitseõuete kohaselt peaks värskest kalast valmistatud toitu või kala-tooteid pakkuma vähemalt üks kord nädalas. Põhjuseks on ilmselt laste vähene huvi kalatootedega vastu, kokkade poolt

nimetati puudusena ka kvaliteetse kala rasket kättesaadavust ning kõrget hinda. Samuti valitses mitmes menüüs nisujahutoodete üleküllus – saiavormile lisaks veel saiake või makaronisupp koos pannkookidega samal koolipäeval. Kohati paistis silma toidusedeli ühekülgsus. Samas pakuti ka mittetraditsioonilisi toite ja menüü mitmekülgsusega oli põhjust rahul olla. Saab tõdeda, et osad koolid pingutavad õpilaste toidusedeli mitmekesistamise nimel ja eelnevatel aastatel läbi viidud menüüde analüüsid on olnud toitlustajatele eeskujuks, mille alusel oma menüüdesse muudatused sisse viia. Näiteks siirupivee pakkumine on asendunud maitsevee, taimetee või eestimaise õunamahlaga. Puuviljade osakaal menüüdes on väike ja kahjuks ei paistnud menüüdest silma kohalike hooajaliste puuviljade kasutamist. Sügismenüüdes oleks komisjon soovinud näha eestimaiste õunte kasutamist toidus ja vitamiiniampsudena.

Avaliku sektori raha eest pakutav toit peab olema tervist toetav. Haridustoitlustusse on vajalik sisse tuua keskkonnasäästlikkuse ja jätkusuutlikkuse põhimõtted ning luua eeldused, et õpilaste toidulauale jõuaks senisest rohkem kohalikku ja mahetoitu. Koolitoitlustuse jätkusuutlikumaks muutmiseks on vajalik kaardistada tekkivad toidujäätmed, toidujäätmete tekkepõhjused ja nende kogused ning võtta tarvitusele abinõud toidujäätmete vähendamiseks. Lähtuvalt toitumise erivajadustega laste arvu suurenemisest, kellel on erinevate ainete toidutalumatus, on vajadus luua tugisüsteem erimenüüde koostamisel ja lasteasutuste kokkadele koolitused.

Kodul on oluline roll laste tervislike toiduvalikute kujundamisel. Paralleelselt koolimenüüde korrastamise ja kokkade koolitamisega on suur vajadus ka lapsevanemate teadlikkuse tõstmisel tervisliku toitumise vallas, leides eelnevalt selleks rahastust.

Pärnumaa õpilaste vaimse tervise uuring 2022. aastal

2022. aastal viidi Pärnu maakonnas läbi Pärnumaa õpilaste vaimse tervise uuring, mille läbiviimise käigus saadi küsitluse teel vastused 763-lt õpilaselt. Uuringu tellija oli Pärnu Haigla Vaimse Tervise Keskus, rahastaja SA Pärnumaa Arenduskeskus ja läbiviija TÜ Pärnu kolledž. Lisaks kaasati teema laiapõhjalisemaks uurimiseks kaks TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni üliõpilast, kes viisid oma lõputööde raames läbi uuringud huvihariduse ja vaimse tervise seoste kohta (Ulrika Pärn „Huvi- ja üldhariduskoolide koostöö roll vaimse tervise hoidmisel Pärnu linna 14–19-aastaste noorte näitel“) ja üliõpilaste vaimse tervise kohta (Hanna Martinson „Üliõpilaste vaimne tervis koroonakriisis Tartu Ülikooli Pärnu kolledži üliõpilaste näitel“).

Kokkuvõtte peamistest tulemustest

- 22% vastanutest ärkavad värskelt ja puhana ja 12% ei tunne hommikuti enne kooli minekut väsimust.
- Veidi üle poolte vastanute puhul on nende vaimset heaolu harva või mõnikord mõjutanud igapäevased negatiivsed sündmused (uudised, poliitika), COVID-19 ja sotsiaalne isolatsioon.
- Joonis 5 toodud vastuste puhul mõjutavad vastajaid kõige enam raskused koolis ja eriti õppetöös (pidevalt 12%, enamasti 19% ja mõnikord 30%) ning minevikus kogutud vaimsed traumad (pidevalt 9%, enamasti 12% ja mõnikord 19%).
- Eriti murettekitav on surma- või enesetapumõtete esinemine sageli või pidevalt suisa 11% vastanutest.
- Põhikooli ealistel on stressi vähem, kui gümnaasiumiealistel, kuid stressi hakatakse siis tunnetama enamusel päevadel nädalas juba 8. klassis sarnaselt vanemate klassidega.
- Linnakoolides on stressi tundmist

märgitud kolmandiku võrra sagedamini kui maakonna koolides. Vastanute hulgas tunnevad stressi rohkem naised, enamuse päevadel 39% tüdrukutest ja 16% poistest.

- Vastajatel on viimasel paaril kuul olnud kõige sagedamini vähene huvi kooli vastu (24% pidevalt, 22% sageli), millele järgnevad raskused õppetöös vastavalt 10% ja 14%. Kõige vähem on vastajatel olnud konflikte kaasõpilastega (53% üldse mitte, 30% harva) ning probleeme õpetajatega (46% üldse mitte, 33% harva).
- Kõige enam tunnevad vastajad oma viimaste kuude käitumise puhul, et nad ei ole näidanud välja oma emotsioone (14% pidevalt, 22% enamasti). Samuti kartnud uusi olukordi või neil on esinenud rohkem ärevust.
- Positiivse poole pealt, tegelevad vastajad üle poolte vähemalt 2 korda kuus omale meeldiva hobiga, söövad igal hommikul hommikusööki ning koolilõunat ning liigutavad ennast piisavalt.
- Muret tekitab see, et välja ei puhata see-tõttu, et ollakse nutiseadmetes või vaadatakse televiisorit. Samas esinev ülemäärane unevajadus ja uinumisraskused (sh tüdrukutel rohkem kui poistel).
- Digiseadmeid kasutatakse ajaliselt kõige enam meelelahutuseks. Näiteks kõike enam (üle 6 tunni) kasutatakse digivahendeid mängimiseks (16% vastajatest) ning suhtlemiseks (15%). Digivahendeid kasutatakse näiteks filmide, sarjade ning videote vaatamiseks ning muusika kuulamiseks.
- Mõnuainetest tarbitakse kõige enam sigarette või huuletubakat (mitu korda päevas). Kõige vähem tarbitakse ja on proovitud narkootilisi aineid (sh kanep).
- Enamus vastajate hulgas ei esine vaimset ega füüsilist tervisehäiret. 22% vastajatest on nii neil kui ka nende pereliikmel füüsiline tervisehäire.
- Kõige enam otsivad vaimse tervise prob-

leemide puhul abi tüdrukud gümnasistid ning Pärnu linna koolides õppivad noored. Abi ei otsita enamasti, sest ei tunta, et nad abi vajavad või saavad ise hakkama. Samas tunnevad vastajad ka seda, et nad ei julge kellegi poole pöörduda või neil pole kellegagi rääkida.

- Kõige enam otsitakse probleemide puhul abi internetist, pereliikmetelt või sõpradelt.
- Emotsionaalse enesetunde küsimustiku vastuste puhul on näha, et kõige enam esineb kõikide sotsiaaldemograafiliste gruppide lõikes vaimset kurnatust. Kõige vähem esinev unehäireid, vaimset kurnatust, üldist ärevust ning depressiooni poiste, 7.–8. klassi ning laiemale põhi-kooli ja Pärnu maakonnas käivate õpilaste seas. Ka tasakaaluratuste puhul on näha sarnast trendi, kus eeltoodud gruppide puhul esinevad positiivsemad hinnangud kui teisel.

Aastatel 2020–2023 keskendus Pärnumaa tervisedendus elanike heaolu parandamisele, ennetustegevustele ning koostöö tugevdamisele. Olulisimad suunad olid vaimse tervise toetamine, tervislise eluviiside edendamine, töökohtade ja haridusasutuste tervisemeetmete laiendamine ning kogukondade kriisivalmiduse tõstmine.

Rahvastiku tervise väljakutseteks on elanikkonna vananemine, kõrge krooniliste haiguste esinemissagedus, vigastussurmade ja sõltuvusprobleemide levik ning noorte vaimse tervise probleemid. Laste ja noorte tervisekäitumises vajavad parandamist kehaline aktiivsus ja toitumisharjumused.

Tulevikus keskendutakse terviseteadlikkuse tõstmisele, ennetusprogrammide laiendamisele ning kogukondade ja haridusasutuste toetamisele, et luua tervislikum ja turvalisem elukeskkond kõigile Pärnumaa elanikele.

Turvaline Pärnumaa

2018. aastal moodustati Pärnumaa Omavalitsuste Liidu Turvalisuse nõukogu ja selle alakomisjonid – liikluskomisjon, rahvatervisekomisjon ning kogukondlike turvalisuse projektide hindamiskomisjon. Turvalisuse nõukogu tööd juhtis alates 2019. aasta lõpust kuni 2020. aasta septembrini ning taas 2021. aasta sügisest kuni tänaseni Eiko Tammist Saarde vallast. Vahepealsel ajal oli nõukogu esimees Andres Annast. Turvalisuse nõukogu tööd koordineeris ja toetas maakonna rahvatervise ja turvalisuse spetsialist.

Turvalisuse nõukogu tegevus

Turvalisuse nõukogu ülesanded maakondlike turvalisuse tegevuste elluviimiseks: kujundada maakonnas tervikvaadet turvalisuse probleemidest, asjakohastest lahendustest ning riiklikust, kohaliku omavalitsuse, erasektori ja kogukondlikust ressursist; koondada turvalisuse laiema käsitlemisega (sisejulgeolek ja riigikaitse, korrakaitse, pääste, ennetustöö, terviseendendus, sotsiaaltöö, tervishoid, haridus, vabatahtlik tegevus jne) hõlmatud huvirühmasid, edendada osapoolte vastastikust mõistmist ning juhtida ootusi üksteise suhtes; seada maakonnas turvalisuse tagamisel ühiseid eesmäärke ja koordineerida tegevusi nende saavutamiseks ning hinnata nende täitmist, sh kooskõlastada tegevusi erinevate maakondlike ja regionaalsete valdkondlike kogude vahel; soodustada kogukonnakeskset lähene misviisi, võrgustikutöö juurutamist riigi- ja kohalike asutuste ning eraettevõtete tegevustes, igapäevast panust, kogukondliku algatuse toetamist ja tunnustamist. Turvalisuse nõukogu tööd koordineerib ja toetab SA Pärnumaa Arenduskeskuses ametis olev rahvatervise ja turvalisuse spetsialist.

Turvalisus on Pärnumaa elanike heaolu

ja kogukondade tugevuse üks alustalasid. Viimased aastad on toonud nii uusi väljakutseid kui ka arenguvõimalusi, mis on nõudnud kiiret kohanemist ja innovaatilisi lahendusi. Pärnumaa turvalisuse nõukogu eestvedamisel on tehtud edusamme elanikkonna kriisivalmiduse tõstmisel, kogukondade kaasamisel ning riskide ennetamisel. Perioodil 2020–2023 keskenduti eelkõige kogukondade kaasamisele ja kriisivalmiduse tõstmisele, turvalisuse võrgustikutöö ja kooolituste arendamisele, riskide ennetusele ja kriisideks valmistumisele ning tulevikuplaanidele, mis aitavad Pärnumaad muuta veelgi turvalisemaks

Viimaste aastate kriisid (COVID-19 pandeemia, geopoliitilised pinged ja energiakriis) on toonud esile vajaduse suurendada elanike teadlikkust ja valmisolekut eriolukordadeks. Pärnumaa turvalisuse nõukogu töötas 2022. aastal välja „Kogukonna kriisitöövihi“, mida täiendati 2023. aastal, mil toimus ka praktiline läbikatsetus Soometsa külas. Kriisitöövihik on praktiline materjal, mille abil saavad kogukonnad ja elanikud paremini valmis olla kriisideks kaardistades olemasolevat ja täiendamist vajavat. Seda jagatakse KOVidele, seltsidele ja kogukondadele ning on kättesaadav ka elektroonilisel kujul nii Pärnumaa Omavalitsuste Liidu kui Pärnumaa Arenduskeskuse koduleheküljel. Lisaks viidi läbi mitmeid kohalikke ja maakondlikke kohtumisi, et tõsta kogukondade kriisiteadlikkust ning õpetada, kuidas kiiresti ja tõhusalt reageerida hädaolukordades.

Turvalisuse nõukogu tegevus oli suunatud nii kohalike ametkondade kui ka kogukondade koostööle. Toimused maakondlikud kriisivalmiduse arutelud – toimusid kohtumised omavalitsustega, et tõsta teadlikkust ja parandada koostööd ning turvalisuse teemalised kooolitused ja semi-

narid, näiteks avalike ürituste turvariskide maandamise ja uimastiennetuse teemadel. Lisaks osaleti üleriigilistel turvalisuse seminaridel ja õppustel, et saada uusi teadmisi ja jagada parimaid praktikaid.

2017. aastast on regulaarselt toimunud Lääne-Eesti maakondade turvalisuse nõukogude suvekool. Eialgu osalesid lisaks Pärnumaale veel Harju-, Rapla- ja Järva-maa. Suvekoolis toimub info vahetamine, heade praktikate jagamine, koostööviiside arutelu ja koolitused erinevatel fookusteemadel. Suvekool toimus aastatel 2018 ja 2019 ning siis jäid epideemia tõttu 2020–2022 aasta vahele. Alates 2023. aasta suvest toimub suvekool taas ja sel korral oli maakondi juba kuus – kaasatud oli ka Läänemaa turvalisuse nõukogu. Teemadeks ellujäämine, veeohutus (merepääste) ja kriisikolde praktikad.

Järgmiste aastate tegevused keskenduvad kogukondade ja ametkondade koostöö edasisele arendamisele. Olulised suunad on ohutuspäevade korraldamine kohalikes omavalitsustes koostöös PPA, Päästeameti, Terviseameti ja teiste partneritega; haridusasutuste töötajate ohutusõppuse korraldamine, et parandada valmisolekut eriolukordades tegutsemiseks; veeohutuse ja liiklusohutuse parandamine ning maakonnaülene kriisikoordineerimine luues maakonda elanikkonnakaitse koordinaatori ametikoht. Kogukondade ja ametkondade koostöö on Pärnumaa turvalisuse arendamisel võtmetähtsusega, mistõttu plaanitakse lähiaastatel veelgi enam kaasata nii vabatahtlikke, kodanikuühendusi kui ka erasektori partnereid.

Liikluskomisjoni tegevus

Turvalisuse nõukogu alakomisjon liikluskomisjon moodustati 2018. aastal kaheksa-

liikmelisena, kuhu kuulusid Maanteeameti, Pärnumaa Ühistranspordikeskuse, PPA Lääne Prefektuuri Pärnu Politseijaoskonna, Päästeameti Lääne Päästekeskuse ja kohalike omavalitsuste esindajad. Vahepealsel ajal on liikluskomisjon saanud 13-liikmeliseks ning komisjoni esimehed on aastatel 2020–2023 olnud Hannes Vaidla Transpordiametist; Karel Tõlp Häädemeeste vallast; Martti Rooden, Saarde valla haldusnõunik ja alates 15. detsembrist 2023 juhib komisjoni Marko Šorin, Põhja-Pärnumaa majandusvaldkonna abivallavanem. Teemad, millega liikluskomisjon tegeleb, on liiklusohutuse kohad (LOK), ennetustöö, kampaaniad, investeeringud riigiteedel ja KOVide territooriumil. Liikluskomisjon on sillaks riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste vahel, mille eesmärk on eelkõige koostöö tõhustamine ja infovahetus liiklusohutuse tagamiseks Pärnumaal.

Pärnumaa on viimastel aastatel teinud olulisi edusamme turvalise elukeskkonna loomisel ja kogukondade kaasamisel kriisivalmiduse tõstmiseks.

Aastatel 2020–2023 on Pärnumaa teinud edusamme turvalisuse valdkonnas. Olulisimad saavutused on kogukondade kriisivalmiduse tugevdamine, võrgustikutöö arendamine ning riskiennetuse süsteemne parandamine. Turvalisuse nõukogu ja omavalitsuste koostöös on ellu viidud mitmeid praktilisi algatusi, mis aitavad Pärnumaa elanikel paremini toime tulla võimalike kriisidega ning loovad tugevama ja turvalisema kogukonna.

Turvaline ja hästi ette valmistatud maakond on tugev ja vastupidav ka kõige keerulisemates olukordades. Pärnumaa jätkab tööd selle nimel, et turvalisus ei oleks vaid sõna, vaid nähtav ja tuntav igapäevaelu osa.

Kaitseliidu Pärnumaa malev aastatel 2020–2023

Kaitseliit on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon, mis täidab temale Kaitseliidu seadusega ja selle alusel pandud ülesandeid.

Alates 2018. aasta detsembrist juhtis Pärnumaa malevat kolonelleitnant Rasmus Lippur. 2021. aasta 10. jaanuaril andis Lippur maleva üle kolonelleitnant Tõnu Miilile, kes oli ka 2014.–2017. aastatel Pärnumaal malevapealik. Miili teine ametiaeg Pärnumaa malevas lõppes 6. jaanuaril 2023, mil malevapealikuks sai kolonelleitnant Raigo Paimla.

Muudatused toimusid ka malevkondade juhtimises. Ainsana jäi paika Kikepera malevkonna pealik Kristjan Pahk (vastutusala Saarde ja Häädemeeste valla territoorium). 2021. aasta juunis sai Korbe malevkonna pealikuks Laura Aus (vastutusala Põhja-Pärnumaa ja osaliselt Tori valla territoorium), Soontagana pealikuks Jaanus Ots (vastutusala osaliselt Lääneranna, osaliselt Tori ja osaliselt Pärnu linna territoorium) ja Pärnu pealikuks Kaido Lüll (vastutusala Pärnu linna haldusreformi eelne territoorium). Osa Lääneranna vallast, Lihula ja selle ümbrus, kuulub jätkuvalt Lääne maleva koosseisu ning seal tegutseb Lihula üksikkompanii Reimo Reimeli juhtimisel.

Üleilmsete ja rahvusvaheliste kriiside tõttu tuli Kaitseliidul aastatel 2020–2023 silmitsi seista hulga reaalsete ülesannetega. Kui taastamisjärgsete aastate suurematest tegudest võis seni olulisimana välja tuua 2005. aasta jaanuaritormis päästetöodes osalemise ja kahjude likvideerimises kaasaaitamise, siis 15 aastat hiljem tuli piirkonna suurimal vabatahtlikul organisatsioonil lahendada pikemaajalisemaid kriise.

2020. aasta alguses pani kogu elu

lukku COVID-19 ehk koroonakriis. Nakkuse levik ohustas ühiskonnas kõiki, kuid eriti haavatavad olid nõrgema tervisega inimesed: eakad ja krooniliste haigustega põdejad. Nende tervise hoidmiseks tuli elu suuresti ümber korraldada. Piirid pandi lukku, kokkusaamisteks tuli aga tagada, et seltskonda ei satuks neid, kes võiksid teisi nakatada.

Reegleid kehtestati palju ning neist arusaamiseks käivitati kriisitelefoniid, mis jagasid elanikele infot kehtivate piirangute ja vaksineerimisvõimaluste kohta. Häirekeskuses vajati abikäsi ning siin said öla alla panna Pärnumaa naiskodukaitsjad, kes õppisid kiiresti ära töökorralduse ja asusid murelike inimeste kõnedele vastama. Nii mõnigi vabatahtlik leidis niimoodi endale uue kutsumuse ja jätkas Häirekeskuses tööd ka pärast kriisi juba tavapärase töölepinguga.

Vaksineerimiseks ja nakkuse testimiseks löi Terviseamet koostöös tervishoiuasutustega hulga ajutisi *pop-up* lahendusi. Nii olid testi- ja vaksineerimistelkide juures sinna saabuvaid inimesi toetamas teiste seas ka kaitseliitlased ja naiskodukaitsjad, kes aitasid tulijaid registreerida ja tagasid punktide juures heakorda.

Nakkuse leviku takistamiseks piirati Eestis ja maailmas oluliselt inimeste liikumist. Riikidevaheline liiklemine praktiliselt katkes. Eesti-Läti piiril toetasid ametiabi korras politsei- ja piirivalveameti tööd Pärnumaa kaitseliitlased, kes aitasid kohapeal liiklust reguleerida. Et paljud asutused olid sunnitud puhkusel, oli vabatahtlikke kaitseliitlasi kohati lihtsam toetavatesse tegevustesse värvata. Kaks aastat hiljem oli nakkuspuhangu selgroog murtud, kuid kriisile järgnesid uued.

2021. aasta lõpul ja 22. alguses oli jäi meie liitlane Poola Valgevenest lähtuva hübriidrünnaku alla. Üle piiri üritati suunata

Kaitseliidu malevkonnad korraldavad oma vastutusalal ohutusalaseid perepäevi, kus osalevad lisaks omadele üksustele ka teiste jõustruktuuride meeskonnad. Üks pikema traditsiooniga üritusi on Saarde kaitsepäev koos kihelkonna laskevõistlusega, mis tähistas 2021. aastal 20. sünnipäeva. Suurejooneline üritus lõppes võimsa kontserdiga, kus olid laval korraga Kaitseliidu Pärnumaa maleva orkester Saxon, PPA orkester ja ansambel Metsatöll

migrantide horde eesmärgiga kohalikku olukorda destabiliseerida. Liitlaste toetuseks moodustati Kaitseliidu vabatahtlikest sihtüksuseid, kes rotatsioonidena lähetati Poola-Valgevene piirile kaitsekoostööd tegema. Lääne MKR koos Pärnumaa maleva võitlejatega mehitas Wisent 2 sihtüksuse 2022. aasta jaanuaris-veebruaries.

Juba 2014. aastal alguse saanud sõda Ukrainas muutus 2022. aasta 24. veebruaril hübriidsete „rohelist mehi-keste“ tegutsemisest konventsionaalseks pealetungiks – täiemahuliseks sõjaks. Seegi tõi Kaitseliidule uusi katsumusi ja muutusi.

Rünnakute algusest alates hakkasid

Ukrainast, eriti riigi tule alla jäänud piirkondadest, liikuma sajad tuhanded sõjapõgenikud, kes vajasisid sihtriiki saabudes kiiret peavarju ja esmatarbekauku ning loomulikult ka vajalike dokumentide vormistamist. Kuigi Kaitseliidule ametlikku abipalvet ei saadetud, tehti abikäte leidmiseks mitmeid üleskutseid ning loomulikult ei saanud meie vabatahtlikud asja kõrvalt vaatama jääda.

Oma oskusi said proovile panna Naiskodukaitse Pärnumaa ringkonna evakuaatsioonirühma liikmed, kes küll täiskoosseisus plaanipärasest evakuaatsioonipunkti avama ei pidanud, kuid said erinevaid õpitud tegevusi politsei, sotsiaalkindlus-

2022. aastal anti Kaitseliidus üle eriklassi teeneteristid, mille pälvisid Kaitseliidu uusaegse ajalooperioodi kõige keerulisematel ja ohtlikumatel aastatel, 1990–1992, tegutsenud kaitseliitlased

tusameti ja omavalitsustega koostöös kasutada. Kokku toetas Ukraina sõja esimestel kuudel sõjapõgenike saabumise toiminguid ligi 100 Pärnumaa kaitseliitlast ja naiskodukaitsjat.

Sõda Ukrainas tõi Kaitseliidule ja Naiskodukaitsesse kaasa hulga muudatusi. Plahvatuslikult kasvas liikmete arv. 2023. aasta lõpuks oli Kaitseliidu Pärnumaa malevas 1702 liiget, Naiskodukaitses Pärnumaa ringkonnas 229, Noorte Kotkaste Pärnumaa malevas 221 ja Kodutütarde Pärnumaa ringkonnas 315 liiget. 2020. aasta alguses olid need arvud 1585, 122, 188 ja 263).

Kui varem oli üks aastaplaani ülesannetest uute liikmete värbamine, siis nüüd tekkis selle asemele suurenenud vajadus

sõduri baasväljaõppe ja erialakursuste järele. 2022. aastal alanud sõduri baaskursusel, kus õpetatakse jalaväelase põhioskusi, osales ligi 100 uut võitlejat, enamasti naised ja need mehed, kel ajateenistus omal ajal eri põhjustel läbimata.

Lisaks mahule tuli muuta ka väljaõppe sisu. Ukraina õpikogemused töid välja muutused võrreldes varasemaga – mängu muutsid nüüd MÕS-id, mehitamata õhusõidukid. Nii hakkas ka Kaitseliidu Pärnumaa malev väljaõppes ja plaanide tegemises senisest enam arvestama õhtust tulevate ohtudega.

Varemgi olid Kaitseliidu õppustele kaasatud partnerid politsei- ja piirivalveametist, kaitsepolitseist, päästeametist ja kohalikest omavalitsustest. Talve hakul

Kaitseliit korraldab koostöös Pärnu linnaga vabariigi aastapäeva puhul piduliku jalutuskäigu, kus osalevad ka Pärnu koolid, politsei, päästeamet ja tegelikult kõik linlased. Pildil Pärnumaa maleva malevkondade lippurid 2023. aasta 23. veebruari rongkäigus

Pärnumaa naiskodukaitsjad 2023. aasta sõdurioskuste kursusel

toimuval Lääne maakaitseringkonna (vastutusalal Pärnumaa, Läänemaa, Saaremaa ja Hiiumaa maakonnad) suurõppusel Orkaan on juba pikka aega läbi mängitud stsenaariume, kus teineteist tuleb toetada ning tegevusi kooskõlastada.

Aastal 2020 toimus esmakordselt õppus Decisive Lancer, kus hinnati maakaitseringkonna staabi tööd. Samale õppusele kaasatakse aasta-aastalt järjest enam tsiviilpartnereid. Tänu sellele staabiõppusele on ametkondade ja Kaitseliidu omavaheine koordinatsioon paranenud, on saanud selgemaks, millist infot tuleb omavahel vahetada ning kuidas saame teineteist toetada. Pärast Ukraina täiemahulise sõja

algust läks koostöö veelgi tihedamaks, sest nähtu tõi esile sõjalise kriisi laiapinduse ja koordinatsioonivajadused.

Põhjalikumaks muutus ka jalaväeüksuste väljaõpe. Üle Eesti toimusid reservväelaste lisaõppekogunemised. 2023. aasta alguses kutsuti lühikese etteteatamisega õppekogunemise Okas raames välja Lääne maakaitseringkonna lahinguüksused. Kogunemisel tehti rühma tasemel koostööharjutusi ning muu hulgas toetati kogukondagi: Pärnu malevkonna võitlejad aitasid Pärnus uutesse ruumidesse kolida Olaf Esna legendaarse raamatukogu.

Naiskodukaitse Pärnumaa ringkond korraldas Saarde vallas organisatsiooni mitte kuuluvatele naistele ohutushoulaagri, kus õpetati kriisides iseseisvalt toimetulekut. Foto: Liina Toome

Kaitseliidu Pärnumaa malev korraldab maakonna eri paigus maakaitsepäeva, kus tutvustatakse Kaitseliidu, kaitseväge ja liitlasüksuste tehnikat ja tegevust. 2023. aasta maakaitsepäeval Pärnu vallikäärus sai korraldaja malevkonnapealik Kaido Lüll poseerida koos mitmikraketiheitjaga HIMARS

Pärnu malevkonna võitleja Pirkko Palu valiti 2023. aastal üleriigiliselt parimaks kaitseliitlaseks

Sama aasta sügisel toimus õppekogunemine Ussisõnad. Ussisõdalasteks ristiti reservis olevate kergjalaväerühmade liikmed, kes soovi korral määrati sõjaaja ametikohale oma kodukoha ligidusse. Tegu pole kaitseliitlastega, kuid kriisi korral on need rühmad allutatud oma vastutus-alal tegutsevale Kaitseliidu malevkonnale. Õppusel osales palju võitlejaid, kel viimastest õppekogunemisest oli möödas aas-

taid ning Ussisõnade ajal said nad oma jalaväelaseoskusi värskendada.

Kuigi suurem rõhk 2020.–2023. aastatel oli sõjalisel väljaõppel, jätkus õppuste kõrval ka laiapindse riigikaitse arendamine. Koroonaaastad jätsid kokkusaamistesse lünga, kuid pärast piirangute kaotamist jätkusid maakaitsepäevad, riigikaitselaagrid ja militaarvõistlused, millest suuremad on Sookoll ja Vändra sprint.

Pärnumaa sport 2020–2023

Vaatamata väga raskele aastale kogu riigis võib siiski öelda, et saime Pärnumaal 2020. aastal ära tehtud nii mõndagi. Kõik, kes on oma asja aastaid juba ajanud, viisid ka see aasta spordisündmuseid läbi: Pärnu Aastajooks, Duatlon läbi aasta sari, orienteerumiseljapäevakud, Are pargijooksud jne. Esmakordselt toimus Pärnumaa kogu pere liikumispäev Jõulumäel, kus kogu elanikkond sai professionaalsete juhendajate käe all uusi oskusi omandada erinevate värskes õhus harrastavate liikumisvõimaluste osas (discgolf, orienteerumine, rullsuusatamine jne). Ka Pärnu Kahe Silla klubi lähenes sellele aastale kohaselt – kõik üritused toimusid virtuaalselt, mis osutus vägagi populaarseks.

Meie maakonna keskne tervisesportidikeskus – Jõulumäe – alustas välisportiväljakute renoveerimisprojekti, mille raames rajatakse neli saviliivkattega tennisväljakut, kolm 3x3 tänavakorvpalliväljakut, üks korvpalliväljak ja multisportala võrkpalli jms mängimiseks, et aidata kaasa spordiga tegelevate inimeste arvukuse suurenemisele.

Lisaks Jõulumäel plaanitavatele uuendustele rõõmustas uute või paremate sportimisvõimaluste lisandumine – 3x3-korvpalliplatsi rajamine Munamäele, Sindi kettagolfi väljak, Reiu-Raeküla kunstlumesüsteemi käima lükkamine, Raja tänavu ujula, Rääma sõudekeskuse sisesõudebasseini ja jõusaali ning Lihula spordihoone valmimine. Samuti pandi alus Pärnus uue köetava kunstmurukattega jalgpalliväljaku loomisele.

Tippspordi poole peal tehti märkimisväärsed rahvusvahelisi tulemusi sõudmises, bikinifitnessis, maadluses, purjetamises ja ka erinevates tehnikaspordi stiilides. Samuti oli suurepärase Timmo Jereti Hawaii Ironmani pääse ja Avo Keele

juhendatava Läti võrkpalli koondise jõudmine EMile.

Koolisport Pärnu maakonnas – püüdsime hoolega hoida töös vastavalt võimalustele Pärnumaa kalenderplaanis olevaid üritusi. Aasta algusest kuni märtsini võis võistlusi korraldada tavapäraselt, kuid aprillist polnud see enam võimalik. Septembrikuus saime küll jätkata, aga novembrikuus keelas maakond koolides ürituste korraldamise ja kõik väljasõidud. Pärnu linn keelas oma ühistegevused detsembri alguses. Seega 2020. aastal sai koolisport aktiivselt tegutseda vaid viis kuud (jaanuar, veebruar, märts, september, oktoober) ja erinevatel spordisündmustel osales 5091 õpilast. Kuna kalenderplaanis oli võimalik korraldada 35 võistlust, jäi pidamata 20. Pärnumaa valdade õpilasi osales 1482 korral (Häädemeeste vald 296, Tori vald 454, Lääneranna vald 191, Kihnu saar 33, Põhja-Pärnumaa vald 276, Saarde vald 232 õpilasega). Pärnu linna koolidest osaleti 3609 korral. Põnevam sündmus sel keerulisel aastal jäi aga hästi meelde – Euroopa spordinäda raames toimuv Heatahtejooks, mida Pärnumaa koolisport korraldab koostöös MTÜ Tallinnmeetinguga Pärnumaal alates 2007. aastast. Rannastaadionil võttis Heatahtejooksust osa 1368 koolinoort. Jooksu tuli avama tollane Eesti Vabariigi president isiklikult, sest Pärnumaa jooks oli läbi aastate Eestis üks suurimaid. Kersti Kaljulaid rääkis lastele jooksu mõttest, selle tähtsusest ja jooksis ise lastega kaasa. *Heatahtejooks sai alguse 2005. aastal Norrast, lapsed jooksevad sümboolselt nende laste eest, kes ise joosta ei saa. Õnnetuse läbi kannatada saanud laste liikumisravi saab toetada helistades aastaringsele annetustelefonile. Toetusega on suudetud luua Haapsalusse ratastoolipark.* Olukorra

kiuste mõtlesime välja ka midagi uut – „5 minuti jooks“ – oodatud olid need, kes soovisid kehalise kasvatuses hinnet parandada, osales 29 õpilast.

2021 oli taas raske aasta koroonapiirangute valguses, kuid vaatamata sellele toimus ja sai tehtud nii mõndagi spordivaldkonnas. Eriti suur oli meie korvpalli esindusmeeskonna Pärnu Sadama Eesti meistrivõistluste hõbe ja ja eurosarjas osalemine, sõudeneliku 6. koht Tokyo olümpiamängudel ning kettagolfar Kristin Tattari edu: USAst naastes tennis pärnaka Euroopa meistrivõistlustel hõbemedali ja sõlmis kettatootja Latitude 64ga nelja-aastase koostöölepingu, mis toob eestlannale sisse 500 000 dollarit. Esmakordselt toimus Liikumisfestival Jõulumäel, kus kogu elanikkond sai kaks päeva kaasa lüüa erinevates liikumisalastes tegevustes nii vees kui maismaal.

Meie maakonna keskne tervisespordikeskus – Jõulumäe – sai valmis oma pallimängukompleksi. Juuniks valmisid kolm 3x3 tänavakorvpalliväljakut ja täismõõtmetes kossuplats, millel spetsiaalne Sport Courti plastkate. Seal kõrval veel multifunktsionaalne pallimänguplats. Peale selle neli uut tenniseväljakut – Top Clay kattega ehk saviliivaväljakud, millel vett läbilaskev vaip-aluskate. Lisaks Jõulumäel plaanitavatele uuendustele rõõmutas uute või paremate sportimisvõimaluste lisandumine – Lihula spordihoone lõplik valmimine, uisuplats, raeküla spordi- ja mänguväljak, suur ja uhke vibustaadion Tammistes, Sindi kärestiku kasutuselevõtt rahvusvahelise võistlusareenina ning Pärnus valmis uus köetava kunstmurukattega jalgpalliväljak.

Tippspordi poole peal tehti veel märkimisväärsed rahvusvahelisi tulemusi – jalgrattur Rein Taaramäest sai teine eestlane, kes kandis suurtuuril (Vuelta) liidrisärki,

jetisportlase Jasmiin Üprausi MM-sarja hõbe slaalomis ja pronks rajasõidus, Avo Keele edu Läti koondise eesotsas ja pääs EM-finaalturniirile, *quad*-i-sõitja Kevin Saare neljas EM-tiitel ning Pärnust pärit rannavolle treener Rivo Vesik vedas oma Venemaa duo OM-il hõbedale.

Jaanuarist maini koolispordi võistlusi ei toimunud. Kevadel oli võimalik korraldada taaskord Rannastaadionil „5 minuti jooks“ ja Vallikäärus üks tore mänguline teatevõistlus. Maikuust kuni detsembrini õnnestus korraldada 22 võistlust ja umbes sama palju võistlusi jäi korraldamata. Kokku oli haaratud 18 Pärnu linna ja 23 maakooli õpilased, kes osalesid 3829 korral. Kõige õnnestunum otsus oli muuta Pärnu linna koolispordis ajale jalgu jäänud murdmaajooksu formaati. Ligi 50 aastat kestnud jooks 1.–12. klassi õpilastele, mida korraldati põhiliselt Niidupargis, sai läbi. Kahjuks ei olnud võimalik jätkata, sest normaalsed tingimused jooksu korraldamiseks puudusid. Ühiselt otsustati, et kuna olukord riigis on veel habras, võiksid kõik koolid ise analoogset jooksu korraldada. Nii sündiski „#FUNRUN“ ehk jooks oma koolis, mille idee on pärit San Franciscost. Esimesel korraldusaastal osales ühtse juhendi alusel 1848 õpilast. Suurematest võistlustest võiks veel välja tuua pikkade traditsioonidega Pärnu linna Pendelteatejooksu, kus osales 385 õpilast ja Maakonna Teatekrossijooksu, kus osales 237 õpilast. Oluline kehalise kasvatusel ainesektsiooni koosseis toimus 30.08.2021, kus võeti vastu otsus MTÜ Pärnu Koolispordi Liidu tegevus lõpetada. Haldusreformi käigus olid linna ja maakonna koolisport nagunii lähenenud ja leiti, et ühe MTÜ „Pärnumaa Koolisport“ alt on mõistlik edaspidi tegevust jätkata.

2022. aasta oli Pärnumaa spordielu jaoks äärmiselt edukas! Eriti suur oli meie korv-

palli esindusmeeskonna Pärnu Sadama Eesti meistrivõistluste kulla tiitel, Pärnu bikinifitnessi staar Agne Kiviselg teenis IFBB rahvusvahelisel *grand prix*’il kohe kaks karikat: Kiviselg pani pika puuga kinni oma võistlusklassi ehk üle 164 sentimeetri pikkuste sportlaste bikinifitnessi ja i-le pani täpi triumf absoluutarvestuses, kus seisis ravis iga kategooria parimad. „Hooaja esimene võistlus, oma kategooria puhas võit ehk kohtunike üksmeel, tagatipuks absoluutvõit ja 11. profikaart – mis sa hing veel tahta oskad?“ Sellele lisaks kettagolfari Kristin Tattari edu: MM 1. *discgolf*’is, kettagolfi profituuri (Disc Golf Pro Tour) teise astme turniiri ehk *silver series*’iga 1. koht ning valimine Disc Golf Pro Touri aasta parimaks naismängijaks.

Meie maakonna keskne tervisesportdikeskus – Jõulumäe – sai lõpuks nurgakivi Baltikumi esimese täismõõtmes

rannajalgpallihalli ehitamiseks. Rajatav hall, mida saab kasutada aasta läbi, vastab FIFA ehk rahvusvahelise jalgpalliliidu nõuetele. See sobib muudegi suviste spordialade nagu rannavõrkpalli, -käsipalli ja -tennise harrastamiseks. Lisaks Jõulumäel plaanitavatele uuendustele rõõmustas jalgpallureid ka nurgakivi panek Pärnu jalgpallihalli rajamisele.

Tippspordi poole peal tehti veel märkimisväärsed rahvusvahelisi tulemusi – Timmo Jereti kolmeaastane ränk vaev ühe võistluspäeva nimel sai vääriliselt tasutud: ta ületas USAs Hawaii saarel täispika triatloni maailmameistrivõistluste finišijoone 25–29aastaste meeste klassis kolmandana ja läheb ajalukku Eesti kiireima amatöörina Hawaiiil. *Quadracer* Kevin Saar kindlustas endale viienda EM tšempionitiitli. Suvepealinna 21aastane jetisportlane Jasmiin Üprus krooniti Itaalias Olbias Ski

Ladies GP1 klassi maailmameistriks. Ja meie noor tõusev talent Viola Hambidge saavutas U17 Euroopa olümpiafestivalil hõbemedali seitsmevõistluses, lisaks U18 Euroopa meistrivõistluste 6. koha seitsmevõistluses ja U18 Balti meistritiitli seitsmevõistluses.

2022. aasta esimesel poolel arvas Pärnu Linnavalitsus koolispordi Pärnu linna Spordikooli alt välja. Koolinoorte tegevused suunati Pärnumaa Spordiliidu alla. Koolispordi võistluste kalenderplaanis suuri muudatusi ei toimunud. Alates 2017. aastast korraldatakse palju spordiüritusi ühiselt Pärnu linnaga. Suure õpilaste osalemisarvuga võistlused peetakse mõlemal pool siiski veel eraldi. Põhjuseks kohtunike ja suurte spordibaaside nappus. Lisaks hoiame elus maapiirkonna tegevusi ja kaasaame kogukonna inimesi meie üritustest osa saama. Ühiselt korraldati 20 spordiüritust, Pärnu linn võistles eraldi 10 ja maakond 11 spordivõistlusel. 2022. aastal osales koolispordi poolt korraldatud 41 üritusel 7286 koolinoort. Meelde jäi tore liikumissüritus „Korvpallipäev“ koostöös Pärnu Sadama korvpallimeeskonnaga. Vabariigis osaleti aktiivselt Orissaares toimuvatel rahvastepalli võistlustel, kust tuldi tagasi võidukalt. 1.–3. kl poiste seas saavutas I koha Paikuse Kool, 4. Jõõpre Kool. 4.–5. kl saatsime osalema 8 võistkonda Pärnumaalt. Poistest olid võidukad: I Audru Kool, III Are Kool, 4. Paikuse Kool, 5.–6. Pärnu Vanalinna pk, 9.–10. Uulu pk. Tüdrukutest särasid: II koht Sindi gümnaasium, 5.–6. Paikuse ja 7.–8. Audru kool. Teatejooks: 1.–9. klassi ehk põhikoolide arvestuses oli 111 punktiga Uulu põhikool II kohal. KK/G arvestuses säras Pärnu Sütevaka HG. Õpetajatele mõeldud tegevused toimusid täies mahus. Lisaks koosolekutele külastasime „Sibulateed“ Peipsi ääres. Aasta võtsime kokku ja jagasime häid soovide Pärnu Viiking Spas. Pärnumaa Spordiliit algatas

esimese maakonnana Eestis koolinoortele suunatud võistlusväliseid liikumistegevusi.

2023. aasta oli Pärnumaa spordielu jaoks taas äärmiselt edukas! Kõige rohkem tasub esile tuua kahekordse *discgolfi* maailmameistri Kristin Tattari edu – ta suutis teist hooaega järjest *discgolfi* maailma täielikult triumfeerida. Tattar tegi imelise hooaja, võites esimese naisena kõik neli *major*-kategooria ehk suurturniiri: Champions Cupi, European Openi, teise järjestikuse MM-kulla ja USA lahtised meistrivõistlused. Peale selle veel kodupubliku ees võidetud Euroopa meistritiitel. Lisaks oli ta tulises võitluses Eesti aasta naissportlase tiitlile, saavutades märkimisväärt rahva poolehoidu. Tooks esile ka Kevin Saart – *quadisõitja*, kes tegi hooaja kaasa USAs AMA sarjas ning pälvis hooaja uustulnuka tiitli. Samuti ühel etapil saavutatud 3. koht oli killuke nii USA, Euroopa kui Eesti *quadis*spordi ajaloos – varem ei olnud saavutanud poodiumit ükski mitte-ameerikalasest sõitja. Noortest tooks esile Viola Hambidge Euroopa noorte olümpiafestivali seitsmevõistluse 4. kohta.

Meie maakonna keskne tervisespordikeskus – Jõulumäe – sai valmis Baltikumi esimese täismõõtmetes rannajalgpallihalli. See sobib muidugi suviste spordialade nagu rannavõrkpalli, -käsipalli ja -tennise harrastamiseks. Lisaks sai valmis jalgpalli pneumohall ning uus triiki täis padelikeskus.

Tippspordi poole peal tehti veel märkimisväärt rahvusvahelisi tulemusi – meie raudmees Timmo Jeret lõpetas hooaja võiduka täispika triatloniga, jättes Barcelonas seljataha 1680 finišisse jõudnud meest ning krooniti amatööride maailmameistriks. 23aastane jetisportlane Jasmiin Üpraus tuli võõra masinaga MK-sarja tšempioniks Pro Women Ski GP kategoorias.

Lisaks veel tähistasime Pärnu võrkpall 100. aastapäeva – selle auks toimus noorte turniir, võrkpalli liidu aastalõpu gala ning legendaarsele treenerile Johannes Noormägilale avati nimeline pink.

2023. aastal toimus koolispordis kõik tavapäraselt – kokku korraldati 43 spordiüritust, neist võttis osa **7116** õpilast. Pärnu linnast osaleti 5233 ja maakoolidest 1845 korral ja teistest linnadest piirkondlikel võistlustel oli osalejaid 38. Kevadel täna-sime aktiivsemaid 2022/2023 õppeaastal osalejaid Varbla Sadama restoranis „Groot“ ja tutvusime Tõstamaa mõisakoo-

liga. Aasta lõpus sai külastatud Haapsalu Hestia Spad.

2023. aastal oli eesmärgiks mitmekesistada koolinoortele mõeldud spordi- ja liikumisalaseid tegevusi. Jätkasime liikumisharrastuse valdkonnas ehk võistlusvälistes tegevustes liikumiskampaaniate ja teemanädalatega ning spordiala päevadega. Liikumiskampaaniad toimusid kahel korral. Teemanädala eesmärgiks on tutvustada ja võimaldada lastel proovida erinevaid spordialasid, mida üldjuhul kehalise kasvatuses tunni ajal ei tehta.

Kohalikud omavalitsused

Pärnumaa Omavalitsuste Liit

Mittetulundusühing Pärnumaa Omavalitsuste Liit (POL) asutati 22. jaanuaril 1992. aastal. Esimeses põhikirjas, mis registreeriti Pärnu Maavalitsuses 13.03.1992 sätetati, et POL on valdade, linnade ja alevi volikogude vabatahtlik ühendus, mille põhieesmärgiks on oma liikmete ühishuvide esindamine ja kaitsmine ning koostöö omavalitsusi puudutavates küsimustes.

Kui POL esimeses põhikirjas oli 41 punkti, siis kehtiv (2023) põhikiri kirjeldab liidu ja liikmete eesmärke, õigusi, kohustusi ja võimalusi 99 punktiga.

Liidu eesmärk aga on jäänud üldjoontes samaks, kuid siiski täienenud ajajooksul. Täna liidu eesmärgiks on kokkuvõtlikult ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist.

Pärnumaa Omavalitsuste Liidu koostöömõtteks on: Tõhusa koostöö eelduseks liidus on suhtlemine, mida kannavad vastastikune usaldus, austus, tähelepanelikkus, ausus, õiglus, täpsus, ehedus ja asjatundlikkus.

Pärnumaa ambitsioon on olla konkurentsivõimeline, edukas ja silmapaistev maakond, mis tagaks pärnumaalastele kvaliteetse elu-, töö- ja puhkekeskkonna ning inimesed tunneksid aasta-aastalt elukvaliteedi pidevat paranemist. Et saavutada edu, tuleb maakonnal lisaks kõrgete eesmärkide püstitamisele toetuda oma eripärale ja unikaalsusele ning väärtustada oma inimesi. Suhtuda inimestesse kui varasse, mitte kohustusse.

Põhikirja on esmasest kinnitamisest alates muudetud kümnel korral: 07.01.1994; 01.12.1994; 10.10.1996; 10.06.1997; 18.06.2003; 28.04.2004; 22.04.2008; 27.01.2010, 28.01.2015 ja 16.12.2022.

POLi kõrgemaiks juhtorganiks on üldkogu, kuhu vastavalt põhikirjale kuuluvad liikmete esindajad – üldjuhul omavalitsuse valitsuse juht ja volikogu esimees. 2022. aastal muudeti põhikirjaga ka üldkogu koosseisu. Ning nüüd moodustub liidu üldkogu liitu kuuluvate omavalitsuste esindajatest. Igal liikmel, välja arvatud Pärnu linnal, on üldkogus kaks esindajat. Pärnu linnal on üldkogus sama palju esindajaid, kui teistel liikmetel kokku. Igale nimetatud esindajale nimetatakse ka asendaja. Omavalitsuste esindajad ja asendajad nimetab vastava omavalitsuse volikogu kohalike omavalitsuste volikogude volituste tähtajaks. Igapäevase töö korraldamisega tegeleb juhatus ja büroo.

Vastav muudatus sai eelkõige tehtud Pärnu linna astumisega Pärnumaa Omavalitsuste Liidu liikmeks. 01.01.23 seisuga on esmakordselt liidu ajaloos nii, et kõik Pärnumaa kohalikud omavalitsused on liidu liikmed.

Jätkuvalt on juhatusele ja üldkogule abiks tegutsemas teemapõhised komisjonid: revisjonikomisjon, sotsiaalkomisjon, hariduskomisjon, kultuurikomisjon, kõrghariduse- ja teaduskoostöö komisjon ning strateegilise ja ruumilise planeerimise komisjon. Maakonnatasandi siseturvalisuse ja rahvatervise tööd koordineerivad turvalisuse nõukogu ja rahvatervise komisjon ning liikluskomisjon. Lisaks on konkreetse tegevuse elluviimiseks moodustatud kohaliku omaalgatuse projekti hindamiskomisjon, Pärnumaa kauni kodu žürii ning C.R. Jakobsoni auhindade žürii.

Alates 2018. aastast on POL partneriks riigile, täites maakondliku arendusorganisatsiooni (MARO) ülesandeid ning

kohalike omavalitsuste volikogude poolt ühiseks täitmiseks delegeritud tegevusi. Sellega seoses on POLi ülesannete hulka lisandunud siseturvalisus, rahvatervis, kultuurivaldkonna ühiselt täidetavad ülesanded ja maakondliku laulu- ja tantsupeo komisjoni töö koordineerimine, arendusalase koostöövõrgustiku töö korraldamine, riiklike regionaalarengu dokumentide ja investeerimiskavade koostööprotsessides osalemine, kohaliku omaalgatuse ja kogukondliku turvalisuse projektide ning maakonna arengustrateegiate elluviimise programmide koordineerimine ja palju muud. Lisaks on jätkunud tegevused haridus- ja noorte valdkonnas.

Olenemata liikmete arvust, juhtidest ning majanduslikust olukorrast on POL alati pidanud tähtsaks mõnda traditsiooni. 1995. aastal alguse saanud augustiseminar ja 1998. aastal lisandunud kevadseminar on katkematult toimunud tänaseni. Jätkunud on teemapõhiste koolituste, seminaride ja infopäevade ning Pärnumaa arengukonverentside korraldamine.

POLi toetab rahaliselt mitmeid valdkondlike organisatsioonide ja asutusi (nt spordiliit, Jõulumäe tervise- ja spordikeskus, Pärnumaa Arenduskeskus, Pärnumaa laste ja noorte vaigse tervise keskus, rahvakultuuri keskselts). Koostöö ja toetus eespool nimetatud partneritele on oluline kogu Pärnumaa arengule ja elukeskkonnale, lähtudes nii kohalikust elanikust kui külastajast.

Lisaks tegevustoetustele kaasfinantseerib POL jätkuvalt maakonna hariduse-, kultuuri-, spordi-, sotsiaal- ning teisi ühisüritusi ning tegevusi.

Iga-aastaselt tunnustatakse Pärnumaa haridustöötajaid ning tublimaid õpilasi, kultuuri- ja sporditegelasi, sotsiaalvaldkonnas tegutsejaid, rahvatervisesse panustajaid ning valitakse välja Pärnumaa kaunid kodud ja C.R. Jakobsoni preemia saajad. 2022. aastast valitakse koostöös Eesti

reservohvitseride kogu ja Pärnu linnaga Pärnumaa aasta isa. SAPA eestvedamisel tunnustatakse maakonna ettevõtjaid ja kodanikuühiskonda.

Kokkuvõtteks on maakonna kohalikke omavalitsusi koondav Pärnumaa Omavalitsuste Liit jätkuvalt ühiste tegevuste kokkuleppimise koht, maakonna identiteedi hoidja, tasakaalustatud arengu toetaja ja eestvedaja. POL on ühistevõrgu koordineerija ja täitja nendes valdkondades, milles on pädevus ja mida ei ole edasi delegeritud.

Esiletõstmist (st mitte igapäevased või iga-aastased tegevused liidus) väärivad tegevused ja sündmused 2020–2023

2020. aastal anti välja teos „Sindi paisu saaga“ ning 2021. aastal ajalooline kogumik „Pärnumaa–Buskerud 30“.

2021. aastal loodi sõprusliidud USA Marylandi osariigi St Mary maakonnaga.

Mais 2021 sõlmisid Pärnumaa Omavalitsuste Liit, Pärnu linn ja Tartu Ülikool omavahel koostööpõhimõtted, mis kehtivad 2024. aasta maikuuni. Koostööpõhimõtete sõlmimisega lepitakse kokku, et lepingupooled teevad Tartu Ülikooli Pärnu kolledži arendamisel igakülgset koostööd. Koostöö eesmärk on kujundada kolledžist 2024. aastaks Lääne-Eesti väljapaistev kõrgharidus- ja pädevuskeskus, sealhulgas kasvatada põhiõppe üliõpilaste arvu ning tunduvalt suurendada kolledžis ja selle vahendusel teostavate täiendusõppe-, teadus- ja arenduslepingute mahtu.

2022. aastal loodi POLi eestvedamisel Pärnumaa viie omavalitsuse (v.a Pärnu linn ja Kihnu vald) poolt Pärnumaa Filmifond. Töötati välja fondi statuut, loodi veebileht ja algatati ekspertkomisjoni moodustamine. Pärnumaa Filmifondi eesmärgiks on edendada Pärnu maakonnas professionaalset audiovisuaalsete teoste tootmist, luua alus professionaalsele filmitööstusele Pärnu-

maal läbi audiovisuaalsete õppetegevuste ja -projektide toetamise, tuua Pärnu maakonda investeringuid, reklaamida Pärnu maakonda Eestis ja välismaal. Pärnumaa Filmifond kaasrahastab nii Eesti- kui välismaa mängu- ja dokumentaalfilme, seriaale, muusikavideosid tuues Pärnumaa filmitegijale ja -vaatajale lähemale.

2022. aastal koostati koostöös Pärnumaa Arenduskeskusega uus Pärnumaa arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“, mis sai kõigi Pärnumaa seitsme omavalitsuste volikogu heakskiidu. Uue arengustrateegia pidulik allkirjastamine toimus 20.03.23.

2023. aasta oktoobris avati Pärnumaa kodutute loomade varjupaiga uus hoone. Kaasaegne ja kõigile tingimustele vastav hoone sai ehitatud Pärnumaa Omavalitsuste Liidu eestvedamisel ning tänu Pärnumaa kuue (Pärnu linn, Häädemeeste, Lääneranna, Põhja-Pärnumaa, Saarde ja Tori vald). Projekti kogumaksumus koos käibemaksuga oli 1,2 miljonit eurot. Projekti rahastati 50% ulatuses meetmest ja 50% rahastasid kohalikud omavalitsused.

Aastal 2021 leppisid Pärnumaa omavalitsused kokku, et 2022. aastal esitatakse maakondade arengustrateegiate elluviimise toetusmeetmesse põhiprojektina Pärnumaa kodutute loomade varjupaiga ehitamine. Projektitaotlus sai positiivse rahastusotsuse, projekti elluviimise periood oli 19.10.2022 – 14.11.2023. Hoone ehitati eelnevalt Pärnu Linnavalitsuse poolt tellitud põhiprojekti alusel. Hoone ehituse riigihanke võitjad olid ühispakkumises osalenud ehitusettevõtjad Maatriks-RP OÜ ja Antaares AS, omanikujärelevalvet teostas Tarindi Consult OÜ. Töödega alustati 2022. aasta sügisel. Loomade varjupaik rajati hoonestusõiguse alusel olemasoleva varjupaiga asukohta Raba tn 32 kinnistule Pärnu kesklinnas. Pärnu Linnavalitsuse poolt Pärnumaa Omavalitsuste Liidu kasuks seatud 30 aastase hoonestusõiguse eesmärgiks oli kinnistule loomade

varjupaiga hoone ehitamine ning seejärel loomade püüdmine, omanike kindlakstegemise ja varjupaiga teenuse osutamine. Hoonele pandi nurgakivi aprillis 2023, hoone sai kasutusloa 31.10.2023, kui oli valminud kaasaegne ja kõigile nõuetele vastav uus A-energiaklassiga loomade varjupaiga hoone. Hoone on maakütel ja sisustatud nüüdisaegse tehnikaga. Hoone kogupind on 565 m², milles on 17 suurt kambrit koertele (igal oma õueala), erinevad toad kassidele, veterinaari tuba, loomade pesuruumid, ventilatsiooniga karantiinituba, lisaks avar vastuvõturuum ja kööginurgaga puhkeruum personalile. Maja mööbel on hangitud ringmajanduse põhimõttel, millega hoiti kokku raha ja sooviti säästa loodust.

Oktoobris 2023 pälvis Pärnumaa Omavalitsuste Liit ühisprojekti algatuse eest Varjupaikade MTÜ traditsioonilise Elmo preemia. Tegu on söakuse preemiaga silmapaistvale ametiisikule, kellega MTÜl on olnud önn viimase aasta jooksul koostööd teha.

2023. aasta augustis asus liidu büroosse tööle hariduse ja noorsootöö koordinaator. Nimetatud töökohta rahastavad kuus Pärnumaa maapiirkonna omavalitsust.

Tervisekassa alustas liiduga läbirääkimisi, et moodustada igasse maakonda maakonna haridus- ja terviseametite tervisedenduse spetsialisti töökoht. Liidu büroo tegeles aktiivselt läbirääkimiste ning Tervisekassa lepingu tingimuste kooskõlastamise ja ajakohastamisega. Läbirääkimised olid edukad ning lepingutingimused kokkuvõtteks sobivad mõlemale poolele. Töökoha täitmiseks toimus avalik konkurss, mille tulemusel leiti sobiv spetsialist ning alates 02.01.24 on liidu büroos tööl maakonna haridus- ja terviseametite tervisedenduse spetsialist, kelle tegevus katab kogu Pärnu maakonda.

Liidu büroo poolt koostati ja esitati meetmesse „Töölase konkurentsivõime

toetamine“ projekt „Pärnumaa maapiirkonna noortegarantii tugisüsteemide arendamine“. Projekti eesmärgiks on mittetöötavate noorte tööalase konkurentsivõime ja haridussüsteemi lõimumise toetamine. Projekt sai rahastatud ja projekti periood on 01.01.24 – 31.12.2027 ning projekti tulemusel asub Pärnu maapiirkonnas tööle

neli juhtumikorraldajat ning võrgustiku koordinaator.

Hariduskomisjoni ja liidu eestvedamisel toimus 24. oktoobril 2023 üle mitme aasta Pärnumaa hariduskonverents „Õpetaja kui bränd“. Konverents sai väga hea tagasiside ning järgmine Pärnumaa hariduskonverents toimub 2024. aastal.

Sihtasutus Pärnumaa Arenduskeskus

Pärnumaa Arenduskeskus on Pärnumaa omavalitsuste poolt maakonna tasakaalustatud arenguks loodud sihtasutus, mis kavandab Pärnumaa arengut, arendab ettevõtlust, noorte ettevõtlikkust ja ettevõtlusõpet ning kodanikuühiskonda. Edendab rahvatervist ja siseturvalisust, rahvusvahelisi suhteid ning viib ellu maakonnaüleseid projekte.

Arenduskeskus kuulub maakondlike arenduskeskuste võrgustikku (MAK).

Koostöös maakonna, riigi ning rahvusvaheliste võrgustike ja partneritega rakendame oma teadmisi ja kogemusi maakonna tasakaalustatud arenguks.

Pärnumaa arenduskeskus on arengustrateegia „Pärnumaa 2035+“ eestvedajaks ja peamiseks elluviijaks.

Korraldame igal aastal mitmeid erinevaid koolitusi ja üritusi. Aasta tippsündmuseks on Pärnumaa tegijate konkurss, kus kuulutatakse välja aasta parimad ettevõtjad ja vabaühendused.

Visioon: Pärnumaa Arenduskeskuse visioon on olla esmane, asjatundlik ja tunnustatud koostööpartner Pärnumaa arenguga seotud valdkondades. Oleme arenguvedur Pärnumaa kujundamisel Läänemere säravaimaks pärliks.

Missioon: Pärnumaa Arenduskeskuse missioon on inspireerida maakonda arenema, olles kompetentseks eestvedajaks, tasakaalustajaks ja väarikaks Pärnumaa identiteedi hoidjaks.

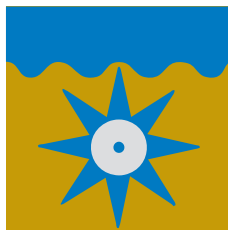

Vallad ja linnad

Häädemeeste vald

VAPP

LIPP

Territoorium 494 km²

- haritav maa 8174,1 ha
- looduslik rohumaa 3466,9 ha
- mets 28806,3 ha
- muu maa 8052,4 ha

Elanike arv 01.01.2024

- kokku 5021
- 1 km² kohta 10,2

Asustusüksuste arv 31

- külasid 29
- alevikke 2

Valla keskused

- Uulu küla, kaugus Pärnust 15 km
- Häädemeeste alevik, kaugus Pärnust 40 km

Omavalitsusjuhid

- volikogu esimees Andrus Soopalu
- vallavanem Karel Tõlp (2017–2021)
- vallavanem Külliki Kiiver (2021–)

Uuenenud Häädemeeste valla külade esimeste suvemängude esikolmik.

Foto: Jüri Looring

Elanike arv asustusüksuste lõikes

Alevik/küla	2020	2021	2022	2023
Arumetsa küla	104	98	96	91
Häädemeeste alevik	563	544	543	529
Ikla küla	145	145	142	138
Jaagupi küla	66	63	67	64
Kabli küla	248	239	237	232
Krundiküla	98	102	93	89
Laadi küla	461	484	511	536
Leina küla	52	50	54	55
Lepaküla	108	111	110	108
Majaka küla	49	49	54	52
Massiaru küla	79	81	84	74
Mereküla	72	81	83	83
Metsaküla	68	66	63	71
Metsapoole küla	99	100	98	95
Nepste küla	37	32	28	29
Orajõe küla	40	38	36	38
Papisilla küla	56	56	57	57
Penu küla	65	60	58	57
Piirumi küla	51	54	56	57
Pulgoja küla	65	59	61	61
Rannametsa küla	147	151	162	152
Reiu küla	527	550	559	590
Sooküla	56	50	55	52
Soometsa küla	114	110	119	116
Tahkuranna küla	186	181	198	222
Treimani küla	195	192	187	186
Urissaare küla	66	67	72	76
Uuema küla	24	22	21	29
Uulu küla	516	517	537	527
Võidu küla	84	86	77	76
Võiste alevik	451	446	446	451
KOV täpsusega	20	25	22	54
KOKKU	4912	4909	4986	5047

Olulisemad sündmused 2020

Veebruar

- * Hädameeste vallas alustas vanemlusprogramm „Imelised aastad“. Programmi eesmärgiks oli aidata vanematel ennetada laste käitumis- ja arenguprobleeme ning omandada vajalikke vanemlikke oskusi.
- * Konstantin Pätsi ausamba juures toimusid mälestushetked Eesti Vabariigi 102. aastapäeva raames, samuti vabariigi aastapäeva kontsert-aktus ja peoõhtu Treimani Rahvamajas.

Märts

- * Korraldati köster-kooliõpetaja Hendrik Sooviku mälestuspäev Võiste kalmistul ja Tahku Tares.

Aprill

- * Hädameeste vallas toimus 17. Eesti omavalitsusjuhtide talvine mitmevõistlus „Tunne Hädameeste valda“.
- * Pikka traditsiooni jätkates toimusid Hädameeste piirkonna noorte solistide kontsert „Lauluõied“ Treimani Rahvamajas, XXIII Simbi-Rimbi eelkooliealiste laste laulu- ja tantsupäev Tahkuranna kooli saalis ning Luitejooks Rannametsas.
- * Suusahooaja säravaimad hetked: Päär Suursild, Hendrik Peterson ja Rando Teearu pääsesid Eestit esindama Põhja-maade Noorte Meistrivõistlustele Falunisse. Ranno Sutt võitis suusasarja kolmanda etapi Haanjas M18 vanuseklassis. Päär Suursild saavutas Vabariiklikel Talimängudel Otepääl M18 vanuseklassis III koha.

Mai

- * Hädameeste valla meeskond osales esimest korda Koonga mängudel, üldarvestuses saavutati II koht.
- * Alustati kahe kuu pikkuse liikumisväljakutsega „Hädameeste liigub“, kus kilomeetreid sai koguda kõndides, rattaga sõites või muud sportimisviisi harrastades.

Juuni

- * Avati Uulu-Pärnu kergliiklustee vastvalminud lõik ja Hädameeste aleviku kergliiklustee.

Juuli ja august

- * Hädameeste vald paistab traditsiooniliselt silma tugeva suvise kultuurikavaga, kus säravamad olid 14. Päikeseloojangu Festival Kablis, Hädameeste Hää 2020 suvesündmused, Suurküla Avatud Hoo-vide päev, Pärnumaa kogu pere liikumispäev Jõulumäe Tervisespordikeskuses, taasiseseisvumispäeva ajalootund K. Pätsi ausamba juures, renoveeritud Kabli Seltsimaja „õnnistuspäev“ ja 9. kodukandipäev, Lamba Vest Uulus, Pärnumaa 26. bändide päev Treimani Rahvamajas.

September

- * Esmakordselt toimusid Hädameeste rannas lohesurfi vabastiili Eesti meistri-võistlused.
- * President Kersti Kaljulaid külastas Hädameeste valla visiidi raames siinseid sadamaid, ettevõtteid, külakeskusi jm.

November

- * Liikumisrõõmu pakkusid Jõulumäe 36. metsajooks ja tervisekäimine.

Detsember

- * Jõuluajal toimetas Hädameeste vallas jõuluvana Eedu liikuv postkontor, Tuisuliival peeti koos rannapäkapikkude ning Jõulumooriga aardejahti, toimusid laternamatkad Jõulumäe päkapikurajal, avatud oli Lottemaa jõulumaa.

Olulisemad projektid ja investeeringud 2020

- * Valmis Uulu Põhikooli laiendus (aula ehitus koos muude ehitustega vanas hoones ja hoone ümber). Maksumus 975 776 eurot.
- * Rekonstrueeriti Uulu Põhikooli staadion. Maksumus 377 631 eurot.
- * Valmis Uulu-Pärnu kergliiklustee II etapp (2018–2020). Maksumus 555 211 eurot,

Kabli Seltsimaja uues kuues august 2020. Foto: Kadri Teor

Eakate Kodu 2020. Foto: Inga Talts

*Häädemeeste valla suurima ettevõttena tutvustati presidendile Weiss OÜ-d.
Foto: Maaris Tõlp*

Uulu-Pärnu kergliiklustee uus lõik on avatud. Foto: Urmas Luik

millest toetus 465 718 eurot, valla osalus 89 493 eurot.

- * Rekonstrueeriti Kabli Seltsimaja. Valla osalus 146 894 eurot.
- * Valmis Häädemeeste Eakate Kodu juurdeehitus (2018–2020), maksumus 1 783 225 eurot.
- * Rekonstrueeriti Häädemeeste Eakate Kodu vana osa (2019–2020). Maksumus 604 139 eurot, millest toetus 184 880 eurot, valla osalus 419 259 eurot.
- * Valmis Häädemeeste aleviku kergliiklustee. Maksumus 427 014 eurot, toetus 29 053, valla osalus 127 961 eurot.
- * Suurküla rannatee parkla ja valgustus. Maksumus 80 304 eurot, toetus 27 079, valla osa 53 225 eurot.
- * Toetati Pärnu Raja tn lasteaia ehitust 134 117 euroga.
- * Koostati Võiste aleviku kalurikülaks kujundamise projekt. Maksumus 110 665 eurot, toetus 45 389 eurot, valla osalus 65 276 eurot.
- * Teostati Metsapoolle Põhikooli I korruse remont (Kabli lasteaia ajutiseks ületoomiseks) 8 275 eurot.
- * Jätkati hajaasustuse programmi taotlusvooruga, riigi toetus 50 105 eurot.

Olulisemad sündmused 2021

Veebruar

- * Tingituna eriolukorrast riigis anti valla tunnustused üle Eesti Vabariigi 103. aastapäeva tähistamisel K. Pätsi mälestussamba juures.
- * Jõulumäe Tervisespordikeskus tähistas 45. sünnipäeva. Jõulumäe sünnipäevaks loetakse 18. märtsi 1976, kui alustati suusastaadioni rajamist. Jõulumäe rajajaks on Enn Tasalain.

Mai

- * Tehas Fibo ExClay tähistas 30. sünnipäeva.
- * Treimani Raamatukogu tähistas 100. sünnipäeva.

- * Toimus kogu pere liikumispäev Jõulumäe Tervisespordikeskus.

Juuni, juuli, august

- * Häädemeeste valla suve kultuuriprogramm oli mitmekesine. Toimusid XV Põhja-Liivimaa festival „Ürgne kutse“, 15. Päikeseloojangu Festival Kablis, Treimani Avatud Hoovide Päev, Häädemeeste Hää suveprogramm, uue Häädemeeste Eakate Kodu avamispidu, Treimani Rahvamaja peoplatsil segakooride laulupäev „Muusika on rõõmu jaoks“, Võiste suvefestival, Konstantin Pätsi mälestussamba juures taasisesevu-mispäevale pühendatud kontsert-aktus, Kabli külaplatsil ja seltsimajas Kabli küla 10. kodukandipäev, Uulu Lamba Vest.
- * Asutati Lions naiste klubi LC Tahkuranna. Häädemeeste valla tegevuspiirkonnas panustas klubi alustamisse 19 naist, kelle eesmärgiks on olla Häädemeeste vallas toeks neile, kes seda vajavad.

September

- * Maalikunstnik K. Müllerile paigaldati Uulu kalmistule uus mälestuskivi, Häädemeeste Raamatukogus avati Henn Saare eestvedamisel K. Mülleri näitus.
- * Uulu Põhikool valiti aasta kooliks 2021. Aasta kooli konkursi viib läbi Haridus- ja Noorteamet koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumi ning ERR-ga. Konkursi eesmärk on tunnustada koole, kus õppimine on inspireeriv ja innovaatiline ning koolis valitsevad hoolivad suhted.

Oktoober

- * Uulu Raamatukogu tähistas 100. sünnipäeva.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liidu poolt sai aasta õppeasutuse juhi tunnustuse Häädemeeste Keskkooli direktor Aule Kink.

November

- * 17.11 kogunes valitud Häädemeeste Vallavolikogu oma esimesele istungile. Vallavolikogu esimeheks valiti Andrus Soopalu, aseesimeheks Lembit

Künnapas. 23. novembril toimunud järgmisel istungil valiti Häädemeeste vallavanemaks Külliki Kiiver. Kinnitati ka uus vallavalitsuse koosseis. Lisaks vallavanemale kinnitati vallavalitsuse koosseisu abivallavanemad Helve Reisenbuk, Siim Suursild ja Ants Järv.

Detsember

- * Taasavati jõuluvana Eedu liikuv postkast, Jõulumäel toimusid laternamatkad, avatud oli Lottemaa jõulumaa, Tuisuliival tegutsesid päkapikud.

Olulisemad projektid ja investeeringud 2021

- * Rekonstrueeriti Häädemeeste Muusikakooli hoone (2019–2021). Maksumus kokku 416 355 eurot, millest toetus 195 000 eurot, valla osa 221 355 eurot.
- * Rekonstrueeriti Häädemeeste teenuskeskuse hoone, rajati parkla (2019–2021). Maksumus kokku 374 107 eurot, millest toetus 195 000 eurot, valla osa 179 107 eurot. Häädemeeste teenuskeskus sai uue ilme, lisaks loodi ruumid Häädemeeste Muuseumile.
- * Remonditi Uulus Pargi tee 1 hoone (Häädemeeste vallamaja, Uulu Lasteaed, Uulu KSK) ohtlik välisfassaad (2020–2021). Maksumus 829 011 eurot.
- * Häädemeeste kergliiklustee äärde paigaldati pingid ja tehti haljastus. Maksumus 32 314 eurot.
- * Rajati uued mänguväljakud Võiste alevikku (maksumus 31 608 eurot), Uulu külla (maksumus 28 296 eurot) ja Häädemeeste alevikku (maksumus 40 842 eurot).
- * Rekonstrueeriti Aiandi ja Tööstuse tänavad. Maksumus 172 708 eurot, toetus 100 000, valla osalus 72 708 eurot.
- * Häädemeeste alevikus ehitati välja Suurküla rannatee. Maksumus 28 200 eurot.
- * Rannametsa rajati kõvakattega tee. Maksumus 120 503 eurot.

- * Eakate Kodu kööki soetati kombikatel. Maksumus 18 176 eurot.
- * Hajaasustuse programmi raames toetati 45 taotlust. Valla toetussumma oli 75 000 eurot, riigipoolne toetus oli 74 400 tuhat eurot.

Olulisemad sündmused 2022

Jaauuar

- * Võiste Raamatukogu tähistas 100. sünnipäeva.
- * Toimus Häädemeeste Muusikakooli uuendatud maja avaaktus.
- * Toimusid Häädemeeste talvised lahtised lohesurfi meistrivõistlused kiiruses ja kõrguses. Häädemeeste rannas tehti ajalugu ja püstitati uus Eesti talisurfi kiirusrekord – 108,86 km/h.

Veebruar

- * EV iseseisvuspäeva tähistamine K. Pätsi mälestussamba juures, õhtul kontsertaktus Kabli Seltsimajas.
- * Häädemeeste teenuskeskuse ja Häädemeeste Muuseumi avamine.

Märts

- * Fotonäitus „Häädemeeste näitetrupp 120“, Väljapanek „Ema keel“ Häädemeeste Raamatukogus.
- * Pärnumaa 2021. aasta sotsiaalvaldkonna töötajaks valiti Häädemeeste Eakate Kodu juhataja Gerli Liiva.

Aprill

- * Tähistati harrastusnäitemänguga tegelemise 122. aastat Häädemeestel.

Mai

- * Lavassaare staadionil peeti suurejooneline 2022. a Pärnumaa tantsupidu. Häädemeeste vallast andsid oma panuse 228 tantsijat/võimlejat + rühmade juhendajad.
- * Uulu Segakoor tähistas kontserdiga oma tegevuse 11. aastapäeva Uulu Põhikooli uues aulad.

Juuni, juuli ja august

- * Suvise kultuuriprogrammi säravamad

ettevõtmised: XVI Põhja-Liivimaa festival „Tuled Häädemeestele“, Kabli naisrahvatantsurühm „Rannapiigad“ 15. sünnipäev, Häädemeeste Hää suvi festivaliprogramm, Treimani Avatud Hoovide Päev, Avatud Hoovide Päev Uulu piirkonnas, Uulu Lamba Vest, kontsert „Häädemeeste rahvalaulud ja hää lood“ Häädemeeste Seltsimajas, Võiste Suvefestival, Häädemeeste 36. kodukandipäevad, Häädemeeste Issandamuutmise apostliku õigeusu kiriku ja Tahkuranna Jumalasünnitaja Uinumise kiriku 150. aastapäeva tähistamine.

- * Koduloolasel Dora-Alviine Kesperil valmis kuues raamat „Perelood“.
- * Kabli Seltsimaja hoovil toimusid etendused „Mehed, kes sidusid oma pastlapaelad ise“. Lavastaja Kardo Ojassalu, tekstid Ott Kilusk, tantsuõpetaja ja korraldaja Ege Hünerson. Etenduses osalesid rahvatantsijad segarühmast ja naisrühm „Kuu“, naisrühm „Rannapiigad“ ja segarühm „Hää“ ning pillidel folk-punk-rock bänd „August Urr“.
- * Jõulumäe Tervisespordikeskuses toimusid 29. rannamängud, kus Häädemeeste valla meeskond saavutas Audru osavalla järel teise koha.

September

- * Pärnumaa kogu pere liikumispäev Vol 2 Jõulumäe Tervisespordikeskuses.
- * 27. Pärnumaa bändide päev Treimani Rahvamajas.
- * Häädemeeste vald osales Maal elamise päeval. Maal elamise päeva sündmused viidi läbi Võiste sadamas.

Oktoober

- * 20.10 taaskäivitas Saint-Gobaini kontserni kuuluv Leca Eesti Häädemeestel Fibo ExClay tehases kergkruusa tootmise võimsusega 350 000 kuupmeetrit aastas. Toodang on suunatud Eestisse, Lähti ja Leetu ning ekspordiks. Tehasesse investeeriti üle 2 miljoni euro.

- * Toimusid Võiste Raamatukogu 100. juubelile pühendatud raamatukogupäevad.
- * Häädemeeste Muusikakooli tähistas 30. aastapäeva.
- * Häädemeeste Muuseumis avati näitus Peeter Laredei 160. sünniaastapäeva puhul.
- * Märgistati esimene avalik varjumiskoht Häädemeeste vallas Uulu Kultuuri- ja Spordikeskuses.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liidu aasta õppeasutuse juhi tiitliga tunnustati Uulu Põhikooli direktorit Egle Rumbergi.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liidu aasta tugispetsialisti tiitliga tunnustati Häädemeeste Keskkooli, Metsapoolse Põhikooli, Kabli Lasteaia ja Häädemeeste Lasteaia tugispetsialisti Maris Rüütlit.

November

- * Liikumisrõõmu pakkus Jõulumäe 37. metsajooks ja tervisekäimine.

Detsember

- * Kabli Seltsimaja tähistas 90. sünnipäeva.

Olulisemad projektid ja investeeringud 2022

- * Koostati Häädemeeste Keskkooli koolimaja hoone energiatõhususe parandamise ja rekonstrueerimistööde renoveerimisprojekt. Maksumus 71 040 eurot.
- * Sõlmiti Jaagupi sadama hoonestusõiguse seadmise leping OÜ Jaagupi Sadama Arendusega eesmärgiga sadam välja arendada.
- * Koostöös Päästeametiga ehitati olemasolevale elektrisüsteemile reservtoitesisendid mobiilsete diisलगeneraatorite lisamiseks Häädemeeste Keskkooli ning Uulu Kultuuri- ja Spordikeskuse hoones. Maksumus 21 900 eurot.
- * Häädemeeste vald osales POL ühisprojekti Pärnu loomade varjupaiga ehitamisel. Maksumus 44 930 eurot.
- * Valmis Soometsa tee äärde kavandatava kõnnitee eskiis ning alustati Laadi küla

Häädemeeste muuseumi uute ruumide avamine 2022. Linti lõikavad muuseumi juhataja Kaire Käära, vallavanem Külliki Kiiver ja abivallavanem Siim Suursild

Männiku tee tänavavalgustuse projekteerimist.

- * Teedesse investeeriti 171 691 eurot. Sh rajati Häädemeeste – Rannametsa teele mustkatet 2,56 km ulatuses.
- * Osaleti 2022. aasta hajaasustuse programmis ja toetati 24 taotlust. Valla toetussumma oli 60 000 eurot, riigipoolne toetus 46 600 eurot.

Olulisemad sündmused 2023

Jaanuar

- * Marta Mäesalule pühendatud õhtu „Marta Mäesalu sünnist 130 aastat“ Häädemeeste Muuseumis.

Veebruar

- * Alustas Terve Häädemeeste sündmuste kava toitumis- ja liikumisteadlikkuse tõstmiseks (03.02–13.05).
- * Toimus Häädemeeste Muuseumi sünnipäevapidu „Häädemeeste Muuseum 32 ja Eesti Vabariik 105“.
- * Tähistati EV iseseisvuspäeva K. Pätsi mälestussamba juures, kontsert/aktus Kabli Seltsimajas, pidu Treimani Rahvamajas.

- * Maestro Ilmar Tõnisson sai Vabariigi Presidendilt Valgetähe IV klassi teenetemärgi.

- * Pärnumaa vapimärk anti ettevõtja Kalmer Metsaorule, kes juhib põllumajanduslikku osaühingut Weiss OÜ, mille maad asuvad mitmes Pärnumaa ja Viljandimaa piirkonnas, andes tööd pea 70-le töotajale. Juhina kannab ta vastutust ettevõtte üldseisundi, arengu ning rahaliste vahendite õiguspärase ja otsustarbeta kasutamise ning oma töötajate rahulolu eest. Ta on võtnud oma südameasjaks edendada elu maapiirkonnas ja seda on ta aastakümneid tulemuslikult teinud. 2019. aastal jõudis lõpuni Vahtra suurfarmi arendamise projekt, mille tulemusena loodi ultramoodne farm, kus on kohti rohkem kui 1000 piimalahmale. Lisaks ettevõtlusele olnud alates 1991. aastast volikogu liige Tahkuranna vallas ja tänases Häädemeeste vallas.

Märts

- * Mitmel pool Lätis ja Eestis tähistati liivi pärandi päeva.
- * Traditsiooniline kevadsimman Treimani Rahvamajas.

Juuni, juuli ja august

- * Selle suve kultuuriprogrammi säravamad sündmused: Põhja-Liivimaa festival „Veel üks kord“, Kabli Päikeseloojangu Festival, Liivi pärimuse päev Treimani Rahvamajas, Uulu Lamba Vest, Häädemeeste kodukandipäev Häädemeeste Muuseumis, Häädemeeste külade mängud Jõulumäel, Võiste suvefestival, Pärnumaa vanatehnikapäev Rökkivas Rebases, taasiseseisvumispäeva kontsert-aktus K. Pätsi ausamba juures, VIII Uhla-Rotiküla elamusjooks ja Häädemeeste Hääsuvi festivaliprogramm.

September

- * Maal Elamise Päeva tähistati Häädemeestel, kus näidati nii oma valla rahvale kui ka külalistele, kui tegasus on Häädemeeste valla elanikud.
- * Tiina Ruul pälvis parima metsamajandaja tiitli.

November

- * 38. Jõulumäe metsajooks ja tervisekäimine pakkusid liikumisrõõmu.

Detsember

- * Osaleti kiirusliku vastupidavuse tšempionaadi võistlusprogrammi läbiviimisel Häädemeeste spordihoones pühapäeviti seitsme nädala jooksul. Võisteldi joonejooksus ja ergomeetril sõudmises.
- * Treimani laulukoor ja Treimani Trio tähistasid 30. sünnipäeva.

Olulisemad projektid ja investeeringud 2023

- * Häädemeeste alevikus ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni rekonstrueerimine ja laiendamine (2022–2023). Projekti kogumaksumus on 3,2 miljonit eurot, millest vee-ettevõtja omaosalus 1,9 miljonit eurot. Häädemeeste Vallavolikogu garanteeris projekti omafinantseeringu

Aiakärude näitus Häädemeeste kodukandipäevadel 2023. Foto: Egge Treumuth

(laen) summas 1,9 miljonit eurot, mille tagatiseks on vallaelarve vahendid. ÜVK rekonstrueerimine ja laiendamine võimaldab Häädemeeste aleviku inimestele kaasaegsed olmetingimused.

- * Valmis Häädemeeste Tervisekeskuse lift. Maksumus 73 703 eurot. Lifti ehitamisega lahendati Häädemeeste Tervisekeskuse ligipääsetavuse küsimus, lift võimaldab eakatel ja liikumispuudega inimestel ning samuti lapsevankriga liikujatel hõlpsamini arsti külastada.
- * Via Baltica trassi ehitusega riigi poolt vallale tasuta üle antud 7000st kantmeetrist freesasfaldist kasutati vallateede mustkatte alla viimiseks ligikaudu 5000. Tööd läksid maksma üle 250 000 euro, rekonstrueeriti ligikaudu 9 km vallateid.
- * Valmis Uulu-Soometsa tee kergliiklustee projekt. Maksumus 15 235 eurot.
- * Viidi ellu Häädemeeste Eakate Kodule jahutussüsteemi ja päikesepaneelide paigaldamise projekt „Imeline Energia“. Maksumus 87 148 eurot.
- * 2023. a said hajaasustuse programmi kaudu rahastuse kokku 25 taotlejat. Riigi toetus 53 790 eurot.
- * Üldkasutatavad objektid varustati pinkide ja WC-dega.
- * Enefit Connect rajas uued ühendused Häädemeeste alevikus ja Laadi külas kiire interneti võimaldamiseks.

Tunnustused

Häädemeeste valla kõrgeimad tunnustused on aukodaniku nimetus ja vapimärk. Häädemeeste valla aukodaniku nimetus on vallakodaniku elutöö tunnustus, mis võidakse omistada isikule vallale osutatud väljapaistvate teenete eest. Vapimärk antakse vallale osutatud teenete väärtustamiseks isikule, kes on oma töö ja tegemistega hariduse, kultuuri, sotsiaal-, tervishoiu, majandus- või muus valdkonnas oluliselt kaasa aidanud valla arengule ja mainele.

Häädemeeste valla vapimärk 2020 **Maret Salak**.

Häädemeeste valla aukodanik 2021 **Karel Tõlp**.

Häädemeeste valla vapimärk 2021 **Maia-Liisa Kasvandik, Viktor Koop, Aarne Raev**.

Häädemeeste valla vapimärk 2022 **Riho Pruul, Ago Tähiste**.

Häädemeeste valla aukodanik 2023 **Enn Tasalain**.

Häädemeeste valla vapimärk 2023 **Tiia Soomre, Ülle Alanurm**.

Teised tunnustused

Häädemeeste valla 2020. aasta kultuuri-preemia **Aigi Treumuth**.

Häädemeeste valla 2020. aasta haridus-preemia **Tahkuranna Lasteaed-Algkool**.

Häädemeeste valla 2020. aasta parim meessportlane **Hendrik Peterson**.

Häädemeeste valla 2020. aasta parim naissportlane **Kelli Järvoja**.

Häädemeeste valla 2020. aasta parim treener **Egert Miljan**.

Häädemeeste valla tunnustuse „Parem keskkond“ said **Mõisa väikekoht 1 korteriühistu, Kabli Seltsimaja ning RMK Kabli külastuskeskus** koos Kabli õppe- ja Priivitsa lõkkekohaga ja **Oktaavia korteriühistu**.

Häädemeeste valla 2021. aasta haridus-preemia **Uulu Põhikool**.

Häädemeeste valla 2021. aasta kultuuri-preemia **Kadri Leivategija**.

Häädemeeste valla 2021. aasta parim naissportlane **Triina Trei**.

Häädemeeste valla 2021 parim treener **Egle Vutt**.

Häädemeeste valla 2021 parim meessportlane **Märt Lääts**.

Häädemeeste valla tunnustuse „Parem keskkond“ 2021 said **Häädemeeste Eakate Kodu, Mõisa väikekoht 5, Uulus asuv kortermaja, OÜ Trükitäht Kaffe-kuoda OVAT**.

Häädemeeste valla 2021. aasta ettevõtteks valiti **Bravo Catering OÜ**.

Häädemeeste valla 2022. aasta hariduspreemia **Häädemeeste Keskkool**.

Häädemeeste valla 2022. aasta kultuuri-preemia **Ege Hünerson**.

Häädemeeste valla 2022. aasta parim meessportlane **Markus Lehtla**.

Häädemeeste valla 2022. aasta parim treener **Vladislav Šonitšev**.

Häädemeeste valla 2022. aasta ettevõtteks valiti **Võiste Puukool OÜ**.

Häädemeeste valla 2023. aasta hariduspreemia **Metsapoole Põhikool**.

Häädemeeste valla 2023. aasta kultuuri-preemia **MTÜ Randalased**.

Häädemeeste valla 2023. aasta parim naissportlane **Kristi Uibu**.

Häädemeeste valla 2023. aasta ettevõtteks valiti **Uulu Kohvik OÜ**.

Muud tunnustused

Siseministeerium tunnustab siseturvalisuse ala vabatahtlikke. 2019. aasta parimaks vabatahtlikuks merepäästeühinguks sai MTÜ Jaagupi Vabatahtlik Merepääste. Selts tegutseb pika ajalooga rannakalurite tööpiirkonnas Häädemeestel. Jaagupi vabatahtlikud merepäästjad on väga aktiivsed. Nad on hoolt kandnud kohaliku kogukonna veeohutuse tagamise eest ning reageerimisvõimekuse arendamise kõrval pannud suurt rõhku ka ennetusele. Näiteks on nad õpetanud Häädemeeste valla kooliõpilastele jääaugust pääsemist ning korraldanud ennetuspäeva, kus andsid mereohutusalaseid teadmisi enam kui 20 Eesti haridusasutuse töötajale.

Häädemeeste valla kaunid kodud

2020

Maakodud:

1. koht: Jaak Valge, Valge elamu Pulgoja külas.

2. koht: Kaire Aava, Siimu tee 2 elamu Laadi külas.

3. koht: Virve Kurm ja Eldur Künnap, Kuusemetsa talu Lepakülas.

Eripreemia:

Jaqueline Ergma omanäolise suvekodu loomise eest Kaasiku talus Krundikülas.

2021

Maakodud:

1. koht: perekond Kaldas, Raiesmaa talu Laadi külas.

2. koht: perekond Jõesalu, Pilliroo talu Laadi külas.

Elamud tiheasustuses:

1. koht: perekond Männik, Side tn 5, Häädemeeste alevik.

Sotsiaal-, äri- ja tootmisobjektid:

1. koht: Viisnurga puhkemajad Uulu külas.

2022

Maakodud:

1. koht: perekond Karjus, Uuetoa talu Laadi külas.

Elamud tiheasustuses:

1. koht: perekond Jõffert, Pulga tee 31, Reiu külas.

2. koht: perekond Tari ja Rahu, Tuule tn 2, Häädemeeste alevikus.

Sotsiaal-, äri- ja tootmisobjektid:

1. koht: Lottemaa teemapark Reiu külas.

2023

Maakodud:

1. koht: perekond Onno, Siimu tee 15 elamu Laadi külas.

2. koht: Küllike Naar ja Mihkel Vainula, Markuse talu Kabli külas.

3. koht: Anu Adams ja Aimar Allandi, Riia mnt 1 elamu Võiste alevikus.

Sotsiaal-, äri- ja tootmisobjektid:

1. koht: Katrin Virkus Sule ja Arvi Käärid, Nurka talu Piirumi külas.

Kortermajad:

2. koht: KÜ Kevade tn 1 kortermaja Häädemeeste alevikus.

Kihnu vald

VAPP

LIPP

Territoorium 1724 ha (koos laidudega)

- haritav maa 262,7 ha
- mets 637,5 ha
- muu maa 254,4 ha
- looduslik rohuma 489,2 ha
- Ōuema 82,1 ha

Elanike arv 01.01.2024

- kokku 686
- 1 km² kohta 39,8

Asustusüksuste arv

- • külasid 4

Valla keskus

- Linaküla (piirkond kirik, vallamaja, kool, muuseum, rahvamaja, raamatukogu)
- kaugus Pärnust linnulennult 40 km

Omavalitsusjuhid

- volikogu esimees Veera Leas
- vallavanem Egon Vohu

Ojamõ'nd ühteteist! Foto: Silvia Soide

Elanike arv asustusüksuste lõikes

Asula	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Lemsi küla	207	206	205	207	211
Linaküla	172	171	172	159	159
Rootsiküla	126	128	128	136	129
Sääreküla	195	199	197	189	187
Kokku	700	704	702	691	686

Olulisemad sündmused

- * Kihnut külastas president Kersti Kaljulaid.
- * Kihnus vahetus võim 2021. aastal.
- * Kihnu vald liitus Pärnumaa Omavalitsuste Liiduga.
- * Rahvaküsitluse tulemusena ehitati välja osaline tänavavalgustus.
- * Paljud majapidamised said endale kiire interneti.
- * Kihnu vald sai 30 aastaseks.
- * Kihnu vald asutas koos teiste saaromavalitsustega Saarte Energia Agentuuri.
- * Kihnu vald sai toetust kogukonnapõhise toetatud eluaseme ehituseks.
- * Kihnu vald sai toetust Kihnu Kooli energiatõhusamaks rekonstrueerimiseks.
- * Ilmus Mare Mätase raamat „Kihnu Moortorratta lugu“.
- * Kihnu Kultuuri Instituudi eestvedamisel ilmus raamat „Kihnasõ Loodusraamat“.
- * Hangiti sotsiaalsõiduk.
- * Hangiti Kihnu Jäätmejaama multilift konteinerid.
- * Kihnu Tervisekeskusele ehitati bio-puhasti.
- * Kihnu Uusmaja korteriühistu Kihnu vallale kuuluvates korteritesse paigaldati energiasäästlikum küttesüsteem.
- * Hajaasustuse programmis osalemise tulemusena uuendati või rajati 2020.–2024. aastal 28 majapidamise joogivee-, 47 majapidamise kanalisatsioonisüsteem ja parendati ühe majapidamise juurdepääsutee.

- * Kihnut külastas India Vabariigi suursaadik T.E. Hr. Ajaneesh Kumar.
- * Kihnut külastas Suurbritannia ja Põhjaliri Ühendkuningriigi suursaadik T.E. Hr. Ross Allen.
- * Kihnut külastas Rumeenia suursaadik T.E. Hr Călin-Rolo Stoica.
- * Kihnut külastas Saksamaa Liitvabariigi suursaadik T.E. Pr Annette Klein.
- * Rumeenia fotograafi Mihaela Noroci fotonäitus „Ilu Atlas“ Kihnus.
- * Rumeenia fotograaf Mihaela Noroc Kihnus.

Kihnu valla aukodaniku tiitlid said:

2021 – **Hilma Kerbak** austusavaldusena kultuuritraditsioonide säilitamise ja edasiandmise eest läbi muusika.

2022 – **Jüri Viikberg**, austusavaldusena kihnu keele uurimisel, jäädvustamisel, talitamisel tehtud märkimisväärsel töö eest.

2023 – **Kaido Selberg**, oma tegude ja olemusega ülipositiivse Kihnu elu edendamise ja kihnlaste toetamise eest.

2024 – **Erve Sõõru**, erilise auavaldusena Kihnu vallale osutatud väljapaistvate teenete eest tervishoiu valdkonnas.

Elutöö preemia said:

2020 – **Liisa Nazarova**, austusavaldusena Kihnu vallale elutööna osutatud väljapaistvate teenete eest – panuse eest Kihnu ja mandri vahelise ühenduse pidamisele, pärandi säilimisele ning järeltulevatele põlvkondadele edasiandmise eest.

2021 – **Paul Sepp**, austusavaldusena kartmatule kaptenile merepärandisse sügava jälje jätmise eest.

2022 – **Aime Köster**, austusavaldusena Kihnu vallale elutööna osutatud väljapaistvate teenete eest Kihnu koolis.

2023 – **Mihail Türk (Aava Mitta)** oma aastakümneid tänuväärset rannakaluri tööd eest.

2023 – **Elvi Vesik (Kalju Elvi)**, Kihnu rahvuslike käsitöötraditsioonide järjepideva hoidmise, edendamise ja jagamise eest.

Aasta tegu:

2020 – **Kihnu Päästehoone valmimine**, Riigi Kinnisvara AS, arhitekt Jaak Huimerind ja sisearhitekt Tarmo Piirmets.

2021 – **Suaru sadama valmimine**, Kihnu Vallavalitsus.

2022 – **Raamat „Minu Kihnu. Külas või külatä“** autor Mare Mätas.

2023 – **Kihnu kasside populatsiooni piiramine**, Maarja Karjam.

2024 – **Aive Sepp** – ööpäevaringse sotsiaalteenuste pakkumise käivitamise eestvedaja suure hooldusvajadusega klientidele.

2024 – **Tervisekeskus** – ööpäevaringse sotsiaalteenuste pakkumise käivitamine suure hooldusvajadusega klientidele.

Kihnu valla aasta ettevõtted:

2020 –

2021 – **Kihnu Veeteed AS.**

2022 – **Kihnu Muuseum.**

2023 – **Aktsiaselts Kihnurand.**

2024 – **Kihnu Majanduse Osaühing.**

Kersti Kaljulaid Kihnus 2020. Foto: Silvia Soide

Ranna Päe Kihnus 2020. Foto: Silvia Soide

Meeleavaldus Ukraina toetuseks 2022. Foto: Silvia Soide

Suursaadik Ross Allen Kihnus 2022. Foto: Silvia Soide

Kihnu Muuseumiöö 2023. Foto: Silvia Soide

Lääneranna vald

VAPP

LIPP

Territoorium 1361 km²

- haritav maa 262 km²
- metsamaa 641 km²
- looduslik rohumaa 113 km²
- õuema 13 km²
- muu maa 332 km²

Elanike arv 01.01.2024

- kokku 5168
- 1 km² kohta 3,7

Asustusüksuste arv

- 1 linn
- 1 alevik
- 150 küla

Valla keskus

- Lihula linn
- kaugus Pärnust 58 km

Omavalitsusjuhid

- volikogu esimees Arno Peksar (2017–2020)
- volikogu esimees Rait Maruste (2020–2021)
- volikogu esimees Armand Reinmaa (alates 2021)
- vallavanem Mikk Pikkmets (2017–2020)
- vallavanem Arno Peksar (2020–2021)
- vallavanem Andres Hirvela (2021)
- vallavanem Ene Täht (2021–2022)
- vallavanem Ingvar Saare (alates 2022)

Lihula linn. Foto: Lilli Lumera

Elanike arv asustusüksuste lõikes

	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Alaküla	69	68	72	74
Allika küla	8	7	8	5
Aruküla	52	52	51	54
Emmu küla	28	29	29	27
Ännikse küla	9	9	9	8
Esivere küla	25	24	25	23
Haapsi küla	2	2	3	3
Hanila küla	33	32	34	37
Helmküla	41	40	40	43
Hõbeda küla	2	2	1	1
Hõbesalu küla	10	9	10	9
Hälvati küla	21	25	26	26
Irta küla	44	48	47	50
Iska küla	2	2	2	2
Jõeääre küla	6	7	7	7
Jänistvere küla	34	33	31	30
Järise küla	16	18	21	20
Järve küla	8	8	7	10
Kadaka küla	3	3	6	6
Kalli küla	37	36	38	36
Kanamardi küla	4	5	6	6
Karinõmme küla	13	10	9	8
Karuba küla	19	19	19	18
Karuse küla	24	21	21	19
Kaseküla	30	28	28	28
Kause küla	25	25	24	27
Maade küla	12	10	7	7
Maikse küla	4	5	3	1
Massu küla	42	41	45	45
Matsalu küla	41	37	38	34
Matsi küla	18	19	17	21
Meelva küla	20	19	24	23
Mereäärse küla	16	17	18	21
Metsküla	40	35	43	42
Mihkli küla	20	19	20	20
Muriste küla	9	9	9	7
Mõisaküla	17	17	20	19
Mõtsu küla	23	23	22	20
Mäense küla	17	16	15	13
Mäliküla	19	19	17	18
Naissoo küla	4	3	3	3

Nedrema küla	22	22	28	27
Nehatu küla	35	35	35	33
Nurme küla	40	37	36	30
Nurmsi küla	33	34	36	36
Nõmme küla	1	4	7	7
Nätsi küla	7	7	7	8
Oidrema küla	117	117	116	112
Paadrema küla	27	23	23	23
Paatsalu küla	66	70	66	65
Pagasi küla	19	19	20	31
Paimvere küla	19	25	23	27
Pajumaa küla	13	12	12	15
Palatu küla	4	4	4	4
Parivere küla	46	45	41	39
Selja küla	9	8	7	6
Sookalda küla	10	10	9	7
Soovälja küla	6	6	5	4
Kirikuküla	25	25	25	23
Kõima küla	27	28	21	18
Tamba küla	14	14	14	15
Tamme küla	3	3	3	3
Tarva küla	25	25	27	24
Tiilima küla	1	2	2	1
Tuhu küla	8	8	7	6
Tuudi küla	150	144	141	136
Tõitse küla	5	5	8	7
Tõusi küla	91	91	96	95
Täpsi küla	4	5	7	6
Ullaste küla	8	8	8	7
Uluste küla	7	7	7	7
Ura küla	24	24	20	19
Urita küla	2	2	2	2
Keemu küla	8	8	8	8
Kelu küla	10	13	15	17
Kibura küla	6	6	6	3
Kidise küla	10	8	9	6
Kiisamaa küla	13	12	16	16
Kilgi küla	9	10	9	8
Kinksi küla	30	27	29	25
Kirbla küla	139	130	142	130
Kiska küla	7	7	8	9
Kloostri küla	31	33	33	36
Kokuta küla	5	5	6	6

Koonga küla	197	204	202	206
Korju küla	1	2	2	2
Kuke küla	11	11	14	17
Kulli küla	48	44	47	46
Kunila küla	7	7	6	6
Kõrea küla	6	6	6	6
Kõmsi küla	139	141	136	135
Käru küla	9	9	9	7
Laulepa küla	1	1	2	2
Lautna küla	19	16	18	17
Lihula linn	1163	1152	1100	1105
Linnuse küla	25	24	23	22
Liustemäe küla	8	8	9	10
Lõo küla	28	26	28	28
Lõpe küla	143	143	137	132
Peantse küla	30	27	23	21
Peanse küla	10	9	8	8
Penijõe küla	1	2	2	3
Petaaluse küla	20	24	26	20
Piha küla	21	20	14	15
Piisu küla	2	2	3	3
Pikavere küla	36	35	51	48
Pivarootsi küla	9	9	11	10
Poanse küla	21	22	23	25
Rabavere küla	50	53	54	54
Raespa küla	12	12	13	12
Raheste küla	40	39	35	36
Rame küla	25	24	23	27
Rannaküla	12	13	15	20
Rannu küla	8	8	8	8
Rauksi küla	13	11	12	16
Ridase küla	22	23	21	24
Rooglaiu küla	16	18	20	22
Rootsi küla	11	11	13	10
Rootsi-Aruküla	6	6	6	6
Rumba küla	0	1	0	0
Rädi küla	12	16	17	17
Saare küla	12	14	15	14
Saastna küla	17	15	15	18
Salavere küla	7	6	5	5
Salevere küla	31	36	35	32
Saulepi küla	8	6	8	10
Seira küla	18	19	18	27

Seli küla	4	3	3	4
Vagivere küla	17	17	16	17
Vaiste küla	28	31	32	31
Valuste küla	41	39	35	30
Vanamõisa küla	26	23	22	21
Varbla küla	83	83	87	80
Vastaba küla	8	8	8	8
Vatla küla	173	163	160	161
Veltsa küla	13	12	11	11
Virtsu alevik	506	499	485	489
Voose küla	15	18	21	22
Võhma küla	15	13	13	13
Võigaste küla	1	1	1	2
Võitra küla	12	11	11	10
Võrungi küla	2	2	2	2
Äila küla	22	23	22	22
Õhu küla	21	21	20	20
KOV täpsusega	16	16	18	26
Kokku	5281	5237	5219	5199

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2020

- * Lihula üksikkompanii tähistas 95. aastapäeva.
- * Lõppes Lihula Piirimäe tootmis- ja ettevõtlusala ehitus. Rajati 12 525 m² katendeid, 460 m sadevete kanalisatsiooni, 41 välisvalgustit, 1909 m veetorustikku, 700 m isevoolset- ning 744 m survekanalisatsiooni torustikku.
- * Valmis Lihula esmatasandi tervisekeskus. Hoones on kokku kasulikku pinda 512,3 m².
- * Lõppes Lihula Gümnaasiumi spordihoone ehitus. Töid korraldati kahes etapis, millest I etapiga rajati uus pallimängusaal ning II etapiga rekonstrueeriti hoone olmeosa.
- * Loodi Lääneranna Spordikool.
- * Lõppesid Lihula piirkonna tänavavalgustuse taristu rekonstrueerimistööd. Paigaldati 348 valgustit.

- * Maikuuks tähistati esimest korda kesk-konnakuud.
- * Lõppesid Koonga vallamaja I korruse ruumidesse loodava Koonga tervisekeskuse ehitustööd. Restaureeritud ja rekonstrueeritud pinda on kokku 164,55 m².
- * Muinsuskaitseameti toetusel tehti edasise lagunemise vältimiseks Lihula mõisa peahoone frontooni avarii-restaureerimistööd, mis läksid maksma 30 390 eurot.
- * Tehti Lihula mõisa söögisaali restaureerimistööd.
- * Lihula kultuurimaja sai uue küttesüsteemi.
- * Vabadussõja mälestusmärk Lihulas sai uued valgustatud lipumastid.
- * Kõmsi rahvamaja sai saali 118 uut valgustit, uue ventilatsiooni- ja elektrisüsteemi.
- * Valmis Koonga sooja ooteruumiga bussijaam.

- * Kõmsi Lasteaed-Algkool tähistas 35. aastapäeva.
- * Lihula tervisekeskuse ja vallamaja hoonete paigaldati päikesepaneelid. Kahe jaama summaarne installeeritud võimsus on 27 kW. Esimesel tööle rakendamise päeval tootis vallamaja päikesepark 7,55 kWh elektrienergiat.
- * Valmis ootesaaliga ja tualetiga varustatud minibussijaam Lihulas.
- * Varbla Puhkekülas avati Eesti pikima muuliga jahisadam.
- * Virtsu alevik võttis osa Arukate külade üleeuroopalisest konkursist ja osutus valituks.
- * Koonga küla raamatukogu kolis Koonga põhikooli ruumidesse selleks otstarbeks rekonstrueeritud ruumidesse.
- * Toetati 45 mittetulundusühingu ja seltsingu tegevusi ja projekte kogusummas 104 775 eurot.
- * Lääneranna III suvemängudest võttis osa 180 sportlast.
- * Lääneranna võistkond saavutas Pärnumaa XVII rannamängudel I koha.
- * Valiti Lääneranna Noortevolikogu II koosseis.
- * Teedevõrgu korrastamine. 39,2 km renoveeriti kokku kruuskattega teid, 2,7 km tehti asfalt- ja mustkattega teedel korduspindamisi, 3 teele rajati uus mustkate: Pajumaa tee 420 m, Kõera soo tee 325 m, Tuudi–Raudtee tee Tuudi jõe sillale 45 m.

Tunnustused 2020

Renate Dora Elisabeth von der Pahlen – teenetemärk valla kultuurielu edendamise eest

Sirje Kaska – teenetemärk panuse eest Lääneranna valla haridus- ja kultuurielu ning noorsootöö arengusse

Matsalu Rahvuspark. Foto: Merike Pikk mets

Jaanus Getreu – teenetemärk valla spordielu edendamise eest

Rene Kask – teenetemärk valla ajaloo talletamise eest

Maie Ausmeel – Lääneranna valla aukodanik

Annika Urbel – aasta noorsootöötaja tiitel (Pärnumaa Omavalitsuste Liit)

Uninaks AS – Lääneranna valla aasta ettevõtte

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2021

- * Lammutati Lihulas Tallinna mnt 63a aadressil asunud kahekorruseline ligi 1200 m² endise piimatööstuse hoone.
- * Lihula Gümnaasium tähistas 235. tegutsemisaastat.
- * Soetati ja paigaldati sisustus Lihula esmasandi tervisekeskusesse.
- * Esmakordselt toimus Kasari Kahe Silla Jooks.
- * Valiti Lääneranna Vallavolikogu II koosseis. Lääneranna vallas võttis 2021. aasta kohaliku omavalitsuse volikogu (KOV) valimistest osa kaks valimisliitu ja kolm erakonda – kõik pääsesid vähemalt ühe mandaadiga ka vallavolikokku. Hääletamisest osavõtt 60,7%.
- * Koonga ja Lõpe koolid pälvisid Ettevõtliku Kooli baastaseme kvaliteedimärgised.
- * Koostöös Euroopa Regionaalarengu Fondiga viidi 2021. aasta teises pooles ellu ligi 37 000 eurot maksma läinud suurprojekti, et kõigis valla üldhariduskoolides oldaks valmis tuge vajavate õpilaste integreerimiseks ja töhusamaks kaasamiseks õppe- ja kasvatustöös nii tava- kui eriklassides.
- * Koonga Koolis renoveeriti lasteaiarühma tarbeks ruumid.
- * Kõmsi Rahvamajale paigaldati auto- maadne tulekahju signaalsüsteem.

- * Varbla Rahvamaja spordisaali paigaldati uued valgustid ning renoveeriti ruume.
- * Lihula mõisa peahoonele teostati katusekarniisi ja korstnate avariitehnilised tööd.
- * Vatla mõisa I ja II korrus viidi maaküttele.
- * Renoveeriti SA Koonga Hoolekanne Varbla hoolekodu.
- * Arendati Koonga järve, Matsi sadama ja Kasari jõe ujumiskohtade puhkealade taristuid.
- * Teedevõrgu korrastamine. Kruusateede ehitus Mereäärse, Järve, Suuresoo ja Vahesoo teed.
- * Viidi läbi Vatla kergliiklustee I etapp.
- * Kokku eraldati mittetulundusühingutele tegevus- ja projektitoetuseks 87 847 eurot (sh 11 899 eurot vabatahtlikele päästeühendustele).
- * Alustati ettevalmistavate tegevustega, et muuta ohutus Lihula kesklinnas asuva Lihula Püha Neeva Aleksandri kiriku vareded.

Tunnustused 2021

Peeter Hermik – teenetemärk pikaaegse silmapaistva tegevuse eest Lääneranna valla hüvanguks

Jüri Mõniste – teenetemärk kogukonna arendamise ja kultuuri ning ajaloo säilitamise eest

Merike Pikkmeis – teenetemärk hareduse- ja kultuurielu arendamise eest

Reimo Reimer – teenetemärk silmapaistva tegevuse eest Kaitseliidu Lääne maleva Lihula üksikkompanii suunamisel ja juhendamisel

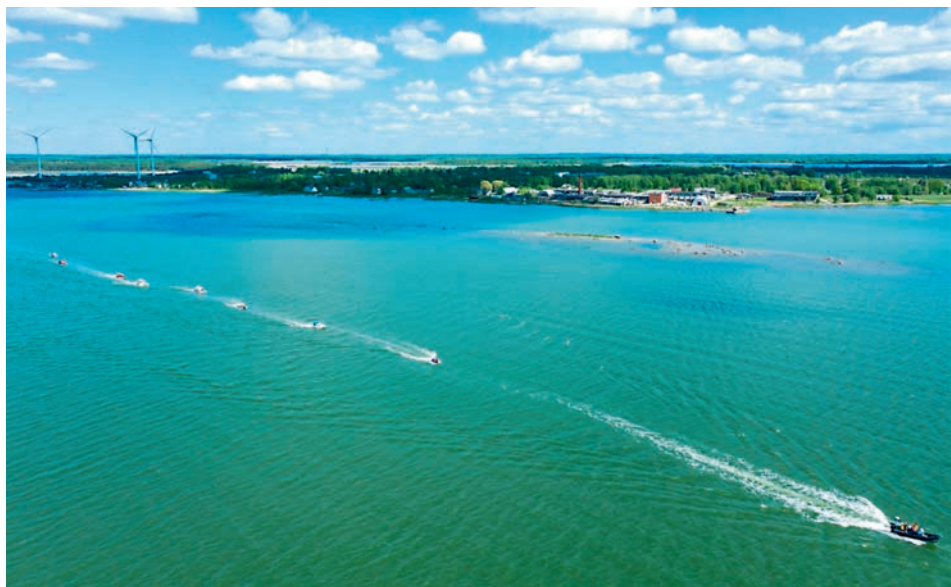
Heli Raavel – teenetemärk pikaaegse panustamise eest Lääneranna valla haridusellu

Ain Saare – teenetemärk Lääneranna valla audiovisuaalse jäädvustamise eest

Heino Sabiin – teenetemärk ettevõtluse ja puhkemajanduse arendamise eest Lääneranna vallas

Lihula mõis. Foto: Avo Kiisk

Virtsu pere-merepäeva paatide paraad. Foto: Kaarel Kaisel

Mikk Pikk mets – Lääneranna valla aukodanik (postuumselt)

Marika Peksar – aasta klassiõpetaja (Pärnumaa Omavalitsuste Liit)

Kristel Rohumägi – aasta noorsootöötaja (Pärnumaa Omavalitsuste Liit)

K.MET AS – Lääneranna valla aasta ettevõtte

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2022

- * Esmakordselt toimus Lääneranna valla ettevõtluspäev koostöös SA Pärnumaa Arenduskeskuse ja Pärnumaa Omavalitsuste Liiduga.
- * Lihula Lasteaed liitus Ettevõtliku Kooli haridusprogrammiga.
- * Lihula Lasteaed tähistas 50. tegutsemis-aastat.
- * Metsküla Kool tähistas 170. tegutsemis-aastat.
- * Varbla Kool tähistas 165. tegutsemis-aastat.
- * Lääneranna vald kuulutas esmakordselt välja kaasava eelarve.
- * Toimus 55. Virtsu Merepäev.
- * Toimusid Lääneranna valla V suvemängud.
- * Lihula Gümnaasium allkirjastas koostööleppe Tartu Ülikooli Pärnu kolledžiga, mille raames saavad gümnasistid hakata õppima valikaineid Pärnus.
- * Salevere Salumäe loovkoda pälvis rahvusvahelise kestliku loodusturismi tunnustuse.
- * Lihulas püstitati mälestusmärk endisele Lihula vallavanemale Tiit Madissonile.
- * Matsalu loodufilmide festival tähistas 20. juubeliaastapäeva.
- * Lääneranna vald tähistas 5. aastapäeva. Aastapäevapeost võttis osa paarsada külalist.
- * Kõiki Lääneranna valla üheksat katlamaja haldab OÜ Lihula Soojus. OÜ Lihula Soojusele anti lisaks Lihula katlamajale haldamiseks kõik ülejäänud Lääneranna

valla omandis olevad kaheksa katlamaja.

- * Alustati Lihula Gümnaasiumi juurdeehituse projekteerimisega.
- * Lihula mõisa viinaaida renoveerimiseks koostati ehitusprojekt.
- * Lihula mõisas teostati projekt „Lihula mõisa baltisaksa kultuuriloo ekspositsioon“.
- * Lihula kesklinnas asuva Lihula Püha Neeva Aleksandri kiriku varemeid konserveeriti.
- * Lõppesid SA Lääneranna Hoolekanne Koonga hooldekodu ehitustööd.
- * Uuendati Lääneranna valla arengukava 2018–2020.
- * Kokku eraldati mittetulundusühingutele tegevus- ja projektitoetuseks 93 089 eurot.

Lääneranna valla suvemängude rändkarikas. Foto: Anre Kuldja Media

Tunnustused 2022

Iren Sieberk – teenetemärk pikaajalise töö eest muusikaõpetaja ja koorijuhina Lääneranna vallas.

Anneli Pikkmets – teenetemärk pikaajalise töö eest noorsootöötajana ja Noortekeskuse eestvedajana Lääneranna vallas.

Silvia Lotman – teenetemärk väljapaistvate teenete eest Matsalu Loodusfilmide Festivali korraldamisel Lääneranna vallas.

Anneli Pikkmets – aasta noorsootöötaja (Pärnumaa Omavalitsuste Liit)

Topi Mõis OÜ – Lääneranna valla aasta ettevõtte

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2023

- * Avati 23-kohaline SA Lääneranna Hoolekanne Koonga hooldekodu. Üle poole tubadest on üksiktoad ning ülejäänud 2-kohalised toad.
- * Lihula mõisa viinaaida rekonstrueerimise algus – ehituslepingu sõlmimine ja töödega alustamine.
- * Tuuleenergeetika eriplaneeringu menetluses võitis volikogu vastu esimesed otsused asukohtade eelvaliku osas.
- * Lääneranna valla koolivõrgu ümberkorraldamine – vähendati koolimajade arvu ja enamikus alles jäävates koolides õppeastmeid, jättes valdavalt ära III kooliastme ning koondades selle valla-keskusesse Lihulasse.
- * Lääneranna valla eelarvet mittetulusühingute, sihtasutuste ja seltsingute mittetulusliku tegevuse toetamise korra konkretiseerimine.
- * Sotsiaaleluruumide ja munitsipaalkorteri remonditööd Varblas, Löpel ja Koon-gas.
- * Kriisivalmiduse meetmest taotletud generaatori soetamine ja Lihula Gümnaasiumi elektripaigaldise käitamise katsetamine generaatoritoitelt.
- * Oidrema bussiootepaviljoni rajamine. Üle-eestilise kuulsusega bussioote-

paviljon teenindab Koonga-Lihula suunal ümberistuvaid ja Oidrema õpilasi ja teisi vallaelanikke.

- * Lihula mõisale paigaldati automaatne tulekahjusignalisatsioonisüsteem.
- * Kokku eraldati mittetulusühingutele tegevus- ja projektitoetuseks 82 209 eurot.
- * Lihula Muuseumis avati uus püsiekspositsioon, mis on pühendatud Eesti ajaloo Euroopaga sidunud, siinse rahva osaks saanud, end alates 18. sajandist baltisakslasteks nimetanud ja II maailmasõjas oma Balti kodumaa kaotanud sakslastele.
- * Korraldati ümber Lääneranna raamatukogu struktuuriüksuste Saulepi, Kirbla, Metsküla ja Tuudi haruraamatukogude tegevus.
- * Täitus 85 aastat keskhariduse andmisest Lihulas.
- * Virtsu kooli kokkutulek, kus tähistati lasteaias 55. sünnipäeva ning põhihariduse andmise 50. aastapäeva.
- * Täitus 30 aastat MTÜ Keskaegne Lihula asutamisest. MTÜ loodi toona Lihula muuseumi asutamise eesmärgil ning Lihula ja kogu Läänemaa ajaloo uurimiseks ja propageerimiseks.
- * Lihula Südamekodus avati uus majaosa, lisandus poolsada hooldekodukohta. Laiendustöödega sai hoone juurde ligi 1400 m² pinda.

Tunnustused 2023

Janar Söber – teenetemärk väljapaistvate teenete eest maadluspordi arendamisel Lääneranna vallas.

Andres Vaan – väljapaistvate teenete eest mahepõllumajandusliku ettevõtluse arendamisel Lääneranna vallas.

Veltsa Valgusfestival – aasta kultuuri-üllataja (Pärnumaa Omavalitsuste Liit)

Lõpe Agro OÜ – Lääneranna valla aasta ettevõtte

Põhja-Pärnumaa vald

VAPP

LIPP

Territoorium: 1010,1 km²

Elanike arv 01.01.2024

- kokku 7887
- 1 m² kohta 7,9

Asutussüste arv

- 3 alevit
- 86 küla

Valla keskus

- Väandra alev
- kaugus Pärnust 50 km

Omavalitsusjuhid

- volikogu esimees Ülle Vapper
- vallavanem Jane Mets 11.2017 – 12.2021
- vallavanem Rein Kontus 12.2021 – 06.2022
- vallavanem Aivar Mäe 08.2022 – 08.2023
- vallavanem Madis Koit 08.2023 – ...

Väandra Gümnaasium, Lüdingi Saal. Foto: Markus Mangusson

Elanike arv Põhja-Pärnumaa valla külades ja alevites

Asula nimi	2020	2021	2022	2023
Aasa	52	45	53	53
Altküla	4	4	4	4
Allikõnnu	71	71	68	62
Aluste	78	75	75	81
Anelema	37	36	35	34
Arase	39	37	34	33
Eametsa	21	22	18	18
Eense	19	16	16	16
Eerma	28	29	32	36
Enge	94	91	94	94
Ertsma	69	76	76	71
Halinga	90	92	87	86
Helenurme	24	24	23	26
Kaansoo	121	120	119	120
Kablima	9	9	9	9
Kadjaste	129	126	120	123
Kaelase	13	12	11	16
Kaisma	124	123	120	122
Kalmaru	67	67	71	65
Kangru	23	23	26	27
Kergu	154	150	142	141
Kirikumõisa	60	63	60	59
Kobra	43	43	42	40
Kodesmaa	42	40	40	49
Kose	34	32	30	30
Kullimaa	28	29	30	26
Kuninga	11	11	9	8
Kurgja	15	13	12	12
Kõnnu	83	82	77	75
Langerma	71	65	60	63
Leetva	14	16	16	17
Lehtmetsa	15	15	14	14
Lehu	14	18	18	18
Libatse	336	331	316	326
Loomse	25	25	24	22
Luuuri	31	34	35	38
Lüüste	19	18	17	16
Maima	32	31	30	28
Massu	45	40	37	36
Metsaküla	9	13	11	11
Metsavere	35	34	34	34
Mustaru	32	30	30	35
Mõisaküla	71	77	75	71
Mädara	32	31	32	38
Mäeküla	23	23	25	23

Naartse	18	16	16	17
Oese	11	11	12	12
Oriküla	16	19	22	23
Pallika	12	12	10	10
Pereküla	2	2	3	3
Pitsalu	12	12	9	10
Pärnjõe	237	223	201	198
Pärnu-Jaagupi alev	1098	1077	1054	1068
Pööravere	23	23	25	30
Rae	18	17	16	18
Rahkama	1	1	1	1
Rahnoja	11	12	12	11
Reinumurru	36	39	42	38
Roodi	39	39	40	35
Rukkiküla	15	22	22	20
Rõusa	68	69	78	84
Rätsepa	78	77	74	77
Salu	39	38	38	34
Samliku	27	26	25	25
Sepaküla	7	6	6	5
Sikana	16	15	15	14
Sohlu	51	47	44	45
Soosalu	13	13	13	13
Suurejõe	185	181	182	181
Sõõrike	18	17	17	16
Säästla	39	36	39	40
Tagassaare	23	22	21	20
Tarva	60	70	68	63
Tootsi alev	778	763	764	736
Tõrdu	42	44	40	42
Tühjasma	16	15	17	17
Vahenurme	153	152	145	151
Vakalepa	21	21	23	21
Vaki	123	124	122	121
Valistre	28	27	24	24
Vee	19	18	18	21
Venekuusiku	38	38	38	38
Veskisoo	1	1	1	1
Vihtra	261	252	244	234
Viluvere	57	48	44	42
Võidula	58	57	57	56
Võiera	26	26	21	21
Vändra alev	2000	1952	1909	1938
Ünnaste	18	21	21	23
KOV täpsusega	32	29	32	52
KOKKU	8230	8092	7932	7975

Tunnustused

Põhja-Pärnumaa valla aukodanikud

2021. aastal: **Jakob Kaunissaare**

2022. aastal: **Õie Kuusk, Raul Peetson**

Põhja-Pärnumaa valla vapimärgi kavalerid

2021. aastal: **Martin Sempelson, Eha Kuldkepp**

2022. aastal: **Jüri Mets**

Valla Uhkus

2022. aastal: **Piret Müür**

2023. aastal: **Kalev Saar**

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2020

- * Veebruaris ilmus Rein Aasa kohalikkude ajalugu talletav raamat „Vändra“.
- * Pärnjõe kool tähistas 100. sünnipäeva.
- * Märtsis kuulutatud Covid-19 eriolukord pani kõigi tegemised ja kokkusaamised pausile.
- * Aprillis algasid Vändra lasteaia renoveerimis- ja ehitustööd. Kogu ümberehituse maksumus oli 840 000 eurot ning valmis aasta lõpus.
- * Vändras sündis harrastusteatri trupp SIRJA.
- * Vändra esmanimetamisest möödus 505 aastat, mida tähistati Vändra päevadega augustis.
- * Suvel algasid ehitustööd Vändra gümnaasiumi söögi- ja jalutusaalis.
- * Naisrühm Libatse Sõstrad said kümneaastaseks. 9. augustil toimus Libatse külas Tõia talu aasal meeldejäädav kontsert-etendus „Kümme jalajälge“.
- * Toimus Pärnu-Jakobi koguduse 695. aastapäev ja palverändurite 10. kokkutulek.
- * Rahvatantsuõpetaja Tiina Saar pälvis C. R. Jakobsoni preemia.
- * Sügisel alustas tegevust Vändra Kultuurimaja Teatristuudio.
- * Vändras renoveeriti lasteaed „Rukkilill“. Maja soojustati ja katusele paigaldati päikesepaneelid. Lisaks uuendati vee-,

kanalisatsiooni-, kütte- ja ventilatsiooni-süsteemid. Tööd teostati CO₂ meetmetest. Valla aasta ettevõtteks valiti Clivia OÜ.

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2021

- * Pärnu-Jaagupi halduskeskus koliti uude renoveeritud majja.
- * Pärnumaa vapimärgiga tunnustati Valley OÜ juhti Aadu Juhkentali.
- * Vabariigi President Kersti Kaljulaid annetas kolmele Vändra alevis tegutseva ettevõtte tegevjuhile – Juta Tammaile, Aadu Juhkentalile ja Jaanus Lubergile – Valgetähe IV klassi teenetemärgi.
- * Juulis tähistas Mädara külateater 25. sünnipäeva.
- * Esmakordselt toimus hallatavate asutuste spordipäev „Nihutame stopperite piire“.

Vändra teatristuudio 2022.

Foto: Merilin Aleinik

Tootsi kool. Foto: Marko Šorin

- * Toimus 15. Pärnu-Jaagupi muusikakooli korraldatud puhkpillifestival.
- * Vändra raamatukogu sai raamatukapp-pakiautomaadi.
- * Septembris tähistas Tootsi kool 80. sünnipäeva.
- * Segarahvatantsurühm Wendre tähistas 50. tegevusaastat.
- * Valla aasta ettevõtteks valiti Boardic Eesti OÜ.
- * Tootsi alevisse ehitati vabaõhulava.
- * Toimused Vändra gümnaasiumi hoonete ümberehitustööd, kus vana hoone klassiruumid ehitati ümber muusikakooliklassideks, maja sai omaale lifti ning ehitati uus sissepääs.

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2022

- * Pärnumaa vapimärgiga tunnustati rahvatantsujuhti Kädi Pärnoja.
- * Esmakordselt toimus Vändra õpilas-firmade laad.
- * Aprillis alustas Vändra OTT ehk otse tootjalt tarbijale turg.
- * 4. juunil sõlmisid sõpruslepingu Bauska vald ja Põhja-Pärnumaa vald.

- * Augustis toimus Vändra gümnaasiumi 100. juubelipidu, kus osales ligi 650 vilistlast.
- * Aasta ettevõtteks valiti Balmec Forest OÜ.
- * Võidula mõis tähistas 150. aastapäeva.
- * Leader meetme toetuse abil rajati ja avati Pärnu-Jaagupis tenniseväljak ja skatepark.
- * CO2 meetme abil tehti Tootsi põhikooli hoone rekonstrueerimine.

Olulisemad sündmused, investeeringud ja projektid 2023

- * 18. jaanuaril allkirjastati hea koostöölepe Enefit Greeniga Sopi-Tootsi tuulepargi rajamiseks.
- * 2. veebruaril avati Lüdiği saal.
- * 29. märtsil avati Vändra raamatukogu ruumides Vändra Kunstigalerii. Esimene näitus oli vallakodaniku Tarmo Lehiste erakogust ja näituse pealkiri oli „Kunsti ilu vaataja silmades“.
- * Aprillis alustas noortele suunatud kultuuriprogramm „Kultuuripomm“.
- * Maikuu toimused 10. Maima Masinapäevad.

- * 29. aprillil toimus MISPO 50. Vändra maraton, kus osales 350 spordisõpra.
- * 19. juunil aitas vallavalitsus sõidutada haabjatega kevadpealinna tiitli Türitl ürituse „Tere, Pärnu suvi“ raames suvepealinna.
- * Suvekuudel toimus KAH (Kaisma, Are ja Halinga piirkonna) festival.
- * Vihtra lasteaiarühm kolis uutesse kaas-aegsetesse ruumidesse, mis asuvad Vihta külakeskuses.
- * Tarkusepäeval avati Tootsi Lasteaed-Põhikooli renoveeritud koolimaja. Hoone renoveerimise kogumaksumus oli 947 000 eurot. Kooli avamisel ehitati üheskoos pesakast puukoristajale ning vallavanem Madis Koit andis kooliperele üle 12 uut sülearvutit.
- * Kuulutati välja Vändra Vana tänava „Hea avalik ruum“ ideekonkurss.
- * Renoveeriti Võidula sild.
- * Kaasava eelarvega ehitati Kergu madal-seiklusrada, Kaansoo mänguväljak ja Suurejõe mänguväljak.
- * Volikogus algatati Mädara jääajatekkeliste liivaluidete kaitse alla võtmise protsess.
- * 13. noorte laulu- ja tantsupeol osales meie vallast 300+ last.
- * 2023. aastal renoveeriti kohalike ettevõtjate ja eraisikute toel Vändra ja Pärnu-Jaagupi kontsertklaverid.
- * 2023. aasta varakevadel renoveeriti Vändra ja Pärnu-Jaagupi kirikute orelid.
- * 2023. aastal viidi läbi arhitektuurikonkurss üürimajade projektile.
- * Muinskuskaitseameti toel taastati Põhja-Pärnumaal Kergu Luteriusu kalmistu värav.
- * Pärnumaa 2023. aasta silmapaistvaimaks teoks valiti Lüdig saali avamine.
- * Põhja-Pärnumaa valla aasta ettevõtjaks 2023 nimetati Vändra Tarbjate Ühistu.

Aivar Ruukeli eestvedasmisel toimus 19.06.2023 haabjamatk Türitl Pärnusse.
Foto: Marko Šorin

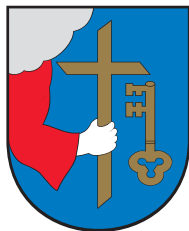
Vändra lasteaed 2023. Foto: Marko Šorin

Vändra alevi „Hea avalik ruum“ võidutöö, arhitektuuribüroo KAMP

Pärnu linn

VAPP

LIPP

Territoorium

Omaavalitsuse, mille nimi on Pärnu linn, pindala on 858,07 km².
Pärnu linna kui asutuseksuse pindala on 33,15 km².

Aasta tegu 2020, Pärnu Raja lasteaia ja uue ujula valmimine. Foto: Pärnu Postimees, Mailis Ollino

Elanike arv

Omavalitsuses kokku oli 1.01.2020 seisuga 51 504, 1.01.2021 seisuga 51 334, 1.01.2022 seisuga 50 934, 1.01.2023 seisuga 51 857 ja 1.01.2024 seisuga 51 849 elanikku, neist Pärnu linnas 1.01.2020 seisuga 40 314, 1.01.2021 seisuga 40 067, 1.01.2022 seisuga 39 474, 1.01.2023 seisuga 40 269 ja 1.01.2024 seisuga 40 306 elanikku.

Audru osavallas oli 1.01.2020 elanikke 5 970 (neist Audru alevikus 1 506 ja Lavassaare alevis 454), 1.01.2021 elanikke 5 998 (neist Audru alevikus 1 522 ja Lavassaare alevis 439), 1.01.2022 elanikke 6 120 (neist Audru alevikus 1 527 ja Lavassaare alevis 439), 1.01.2023 elanikke 6 169 (neist Audru alevikus 1 529 ja Lavassaare alevis 447) ning 1.01.2024 elanikke 6 189 (neist Audru alevikus 1 549 ja Lavassaare alevis 450).

Paikuse osavallas oli 1.01.2020 elanikke 3 954 (neist Paikuse alevis 3 018), 1.01.2021 elanikke 3 995 (neist Paikuse alevis 3 028), 1.01.2022 elanikke 4 029 (neist Paikuse alevis 3 042), 1.01.2023 elanikke 4 104 (neist Paikuse alevis 3072) ning 1.01.2024 elanikke 4 070 (neist Paikuse alevis 3 028).

Tõstamaa osavallas oli 1.01.2020 elanikke 1 266 (neist Tõstamaa alevikus 464), 1.01.2021 elanikke 1 274 (neist Tõstamaa alevikus 462), 1.01.2022 elanikke 1 311 (neist Tõstamaa alevikus 464), 1.01.2023 elanikke 1 315 311 (neist Tõstamaa alevikus 452) ning 1.01.2024 elanikke 1 284 (neist Tõstamaa alevikus 450).

Asustusüksuste arv

1 linn: Pärnu linn

2 alevikku: Audru ja Tõstamaa

2 alevit: Paikuse ja Lavassaare

49 küla, sh Manija saar

Külad osavaldades:

- Audru osavallas: Ahaste, Aruvälja, Easalu, Jõõpre, Kabriste, Kihlepa, Kõima, Kärbu, Lemmetsa, Liiva, Lindi, Liu, Malda, Marksa, Oara, Papsaare, Põhara, Põldeotsa, Ridalepa, Saari, Saulepa, Soeva, Soomra, Tuuraste ja Valgeranna küla.
- Paikuse osavallas: Põlendmaa, Seljametsa, Silla, Tammuru ja Vaskrääma küla.
- Tõstamaa osavallas: Alu, Ermistu, Kastna, Kavaru, Kiraste, Kõpu, Lao, Lõuka, Manija, Männikuste, Peerni, Pootsi, Päraküla, Rammuka, Ranniku, Seliste, Tõhela, Tõlli ja Värati küla.

Omavalitsuse keskus

Pärnu linn

Omavalitsusjuhid

Volikogu esimehed:

- 2017 – 11.03.2020 Andres Metsoja
 - 11.03.2020 – 28.05.2020 Meelis Kukk
 - 28.05.2020 – 14.10.2022 Andrei Koro-beinik
 - alates 14.10.2022 Andres Metsoja
- Linnapea:
- alates 16. aprillist 2015 Romek Kosenk-ranius

*Suvepealinn 25 tähistamine
21. juunil 2020.
Foto: Madis Sinivee*

*2020. aasta Johann Voldemar
Jannseni nimeline auhinna pälvis
Audru muuseumi asutaja ja kohaliku
elu eestvedaja Helgi Roots.
Foto: Urmas Luik*

Tammiste hooldekodu uute majade avamine 25. mail 2021. Foto: Lilli Tõlp

Õunaaia rajamine 03. novembril 2021. Pärnusse, Pärlimõisa haljasalale rajati ubinaaed. 109 õunapuud, mis uude parki istutati, on ka Pärnu tuviõun. Istutamisel olid pärnakatel abiks Tapal teenivad NATO lahingugrupi sõdurid. Foto: Pärnu linnavalitsus

Pärnu Päikesekooli avamine 31. augustil 2022. Avati Pärnu Päikesekooli uus õppehoone, mis on üks omanäolisema arhitektuuriga moodsaid koolimaju Eestis – hoone on kärjekujulise põhiplaaniga –, aga huvitav ja eristuv pole mitte ainult äsja valmis saanud maja, vaid ka Päikesekool kui haridusasutus. Selles koolis õpivad lihtsustatud riikliku õppekava alusel toimetuleku- või hooldusõppes õpilased, kellel on üldjuhul lisaks hariduslikele erivajadustele ka meditsiinilised erivajadused ning kellele tavakool ei suuda lapse puudespetsiifikast lähtuvat õpet pakkuda.
 Foto: Ain Saare

Aasta tegu 2022 – Wunderbaari avamine.
 Foto: Haide Rannakivi

Raba-Lai tänava silla ehituse algus

Uue silla ehitus 29.08.23. Foto: Reimo Ruubel

Nurgakivi panek 08.11.23. Foto: Arbo Rae

5. novembril 2023 avati Pärnu uus jalgpallihall ja kunstmuruga jalgpalliväljak.
Foto: Haide Rannakivi

Elevandid talvises Pärnus. Foto: Tõiv Jõul

Olulisemad sündmused

- * 2020: Pärnu Raja lasteaia ja uue ujula valmimine, Supeluse tänava autovabaks kuulutamine suvel, Pärnu Ristiku tervisekeskuse avamine.
- * 2021: Pärnu sisejulgeolekuhoone valmimine, elevantide toomine Pärnu rannaparki, vabaajakeskuse OKOK avamine.
- * 2022: Wunderbaari avamine, rasketehnika jõuluhtesse seadmine Töstamaal, Pärnu Päikesee kooli valmimine.
- * 2023: rannaala Düün rajamine, Rääma põhikooli renoveerimine, Pärnu disainipäeva korraldamine.

Tunnustused

Pärnu aukodanik

2024 – teatrijuht, bibliofiil **Olaf Esna**

Pärnu vapimärk

2020

Nr 105 – **Kai Esna**, võimlemistraditsioonide pikaajalise ja pühendunud eestvedamise ning hoidmise eest koolijuhina ja treenerina

Nr 106 – **Jane Mets**, aastatepikkuse aktiivse panuse eest Pärnu linna arengusse ja ühiskondlikku ellu

Nr 107 – **Janus Metsa**, ettevõtluskeskonna arendamise ning spordi- ja kultuurielu edendamise eest

Nr 108 – **Hillar Talvik**, aastatepikkuse aktiivse panuse eest Pärnu linna arengusse ja kultuuriellu

2021

Nr 109 – **Raivo Lumiste**, suurepärase töö eest julgeoleku arendamisel ja tagamisel nii Pärnus kui kogu Eestis

Nr 110 – **Rita Mändla**, hindamatu ja pühendunud tegevuse eest rahvatantsukultuuri arendajana, tantsuõpetajana ja kultuurikorraldajana

2022

Nr 111 – **Matti Killing**, pikaajalise silmapaistva treeneritöö eest

Nr 112 – **Ingvar Kuusk**, pikaajalise ja tulemusliku töö eest ettevõtjana ning panuse eest elektroonikatööstuse arengusse Pärnus

Nr 113 – **Enn Saard**, Pärnu linna ohutu ja turvalise liikluse arendamise eest

2023

Nr 114 – **Kuno Erkmann**, kauaaegse ja tulemusliku tegevuse eest Paikuse valla ja osavalla arengu ja maine positiivsel mõjutamisel

Nr 115 – **Väino Hallikmägi**, pikaajalise panuse eest Pärnu linna arengusse

Nr 116 – **Rein Kilik**, Pärnu linna ettevõtluse arendamise ja Pärnu Sadama korvpallimeeskonna toetamise eest

Nr 117 – **Marika Pärk**, Pärnu kultuurielu eestvedamise ja rikastamise eest

Nr 118 – **Heiki Soodla**, pikaajalise ja tulemusliku töö eest päästevaldkonnas ning väljapaistva tegutsemise eest Päästametis Lääne päästekeskuse juhina

Pärnu teenetemärk

2020

Nr 121 – **Reet Aas**, pikaajalise lastehaiguste eriala arendamise eest Pärnu haiglas

Nr 122 – **Anneli Kahusk**, pikaajalise silmahaiguste eriala ja silmakirurgia arendamise eest Pärnu haiglas

Nr 123 – **Avo Keel**, pikaajalise treeneritöö eest noorte juhendamisel ja võrkpalli propageerimisel

Nr 124 – **Leili Kukk**, pikaajalise töö eest vibutreeninguna, Pärnu ja Pärnumaa vibusporti eestvedamise ja järjepidevuse kandmise eest

Nr 125 – **Evi Körre**, teenete eest muusikapedagoogi, laulja ja lauluõpetajana

Nr 126 – **Priit Loog**, teenete eest näite- ja filmikunstis

Nr 127 – **Anneli Matsi**, pikaage Pärnu kodutute loomade varjupaiga eestvedamise ja arendamise eest

Nr 128 – **Meeli Pärna**, aastatepikkuse panustamise eest Pärnu linna huvihariduse arendamisse

Nr 129 – **Natalia Rafikova**, pikaage töö eest slaavi kultuuri tutvustamisel ja teiste vähemusrahvuste nähtavuse suurendamise eest Pärnu kultuuripildis

Nr 130 – **Anneli Reile**, silmapaistva tegevuse eest noorsootöö korraldamisel

Nr 131 – **Elviira Soboleva**, pikaage töö eest panganduses ning panustamise eest koostöösse Pärnumaa ettevõtete ja kohalike omavalitsustega

Nr 132 – **Koidula Säde**, pikaage töö eest ajaloolise koolihoone restaureerimisel ja kaasaage õpikeskkonna kujundamisel

Nr 133 – **Toomas Talts**, pikaage Pärnu linna bussiliikluse korraldamise ja arendamise eest

Nr 134 – **Tatjana Tšuhnenkova**, pikaage töö eest perearstina ja perearstide eriala arendamise eest

Nr 135 – **Mall Türk**, pikaage kohaliku muusikaelu ja -hariduse edendamise ning tulemusliku töö eest Pärnu Muusikakoolis

Nr 136 – **Madis Veskimägi**, pikaage töö eest perearstina ja panuse eest tervishoiu kaasajastamisel

2021

Nr 137 – **Indrek Alekõrs**, Pärnu Saksa Tehnoloogiakooli eduka juhtimise eest

Nr 138 – **Aime Hoog**, saunakultuuri elushoidmise ja propageerimise eest

Nr 139 – **Enn Jaagor**, pikaage ja järjepideva panuse eest Pärnu linna tänavavalgustuse arendamisel ja väljaehitamisel

Nr 140 – **Peep Jöffert**, Pärnumaa bussiliikluse korraldamise ja erivajadustega

lastele pühendumise eest bussijuhina ning saavutuste eest spordis

Nr 141 – **Peeter Kais**, võrkpallimängu arendamise ja propageerimise ning aktiivse ühiskondliku tegevuse eest

Nr 142 – **Tiiu Künnapas**, pikaage ja pühendunud tegevuse eest muusikaõpetajana, koorijuhina ja dirigendina ning haridus- ja kultuurielu rikastamise eest

Nr 143 – **Virve Laube**, pikaage ja pühendunud hariduselu arendamise ja eestvedamise, noorte andekuse ja ettevõtlikkuse toetamise ja Pärnu linna kui õpikeskuse süsteemi väljatöötamise eest

Nr 144 – **Urmas Lillemäe**, Pärnu haigla kiirabitöö koordineerimise ja kvaliteetse kiirabiteenuse tagamise eest 2020. aasta hädaolukorra ajal

Nr 145 – **Valter Parve**, kauaage pühendumise eest sotsiaalvaldkonna arendamisele ja eestvedamisele

Nr 146 – **Raio Piiraja**, teenete eest sportlasena ja liikumisharrastuse edendajana

Nr 147 – **Kaarel Puusepp**, interventsionaalkardioloogia arendamise eest Pärnu haiglas

Nr 148 – **Herkki Ruubel**, pühendumise eest toidukultuuri arendamisele ja propageerimisele

Nr 149 – **Ela Tomson**, Pärnu kultuurielu pikaage rikastamise ja juhtimise eest

Nr 150 – **Hilja Vainula**, pikaage pühendumise eest muusika õpetamisele ja koorilaulu edendamisele

2022

Nr 151 – **Alari Akermann**, aktiivse tegevuse eest jääpurjetamise korraldamisel ja propageerimisel Eestis ja Pärnus

Nr 152 – **Feliks Murumäe**, pikaage sete teenete eest õiguskorra tagamisel Kodukaitse ridades ja vabatahtliku abipolitseinikuna

Nr 153 – **Laine Mägi**, 40 aastat kestnud järjepideva noorte liikumise ja tervise-edendamise eest

Nr 154 – **Elve Otsalt**, pikaajalise väärtuspõhise ja tulemusliku pedagoogilise töö eest

Nr 155 – **Enn Rand**, pühendunud kogukonnaliikmena Pärnu kultuuri- ja spordielu toetamise eest

Nr 156 – **Ille Rohtlaan**, pikaajalise ja tulemusliku pedagoogilise töö eest

Nr 157 – **Tiia Tamm**, pühendunud ja aktiivse tegevuse eest laulukultuuri edendamisel

2023

Nr 158 – **Reeda Agan**, pikaajalise panuse eest Pärnu linna planeerimisse ja arengusse

Nr 159 – **Kalvi Almosen**, pühendunud panuse eest Eesti sisejulgeoleku arengusse ja eestvedamisse ning igakülgse abivalmiduse ja pikaajalise koostöö eest Paikuse osavalla ja Pärnu linnaga

Nr 160 – **Marika Kruk**, kauaaegse ja suure pühendumusega tehtud töö eest Pärnu linna haridusvaldkonnas ja õppejuhina Rääma põhikoolis

Nr 161 – **Jaak Känd**, silmapaistva ja pikaajalise laste ja noorte kultuuri- ning huvihariduse edendamise eest Pärnus

Nr 162 – **Aare Külaots**, pühendunud ja aktiivse tegevuse eest kogukondliku elu edendamisel

Nr 163 – **Andres Mathiesen**, pikaajalise panuse eest Pärnu turismi- ja meelelahutussektoris

Nr 164 – **Evelin Mei**, hindamatu panuse eest kultuuri- ja hariduselu edendamisel Pärnumaal

Nr 165 – **Karl Palatu**, noorte liikumisharrastuse propageerimise, Pärnu jalgpalli arendamise ja Baltikumi suurima noorte jalgpalliturniiri korraldamise eest

Nr 166 – **Helju Sutt**, hindamatu panuse eest Pärnu ja kogu Eesti võrkpallielu viimisel rahvusvahelisele tippasemele

Nr 167 – **Mati Sutt**, pühendunud ja aktiivse tegevuse eest kogukondliku elu edendamisel

Nr 168 – **Sirje Soovik**, tervise liikumise ja rahvaspordi pikaajalise arendamise ja vabatahtlikuna kogukonna hüvanguks panustamise eest

Nr 169 – **Kristin Tattar**, silmapaistvate saavutuste eest tippspordis ja discgolfi edendamise eest

Nr 170 – **Tõnu Tõniste**, Raeküla linnaosa hariduselu järjepidevuse kandmise ja kogukonna arengusse panustamise eest

Nr 171 – **Leho Võrk**, AS Pärnu Vesi eduka juhtimise ja muutmise eest kaasaegse juhtimis- ja teeninduskultuuriga efektiivselt toimivaks ettevõtteks

Nr 172 – **Liina Ömblus**, kaasava hariduse süsteemse teaduspõhise elluviimise, eripedagoogika arendamise ja spetsialistide koolitamise eest

Saarde vald

VAPP

LIPP

Territoorium 1065 km², sellest:

- haritav maa 12154 ha
- looduslik rohumaa 2696 ha
- metsamaa 77705 ha
- õuema 844 ha
- muu maa (nt teed, tootmismaad, elektriliinid, karjäärid jms) 13083 ha.

Looduskaitsete piirangutega maa 25843 ha.

Elanike arv 01.01.2024

- kokku 4381
- 1 km² kohta 4,11

Asustusüksuste arv 38

- külasid 36
- alevikke 1
- linnu 1

Valla keskus

- Kilingi-Nõmme linn, kaugus Pärnust 40 km

Omaavalitsusjuhid

- Vallavolikogu esimees
14.12.2017-14.07.2020 Kadri-Aija Viik;
14.07.2020-28.04.2021 Kalle Song;
26.05.2021- 12.11.2021 Kadri-Aija Viik;
alates 12.11.2021 Eiko Tammist
- Vallavanem
20.02.2019-14.07.2020 Eiko Tammist;
14.07.2020-09.05.2021 Andres Annast;
25.05.2021-08.12.2021 Külli Karu;
09.12.2021-18.09.2023 Külli Karu;
alates 21.09.2023 Raivo Ott

Saarde valla vapiloom ilves. Foto: Janne Elmers

Elanike arv asulate lõikes

Seisuga 01.01	2020	2021	2022	2023
Allikukivi küla	124	130	130	126
Ilvese küla	95	89	93	94
Jaamaküla	109	105	104	104
Jäärja küla	60	62	58	62
Kalda küla	64	66	62	68
Kalita küla	81	74	70	67
Kamali küla	31	34	35	32
Kanaküla	55	56	47	44
Kikepera küla	24	25	24	25
Kilingi-Nõmme linn	1630	1608	1551	1560
Kõveri küla	1	0	4	5
Kärsu küla	36	36	35	32
Laiksaare küla	81	80	81	81
Lanksaare küla	8	7	6	6
Leipste küla	85	77	75	71
Lodja küla	110	115	120	118
Lähkma küla	27	25	25	26
Marana küla	20	17	16	13
Marina küla	16	15	18	17
Metsaääre küla	145	145	149	154
Mustla küla	15	14	14	14
Oissaare küla	20	18	17	18
Pihke küla	4	4	5	5
Rabaküla	96	99	111	109
Reinse küla			19	16
Reinu küla	26	26	26	25
Ristiküla	76	72	72	72
Saarde küla	278	267	254	269
Saunametsa küla	13	14	13	14
Sigaste küla	77	72	67	70
Surju küla	270	278	267	265
Tali küla	211	200	192	192
Tihemetsa alevik	394	386	387	459
Tuuliku küla	1	1	1	1
Tõlla küla	72	70	72	62
Veelikse küla	81	82	77	78
Viisireiu küla	57	54	53	53
Väljaküla	49	48	49	53
KOV täpsusega	13	21	20	25
KOKKU	4555	4492	4419	4505

Olulisemad sündmused 2020

- * 23.01 Kilingi-Nõmme Gümnaasiumis toimus laulufestival „Kaunim metsalaul“.
- * 24.02 Eesti Vabariik 102 pidulik tähistamine. Kilingi-Nõmmes toimus Vabadussõja ausamba juures vabariigi aastapäevale pühendatud tseremoonia, kus osalesid vallavalitsuse, Naiskodukaitse, Kaitseliidu ja EELK Saarde Katariina koguduse esindajad. Tihemetsa Huvi- ja Spordikeskuses toimus pidulik kontsert-aktus.
- * 26.07–31.07 toimusid Tihemetsa Huvi- ja Spordikeskuses Eesti mängufilmi „Kalev“ võtted.
- * 22.08 toimus esimest korda Saarde valla kodukohvikute ja garaažimüügi päev, kus osales 12 kodukohvikut/garaažimüüki.
- * 29.08 toimus Lauri karjääris XIX Saarde Kaitsepäev.
- * 01.09 jõustus uus Surju Kooli põhimäärus, millega korraldati ümber Surju Põhikooli ja Surju Lasteaia tegevus. Selle tulemusena muutus Surju Kool ühe asutuseks tegutsevaks põhikooliks ja koolieelseks lasteasutuseks.
- * 07.10 avati MTÜ AIK Livonia eestvedamisel Kilingi-Nõmmes Euroopa Kultuurikülade infotahvel.
- * 19.10 avati Kilingi-Nõmme külje alla Väljakülas kaasaegne Olerexi tankla.

Olulisemad investeeringud 2020

- * Surju Kooli fassaadide ja katuse renoveerimistööd.
- * Alustati Saarde valla üldplaneeringu koostamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimisega.
- * Renoveeriti Tihemetsa Huvi- ja Spordikeskuse spordisaali osa välisfassaadi, uuendati spordisaali valgustus energiasäästlike valgustite vastu ning renoveeriti põrand.
- * Rekonstrueeriti Kilingi-Nõmme Klubi katus.

- * Remonditi Kilingi-Nõmme Lasteaed Kröll keldrikorruse abiruumi.
- * Renoveeriti Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi õpilaskodu I korrust ja kahte klassiruumi.
- * Valla teede ja tänavate renoveerimine vastavalt teehoiukavale.

Tunnustused 2020

- * **Ivo Jürgenson** – Saarde valla Suur Vapimärk
- * **Elli Altin** – Saarde valla Väike Vapimärk
- * **Maarit Juhkamsoo** – Saarde valla Aasta Noore Preemia
- * **Kadri Vilbaste** – Saarde valla Aasta Noore Preemia
- * **Kilingi-Nõmme Majandusühistu COOP Kilingi-Nõmme** – Saarde valla aasta ettevõtte
- * **Kinne-Riin Reest** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu „Aasta noor kultuuritegija“ tiitel
- * **Saarde ÖÖ-MARU** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Aasta harridustegu“
- * **Elli Altin** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Aasta põhikooli aineõpetaja“
- * **Heidi Kodasma** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Aasta õppeasutuse juht“
- * **KÜ Sambla 6, Kilingi-Nõmme, Saarde vald** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Kaunim kortermaja“

Olulisemad sündmused 2021

- * 03.07 toimus Tali piirkonnapäev.
- * 04.07 toimus Liivamäe lahingu toimumispaigas Liivamäe lahingu 80. aastapäeva mälestusüritus, avati mälestuspink.
- * 09.07–11.07 toimusid Kilingi-Nõmme linnapäevad.
- * 17.07 toimus Tihemetsa piirkonnapäev.
- * 24.07 toimus Surju piirkonnapäev.

- * 31.07 tähistas Surju näitering Sauna-metsa külas Kargoja talus Külliki Veede etendusega „Ema läheb mehele“ oma 30. aastapäeva.
- * 07.08 toimusid Saarde valla külamängud.
- * 21.08 toimus Kilingi-Nõmmes XX Saarde Kaitsepäev.
- * 28.08 toimus Saarde valla kodukohvikute ja garaažimüügi päev, kus osales 25 kodukohvikut/garaažimüüki.
- * 05.10 toimus Tihemetsa Huvi- ja Spordikeskuses Erna Grossi raamatu „Tihemetsa Tehnikumi teekond läbi aegade“ esmaesitlus.
- * 21.10 Saarde Vallavolikogu otsusega nr 57 „Saarde valla koolieelsete lasteasutuste ümberkorraldamine“ liideti Kilingi-Nõmme lasteaed Kröll ja Tali Lasteaed, Tali Lasteaed iseseisva asutusena lõpetas tegevuse.
- * 23.10 toimus Kilingi-Nõmme Klubis

Saarde valla sünnipäeva kontsert-tantsuõhtu ja anti üle Saarde valla tunnustused.

- * 04.11 avati Kilingi-Nõmmes Ameerika Ühendriikide ettevõtte Globalstar maa-jaam, mille ülesandeks on andmevahetus satelliitidega.

Olulisemad investeeringud 2021

- * Piiri, Pärnu ja Kantsi tänavate rekonstrueerimistööd, mille käigus uuendati põhjalikult eelnimetatud tänavad, rajati uus kõnnitee lõik Pärnu tänava äärde (alates vanast raudteeülesõidukohast suunaga Viljandi poole), rekonstrueeriti autobussijaama parkla, Pärnu tn 65 tervisekeskuse parkla ning Pärnu tn 73 Kilingi-Nõmme klubi parkla.
- * Laiendati Surju Hooldekodu „Videvik“ vana maja.
- * Uuendati Tihemetsa aleviku mänguväljakut.

*Ameerika Ühendriikide ettevõtte Globalstar maa-jaam Kilingi-Nõmmes.
Foto: Martti Rooden*

- * Renoveeriti Kilingi-Nõmme polikliinik ja hoonesse paigaldati väga vajalik invaliif.
- * Tali küla ühisveevärgi rekonstrueerimine.
- * valla teede ja tänavate renoveerimine vastavalt teehoiukavale.

Tunnustused 2021

- * **Tatjana Kasela** – Saarde valla Väike Vapimärk
- * **Toivo Tallo** – Saarde valla Väike Vapimärk
- * **HELMETAL IMS OÜ** – Saarde valla aasta ettevõtte
- * **Mare Kurri** – sotsiaalkaitseministri tunnustus
- * **Eiki Lehemets** – Pärnumaa Spordiliidu ja Pärnu Linnavalitsuse tänukiri Pärnumaa male ühele innukamale eestvedajale
- * **Margit Schmidt** – Pärnumaa Spordiliidu ja Pärnu Linnavalitsuse tänukiri võimlemisspordi eestvedamise eest

Olulisemad sündmused 2022

- * 23.02 Eesti Vabariik 104 pidulik tähistamine ja Saarde valla tänu pidu Kilingi-Nõmme Klubis.
- * 24.02 toimus Kilingi-Nõmme Vabadussõja ausamba juures Vabariigi aastapäevale pühendatud tseremoonia, kus osalesid vallavalitsuse, Naiskodukaitse, Kaitsejõudude ja EELK Saarde Katariina koguduse esindajad.
- * 28.04 Saarde Vallavolikogu määrusega nr 10 „Kilingi-Nõmme Vabaajakeskuse ümberkorraldamine Saarde Valla Huvikeskuseks“ loodi Kilingi-Nõmme Vabaajakeskuse õigusjärglasena Saarde Valla Huvikeskus, mis alustas tööd Kilingi-Nõmme Pargi tn 6 hoones.
- * 07.05 toimus Lauri karjäär XXXI Saarde Kaitsepäev.
- * 18.06 toimusid Tali Seltsimajas Tali Põhikooli ja Allikukivi mõisas Tihemetsa Põhikooli vilistlaste kokkutulekud.

- * 08.07–10.07 toimusid Kilingi-Nõmme linnapäevad.
- * 16.07 toimus Tali piirkonnapäev.
- * 23.07 toimusid Surju piirkonnapäev ja Kõveri Puhkekeskuses Saarde valla külämängud.
- * 30.07 toimus Tihemetsa piirkonnapäev.
- * 20.08 toimus Saarde valla kodukohvikute ja graažimüügi päev, kus osales 19 kodukohvikut/garaažimüüki.
- * 15.10 toimus Saarde valla sünnipäeva kontsert-tantsuõhtu ja anti üle Saarde valla tunnustused.
- * 09.11 pandi nurgakivi Utilitas Saarde tuulepargile.

Olulisemad investeeringud 2022

- * Uuendati Tihemetsa aleviku tänavavalgustus energiatõhusamate valgustite vastu.
- * Lammutati Tihemetsas Asuvere tee 4 ja 4/1 ning Lasteaia tee 1 asunud koolimajad.
- * Rekonstrueeriti Saarde vallavalitsuse hoone elektrisüsteem ja teostati erinevaid sisetöid.
- * Uuendati Kilingi-Nõmme Spordihoonest valgustus energiatõhusate valgustite vastu.
- * Uuendati Tali Seltsimaja pargis mänguväljakut.
- * Uuendati Kilingi-Nõmme suveaias laulu-lava põrand ja astmed.
- * Laiendati Surju Kooli lasteaia hoiurühma ruume.
- * Rekonstrueeriti osaliselt Tõlla küla ühisveevärki.
- * Valla teede ja tänavate renoveerimine vastavalt teehoiukavale.

Tunnustused 2022

- * **Mari Karon** – Saarde valla Suur Vapimärk
- * **Arvet Ollino** – Saarde valla Väike Vapimärk

- * **Hans-Kristjan Raid** – Saarde valla Aasta Noore Preemia
- * **HevoTehnika OÜ** – Saarde valla aasta ettevõtte
- * Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi direktor **Erli Aasamets** pälvis C. R. Jakobsoni konkursil aasta haridus- ja kultuuri-tegelase tiitli
- * **Eha ja Roland Liesment** Metsäääre külast Kollikse aiandustalust pälvisid C. R. Jakobsoni konkursil aasta põllu-mehe tiitli
- * **Kadri Karon** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Aasta gümnaasiumi-õpetaja”
- * **Saima Tõigast** – Pärnumaa Omavalit-suste Liidu tunnustus „Aasta põhikooli aineõpetaja”
- * **Ave Kartau** – täiskasvanuhariduse „Aasta õpitegu” laureaat pilliõppe korraldamise eest Lähkmal

Olulisemad sündmused 2023

- * 23.01 kuulutas Saarde Vallavalitsus koostöös Eesti Arhitektide Liiduga välja arhitektuurivõistluse, millega otsiti terviklikku ruumilist lahendust Kilingi-Nõmme keskusele – keskväljakule ja Pärnu tänava keskele osale. Võistlus-tööde esitamise tähtaeg oli 18.04.2023. Võitjate avalikustamine ja auhinna-tud võistlustööde tutvustamine toimus 11.05.2023 Kilingi-Nõmme Klubis. I koha preemia 9000 eurot: võistlustöö TEE-RIST, autor Villem Tomiste arhitektuuri-büroost Stuudio Tallinn; II koha preemia 7000 eurot: võistlustöö METSALINE, autorid Eva Kedelauk, Kristel Niisuke ja Kristiina Way arhitektuurbüroost Nikita Atikin; III koha preemia 5000 eurot: võist-lustöö KULDSEEN, autor Erkki Annama arhitektuurbüroost KA Arhitektid; kaks ergutuspreemiat á 2000 eurot: võistlus-töö TUIKSOON, autorid Mari Rass, Ott Alver, Alvin Järving, Luisa Maria Männi-laan, Patrick Barbo ja võistlustöö TÜVI,

autorid Kertu Johanna Jõeste, Ra Mar-tin Puhkan, Siim Tanel Tõnisson, Tristan Krevald ja Madis Eek arhitektuurbüroost Stuudio TÄNA.

- * 23.02 toimus Eesti Vabariik 105 Saarde valla tänapäev, kus tunnustati noorte-, kultuuri- ja spordiaasta parimaid.
- * 24.02 toimus Kilingi-Nõmme Vabadus-sõja ausamba juures Vabariigi aasta-päevale pühendatud tseremoonia, kus osalesid vallavalitsuse, Naiskodukaitse, Kaitseliidu ja EELK Saarde Katariina koguduse esindajad.
- * 15.04 tähistas naiskoor Kanarbik Kilingi-Nõmme Klubis kontserdiga oma 70. juu-belit.
- * 29.04 toimus Lauri karjääris XXII Saarde Kaitsepäev.
- * 01.05 täitis 85 aastat Kilingi-Nõmme linnaõiguste saamisest.
- * 03.05 peeti Saarde valla jäätmejaama sarikapidu. Jäätmejaam rajati Marana külla Heitveepuhasti kinnistule.
- * 30.06.–02.07 toimus XIII noorte laulu- ja tantsupidu „Püha on maa“. Saarde val-last osales kokku 143 lauljat ja tantsijat. Osalejateks olid Saarde valla lastekoor (juhendaja Piia Salomon), Saarde valla mudilaskoor (Tiia Hermann), Kilingi-Nõmme Gümnaasium 5.–6. klassi sega-rahvatantsurühm (juhendaja Eve Sini-järv), Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi 7.–9. klassi segarahvatantsurühm (juhendaja Eve Sinijärv), Kilingi-Nõmme Gümnaa-siumi pererühm (juhendaja Eve Sinijärv) ja Lähkma küla pillimehed (juhendaja Ave Kartau).
- * 07.–09.07 toimusid Kilingi-Nõmme linna-päevad.
- * 22.07 toimus Tihemetsa piirkonnapäev.
- * 28.07 ja 29.07 toimus Tali külas Muti-ääre platsil Marko Sassjani koostatud ja korraldatud tantsuetendus „Kirjad külast külla“. Etenduses põimiti kokku pildid maaelu argipäevast ja pidupäevast.

Ettevõtte Utilitas Saarde tuulepark. Foto: Rauno Liivand ja Utilitas

- * 12.08 toimus Saarde valla kodukohvikute ja garaažimüügi päev.
- * 05.09 tähistas Kilingi-Nõmme Spordihoonde oma 15. sünnipäeva.
- * 15.09 avati üheksast tuulikust koosnev Utilitase Saarde tuulepark. Tuulepargi avamisel osales ka Vabariigi president Alar Karis.
- * 16.09 toimus Ristiküla Pärimuspäev.
- * 14.10 toimus Kilingi-Nõmme Klubis Saarde valla sünnipäeva kontsert ja tant-suõhtu ning anti üle Saarde valla tunnustused.
- * 21.10 toimus Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi vilistlaste kokkutulek ja naiskoori Kirekeel 10. juubelikontsert „Aeg ei peatu“.
- * 04.12 toimus Kilingi-Nõmme klubis Saarde turvalisuse arenguprogrammi avaseminar. Siseministeeriumi eestvedamisel toimub aastatel 2023–2027 kuueteistkümnes kohalikus omavalitsuses turvalisuse arenguprogramm. 2023. aastal valiti avaliku konkursi teel välja esimesed kaheksa kohalikku omavalitsust, keda Siseministeerium toetab turvalise elukeskkonna loomisel ja arendamisel läbi uue arenguprogrammi. Saarde vald esitas taotluse ja sai esimese kaheksa omavalitsuse hulka, kes perioodil 04.12.2023 – 31.12.2025 programmi toel turvalisuse valdkonna tegevuskava loovad.

Olulisemad investeeringud 2023

- * Saarde valla jäätmejaama rajamine.
- * Uuendati Kilingi-Nõmme Klubi lavastan-
gesid.
- * Paigaldati Kilingi-Nõmme Lasteaed Kröll
katusele päikesepaneelid.
- * Uuendati Surju Koolis valgustus energia-
tõhusate valgustite vastu.
- * Koostati Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi
Sambla 18 hoone rekonstrueerimispro-
jekt (sh energiatõhususe tõstmine, venti-
latsiooni rajamine, invalifti paigaldamine).
- * Soojustati puistevillaga Pargi tn 6 katuse-
alune ning rajati käiguteed.
- * Koostati ehitusprojekt toetatud eluaseme
rajamiseks Kilingi-Nõmme.
- * Remonditi Kaskealuse sild.
- * Tihemetsa Huvi- ja Spordihoones muu-
deti pesuruumi asukohta ning sellega
seoses rekonstrueeriti kanalisatsiooni-
süsteemi ja ehitati osaliselt ümber kütte-
süsteem.

- * Uuendati oluliselt Kilingi-Nõmme tänava-
valgustust energiasäästlikumate valgus-
tite vastu.
- * Koostati Surju Kooli staadioni rekonst-
rueerimisprojekt.
- * Hangiti generaatorid Kilingi-Nõmme
Tervise- ja Hoolduskeskuse ning Surju
Hooldekodu „Videvik“ hoonetele.
- * Renoveeriti Surju reoveepuhasti.
- * SA Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hooldus-
keskuse hoone energiatõhususe tõst-
mise tööd.
- * Valla teede ja tänavate renoveerimine
vastavalt teehoiukavale.

Tunnustused 2023

- * **Kristi Sutt** – Saarde valla Suur Vapimärk
- * **Marju Loorentson** – Saarde valla Väike
Vapimärk
- * Pärnu Postimehe ajakirjanik ja Saarde
valla elanik **Silvia Paluoja** pälvis

I advent Kilingi-Nõmmes 2021. Foto: Kalju Sarapu

C. R. Jakobsoni konkursil aasta haridus- ja kultuuritegelase tiitli

- * **Marko Sassjan** ja etendus „**Kirjad külast külla**“ – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu „Aasta üllataja“ tiitel
- * **Ave Kartau** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu „Rahvakultuuri tegija“ tiitel
- * **Kilingi-Nõmme Gümnaasium** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Aasta haridustegu“ – Pärnumaa gümnaasiumite EAP-del põhinevad koostõised valikkursused
- * **Kairi Kaldoja** – Pärnumaa Omavalitsuste Liidu tunnustus „Aasta õppeasutuse juht“

Traditsioonilised spordiüritused läbi aastate: COOP Kilingi-Nõmme maijooks, Köveri Spordipäev, Kilingi-Nõmme koolispordi mitmevõistlus, Kilingi-Nõmme triatlon, Kolme koolimaja jooks, isadepäeva maleturniir, „Saarde täpsuskütt“ (õhk-

relvast laskmine ja vibuvõistlus), Saarde Rannakuningas ja -kuninganna (võrkpallivõistlus), JõuluAKRO (VK Githa jõuluvõistlus), meistrivõistlused koroonas, Saarde jõuluLED (paaris discgolfivõistlus), sulgpalliturniir, võimlejate nääripäev ehk Ilvese pidu, Kahe spordihoone matk, Saarde kinnine discgolffi sari, Kilingi-Nõmme lahtised meistrivõistlused discgolfis, emadepäeva võimlemispidu, ALAS-KUUL AS heategevuslik hüppepäev, Saarde-Häädemeeste-Salacgriva sõpruskohtumine korvpallis, kiirusliku vastupidavuse tšempionaat jt.

Traditsioonilised sündmused läbi aastate: rahvamuusikapeod Lähkma Külamajas, pärimuspäev, Klubi Rock, aastalõpupeod valla erinevates keskustes, kogu pere jõulupäev Kilingi-Nõmme lasteaia Kröll eestvedamisel ning advendiaja, vabariigi aastapäeva, emade- ja isadepäeva tähistamised valla erinevates keskustes, eakatepäev, lusikapidu jt.

Tori vald

VAPP

LIPP

Territoorium 611,11 km²

- haritav maa 18311,2 ha
- looduslik rohumaa 3043,5 ha
- mets 25838,7 ha
- muu maa 11844,3 ha

Elanike arv 01.01.2024

- kokku 12 572
- 1 km² kohta 20,6

Asustusüksuste arv 45

- külasid 41
- alevikke 3
- linnu 1

Valla keskus

- Sindi linn
- kaugus Pärnust 12 km

Omavalitsusjuhid

- volikogu esimees Jana Malõh
- vallavanem Lauri Luur

Foto: Ivar Hütt

Elanike arv asulate/külade jne lõikes

Asula nimetus	1.01.2020	1.01.2021	1.01.2022	1.01.2023
Aesoo küla	19	20	19	24
Are alevik	422	412	417	402
Eametsa küla	612	643	732	828
Eavere küla	37	35	39	35
Elbi küla	6	7	6	7
Elbu küla	69	65	77	77
Jõesuu küla	261	257	258	262
Kiisa küla	93	89	89	91
Kildemaa küla	28	28	28	31
Kilksama küla	452	452	453	469
Kuiaru küla	64	61	64	62
Kurena küla	48	47	58	66
Kõrsa küla	81	83	82	82
Lepplaane küla	68	68	67	64
Levi küla	42	48	47	47
Mannare küla	37	37	36	37
Muraka küla	94	94	92	89
Murru küla	72	68	68	73
Muti küla	57	55	56	57
Rätsepa küla	36	41	39	40
Niidu küla	127	126	122	123
Nurme küla	169	178	183	209
Oore küla	91	91	88	92
Parisselja küla	43	45	33	31
Piistaoja küla	105	107	98	97
Pulli küla	152	158	166	176
Päriveri küla	32	36	38	36
Randivälja küla	67	68	67	71
Riisa küla	17	15	15	13
Räägu küla	43	48	44	44
Rütavere küla	53	56	66	70
Sauga alevik	1191	1185	1207	1193
Selja küla	300	300	290	275
Sindi linn	3763	3726	3703	3732
Suigu küla	250	241	234	232
Taali küla	227	233	227	228
Tabria küla	37	37	35	36
Tammiste küla	1592	1722	1847	1940
Tohera küla	74	71	75	71

Tori alevik	453	436	418	420
Urge küla	141	135	143	145
Urumarja küla	96	95	93	94
Vainu küla	79	80	87	94
Võlla küla	54	57	51	51
Võlli küla	59	57	56	50
KOV Tori	66	76	90	108
Kokku	11879	11989	12203	12474

Olulisemad sündmused 2020

- * Pärnumaa Omavalitsuste Liit omistas Pärnumaa vapimärgi kohalikule ettevõtjale ja Tori vallavolikogu esimehele Enn Kuslapile.
- * Tori staadioni valmimine valiti Pärnumaa aasta sporditeoks.
- * Tori Põhikool tähistas 145. tegevusaastat.
- * Veebruaris sai sintlane Liisu Mitt kuni 23-aastaste naissportlaste seas sisesõudmise maailmameistrivõistlustel ülekaaluka esikoha.
- * Eesti valitsus kuulutas 12. märtsil 2020 seoses COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse pandeemilise levikuga välja eriolukorra. Valla üldharidus- ja huvikoolid läksid üle distantsõppele, avatuks jäid lasteaiad. Kultuuri- ja spordiasutused suleti. Muudeti töökorraldust sotsiaalmajades. Vallavalitsus ja teenuskeskused suleti, töö toimus distantsilt. Asutusi hakati taas avama maikuus.
- * Sindi sild oli remondi tõttu kaks kuud liiklusele suletud.
- * Septembrist alustas tööd Pärnu Raja Lasteaed, mille ehitusse Tori vald oli investeerinud ligi 700 tuhat eurot.
- * Tori valla kauni kodu tiitli said Tammiste külas Sinilille tn 1c asuv elamu ja korterelamu Are alevikus Kooli tn 7.
- * Toimus 10. Tori Põrgu triatlon.
- * Selja lauluseltsingul täitus 20. tegutsemisaasta.
- * Tori valla elanik Jaan Tekko pälvis Jakobsoni konkursi põllumehe autasu.

- * Sauga Põhikooli ruumipuuduse leevendamiseks lisati põhihoonele moodulid. Tänu sellele sai kool juurde kaks klassiruumi, kabinetid ja abiruumi, kokku üle 200 ruutmeetri.
- * Sindi kärestiku aerutamistingimustega käis tutvumas keskkonnaminister Rene Kukk.

Ridaelamu Ares Kooli tänaval sai tunnustatud nii valla kui maakonna kauni kodu konkursil. Foto: Piia Salundi

- * Tori valla sportlased saavutasid Rohelise Jõemaa IX suvemängudel 2. koha.
- * Tori Põhikooli õpetaja Merike Haas sai Pärnumaa aasta klassijuhataja tiitli.
- * Nurme külas pereettevõttega tegutsev Uueda puhkekeskus pälvis maakondlikul kauni kodu konkursil äriobjektide kategoorias esikoha.
- * Tori Valla Raamatukogu Sindi haruraamatukogu kolis uutesse ruumidesse aadressil Pärnu mnt 55a.
- * Sinti Sõpruse parki loodud uue kettagolfi raja avamäng tõi kokku pea sada kettagolfihuvilist.
- * Maadlusklubi Leo maadlejad tõid mitu Eesti meistri tiitlit: Raimond Uiho kadettide vanuseklassis Kreeka-Rooma maadluses; Randel Uiho täiskasvanute klassis ja Tiia-Triin Tomson naistemaadluses.
- * Tori vallavanemat Lauri Luuri tunnustati päästeteenistuse medaliga.
- * Septembris alustati Sindis Pärnu mnt 27a asuva sotsiaalmaja rekonstrueerimistöödega.
- * Oktoobris avati Are uus bussijaam.
- * President Kersti Kaljulaid külastas 23. septembril Tori valda: tutvus Sindi linna ajaloo, kärestiku ja teiste uute arendustega.
- * Tori Vallavolikogu otsustas 17. septembril Tori valla kultuuriasutused ümber korraldada. Ümberkorraldamise tulemusena lõpetati senised rahvamajad kui juriidilised isikud ning asutati uus Tori vallavalitsuse hallatav asutus – Tori Valla Kultuurikeskus.
- * Tori valla naiste kokkutulekul rääkisid oma kogemustest viis valla ettevõtlikku naist.
- * Suigu raamatukogu tähistas 110. tegevusaasta täitumist.
- * Täiskasvanud õppija nädalal pärjati maakonna aasta õppija tiitliga Sindi Gümnaasiumi õpetaja Karin Peterson.
- * Tori Valla Raamatukogu direktor Ene

Michelis sai Pärnumaa aasta maaraamatukoguhoidja tiitli.

- * Pärnumaa Arenduskeskus tunnustas Tori vallas elavat perekond Aaslaidu nende panuse eest kogukonna toimetulekusse ja turvalisusse Pärnumaa särava pere tiitliga.
- * MTÜ Pärnumaa Kodukant tunnustas Jõesuu külaelu eestvedajaid Tiia ja Aaro Saart Pärnumaa tegusa maapere tiitliga.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liidu kultuurikomisjon tunnustas Pärnumaa aasta(te) tegutseja tiitliga Tori rahvamaja juhatajat Argo Jusket.

Olulisemad sündmused 2021

- * Veebipõhisel rahvahääletusel valiti Tori valla aasta teoks 2020 Sindi paisu lammutamine ja kärestiku loomime, mille viis ellu Keskkonnaagentuur.
- * Sindi noor Kaur Kasemaa pälvis Pärnu noorte mittetulundusühingu Tunne silmapaistvuse eripreemia 2020.
- * Sauga avatud noortekeskus sai Eesti aasta noortekeskuse tiitli.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liit nimetas Priit Ruudu aasta sotsiaalvaldkonna töötajaks.
- * Soomaa rahvuspark pälvis Euroopa Kaitsealade Liidult säästva turismi sertifikaadi.
- * Selgus Tori Vallavalitsuse ja Eesti Arhitektide Liidu korraldatud Sindi linnakeskuse parima arhitektuurilise ideelahenduse võitja: võistlustöö „Sindi vöö“, autor arhitektuuribüroo MA OÜ.
- * Sindi raamatukogu juhataja Rita Raudsepp nimetati Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastakoosolekul aasta lasteraamatukoguhoidjaks.
- * Vabariigi aastapäeva tähistati rahvamatakadega.
- * Jõesuu raamatukogu tähistas 95. tegutsemisaastat.
- * Sindi linna sünnipäeva tähistati seiklus-orienteerumisega.

- * Valiti esimene Tori valla noortevolikogu.
- * Juunis toimus Saugas Tori valla laste- ja noortepäev.
- * Balti avatud meistrivõistlustel sportlikus vabavõitluses ehk MMA-s s tuli Madis Mäeste kahes kategoorias Balti meistriks.
- * Augustis peeti Sindi karestikul esimest korda rahvusvahelised süstaslaalomivõistlused Nordic Cup.
- * Selgus Sindi käretilukeskuse arhitektuurivõistluse võitja – arhitektuuribüroo molumba võistlustööga „Kuuk“. Võistluse korraldasid Tori Vallavalitsus, Eesti Arhitektide Liit ja Eesti Aerutamisföderatsioon.
- * Tori valla kauni kodu tiitli said Tammiste külas Mustika tn 1 asuv elamu ning Pulli külas Uuenassa tee 3 asuv kodu.
- * Pärnumaa kauni kodu konkursil võitis Ares Kooli tn 7 asuv elamu esikoha kortermajade arvestuses.
- * 1. septembril alustas tegevust Tammiste Lasteaed-Algkool, avati esimene klass, kuhu asus õppima 17 õpilast.
- * Tori hobusekasvandus tähistas 165. tegutsemisaastat.
- * Sügisel toimusid kohaliku omavalitsuse volikogu valimised. Enim kogus hääli valimisliit Terve Koduvald, mis sai vallavolikogus 10 kohta. Viis kohta sai Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ja valimisliit Koduvald neli kohta. Eesti Keskerakond sai volikogus kolm kohta, ühe koha sai Eesti Reformierakond.
- * Valmis said Sindi sotsiaalmaja ulatuslikud rekonstrueerimistööd.
- * Oktoobris avati Tori valla territooriumil paiknevas Pärnu lennujaamas rekonstrueeritud lennuliiklusala.
- * Täiskasvanud õppija nädalal pärjati Tori valla elanikke kahe tiitliga: Pärnumaa aasta õppijaks sai Kaire Parts, aasta koolitajaks nimetati Pille Lend.
- * Muinsuskaitseameti aastapreemiate jagamisel kuulutati Sihtasutusele Eesti Maaelumuuseumid kuuluv Tori hobusekasvanduse hoonete kompleks hästi restaureeritud mälestiste kategoorias võitjaks.
- * Sindis toimus taas legendaarne Sindi Rock.
- * Sauga Avatud Noortekeskus tähistas 15 tegevusaasta täitumist.
- * Ühepuulootsiku ehk haabja ehitamine ja kasutamine Soomaal kanti UNESCO inimkonna kiireloomulist kaitset vajava kultuuripärandi nimistusse.
- * Tori vallavolikogu liige Karin Uiho pälvis Pärnu Linnavalitsuselt aasta sotsiaaltöötaja koostööpartneri tiitli.
- * Talupidajate Keskliit valis aasta parimaks alternatiivtaluks Niidu külas tegutseva osaühingu Alpakaafarm.
- * Sotsiaalkindlustusameti tunnustuse said tugiisikud Siiri Mets ja Kerli Avald.
- * Pärnumaa Arenduskeskuse tunnustuskonkursil „Pärnumaa tegijad“ said Pärnumaa aasta vabatahtliku tiitli Kaire Parts ja Rasmus Aaslaid, aasta nooreks ettevõtjaks nimetati Edgar Kaasik.
- * Valla elanik Andres Möis pälvis Justiitsministeeriumilt kodanikujuhluse aumärgi.

Olulisemad sündmused 2022

- * Rahvahääletusel valiti Tori valla aasta teoks 2021 Sindi ühiselamu ümberehitamine sotsiaalmajaks.
- * Valla aukodanik ja Soomaa piirkonna arendaja Aivar Ruukel ning Arest pärit ettevõtja Ervin Luur pälvisid maakonna kõrgeima tunnustuse – Pärnumaa vapimärgi.
- * Sindi raamatukogu tähistas 140. tegevusaastat.
- * Tori vallast pärit suusataja Alvar Johannes Alev sai olümpiadebüüdil Pekingis suusavahetusega sõidus (15+15 km) 33. koha, olles ainus Eesti esindaja.
- * Randel Uiho tuli Kreeka-Rooma maadluses Eesti meistriks.
- * Tammiste algkool-kogukonnakeskusele

2021. aasta sügisel sai valmis Sindi ühiselamu ümberehitamine sotsiaalmajaks.
Foto: Henri Holland

2021. aasta septembris alustas tegevust Tammiste algkool, esimesse klassi läks 17 õpilast. Foto: Riti Voll

parima ideekavandi leidmiseks korraldatud arhitektuurivõistluse võitsid tööga „Rebane“ Kristel Niisuke (arhitektuurbüroo Nikita Atikin OÜ) ja Koit Ojaliiv (KUU arhitektid). Konkursi korraldas Tori Vallavalitsus koostöös Eesti Arhitektide Liiduga.

- * Pärnumaa Omavalitsuste Liit valis sotsiaalvaldkonna 2021. aasta teo laureaadiks Tori Vallavalitsuse Sindi sotsiaalmaja ehitamise eest ning aasta sotsiaalvaldkonna toetajaks sai Sindi elanik, MTÜ Korl Est eestvedaja Kristina Ojamäe-Lankov.
- * Märtsis saabusid valda esimesed sõja-põgenikud Ukrainast.
- * Maikuus suleti liikluseks Tori sild, et vana sild lammutada ja selle asemele uus ehitada. Jalakäijate jaoks rajati ajutine sild.
- * Sintlane Marko Šorin valiti NATO parlamentaarse assamblee delegatsioonihuhiks.
- * Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon andis aasta lastekaitsetöötaja tiitli Tori valla lastekaitse spetsialistile Krista Palgile.
- * Tori Lasteaed tähistas 55. tegevusaastat.
- * Sindi linna 84. sünnipäeva tähistati laadaga.
- * Juunis toimus Sindi karestikul esimest korda Tori valla ohutuspäev.
- * Esimest korda said kõik Tori Valla Raamatukogu kõige tublimad noored lugejad kokku lasteraamatupäeval.
- * Eesti Suusaliit nimetas Alvar Johannes Alevi hooaja parimaks murdmaasuusatajaks meeste arvestuses.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liit valis konkursil Pärnumaa kaunis kodu 2022 Tori vallas Pulli külas Uuenassa tee 3 asuva majapidamise kauneimaks maakoduks.
- * Uue õppeaasta alguseks sai Sauga kool ruumi juurde nelja uue mooduli abil.
- * Eestimaa Talupidajate Keskliidu korraldatud parima talu konkursil võitis parima tootmistalu tiitli Pärivere külas asuv Arude talu.

- * Vallas alustas tegevust uus huvikool – Tori hobusekasvanduse ratsakool.
- * Sauga põhikooli õpetaja Romet Mikhels sai Pärnumaa Omavalitsuste Liidult maakonna aasta huvialaõpetaja tiitli.
- * Sintlane Argo Mitt võitis veteranide maailmameistrivõistlustel Kreeka-Rooma maadluses maailmameistri tiitli.
- * Detsembrist algas uus korraldatud jäätmeveo periood, millega hõlmati senise ühe jäätmeliigi asemel kokku 7 erinevat jäätmeliiki.
- * Esimest korda toimusid laste ja noorte laulukonkurss Tori Valla Laululind ja Tori valla mudilaste laulupäev.
- * Oktoobris avasid Tori vald ja Pärnu Muuseum Pulli muinsusasula paigas püsiväljapaneku.
- * Oktoobris algasid Sindi seltsimaja renoveerimistööd.
- * Siseminister tunnustas Sindi elanikku Kristina Ojamäe-Lankovit kodaniku-päeva aumärgiga.
- * Novembri lõpus avati uus Tori sild liiklusele.
- * Tammiste kogukond tegi omavalitsusele ettepaneku võtta Tammiste rohevõrgustiku aladel asuvad ning puhkemetsadeks nimetatud metsad kohaliku kaitse alla. Tori Vallavolikogu otsustas algatada Tammiste puhkemetsade kohaliku kaitse alla võtmise menetluse.
- * Pärnumaa aasta isa tiitli sai kaitseväelane Rasmus Aaslaid, kes tegutseb ka kaitsepolitsei ja vabatahtliku päästjana.
- * Alvar Johannes Alev sai MK-etapil murdmaasuusatamises 20 km vabastiili jälitussõidus 20. koha.

Olulisemad sündmused 2023

- * Rahvahääletusel valiti Tori valla aasta teoks kohviku Zool avamine Tori alevikus.
- * Alustati projektiga „Elurikas Tori vald“, mille käigus koolitati valla elanikke eri teemadel ja rajati koos kogukondadega

Tori silla valmimist tuli tähistama hulk rõõmsat rahvast. Foto: Ülo Soomets

Renoveeritud Sindi seltsimaja 410-kohalises saalis on suurepärase akustika. Foto: Piia Salundi

lilleniiitide pilootalad. Projekti suurim osa oli elurikka puhkeala välja arendamine Sindi kärestiku lähedal. Roheala avati oktoobris.

- * Renoveerimistöödeks suleti Sindi rae-koda, kus asusid vallavalitsuse tööruumid.
- * Are raamatukogus avati valla esimene kaugtöötuba.
- * Allan-Devid Zevtsov sai Eesti meistriks vabamaadluses. Robyn Paulberg sai Eesti meistri tiitli sumomaadluses.
- * Sindi linna 85. juubelisünnipäeva tähistati meeleoluka laadaga, tegevusi pakkusid Sindi Sotsiaaltöökeskus, Sindi Muuseum ja Sindi raamatukogu.
- * Vallavalitsus korraldas Tori valla elanike seas rahulolu-uuringu, millele vastas 700 inimest.
- * Maikuu peeti Sindi kärestikul Tori valla ohutuspäev ja süstaslaalomi võistlused Nordic Cup. Suvel oli kärestik suletud kärestikukeskuse I etapi ehitustöödeks.
- * Mais toimusid Tori valla noortevolikogu teise koosseisu valimised.
- * Sindi Muuseum tähistas 40. tegevusaastat.
- * Valla kauni kodu konkursil pälvis esikoha Tammistes Saialille tn 2 asuv eramu.
- * Suvepealinna tiitel toodi Türitl Pärnusse mööda jõge haabjatel.
- * 31. juulil avati pidulikult Tori uus sild. Silla välisilmes oli arvesse võetud kogukonna häält, kes soovis, et sild sobiks Tori omapärase looduse ja ajaloolise miljööga.
- * Augustis peeti Toris maha suurejooneline valla tantsupidu Põrgu Wärk.
- * Sügisel valmis Sindis noorte soovil *pumptrack*.
- * Eestimaa Talupidajate Keskliit ja Maaelu Edendamise Sihtasutus andsid parima talu tiitli Tori valla ettevõttele Sepa Veised.
- * Pärnumaa Omavalitsuste Liit andis Pärnumaa aasta õppeasutuse juhi tiitli Tori Põhikooli direktorile Pille Usinale ja aasta

lasteaiaõpetaja tiitli Tammiste Lasteaed-Algkooli muusikaõpetajale Marge Lumisale.

- * Sügiseks valmis Tammiste lasteaia juurdeehitus, kus hakkasid õppima algkooli õpilased.
- * AS Alexela avas septembris Saugas tankla-teenindusjaama Täkuipois.
- * Eesti meistrivõistlustel klassikalises lamades surumises tuli noorte arvestuses vabariigi meistriks sintlane Reinhard Rebane.
- * Novembris algas Saugas Tallinna-Pärnu Ikla maantee neljarealise teelõigu ehitus.
- * Novembris avas ukseid põhjalikult renoveeritud Sindi seltsimaja.

Olulisemad projektid ja/või investeeringud

2020

- * Mustkatte alla viidi ligikaudu 25 km kruusateid.
- * Valmis Sauga alevikus asuv Jänesselja ja Keskuse tänava ristmik.
- * Rajati Kilksama külas Lepplaane ja Selja tee riigiteid ühendav Lomba tee.
- * Jäätmemajanduse paremaks arendamiseks liitus Tori vald MTÜ Kesk-Eesti Jäätmehoolduskeskusega.
- * Transpordiameti tellimisel remonditi Sindi sild.
- * Valmisid Tori Valla Raamatukogu Sindi haruraamatukogu jaoks renoveeritud ruumid Sindis Pärnu mnt 55a.
- * Asutati Tammiste algkool.
- * Pärnu linna ja Häädemeeste vallaga koostöös ehitati uus Raja Lasteaed asukohaga Raja tänav 7, Pärnu linn. Uues ujulaga lasteaias on Tori vallal kokku 44 kohta.
- * Pärnumaa Ühistranspordikeskuse eestvedamisel ehitati Aresse kaasaegne minibussijaam.
- * Valmis Are noortekeskuse laiendus, mis lahendas noortekeskuse ruumipuuduse.

2021

- * Rekonstrueeriti Kurena külas Lepplaane teel asuv Aadu sild.
- * Mustkatte alla viidi ligikaudu 41 km kruusateid.
- * Osaliselt rekonstrueeriti Tori alevikus asuv Virula tänav ja rajati uus välisvalgustus.
- * Renoveeriti Sindi Gümnaasiumi staadion koos jooksurajaga.
- * Tori vallas avati kaks renoveeritud sotsiaalelamut, kokku 48 korteriga. Üks neist asub Tori alevikus aadressil Kalda 2 ja teine Sindi linnas aadressil Pärnu mnt 27a.
- * Transpordiameti tellimisel rekonstrueeriti Tori alevikku läbiv riigimaantee lõik.
- * Lõpule jõudsid sihtasutuse Eesti Maaelumuuseumid eest veetud suuremahulised renoveerimistööd Tori hobusekasvanduses – korda tehti kõik tallid, ratsutajate maja, kasvanduse territoorium ja hobuaedikud, rajatud laste mänguväljak. Töid rahastasid Eesti riik ja Euroopa Liit.
- * Sindis valmis SW Energia kaasaegne katlamaja.

2022

- * Mustkatte alla viidi ligikaudu 15 km kruusateid.
- * Rekonstrueeriti Sindis asuv Põhja tänav.

2023

- * Rekonstrueeriti Sindi üks vanimaid maju – Pärnu mnt 51 asuv, muinsuskaitse all olev kolme korteriga elamu.
- * Valmis Sindi kärestikukeskuse I etapp koos kaldapromenaadi ja roheparklaga.
- * Rajati Allika ja Nigula ja Kilksama jalg- ja jalgrattatee I etapp ning Uuemetsa jalg- ja jalgrattatee.
- * Valmis Tammiste lasteaia juurdeehitus, mille võttis esmalt enda kasutuse algkool.
- * Projekti „Looduspõhiste lahenduste

pilootalade loomine ja elurikkuse suurendamiseks Tori vallas“ (lühidalt „Elurikas Tori vald“) raames rajati koos kogukondadega elurikkuse pilootalad ning toimusid koolitused elanikele.

- * Rekonstrueeriti Sindi seltsimaja.
- * Valmis Transpordiameti tellimisel ehitatud uus Tori sild.

KOVi autasude saajad/tunnustused

2020

Tori valla aukodanik

Aivar Ruukel on oma töö ja ühiskondliku tegevusega arendanud Soomaa piirkonda ning toonud nii Soomaale kui kogu Tori piirkonnale tuntuks Eestis ja välismaal.

Tori valla aasta tegija

- 1) Tori rahvamaja juhataja **Argo Juske**
- 2) **MTÜ Discgolfiklubi Albatross** planeeris ja ehitas Sindi linna 18 korviga kettagolfiraja

Tori valla aasta noor

- 1) **Leho Hiienurm**
- 2) **Noortebänd Rahkamm**

Tori valla aasta kultuuriedendaja

Merike Teppan-Kolk, Selja lauluseltsingu eestvedaja ja Sindi Muusikakooli direktor

Tori valla aasta sportlane

Liisu Mitt – sõudja

Tori valla aasta spordiedendaja

Ahto Saar – Tori spordiklubi asutaja, Tori Põrguliste jalgpallimeeskonna juht

Tori valla aasta sotsiaalvaldkonna edendaja

Kaj Wahlroos – Soomes Savitaipale noorte tugiühenduse juht, kellel on juba paarkümmend aastat olnud märkimisväärne panus Pärnu piirkonna ja Tori valla sotsiaalvaldkonna arengusse

Tori valla aasta haridustöötajad

Eda Tenson – Tammiste Lasteaia direktor

Evely Pajula – Are Kooli käsitöö- ja kehalise kasvatuse õpetaja

Helle Salumäe – Sindi Muusikakooli õpetaja

Raili Reimets – Are Kooli logopeed

Tori valla aasta ettevõtte

Osaühing Tori Sawmill on investeerinud Selja külla eesmärgiga luua kaasaegne saetööstus.

2021**Tori valla aukodanik**

Urmas Simson on Tori hobusekasvanduse staažikas tallitöötaja-traktorist, kel on läbi aastate jätkunud tahet ja missioonitunnet panustada hobusekasvanduse igapäevaellu, aidates sellega kaasa Tori sümboli – Tori tõugu hobuse säilimisele

Tori valla aasta tegija

1) **SA Eesti Maaelumuuseumid**, kelle eestvedamisel on Tori hobusekasvandus põhjalikult renoveeritud

2) **Sindi Tuletõrje Selts** olulise vabatahtliku panuse eest kogukonna turvalisusesse

Tori valla aasta kultuuriedendaja

Ansambel Agulipoisid – Tori valla koolinoortest koosnev rahvamuusikabänd, mis esitab tuntud rahvalaule ning hoiab seeläbi au sees traditsioonilist Eesti rahvamuusikat

Tori valla aasta noor

1) **Marko Šimanis**

2) **Berit Eriste** ja **Merili Eenraid** (ansambel Viilijannad)

Tori valla aasta sportlane

Tõnu Endrekson – kuulus koos Kaspar Taimsoo, Allar Raja ja Jüri-Mikk Udamiga Eesti paarisaerulise neljapaadi koosseisu, mis sai Tokyo suveolümpial kuuenda koha

Tori valla aasta spordiedendaja

Jalgpalliklubi Poseidon – on jalgpalli juurde toonud üle saja eri vanuses Tori valla lapse ja noore

Tori valla aasta sotsiaalvaldkonna edendaja

Gerli Mets – põhjalik ja kaasav Tori vallavolikogu sotsiaalkomisjoni esimees

Tori valla aasta haridustöötajad

Aive Annuste – Are Kooli klassiõpetaja ja õppejuht

Reine Tänav – Sindi Lasteaia õppealajuhataja

Kalev Saar – Vändra Muusikakooli pilliõpetaja ja Tori Põhikooli bändi juhendaja

Tori valla aasta ettevõtte

P-Trucks, mille tegevusala on suurte busside ja veokite maaletoomine, hooldus, remont ja müük üle Euroopa

2022**Tori valla aukodanik**

1) **Tõnu Endrekson** – sõudmise raudvara, kes on sõudespordiga tegelenud juba 30 aastat, kelle auhinnakappi ehib 12 tiitlivõistluste medalit, neist kaks olümpiamängudelt

2) **Ülo Soomets** – on andnud märkimisväärselt panuse Tori piirkonna koduloosse, jäädvustades Tori ajalugu fotodele juba 35 aastat

Tori valla aasta tegija

1) **Rasmus Aaslaid** on kaasa aidanud vallaelanike turvalisuse ja ohutuse parandamisele ning panustanud igal võimalikul moel Tori valla arengusse

2) **Kristjan Kullerkan** on Tori valla arhitektina pühendunult tegelenud Tori valla elukeskkonna arendamisega, sh arhitektuurse taseme tõstmisega, muinsuskaitseobjektide väärtustamise ja tutvustamisega

Tori valla aasta kultuuriedendaja

Mariann Pärnoja – silmapaistev tantsujuhendaja

Tori valla aasta sotsiaalvaldkonna edendaja

Eda Mirk on isikukeskse erihoolekande teenusmodeli koordinaator Tori vallas alates 2020. aasta detsembrist

Tori valla aasta noor

- 1) **Joosep Ailiste**
- 2) **Aile Parts**

Tori valla aasta sportlane

Robin Hunt – sõudja

Tori valla aasta spordiedendaja

Aleksei Galkin on nii Tori vallas, Pärnu maakonnas kui ka üle Eesti hinnatud jalgpallitreener, kes teeb oma tööd suure pühendumusega

Tori valla aasta haridustöötaja

- 1) **Magdalena Donerstak** – Sauga Põhikooli inglise keele õpetaja
- 2) **Anne Rätsep** – Tori Põhikooli vanemõpetaja
- 3) **Margit Blehner** – Jänesselja Lasteaia õppealajuhataja

Tori valla aasta ettevõtte

Osaühing Levikivi, mis pakub lõigatud suuri kive nii ehitusmaterjaliks kui disainielementideks, nii siseruumidesse kui ka õue

2023**Tori valla aukodanik**

- 1) **Vilja Alamaa** – Are piirkonna aktivist ja kultuurielu hing
- 2) **Argo Juske** – Tori piirkonna kultuurivedur

Tori valla aasta tegija

Mariann Pärnoja – Toris peetud Tori valla tantsupeo Põrgu Wärk lavastaja

Tori valla aasta sportlane

Reinhard Rebane – klassikalise jõutõstmise sportlane

Tori valla aasta spordiedendaja

Jalgpalliklubi Väandra Vaprus – korraldab jalgpallitreeninguid

Tori valla aasta sotsiaalvaldkonna edendaja

Anu Eisenschmidt – Sindi Sotsiaaltöökeskuse juhataja

TORI VALLA AASTA NOOR

Siim-Rasmus Lindau

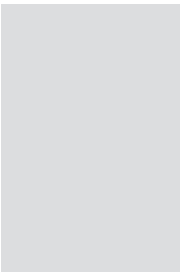
Tori valla aasta haridustöötaja

- 1) **Tiina Tominga-Ergezinger** – Tori Põhikooli klassiõpetaja
- 2) **Kärt Pähkel** – Are Kooli sotsiaalpedagoog
- 3) **Krislin Järvelaine** – Tammiste Lasteaed-Algkooli liikumisõpetaja
- 4) **Kait Kallau** – Sindi Muusikakooli õpetaja

Tori valla aasta ettevõtte

Osaühing Sepa Veised – Elbu külas veisekasvatusega tegelev ettevõtte

Täname:

Pärnumaa aastaraamat 2011–2013 koostaja
Pärnumaa aastaraamat 2014–2016 koostaja
Pärnumaa aastaraamat 2017–2019 koostaja
Pärnumaa aastaraamat 2020–2023 koostaja

Kersti Liiva
Pärnumaa Omavalitsuste Liit